

T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

ÇEVRE BİLİNCİNİN OLUŞTURULMASINDA ÇEVRE HAREKETLERİNİN
ETKİSİ: BARTIN-AMASRA ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
ALİ DENİZ KOYUNCU

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ SALİH ÇİFTÇİ

BARTIN - 2021

T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

ÇEVRE BİLİNCİNİN OLUŞTURULMASINDA ÇEVRE HAREKETLERİNİN
ETKİSİ: BARTIN-AMASRA ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Ali Deniz KOYUNCU

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Salih ÇİFTÇİ

“Bu tez 09 / 02 / 2021 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oy birliği / Oy çokluğu ile kabul edilmiştir.”

2008
JÜRİ ÜYELERİ

Doç. Dr. Kemal YAMAN

Dr. Öğr. Üyesi Salih ÇİFTÇİ

Dr. Öğr. Üyesi Mesut KAYAER

BEYANNAME

Bartın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Dr. Öğr. Üyesi Salih ÇİFTÇİ danışmanlığında hazırlamış olduğum “Çevre Bilincinin Oluşturulmasında Çevre Hareketlerinin Etkisi: Bartın-Amasra Örneği” adlı yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

.... / .... / .....

Ali Deniz KOYUNCU

TEŞEKKÜR

Tezin konusunu seçmemde büyük payı olan ve tezin yazım aşamalarında zaman mefhumu gözetmeksizin sorularıyla ilgilenen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Salih ÇİFTÇİ'ye en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Değerli vakitlerini tezimi okumaya ve değerlendirmeye ayıran tez jürimdeki Doç. Dr. Kemal YAMAN ve Dr. Öğr. Üyesi Mesut KAYAER'e sonsuz teşekkürler.

Hayatım boyunca desteklerini esirgemeyen aileme teşekkür ve minnetimi özellikle belirtmek istiyorum. Ayrıca tez çalışmamda yardımlarını esirgemeyen kıymetli dostlarıma ve alan araştırmama katılan Bartın-Amasra halkına çok teşekkürler.

Ali Deniz KOYUNCU

Bartın, 2021

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Çevre Bilincinin Oluşturulmasında Çevre Hareketlerinin Etkisi: Bartın-Amasra Örneği

Ali Deniz KOYUNCU

Bartın Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Salih ÇİFTÇİ

Bartın-2021, Sayfa: XV + 150

İnsanların üretim ve tüketim faaliyetleri sonucu ortaya çıkan çevre sorunları, dünyanın geleceğini tehdit etmektedir. Su, hava ve toprak kirliliği, iklim değişikliği, doğal kaynakların tükenmesi, ormansızlaşma, endemik hayvan ve bitki türlerinin yok olması yaşanan çevre sorunlarına örnek olarak sayılmaktadır. Çevre sorunlarına karşı alınacak önlemlerden biri insanlarda çevre bilincinin oluşturulmasıdır. Çevre hareketlerinin, çevre bilincinin oluşmasında etkili olduğu düşüncesi araştırmanın hipotezidir. Bu bağlamda çevre bilinci ve çevre hareketleri konularında teorik çerçeve oluşturularak, Bartın-Amasra’da yapılan alan araştırması ile bu düşüncenin sınanması amaçlanmıştır. Tezin teorik kısmının oluşturulmasında eleştirel literatür taraması yönteminden yararlanılmış, Bartın-Amasra’da yapılan alan araştırmasında ise anket yöntemi kullanılmıştır. Yapılan araştırma sonucu çevre hareketine katılım oranının %61,25 olduğu görülmüştür. Ayrıca, termik santrale karşı ortaya çıkan çevre hareketlerinin, katılımcıların çevreye yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediğine dair anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Amasra; Çevre Bilinci; Çevre Sorunları; Çevre Hareketleri.

ABSTRACT

M.Sc.Thesis

**The Effect of Environmental Movements in Creating Environmental Awareness: The
Case of Bartın-Amasra**

Ali Deniz KOYUNCU

Bartın University

Graduate School

Department of Political Science and Public Administration

Thesis Adviser: Assist. Prof. Dr. Salih ÇİFTÇİ

Bartın-2021, Page: XV + 150

Environmental issues arising from the production and consumption activities of humans are threaten the future of the Earth. Water, air and soil pollution, climate change, depletion of natural resources, deforestation, disappearance of endemic animal and plant species are examples of the environmental issues experienced. One of the measures to be taken against environmental issues is to create environmental awareness in humans. The hypothesis of the research is that environmental movements are effective in the creation of environmental awareness. In this regard, by establishing a theoretical framework on environmental awareness and environmental movements, the idea was tested through a field study conducted in the Amasra district of Bartın. Critical literature review method was used in forming the theoretical part of the thesis, and the survey method was used in the field research conducted in Bartın-Amasra. The findings suggest that the rate of participation in the environmental movement is 61.25%. Furthermore, significant differences were found that the environmental movements against the coal fired power plant positively affected the research participants' attitudes towards the environment.

Keywords: Amasra; Environmental Awareness; Environmental Issues; Environmental Movements.

İÇİNDEKİLER

BEYANNAME.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
GRAFİKLER DİZİNİ	ix
TABLOLAR DİZİNİ	xi
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ.....	xii
EKLER DİZİNİ.....	xiii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xiv
GİRİŞ	1
1. ÇEVRE BİLİNCİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	4
1.1. Çevre Kavramı ve Çevre Sorunları	4
1.1.1. Çevrenin Tanımı.....	4
1.1.2. Çevre Sorunları	5
1.2. İnsan-Çevre-Toplum İlişkisi.....	9
1.2.1. Organik Dünya Görüşü	10
1.2.2. Mekanik Dünya Görüşü	11
1.3. Çevrenin Korunmasında Çevre Bilincinin Rolü	12
1.3.1. Çevre Bilinci Kavramı	13
1.3.2. Çevre Bilincinin Doğuşu	14
1.3.3. Çevre Bilincinin Gelişimi.....	16
1.3.4. Çevre Bilincinin Gelişmesinde Çevre Etiğinin Önemi	17
1.3.4.1. İnsan Merkezli Etik Yaklaşım.....	19
1.3.4.2. Canlı Merkezli Etik Yaklaşım.....	20
1.3.4.3. Çevre Merkezli Etik Yaklaşım.....	21
1.4. Çevreci Akımlar	23
1.4.1. Ekolojizm	24
1.4.2. Çevrecilik	25
1.4.3. Derin Ekoloji.....	27
1.4.4. Eko-Feminizm.....	28
1.4.5. Toplumsal Ekoloji	29
2. ÇEVRE HAREKETLERİN GELİŞİMİ VE ÇEVRE ÖRGÜTLERİ	31

2.1. Çevre Hareketlerinin Kavramsal Çerçevesi	31
2.2. Toplumsal Hareketlerden Çevre Hareketlerinin Gelişim Süreci	31
2.3. Çevre Hareketlerinin Doğuşu	33
2.4. Türlerine Göre Çevre Örgütleri	35
2.4.1. Çevre Korumacı Dernek ve Vakıflar.....	36
2.4.2. Radikal Çevreciler.....	36
2.5. Çevre Hareketlerinin Kamuoyu Oluşturma Amacıyla Kullandığı Araçlar	37
2.5.1. Medya-İletişim.....	38
2.5.2. Eylem Repertuvarları	41
2.6. Çevrenin Kamusal Örgütlenmesi ve Çevreyle İlgili Yasal Düzenlemeler	42
2.6.1. Çevre Kanunu.....	43
2.6.2. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği	44
2.6.3. Çevre Hareketlerinin ve Gönüllü Çevre Örgütlerinin Yasal Çerçevesi.....	48
2.7. Türkiye’de Çevre Hareketlerinin Tarihsel Gelişimi.....	50
2.7.1. 1923-1960 Dönemi	50
2.7.2. 1960-1980 Dönemi	51
2.7.3. 1980-2000 Dönemi	52
2.7.4. 2000’li Yıllar	55
3. ÇEVRE BİLİNCİNİN OLUŞTURULMASINDA ÇEVRE HAREKETLERİN ETKİSİ ÜZERİNE ALAN ARAŞTIRMASI.....	68
3.1. Amasra İlçesi Örneği	68
3.1.1. Amasra’nın Tarihçesi	68
3.1.2. Amasra Hakkında Genel Bilgiler.....	69
3.1.3. Amasra’da Termik Santral Süreçleri.....	69
3.1.4. Bartın-Amasra’da Çevre Hareketleri	73
3.2. Araştırmanın Konusu	87
3.3. Araştırmanın Amacı	87
3.4. Araştırmanın Önemi.....	87
3.5. Araştırmanın Yöntemi.....	88
3.6. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	89
3.7. Araştırmanın Sınırları	90
3.8. Araştırmada Elde Edilen Bulgular	90
3.8.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri	90
3.8.2. Katılımcıların Çevreye Yönelik Yaklaşımları	94
3.8.3. Çevre Hareketine Katılma İlişkin Bulgular.....	112
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME.....	124

KAYNAKLAR..... 131

EKLER..... 146

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik	Sayfa
No	No
Grafik 1: 1993'ten 2020 Sonuna Kadar Verilen ÇED Kararları.....	45
Grafik 2: ÇED Gerekli Değildir Kararlarının Sektörel Dağılımı.....	46
Grafik 3: ÇED Olumlu Kararlarının Sektörel Dağılımı.....	47
Grafik 4: Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı.....	91
Grafik 5: Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	91
Grafik 6: Katılımcıların Öğrenim Düzeylerine Göre Dağılımı.....	92
Grafik 7: Katılımcıların Mesleklere Göre Dağılımları.....	92
Grafik 8: Katılımcıların Aylık Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı.....	93
Grafik 9: Katılımcıların İkamet Süresine Göre Dağılımı.....	93
Grafik 10: Katılımcıların Ev Sahipliği Durumuna Göre Dağılımı.....	94
Grafik 11: Çevreye Karşı Duyarlı Olduğumu Düşünüyorum İfadesine İlişkin Sonuçlar.....	94
Grafik 12: Çevreyi Kirleten Birini Gördüğümde Müdahale Ederim İfadesine İlişkin Sonuçlar.....	95
Grafik 13: Yaşadığım Yerdeki Çevre Sorunlarının Önlenmesi İçin Elimden Geleni Yaparım İfadesine İlişkin Sonuçlar.....	95
Grafik 14: Dünyanın Herhangi Bir Yerindeki Çevre Sorunu Beni İlgilendirir İfadesine İlişkin Sonuçlar.....	96
Grafik 15: Çevreyle İlgili Yazılı-Görsel Yayınları Takip Ederim İfadesine İlişkin Sonuçlar.....	97
Grafik 16: Çevre Riski Taşıyan Yatırımlar Yapılmadan Önce Halka Sorulmalıdır İfadesine İlişkin Sonuçlar.....	97
Grafik 17: Termik Santralin Bölgeye Ekonomik Olarak Katkı Sağlayacağını Düşünüyorum İfadesine İlişkin Sonuçlar.....	98
Grafik 18: Termik Santral Ekonomik Fayda Sağlasa Bile Çevreye Zararı Olacağını Düşünüyorum İfadesine İlişkin Sonuçlar.....	98
Grafik 19: Termik Santralin Yörenin Geleneksel Yapısını Bozacağını Düşünüyorum İfadesine İlişkin Sonuçlar.....	99
Grafik 20: Termik Santralin Burası Yerine Başka Bir Bölgeye Kurulmasını İsterim İfadesine İlişkin Sonuçlar.....	99
Grafik 21: Termik Santralin Bölgedeki Canlı Türlerine Zarar Vereceğini Düşünüyorum İfadesine İlişkin Sonuçlar.....	100
Grafik 22: Kendimi Çevreci Olarak Tanımlayabilirim İfadesine İlişkin Sonuçlar.....	101
Grafik 23: Gündelik Hayatımda Su ve Elektrik Tasarrufu Yaparım İfadesine İlişkin Sonuçlar.....	101
Grafik 24: Geri Dönüşüme Gidecek Çöplerimi Ayrıştırırım İfadesine İlişkin Sonuçlar.....	102
Grafik 25: Çevre Dostu Ürünler Kullanmaya Özen Gösteririm İfadesine İlişkin Sonuçlar.....	102
Grafik 26: Tarımdan Daha Fazla Verim Almak İçin Kimyasal Gübreleme ve İlaçlama Yapılabilir İfadesine İlişkin Sonuçlar.....	103
Grafik 27: Doğa, İnsanların Kullanımına Sunulmuş Bir Zenginliktir İfadesine İlişkin Sonuçlar.....	103
Grafik 28: Termik Santral Bölgenin Tanıtımına Olumlu Katkı Yapacaktır İfadesine İlişkin Sonuçlar.....	104
Grafik 29: Termik Santralin Bölgenin Turizm Potansiyelini Olumsuz Etkileyeceğini Düşünüyorum İfadesine İlişkin Sonuçlar.....	104
Grafik 30: Termik Santralin Kurulmaması İçin Yapılan Gösteriler Sonrasında Çevreye Karşı Daha Duyarlı Olduğumu Düşünüyorum İfadesine İlişkin Sonuçlar.....	105
Grafik 31: Termik Santralin Kurulmaması İçin Yapılan Gösteriler Başarılı Olmuştur İfadesine İlişkin Sonuçlar.....	106

Grafik 32: Termik Santralin Kurulmaması İçin Yerel Yönetim Çaba Göstermiştir İfadesine İlişkin Sonuçlar.....	106
Grafik 33: Termik Santralin Kurulması İçin Merkezi Yönetim Israrcıdır İfadesine İlişkin Sonuçlar	107
Grafik 34: Termik Santralin Kurulacağını Düşünüyorum İfadesine İlişkin Sonuçlar	107
Grafik 35: Halkın Katılımı/Proje Tanıtım Toplantısına Katıldınız mı Sorusuna İlişkin Sonuçlar	108
Grafik 36: Termik Santralle İlgili Görüşünüz Alındı mı Sorusuna İlişkin Sonuçlar	108
Grafik 37: Termik Santralin Kurulmaması İçin Gösterilere Katıldınız mı Sorusuna İlişkin Sonuçlar	109
Grafik 38: Çevre Kuruluşuna/Derneğine/Vakfına Üye Misiniz Sorusuna İlişkin Sonuçlar .	109
Grafik 39: Bartın Platformu İsmi Duydunuz mu Sorusuna İlişkin Sonuçlar	110
Grafik 40: Herhangi Bir Çevre Kuruluşuna Bağış Yaptınız mı Sorusuna İlişkin Sonuçlar .	110
Grafik 41: Yaşadığınız Yerdeki En Önemli Yerel Sorun Nedir Sorusuna İlişkin Sonuçlar .	111
Grafik 42: Termik Santralin Kurulmaması İçin Yürütülen Kampanya Sürecinde En Çok Hangisi Etkili Olmuştur Sorusuna İlişkin Sonuçlar	111
Grafik 43: Sizi Hayatta En Çok Hangisi Mutlu Eder Sorusuna İlişkin Sonuçlar.....	112

TABLolar DİZİNİ

Tablo No	Sayfa No
Tablo 1: Öğrenim durumu ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişki	113
Tablo 2: Meslek ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişki.....	113
Tablo 3: İkamet süresi ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişki.....	114
Tablo 4: Ev sahipliği durumu ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişki.....	114
Tablo 5: Çevre hareketine katılım ile çevreyi kirleten birini gördüğümde müdahale ederim ifadesi arasındaki ilişki	114
Tablo 6: Çevre hareketine katılım ile yaşadığım yerdeki çevre sorunlarının önlenmesi için elimden geleni yaparım ifadesi arasındaki ilişki	115
Tablo 7: Çevre hareketine katılım ile dünyanın herhangi bir yerindeki çevre sorunu beni ilgilendirir ifadesi arasındaki ilişki.....	115
Tablo 8: Çevre hareketine katılım ile çevreyle ilgili yazılı-görsel yayınları takip ederim ifadesi arasındaki ilişki	115
Tablo 9: Çevre hareketine katılım ile termik santralin bölgeye ekonomik olarak katkı sağlayacağımı düşünüyorum ifadesi arasındaki ilişki.....	116
Tablo 10: Çevre hareketine katılım ile termik santral ekonomik fayda sağlasa bile çevreye zararı olacağını düşünüyorum ifadesi arasındaki ilişki.....	116
Tablo 11: Çevre hareketine katılım ile termik santralin yörenin geleneksel yapısını bozacağımı düşünüyorum ifadesi arasındaki ilişki	117
Tablo 12: Çevre hareketine katılım ile termik santralin bölgede bulunan canlı türlerine zarar vereceğini düşünüyorum ifadesi arasındaki ilişki	117
Tablo 13: Çevre hareketine katılım ile kendimi çevreci olarak tanımlayabilirim ifadesi arasındaki ilişki	118
Tablo 14: Çevre hareketine katılım ile çevre dostu ürünler kullanmaya özen gösteririm ifadesi arasındaki ilişki	118
Tablo 15: Çevre hareketine katılım ile termik santral bölgenin tanıtımına olumlu katkı yapacaktır ifadesi arasındaki ilişki.....	118
Tablo 16: Çevre hareketine katılım ile termik santralin bölgenin turizm potansiyelini olumsuz etkileyeceğini düşünüyorum ifadesi arasındaki ilişki	119
Tablo 17: Çevre hareketine katılım ile termik santralin kurulmaması için yapılan gösteriler sonrasında çevreye karşı daha duyarlı olduğumu düşünüyorum ifadesi arasındaki ilişki ...	119
Tablo 18: Çevre hareketine katılım ile termik santralin kurulmaması için yapılan gösteriler başarılı olmuştur ifadesi arasındaki ilişki.....	120
Tablo 19: Çevre hareketine katılım ile termik santralin kurulmaması için yerel yönetim çaba göstermiştir ifadesi arasındaki ilişki.....	120
Tablo 20: Çevre hareketine katılım ile termik santralin kurulması için merkezi yönetim ısrarcıdır ifadesi arasındaki ilişki	121
Tablo 21: Çevre hareketine katılım ile termik santralin kurulacağını düşünüyorum ifadesi arasındaki ilişki	121
Tablo 22: Halkın katılımı toplantısına katılım ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişki	121
Tablo 23: Termik santralle ilgili görüş alınması ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişki	122
Tablo 24: Çevre kuruluşuna üyelik durumu ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişki .	122
Tablo 25: Bartın Platformu'nun tanınması ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişki ...	122
Tablo 26: Termik santrale karşı yürütülen kampanya sürecinde etkili olan güç ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişki	123

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Fotoğraf	Sayfa
No	No
Fotoğraf 1: Bartın'da Mobil Santrale Karşı Yürüyüş (2001).....	74
Fotoğraf 2: İlk Halkın Katılımı Toplantısı (2010).....	75
Fotoğraf 3: Bartın'da Termik Santrale Hayır Mitingi (2011).....	76
Fotoğraf 4: Termiksiz Yaşam Şenliği (2012)	77
Fotoğraf 5: Kepenk Kapatma Eylemi (2014).....	78
Fotoğraf 6: Termik Santrale Karşı İnsan Zinciri (2014).....	79
Fotoğraf 7: 42 bin İtiraz Dilekçesinin Teslim Günü (2014).....	79
Fotoğraf 8: Tarlaağzı Köyünde Halkın Katılımı Toplantısı (2016).....	80
Fotoğraf 9: Gömü Köyünde Halkın Katılımı Toplantısı (2016).....	81
Fotoğraf 10: 2019 Davacı ile ÇED Olumlu Kararına Karşı Dava Açılışı (2016).....	82
Fotoğraf 11: İtiraz Dilekçesi Toplanması (2016)	82
Fotoğraf 12: Milli Sporcudan Termiksiz Yaşam Mücadelesine Destek (2016)	83
Fotoğraf 13: 12 bin İtiraz Dilekçesinin Teslim Günü (2016).....	83
Fotoğraf 14: Termik Santrale Karşı Tesis Önünde Toplanan Yöre Halkı (2017)	84
Fotoğraf 15: Termik Santrale Karşı Tesis Önünde Toplanan Yöre Halkı (2019)	85
Fotoğraf 16: Amasra'da Halkın Katılımı Toplantısı (2019).....	86

EKLER DİZİNİ

Ek	Sayfa
No	No
Ek A. Anket Formu.....	146
Ek B. Çevre Hareketine Katılma İlişkin Anlamlı Farklılık Bulunamayan Sonuçlar	149

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
BAKKA	: Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı
bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
ÇED	: Çevresel Etki Değerlendirmesi
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
Ed.	: Editör
GDO	: Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar
HES	: Hidroelektrik Santral
İDK	: İnceleme Değerlendirme Komisyon
JES	: Jeotermal Enerji Santrali
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
M.Ö.	: Milattan Önce
p	: Anlamlılık Değeri
s.	: Sayfa
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TEMA	: Türkiye Erozyonla Mücadele Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı
TMMOB	: Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNEP	: Birleşmiş Milletler Çevre Programı
vd.	: Ve Diğerleri
WWF	: World Wildlife Fund

“Doğada insanlar, bitkiler ve hayvanlar bir arada yaşıyor. Bu dünyayı onlarla paylaşıyoruz. Kuşlarla, böceklerle, ağaçlarla, otlarla... Benim ortağım onlar... Aslında biz onlara bağımlıyız. Dünyadan insanı alın, hiçbir şey değişmez, hatta güllük gülistanlık olur her şey. Doğa sağlıklı olmazsa insan yaşayamaz, yok olur. Ama doğa katlediliyor hırs uğruna... Daha fazla kâr için, daha fazla üretmek için acımasızca tüketiyoruz dünyayı... Tek bir yolu var bu hazin sona gidişi önlemenin, ihtiyacımız kadar tüketmek. Yaşamak için yaşatmaktan başka bir yolumuz yok!”

Toprak Dede

GİRİŞ

İnsan-çevre-toplum ilişkisine tarihsel açıdan bakıldığında sürecin çevre aleyhine geliştiği görülmüştür. Doğa, kendi kendini yenileyebilir durumdayken, bilimsel ve teknolojik gelişmeler sonrası insanların çıkarları uğruna onu araç olarak kullanmaya başlaması, çevre sorunlarının başlangıcı olarak sayılmıştır. Sanayileşme, hızlı nüfus artışı ve kentleşme gibi etkenler nedeniyle çevre sorunları ivme kazanarak küresel bir hâle gelmiştir. Bilimsel gelişmelerin neden olduğu çevre sorunlarına karşı yine bilimsel tepkiler doğmuştur. Ancak insan-çevre-toplum ilişkisi göz ardı edilerek, teknik açıdan çözülmeye çalışılan çevre sorunlarının tekrar ettiği görülmüştür. Toplumsal alanda çevre sorunlarını önlemeye yönelik çözüm yöntemleri ortaya çıkmıştır. Bu çözüm yöntemlerinden olan “çevre bilincinin oluşturulması” ve “çevre hareketleri” tezin konusu olarak seçilmiştir.

Çevre sorunlarının gözle görülebilir duruma gelmesinin ardından çevresel farkındalığı artırmaya yönelik çalışmalar hız kazanmıştır. Ancak çevre bilincine sahip olmak, sadece çevre sorunlarıyla karşılaşan toplumlarda görülmesi gereken bir durum değildir. Yaşanabilir ve sürdürülebilir bir çevre için yerelden küresel boyuta kadar tüm toplumlarda çevre bilinci oluşturulmalıdır. Çevreye araçsal değer yüklemek yerine, çevredeki her varlığın ekosistemin bir parçası ve içsel bir değeri olduğu bilinciyle hareket etmek, insan-çevre-toplum arasındaki dengenin kurulması açısından önemli bir aşamadır. Bu bağlamda çevre bilincinin, tüm insanların ömür boyu çevreye göstermesi gereken sorumluluklardan oluştuğu söylenebilir.

Yeni toplumsal hareket türü olarak ortaya çıkan çevre hareketlerinde çevre sorunlarına tepki göstermek ve bu sorunların çözümü konusunda yetkili mercilere baskı kurmak amaçlanmaktadır. Batı ülkelerinde 20. yüzyılda başlayan çevre hareketleri, aynı yıllarda Türkiye’de yerel çevre sorunlarına tepki olarak doğmuştur. Özellikle ekonomik kalkınmaya yönelik yasal düzenlemeler nedeniyle uzun vadede çevre sorunlarına yol açabilecek projelerin sayısı artmıştır. Enerji santrali ve madencilik faaliyetlerinin insanların sağlığını, yerel halkın geçim kaynaklarını ve çevreyi olumsuz etkilemesi durumları, insanları çevre hareketine yönlendirmiştir. Yerel düzeydeki çevre hareketlerinin genellikle bir çevre örgütünün desteği ile oluştuğu görülmüştür.

Halkın yaşam alanlarına yapılan müdahaleler nedeniyle Türkiye’de çevre hareketlerinin sayısı her geçen gün artmaktadır. Bartın ilinin Amasra ilçesine kurulmak istenen termik santrale karşı ortaya çıkan çevre hareketleri, Türkiye’deki mücadelelere örnek olabilecek niteliktedir. Termik santrale karşı hukuksal ve toplumsal mücadeleler, 120 kurumsal temsil ile termik santralin insan sağlığına, çevreye ve yerel ekonomiye zarar vereceğini düşünen kişilerden oluşan Bartın Platformu aracılığıyla devam etmektedir.

“Çevre Bilincinin Oluşturulmasında Çevre Hareketlerinin Etkisi: Bartın-Amasra Örneği” isimli bu çalışma üç bölümden oluşmuştur. “Çevre Bilincinin Kavramsal Çerçevesi” başlıklı birinci bölümde, tezin teorik dayanaklarından olan “çevre bilinci” anlatılmıştır. Öncelikle çevre kavramı, farklı bakış açılarıyla incelenmiştir. Ardından çevre sorunlarının neler olduğu ve bu sorunlara neden olan etkenler açıklanmıştır. İnsan-çevre-toplum arasındaki dengenin çevre aleyhine nasıl değiştiği hakkında bilgi verilmiştir. Çevrenin korunmasında çevre bilincinin rolü başlığı altında, çevre bilinci kavramı incelenmiş, ortaya çıkışı ve gelişimi ele alınmıştır. İnsanların çevreye karşı davranış kurallarını belirleyen etik yaklaşımlar, insan merkezli, canlı merkezli ve çevre merkezli olmak üzere üç başlık altında değerlendirilmiştir. Birinci bölümün son başlığı olarak çevreyi bir yaşam tarzı haline getiren çevreci akımlar incelenerek çevre bilinci hakkında genel bir çerçeve oluşturulmuştur.

“Çevre Hareketlerinin Gelişimi ve Çevre Örgütleri” başlıklı ikinci bölümde, tezin teorik dayanaklarından olan “çevre hareketleri ve çevre örgütleri” değerlendirilmiştir. Çevre hareketlerinin kavramsal çerçevesi ve toplumsal hareketler arasından gelişimi araştırılarak, çevre hareketlerinin ortaya çıkış süreci incelenmiştir. Çevre hareketlerini düzenleyen çevre örgütleri, türlerine göre örneklendirilerek anlatılmaya çalışılmıştır. Çevre hareketlerinin kamuoyu oluşturma amacıyla kullandığı medya-iletişim araçları ve çeşitli eylem türleri incelenmiştir. Çevrenin kamusal örgütlenmesi ve yasal düzenlemelerin araştırılmasının ardından ikinci bölümün son başlığı olarak Türkiye’deki çevre hareketleri, cumhuriyetin kuruluşundan çalışmanın yapıldığı tarihe kadar kronolojik olarak dört başlık altında değerlendirilmiştir.

“Çevre Bilincinin Oluşturulmasında Çevre Hareketlerinin Etkisi Üzerine Alan Araştırması” başlıklı üçüncü bölümde, Bartın iline bağlı Amasra’nın tarihçesi, nüfusu, coğrafik ve ekonomik yapısı hakkında bilgi verilmiştir. Amasra’ya yapılmak istenen termik santralin süreçleri ve Bartın-Amasra’da bu süreçlerde ortaya çıkan çevre hareketleri

araştırılmıştır. evre hareketlerinin, evre bilincinin oluşmasında halka aracılık yaptığı dūřunūlmektedir. Bu bağlamda termik santralden doğrudan etkilenecek yerel halkla anket çalışması yapılarak bu dūřuncenin sınanması amaçlanmıştır.

Araştırmada; araştırmanın konusunun, amacının, öneminin ve yönteminin belirlenmesi, araştırmanın evren ve örnekleminin tespit edilmesi, araştırmanın sınırlarının belirlenmesi, verilerin toplanması, verilerin analiz edilmesi ve yorumlanması sūreleri izlenmiştir.

Sonuç ve değerlendirme kısmında çalışmanın ū ana bölümünde yer alan bilgilerin genel bir değerlendirilmesi yapılmış ve alan araştırmasından elde edilen bulguların yorumlanması yapılarak çalışma sonlandırılmıştır.

1. ÇEVRE BİLİNCİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1.Çevre Kavramı ve Çevre Sorunları

Disiplinler arası kavram olan çevreye yönelik farklı bakış açıları bulunmaktadır. Bu bölümün alt başlıklarında çevre kavramı ve çevre sorunları incelenecektir.

1.1.1. Çevrenin Tanımı

Çevre kelimesi “bir şeyin yakını, dolayı, etrafı, periferi” anlamındadır (URL-1, 2019). Eski Türkçe “çevür” fiilinden türetilmiştir. Çevrenin İngilizce karşılığı olan “environment” ise Fransızcada etrafında anlamına gelen “environ” kelimesinden türetilmiştir. Çevrenin anlamından anlaşılacağı üzere ilişkisel bir kelimedir, çevreleyen ve çevrelenen olmak üzere iki ögesi vardır. Genelde çevrelenen insan ya da başka canlılar olurken, çevreleyen ise canlının etrafındaki her şeydir (Dinçel, 2019: 9).

Doğada hiçbir canlı tek başına var olamamakta, diğer canlıların bulunmadığı, belli fiziksel ve kimyasal ihtiyaçların sağlanmadığı bir ortamda da yaşayamamaktadır. Bulunduğu yerdeki fiziksel, kimyasal koşullar ve diğer canlılar, o canlının çevresini oluşturmaktadır. Bu kapsamda çevre, bireyle ilişkili canlı cansız her şeyi kapsamaktadır (Nazlıoğlu, 1988: 6-7).

2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 2. maddesinde çevre; “Canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde buldukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortam” şeklinde tanımlanmaktadır (Çevre Kanunu, 1983).

Çevre kavramının içerdiği başlıca ögelerin belirtilmesi sayesinde çevrenin daha pratik şekilde tanımlanabileceği ifade edilmektedir. Çevre bu yöntemde hava, su, toprak gibi kirliliğe açık olan ve korunması gereken doğal kaynaklardan oluşmaktadır. Fauna ve flora, güneş ve öteki doğal enerji kaynaklarının da çevre kavramına dahil olduğunu belirtmektedir. Doğal kaynaklar ile etkileşim içinde olan diğer varlıklar ise doğal çevre ögeleri olarak adlandırılmaktadır. İnsanların müdahalesiyle oluşturulan yol, şehir, baraj, köprü gibi ögeler ise yapay çevreyi oluşturmaktadır. Böylece çevre, doğal ve yapay kaynaklardan oluşan ve bunların etkileşimleri ile meydana gelen olgu ve süreçlerin tümü olarak görülmektedir (Aybay, 2016: 364-365).

Çevre genel anlamda, içinde insanların da yaşadığı canlı, cansız öğelerden oluşan bir sistem olarak kabul edilmektedir. Sistemin içindeki her unsur birbiriyle uyum halindedir ve sistemin düzenli işleyişi için bu uyum vazgeçilmez görülmektedir. Burada canlı öğeler, üretici, tüketici ve ayrıştırıcı şeklinde sıralanırken cansız öğeler ise organik, inorganik maddeler ve fiziksel unsurlar olarak sınıflandırılmaktadır (Başoğlu, 2013: 16).

Bireyin içinde yaşadığı ev, mahalle, köy ve şehir gibi farklı mekanlar coğrafi ya da mekânsal çevre olarak adlandırılırken, akraba, komşu, aile üyesi ve arkadaşlardan oluşan ise toplumsal çevre olarak adlandırılmaktadır. 20. yüzyılın son çeyreğinde çevrenin fiziki boyutunun yanı sıra kültürel, iktisadi, ekolojik, politik, psikolojik ve toplumsal boyutlarının da tartışılmaya başlandığı belirtilmektedir (Atasoy, 2019: 40).

Çevre, sosyolojiden psikolojiye, ekolojiden zoolojiye her bilim dalında farklı tanımlanmaktadır. Çevrenin genel bir tanımının olmaması, sınırlarının çizilmemesi, hukuksal açıdan risk taşıdığı için anlamlı bulunmaktadır. Tüm çevresel değerleri içine alan bir çevre tanımı karmaşık olup, hukuken de açmazlara yol açabilecektir. Sınırlı bir çevre tanımı ise bir takım çevresel değerlerin dışarda kalması riskini doğuracaktır. Dolayısıyla genellikle insanların kullanıma sunulmuş, canlı ve cansız her şey çevre olarak kabul edilmektedir (Kayaer, 2012: 10).

Tarihsel süreç içinde çevre kavramının üç boyutta geliştiği söylenmektedir. Çevrenin Orta Çağ'ın sonuna kadar coğrafi (egemenlik) anlamında, Rönesans ve Aydınlanmanın başlamasıyla da insanın doğa üzerinde tahakküm kurduğu araçsal kavrama dönüştüğü ifade edilmektedir. Çevrenin araçsal yaklaşıma karşı radikal bir harekete dönüşmesinin ise modern dünyada gerçekleştiği belirtilmektedir (URL-2, 2010).

Çevre sözcüğünün 1970'li yıllarda yaygın olarak kullanılmaya başlamıştır. Kullanım alanına göre çevreye farklı anlamlar yüklenmiştir. Çevre; bir hak, bilim, düşünce, efsane, hippie akımı, doğa sevgisi, teknoloji karşıtlığı, gelişmiş ülkelerde lüks bir uğraş, gelişmekte olan ülkeler için büyümeyle çelişkili bir ütopya ve kirlilik yaratmayan ürünlerin yer aldığı bir piyasa olduğu belirtilmektedir (Keleş ve Hamamcı, 1998: 89).

1.1.2. Çevre Sorunları

İnsanların çevrelerinde yarattığı olumsuz ekolojik etkiler çevre sorunları adı altında somutlaştırılmaktadır. Bu sorunlar sanayi, enerji, tarım, turizm, ulaşım, nüfus, kentleşme,

göç ve doğal kaynakların dengeli kullanılmaması gibi etkenlerden kaynaklanmaktadır (Kocataş, 2012: 444).

Keleş'e göre (2015: 21-49) başlıca çevre sorunları; hava kirliliği, toprağın değerini yitirmesi, ormanların azalması, erozyon, içme ve kullanma suyunun kirlenmesi, okyanus ve deniz kirliliği, hayvan ve bitki türlerinin azalması, gürültü ve titreşim kirliliği, elektromanyetik kirlenme, nükleer kirlilik, görüntü kirliliği ve imar kirliliği, atık kirliliği, savaşlardan kaynaklanan kent kırım, soykırım, ekolojik kırım şeklinde belirtilmektedir.

Çevre sorunlarının hava, su ve toprak gibi çevresel unsurların kirliliği ile fark edildiği belirtilmektedir. İnsanların tüketim ve üretim faaliyetlerini artırmasıyla çevre sorunlarının da arttığı ve çeşitlendiği ifade edilmektedir. Enerji talebinin artması hem doğal kaynakların tükenmesine hem de yarattığı kirlilik sonucu küresel ısınmaya ve iklim değişikliklerine neden olmaktadır. Bu durum radyoaktif sızıntılar, nükleer kirlilik, ozon tabakasının incilmesi, genetiği değiştirilmiş organizmaların kullanımının artması gibi sorunların da ortaya çıkmasına neden olduğu belirtilmektedir (Kayaer, 2012: 27).

Çevre sorunları gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde nitelik açısından farklı kabul edilmektedir. Gelişmiş ülkelerdeki çevre sorunlarının üretim ve tüketim artışının bir sonucu olduğu belirtilmektedir. Buna bolluk kirlenmesi (*pollution of affluence*) denmektedir. Az gelişmiş ülkelerdeki çevre sorunlarına ise yoksulluk kirliliği (*pollution of poverty*) denmektedir. Bu duruma örnek olarak; yetersiz sağlık, temizlik ve kültür koşulları, gecekondulaşma, iş bulma zorluğu, beslenme yetersizliği, az gelişmiş kapitalizme özgü olan gösterişçi tüketim hastalığı, çarpık ve sağlıksız kentleşme gösterilmektedir (Keleş ve Hamamcı, 1998: 199).

İnsan kaynaklı çevre sorunları iki farklı şekilde ortaya çıkmaktadır. Birincisi, doğal kaynakların üretim tüketim sürecinde aşırı kullanımı, ikincisi ise ekosistemin kendini yenileme kapasitesini aşan miktarda atığın doğaya bırakılması olarak belirtilmektedir (Karataş, 2013: 126-127). Dünya nüfusu; Birleşmiş Milletler (BM) verilerine göre 2019 yılı itibarıyla 7,7 milyar kişidir. Nüfusun 2050 yılında 9,7 milyara, 2100 yılında 11 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir (URL-3, 2019). Dolayısıyla bu durum daha çok üretim ve tüketime yol açarak daha çok atığın doğaya bırakılmasına neden olacaktır. Diğer yandan artan nüfus, kentsel mekâna yansıtacak ve bir nüfus yoğunluğu yaşanacaktır.

Şüphesiz ki; kentleşmenin toplumsal açıdan yararlı sonuçları olmasına rağmen çevre sağlığı açısından sakıncalı yönleri de bulunmaktadır. Konut, ulaşım, altyapı, yol, yeşil alan gibi hizmetlerin sunumu kent yönetimlerinin sorumluluğundadır. Bu olanakları, çok az sayıda kent kendi başına sağlayabilecek durumdadır. Özellikle yoksullukla birleşen üçüncü dünya ülkelerindeki kentlerde altyapı eksikliği, barınma, ulaşım, temizlik, içme suyu, enerji ihtiyacı ve çarpık kentleşme gibi sorunların giderilemediği görülmektedir (Keleş, 2015: 179). Bu kapsamda kentler de aslında çevre sorunları üreten birimler haline dönüşmektedir.

Sanayi Devrimi çevre konusunda dönüm noktasıdır. Başlangıçta sadece yeme, içme, barınma gibi temel gereksinimleri karşılamak üzere kullanılan araçlar, gün geçtikçe çeşitlenip kuvvetlenerek kullanım amaçları da değişmiştir. Sanayileşme öncesi çevre sorunları, savaşlar ya da tarım alanı açmak için doğanın tahrip edilmesi iken sanayileşme sonrası doğaya hükmetmeye başlayan insanların küçük çaplı bireysel üretimi, makinalarla kitlesel üretime dönüşmüştür. Bu durumun çevre sorunlarına ivme kazandırarak doğal dengeyi bozduğu düşünülmektedir (Duru, 1995: 9-10).

Çevre kirliliği, çevre sorunlarının önemli bir bölümüdür. Çevre sorunları hava, su ve toprak kirliliğinin yanı sıra üretim ve tüketim faaliyetlerinde doğal kaynakların aşırı kullanımından kaynaklanan doğal dengenin bozulması, hızlı nüfus artışı, kentleşme sorunları, eğitim, beslenme, sağlık ve ulaşım gibi sorunları da kapsamaktadır (Saçlı, 2009: 34).

2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 2. maddesinde çevre kirliliği; "çevrede meydana gelen ve canlıların sağlığını, çevresel değerleri ve ekolojik dengeyi bozabilecek her türlü olumsuz etki" şeklinde tanımlanmaktadır (Çevre Kanunu, 1983).

Kanundaki tanımdan hareketle olumsuz etki yapan başlıca kirlilikleri şu şekilde açıklayabiliriz;

- Hava kirliliği; belli bir kaynaktan çıkan zararlı maddelerin, atmosfere karışarak gaz oranlarının dengesinin bozulması şeklinde tanımlanmaktadır. Hava kirliliğine sebep olan faaliyetlerin büyük kısmını sanayi, enerji santralleri, ulaşım ve ısınma gibi yakıt tüketiminden kaynaklanan insan faaliyetleri oluşturmaktadır. Küresel ısınma, asit yağmuru ve ozon tabakasının incilmesi hava kirliliğinin sebep olduğu sorunlardır. Hava kirliliği, insanlar üzerinde de solunum yetmezliği, kanser, cilt hastalıkları gibi

rahatsızlıklara neden olabilmektedir. Hava kirliliğine, volkanik faaliyet, yangın, toz fırtınası gibi doğal olaylar da kısmen sebep olmaktadır. Hava kirliliği, ciddi boyutlara ulaşmadığı sürece doğanın kendisi tarafından temizlenebilmektedir (Bozkurt, 2013: 19-21).

- Su kirliliği, su kaynağını bozan ya da kalitesini düşürecek şekilde suyun içerisine kimyasal, biyolojik, radyoaktif, organik, inorganik maddenin karışması şeklinde tanımlanmaktadır. Kirlilik ya da suyun doğal dengesinin bozulmasına endüstriyel, tarımsal ve kentsel atık, gemi atığı gibi etkenler neden olmaktadır. Su kirliliği sonucu sadece insanların susuz kalması değil, sudaki canlı türlerinin yok olmasına ve tarımsal sulamada verim düşüklüğüne yol açmaktadır. Deniz ve kıyı kirliliği ise turizm gibi olguları olumsuz etkilemektedir (Görmez, 2010: 29).
- Toprak kirliliği; insan faaliyetleri sonucu toprağın fiziksel, biyolojik, jeolojik ve kimyasal yapısındaki değişme, yıpranma, bozulma ve tükenmeler şeklinde tanımlanmaktadır. Erozyon, çoraklık, bataklık, yanlış gübreleme, pestisit kullanımı, maden işletmeciliği, nükleer kirlilik, tarım alanlarının tarım dışı kullanımı, evsel ve endüstriyel atıklar toprak kirliliği ile ilişkilendirilmektedir (Güler ve Çobanoğlu, 1997: 18,19).
- Gürültü kirliliği, insanların sağlığını olumsuz yönde etkileyen, psikolojik ve fizyolojik etkileri de bulunan çevre sorunudur. Dış mekân gürültülerine; endüstriyel gürültüler, kara, hava ve deniz taşıtlarının gürültüsü, iç mekân gürültülerine; yüksek tonlu konuşmalar, elektronik cihazlar ve ev aletlerinin sesi örnek olarak gösterilmektedir (Hayta, 2006: 370-371).
- Radyoaktif kirlilik; nükleer enerji santralleri, radyoaktif madde artıkları, nükleer silah fabrikaları radyoaktif kirlilik yaratan başlıca kaynaklardır. Radyoaktif maddeler çevrelerine yaydıkları elektronla hava, su, toprak ve canlılara zarara vermektedir. Radyoaktif maddeye sahip hayvansal ürünler ve bitkiler, bu radyoaktif maddeyi besin zinciri ile insanlara ve diğer canlılara taşımaktadır. Bunun sonucunda genetik bozulma, bağışıklık sisteminin çökmesi gibi tedavisi olanaksız hastalıklar ortaya çıkmaktadır (Türk, 2013: 36).

Küresel boyutlara ulaşan çevre sorunlarına her gün yenisi eklenmektedir ve doğal kaynaklar bilinçsizce tüketilmektedir. Çevre sorunlarına karşı alınacak en önemli tedbirin insanlara çevre bilincinin aşılması olacaktır. İnsanların çevre bilinci kazanması pek çok çevre sorununu çözüme kavuşturacaktır (Karataş, 2013: 134-135). Çünkü çevre sorunlarının temel kaynağını insan faaliyetleri oluşturmaktadır.

1.2.İnsan-Çevre-Toplum İlişkisi

Doğadaki tüm canlı organizmalar, yaşayabilmeleri için çevrelerine uyum sağlamak zorundadır. İnsanlar tarihin ilk döneminden beri ihtiyaçlarını çevreden karşılamaktadır. İnsanlar doğayı biçimlendirirken, doğa da insanları etkileyerek şekillendirmektedir. Doğal çevre üzerine inşa edilen yapılar, toplumsal yaşam alanını oluşturmaktadır. İnsanların bir arada yaşayıp, ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için çevre ne kadar gerekliyse, toplumsal düzen de o kadar gereklidir. Toplumsal yapıyı nüfus, çevre ve yerleşim düzeni, ekonomi, siyaset, eğitim, hukuk, din ve aile gibi ögeler oluşturmaktadır. Bu ögelerin, kendi içinde ve birbirleriyle etkileşim içinde buldukları dinamik bir yapı oluşturduğu belirtilmektedir (Baran, 1993: 263-264).

Toplumların çevreyi etkileme kapasiteleri gelişmişlik düzeyleriyle bağlantılıdır. Sanayileşme ve teknolojik gelişim, toplumların gelişmişlik düzeylerinin belirleyicisi olarak kabul edilmektedir. Gelişmekte olan toplumlar, sanayileşmiş toplumları örnek alarak bu yönde ilerlemektedir. Sanayi toplumlarının, insan-çevre ilişkisindeki yaşamsal değişiminin temeli fosil yakıtların sanayide kullanımı olmaktadır. Fosil yakıt kullanımı, çevre sorunlarına zemin hazırlamaktadır. Sanayileşmiş toplumlar, gelişmekte olan ülkelerin kaynaklarını da kendilerine aktararak çevresel krizin en büyük sorumluları olarak gösterilmektedirler. Gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerde ise; gerekli tedbirlerin alınmaması ve toplumsal duyarlılığın oluşmaması, sorunların artarak devam etmesine neden olmaktadır (Nair, 2017: 81-82).

Her kültür, toplumsal yaşamda bütünlük sağlama amacıyla kurallar tanımlarken aynı zamanda insanların ve toplumun doğayla kurduğu ilişkinin çerçevesini de belirlemektedir. Doğayla ilgili inançların, düşüncelerin ve eylemlerin biçimlenmesinde kültür belirleyici rol oynamaktadır. İnsanların çevre sorunlarını algılayışı ve çözümü de kültür süzgecinden geçerek gerçekleşmektedir (Baylan, 2009: 68).

Tüm insanlar çevre sorunlarından sorumlu tutulmaktadır ve toplumsal ilişkiler genellikle göz ardı edilmektedir. İnsan kategorisi içinde egemen kesimler, sınıfsal farklılıklar, baskı altındaki azınlıklar, cinsiyet ayrımı, üçüncü dünya ülkelerinde açlıktan kırılan insanlar, çok uluslu şirketler aynı sepete konularak her ne kadar doğru olmasa da homojenleştirilmektedir (İdem, 2017: 189).

İnsan-çevre ilişkisinde, çevreye egemen olma isteminin bir tarihi arka planı olduğu ifade edilmektedir. Bu istemin Antik Yunan'dan Orta Çağ'a, Rönesans'tan Aydınlanma Çağı'na ve sanayi devriminden 21. yüzyıla kadar süreklilik gösterdiği belirtilmektedir (Aydınlı ve Çiftçi, 2012: 16). Bu ilişki tarihsel süreç içinde, dönemsel olarak iki farklı görüşle açıklanmaktadır.

1.2.1. Organik Dünya Görüşü

Orta Çağ'da dini inançlar organik dünya görüşünün yerleşmesinde etkili olmuşlardır. "Hırstan uzak durmak" ile "öteki dünyada cennet tasarımları" bu görüşün önemli öğeleri olmuştur. Aydınlanma Çağı'na kadar olan bilimin amacı, doğa olaylarını açıklamaktan ibaret olup, doğaya hâkim olmak ve doğayı dönüştürmek gibi amaçları bulunmamıştır (Görmez, 2010: 16-17).

1500'lü yıllara kadar diğer uygarlıklarda olduğu gibi Avrupa'da da organik dünya görüşünün egemen olduğu belirtilmektedir. Organik dünya görüşüne göre insanlar maddi ve manevi dayanışma içinde, bireylerin ihtiyaçlarının topluluğa bağlı olduğu, doğayı organik ilişkilere dayanarak tecrübe eden küçük topluluklar halinde yaşamaktadır. Organik dünya görüşünün bilimsel çatısı Antik Yunan'a ve Kilise'nin otoritelerine dayandığı iddia edilmektedir. 13. yüzyılda Thomas Aquinass, Aristoteles'in doğa sistemini Hıristiyan teolojisi ve ahlakıyla birleştirerek Orta Çağ biliminin kavramsal çatısını kurmuştur. Orta Çağ bilimi hem akla hem de dine dayanmaktadır ve başlıca amacı öngörü ile denetimden ziyade nesnelere değerini anlamaktır. Çeşitli doğa olaylarının temelinde yatan nedenleri araştırarak üst değerler olan Tanrı, insan ruhu ve ahlakla ilişkili meseleler Orta Çağ'da bilimin temel amacı olarak görülmüştür (Capra, 2018: 61-62).

Tarih öncesi dönemlerde insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için yiyecek topladığı düşünülmektedir. Organik dünya görüşünün temelinde yatan düşünce, doğanın koruyucu, besleyici bir anne ile özdeşleştirilmesidir. Geliştirilen avcılık aletleri, insan ve

doğa arasında ilk anlaşmazlığı ortaya çıkarmıştır. Ancak bu dönemde yapılan avcılık ve bitki toplanması insanların kendi ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde gerçekleşmiştir. Zamanla toplumdaki değişim ve dönüşüm süreci, koruyucu ve besleyici doğa imajını da değiştirmiştir. Madencilik, kanalizasyon sistemi, ormansızlaştırmak, toprak içindeki bitki ve ağaç köklerini sökerek tarım arazisi oluşturmak gibi doğrudan doğayı etkileyen eylemlerle bağlantılı ticaret ve sanayileşme süreçleri organik imajı, mekanik anlayışa dönüştürmüştür (Çimen, 2019: 58-59).

1.2.2. Mekanik Dünya Görüşü

Organik dünya görüşü 16. ve 17. yüzyıllarda köklü bir değişime uğramıştır. Organik, canlı ve manevi dünya görüşü yerini mekanik dünya görüşüne bırakmıştır. Bu gelişme astronomi ve fizikte Galileo, Copernicus ve Newton'un başarılarıyla başlamıştır. 17. yüzyıl bilimi Descartes'in matematiksel tasvirini ve analitik akıl yürütme yöntemini kapsayan araştırma yöntemleri, Francis Bacon tarafından da savunulmuştur. Dünya, 16. ve 17. yüzyıllardaki bilimsel devrimlerle birlikte evrenin merkezi olduğu anlayışından çıkarak, galaksilerin kıyısında kalmış önemsiz bir yıldızın etrafında dönen gezegenlerden biri olarak değerlendirilmeye başlanmıştır (Capra, 2018: 62).

Mekanik dünya görüşünün başlıca özelliklerinden biri evren anlayışının mekanik ve atomcu oluşudur. Evren bir makine gibi tanımlanmış, kendi içinde düzenli, yalın ve kapalı işleyen bir sistem gibi görülmüştür. Francis Bacon ve Rene Descartes'in pragmatist ve faydacılık anlayışlarına göre bilgi bir güçtür ve doğaya egemen olmak için bir araçtır. Bu bağlamda ekonomik ve sosyo-kültürel ilerlemeler, bilimsel ve teknolojik ilerlemelerle özdeşleşmiştir (Atasoy, 2019: 91-92).

Rönesans ile Aydınlanma Çağı arasında bilimsel devrimler yaşanmıştır. Bu süreçte Avrupa'nın her yerinde doğayı icatlar ve makinelerle dönüştüren gelişmeler yaşanmıştır. Kömür, demir ve tekstil endüstrilerinin gelişimiyle ticaret de gelişerek doğal manzara değişmiştir. Doğanın canlı bir varlık yerine makine olarak algılanması, insanların çevreye olan davranışlarını da değiştirmiştir. Rönesans ve Reform hareketlerinin sonucu olarak zenginlik ve lüks yaşam isteği ortaya çıkmıştır. Rönesans'la birlikte kapitalizmin temellerinden biri olan bireysel düşünce öne çıkarken doğa da araçsal bir hale dönüşmüştür. Çünkü mekanik görüşün temelini atan Bacon, bilim ve teknolojiyi doğayı kontrol etmek için araç olarak görmüştür. Descartes ise insanı evrende manevi olarak tek varlık olarak

tanımlamıştır. Bu nedenle doğa, mekanik işlevi olan unsur olarak görülmüştür (Çimen, 2019: 59-61).

Organik dünya görüşünden mekanik dünya görüşüne geçiş devlete, topluma, örgütlenmeye ve ekonomiye yeni anlayışlar getirmiştir. Endüstriyel üretim tarzıyla birlikte emek, toprak gibi değerler meta olarak kabul edilerek doğal kaynakların tahribatına yönelişin başladığı belirtilmektedir (Görmez, 2010: 19- 25).

1.3.Çevrenin Korunmasında Çevre Bilincinin Rolü

2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 2. maddesinde çevre korunması: “Çevresel değerlerin ve ekolojik dengenin tahribini, bozulmasını ve yok olmasını önlemeye, mevcut bozulmaları gidermeye, çevreyi iyileştirmeye ve geliştirmeye, çevre kirliliğini önlemeye yönelik çalışmaların bütünü” şeklinde tanımlanmaktadır (Çevre Kanunu, 1983). Anayasanın 56. maddesindeki: “Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir” ifadesiyle çevreyi korumak toplumsal bir sorumluluğun yanında anayasal bir zorunluluk haline gelmektedir (T.C. Anayasası, 1982).

Çevreyi korumanın ve geliştirmenin sadece yasayla olmayacağı herkes tarafından bilinmektedir. Çevreye karşı duyarlılığın yaygınlaştırılması esas amaç olmalıdır. Kamuoyunun çevre konusunda bilgilendirilmesi gerekmektedir. Çevreyle ilgili bilimsel, teknolojik ve eğitsel çalışmalar bu anlamda yapılması gereken faaliyetler olarak gösterilmektedir (Görmez, 2010: 187).

Çevre koruma, insanlar ile diğer canlıların doğal yaşam temellerinin ve sağlıklarının güvence altına alınabilmesi için gereken önlemlerin tamamını ifade etmektedir. Çevrenin etkili şekilde korunabilmesi için çevreye yapılan baskının duyarlı biçimde ölçülebilmesi gerekmektedir. Bu konuda yapılabilecek olanlar, doğal kaynakların usulüne uygun kullanımı, tüketim için gerekli olan yönetim ilkelerinin uygulanması, tehlikeli atık maddelerin çevreye bırakılmasını en aza indirecek ve önleyecek işlemler olarak sıralanmaktadır (Doğan, 2014: 233).

Koruma kavramı hem doğanın korunması hem de doğal kaynakların rasyonel kullanımını birlikte içermektedir. İnsanların, yaşam saygınlığı elde etmek ve gelecekteki kuşakların refahını güvence altına almak için çevrelerini koruması zorunluluktur. Çevre korumasının açlık ve sefalet karşısında lüks bir istek olduğuna yönelik eleştiriler de

mevcuttur. Bu eleştirilere karşı açlık ve sefaletin, çevreye ve insanlığa duyarsız politikalarından kaynaklandığı yönünde görüşler olduğu belirtilmektedir (Fırat, 2003: 141-142).

1.3.1. Çevre Bilinci Kavramı

Bilinç kavramı ya da farkındalık, kişinin çevresine karşı duyarlı olma durumu, bireyin bir şey hakkında farkındalığı ya da aklın kendisinin ve dünyanın farkında olma durumu gibi anlamlara gelmektedir. Bu açıdan çevre bilinci ya da çevresel farkındalık, çevre yanlısı davranışın psikolojik boyutuyla ilişkilendirilmektedir (Cansaran, 2019: 29).

Genel anlamıyla çevre bilinci, bireyin doğaya karşı saygılı davranmasıdır. Çevreyle ilgili kararları, ilkeleri ve yorumları içeren düşüncelerden ve bu düşünceleri hayata aktaran davranışlardan oluşmaktadır. Çevre bilincine sahip bireyin dış bir uyarıcıya ihtiyacı yoktur. Yapması gerekenleri, iç huzurunu sağlamak için yapmaktadır. Bu durum aynı zamanda toplumsal ve bireysel bir sorumluluk olarak kabul edilmektedir (Türk, 2013: 129-138).

Çağın koşullarına uyum sağlayan insanlar için çevre bilinci, birtakım değerler kaybedildikten sonra yasaklarla yaşamak olarak algılanmaması gerekmektedir. Çevre bilinci, insanın geçmişini ve geleceğini unutmadan hem kendisine hem de doğaya saygılı olmasını gerekli kılmaktadır (Hatipoğlu, 2016: 107). Çevre bilinci insanlara tarihsel, toplumsal ve doğal çevresini kavrayarak duyarlılık kazanmasını; çevre sorunlarının çözülmesinde sivil toplum örgütleri aracılığıyla kararlara katılmasını, çevreyi yok etmeden kullanması gerektiğini, tüketim faaliyetlerinde tasarruflu olması gerektiği bilincini kazandırmaktadır (Karataş, 2016: 4).

Türkiye’de çevre kirliliği çoğunlukla çöplerin toplanmaması gibi yüzeysel sorun olarak algılanmaktadır. Ancak çevreyi koruma faaliyetinin daha fazlası olarak yükselen çevre hareketleri; enerji santralleri, taş ocakları, kimyasal tarım, çöp biriktirme alanları gibi doğaya zararlı etkileri olan faaliyetlere karşı bir bilinçlenmedir. Çevre hareketlerinde yer alan eylemcilerin ekonomi odaklı, su odaklı, çöp odaklı ve korku odaklı görüşlerinin yanında gelişen çevre bilinci, çevre merkezli etik yaklaşım olarak görülmektedir (Şendeniz, 2016: 460).

Çevre bilinci toplumların eğitim ve gelişmişlik düzeyine, kültürel, politik ve toplumsal özelliklerine ve yaşanan coğrafyaya göre değişmektedir. Çevre sorunlarının

görüldüğü yerlerde yaşayanların çevre bilinci, bu sorunlara uzak yerlerde yaşayanlara göre daha yüksek olduğu ifade edilmektedir. Örneğin, Londra’da yaşayan yüksek gelirli bir iş adamı için yoksulluk, kuraklık ve açlık bir anlam ifade etmezken Somali’de yaşayan köylülerin bu konularda daha duyarlı ve bilinçli oldukları belirtilmektedir. Yine Kuzey Sibirya’da yaşayan bir Yakut’un kar, buz ve don konularındaki bilinci, Büyük Sahra Çölü’nde yaşayanlardan daha yüksek düzeyde olabilmektedir. Doğal olarak çölde yaşayanların kuraklık, su kaynağı gibi konulardaki bilinci de daha kuzeyde yaşayanlardan yüksek olabilmektedir (Atasoy, 2019: 277).

Erten’e (2004: 4-5) göre çevre bilinci; çevre bilgisi, çevreye yönelik tutumlar ve çevre dostu davranışlar zincirinden oluşmaktadır. Çevre sorunları, bu sorunların çözüm yolları, ekolojik gelişmeler ve doğa hakkında bilgi sahibi olmak çevre bilgisini oluşturmaktadır. İnsanların çevreye karşı gösterdikleri olumlu ya da olumsuz düşünce ve tavırlar ise çevreye yönelik tutumlarını belirlemektedir. Bu tutumların belirlenmesinde değer yargıları, korkuları, kızgınlıkları ve huzursuzlukları gibi sahip oldukları duyguları etkili olmaktadır. Çevre dostu davranışlar da çevrenin korunması için gösterilen gerçek davranışlardır.

Çevre bilincinin içselleştirilme derecesine göre beş farklı düzeyden bahsedilmektedir. İnsan-çevre ilişkisinin çevre sorunları yarattığının bilgisinde olmak ama kendi davranışlarını değiştirmemek ve başkalarının da davranışını değiştirmesini talep etmemek birinci düzey olarak görülmektedir. İkinci düzeyde, kendi davranışını değiştirmemek ama başkalarının davranışlarını değiştirmesini talep etmek yer almaktadır. Bireyin çevresiyle ilişkisini sorumlu olarak kurması üçüncü düzeyi oluşturmaktadır. Dördüncü düzey, kişinin sorumlu davranması ve başkalarının da sorumlu davranmasını sağlamaya çalışmaktadır. Son olarak beşinci düzey ise çevre sorunlarının çözümü için maddi fedakarlıkta bulunmaktır. Çevre bilincinin sorumlu olunan alanın kapsamına göre de farklılaştığı belirtilmektedir. Bu sorumluluğun kapsamı içinde yaşanan yerellikle ya da ülke bütünüyle sınırlanabileceği gibi tüm dünyayı da kapsayabileceği ifade edilmektedir (Güler vd., 2002: 30).

1.3.2. Çevre Bilincinin Doğuşu

İnsanların doğa ile ilişkisi, doğadan yararlanma çabasıyla başlayıp, bilimin gelişmesiyle doğa üzerinde üstünlük kurma çabasına dönüşmüştür. Teknolojinin desteğini

alarak güçlenen insanlar, doğayı sınırsız gibi kullanmaya ve sömürmeye başlamıştır. Yitirilen kaynaklar ve buna bağlı olarak ortaya çıkan gelecek kaygısı insanları hatalarını tekrarlamamaya, tedbirler almaya yöneltmiştir. Bu açıdan bakıldığında çevre sorunlarının, çevre bilincinin oluşumuna katkıda bulunduğu söylenmektedir (Hatipoğlu, 2016: 106).

Çevre sorunlarının açık bir şekilde uluslararası alanda gündeme taşındığı zamanlarda büyümenin sınırlandırılması ve sıfır büyüme gibi öneriler gündeme getirilmiştir. 1972'de Stockholm'de yapılan İnsan ve Çevre Konferansı uluslararası alanda çevre sorunlarına karşı çevre bilinci ve çevre duyarlılığının sembolü olarak görülmektedir (Ertan, 2004: 96).

Buna bağlı olarak aynı yıllarda Türkiye'de 1973-1977 yılları arasını kapsayan III. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda çevre ilk kez sektör olarak algılanarak, çevre sorununun tanımı ve kapsamı belirlenmiştir. Çevre sorunlarının önlenmesi için ilke ve tedbirler planlamaya dahil edilmiştir. Çevrenin korunması ve geliştirilmesi konusunda toplumun bilinçlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1973: 866-867).

Türkiye'de 1997 yılından itibaren çevre konusunda istatistikler tutulmaya başlanarak çevre yatırımı ile cari harcamaların belirlenmesi yoluna gidildiği bilinmektedir. Yine ekonomik veriler ile çevre harcamaları karşılaştırıldığında, çevre yatırımının ekonomik gelişime engel olmadığı görülmektedir. Bu gelişmeler çevresel bilinçlenme açısından önemli olarak görülmektedir (Feridunoğlu, 2018: 269).

Çevreyle ilgili belirli bir bilgi ve fikir düzeyi, duyguyla birleştiğinde çevre bilinci daha etkin ve kalıcı şekilde oluşmaktadır. Çevreyi koruyup sahiplenme aynı zamanda çevreyle ilgili düşünceler üretip pratiğe dönüştürmeyi sağlamaktadır. Çevre bilinci, çevre için zaman ayırıp çalışmayı, maddi manevi zorluklara katlanmayı gerektirmektedir. Bunlara ancak çevreye sevgi ve saygı duyan insanların katlanabileceği söylenmektedir. Çevre bilincinin oluşmasında; uygun çevre ortamı sağlanarak insanlarda çevreye yönelik olumlu davranışın gelişmesi, çevre sorunlarının sadece uyarıcının sorunu gibi algılanmasının önlenerek toplumsal sorumluluk alınması, çevre konusunda bilgilendirme faaliyetlerinin sadece kamu kuruluşlarının değil, toplumsal sorumluluk kapsamında özel sektörün de bu konulara ilgi göstermesi, aynı kaynaktan gelen tek düşünceye odaklanan klişe mesajlar yerine uyarıcının çok yönlü olması, mesaj kaynağının güvenilir olması ve mesajda teorik bilgilerin olmasının yanı sıra görselliğe de yer verilmesinin etkili olduğu belirtilmektedir (Türk, 2013: 134 -135).

20. yüzyılın ikinci yarısında karşılaşılan çevre sorunlarının etkisiyle, çevre ve ekosistemin öğelerinin değeri konusunda bilinçlenmenin ortaya çıktığı görülmektedir. Gönüllü kuruluşların, duyarlı bireylerin, ileriye görebilen kamu yönetimlerinin ve uluslararası kuruluşların bu olayların ardından çevre sorunlarının önemine dikkat çekmeye ve çevreye sahip çıkmaya başladıkları ifade edilmektedir (Keleş, 2015: 21).

1.3.3. Çevre Bilincinin Gelişimi

Çevre bilincinin gelişimde uluslararası çalışmalar her zaman önemli görülmektedir. Bu kapsamda 1972 yılında Stockholm'de çevre hareketinin dönüm noktası olacak "Birinci Dünya Çevre Konferansı" gerçekleştirilmiştir. Stockholm Deklarasyonu, çevre hakkı konusunda uluslararası düzeyde ilk ve en önemli belge niteliği taşımaktadır. Bu konferansın önemli sonuçlarından biri Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) başlatılmasıdır. UNEP, bölgesel, ulusal ve küresel çapta çevre durumunu değerlendirerek küresel kaynakların sürdürülebilir kullanımı için etkin destekleyici rol oynamaktadır (Kurdoğlu, 2007: 64-70).

Çevre bilinci kendiliğinden oluşabilecek bir unsur değil zaman içinde oluşan bir süreç olarak görülmektedir. Çevre bilincinin gelişmesinde, ailenin, eğitim kurumlarının, kitle iletişim araçlarının ve sivil toplum kuruluşlarının önemli rolü vardır. İnsanların çevreyle etkileşimiyle başlayan süreç yaşam boyu devam etmektedir. Kişilik gelişimiyle çevre bilinci de gelişmektedir. Ancak aynı oranda geliştiğini söyleyebilmek mümkün değildir. Çevre bilgisine sahip olup bu bilgiyi davranışa dönüştürmeyen insanlar ile yine çevre kirliliğinden endişe duyup, çevreyi koruma konusunda davranış sergilemeyen insanlar bu duruma örnek olarak gösterilmektedir (Türküm, 1998: 172,178).

Toplumsal sorumluluk bilincinin parçası olan çevre bilincinin oluşturulabileceği, çevre eğitiminin verilebileceği temel ortam ailedir. Aile, çocuğun davranışlarında yönlendirici rol oynamaktadır. Çocuk, aile içinde gözlemsel yolla öğrenmeye başlamaktadır. Bu nedenle aile bireylerinin çevreye olan tutumunun aynı zamanda çocuğun davranışlarını da etkilediği söylenmektedir (Erkal vd., 2011: 152).

Çevre sorunlarının önlenmesi için yöneticilerin ve toplumun çevreye karşı duyarlı ve doğal varlıkların korunması konusunda daha hassas olmaları için, gönüllü çevre örgütlerine önemli görev düşmektedir. Gönüllü örgütler, temin ettikleri konu ve amaçları doğrultusunda

hareket ederek, çevre bilincinin ve doğal varlıkların korunmasında önemli bir görev üstlenmektedir (Karaca, 1995: 68-69).

Çevreci dernekler, vakıflar ve kuruluşlar, topluma çevrenin korunması, gelecek nesillere yaşanabilir bir çevre bırakılması fikirlerini aşılacak üzere çevre eğitimi vermektedir. Çevreci sivil toplum kuruluşları eğitimin yanı sıra eylem ve çözüm noktasında da önemli görevleri üstlenmektedir. Topluma çevre bilinci kazandırma konusunda diğer önemli etken, kamuoyu baskısıdır. Çevre bilinci düşük tüketicilerin çevreye verdiği zararlar, toplumlarının dikkat çeken sorunlarından birisi olarak görülmektedir. Toplum tarafından ayıplama, toplumdaki soyutlama, kamuoyu baskısı gibi davranışların bu bireylere çevre bilinci kazandırdığı belirtilmektedir. Kitle iletişim araçlarının da haber verme, bilgilendirme ve kamuoyu oluşturması bakımından çevre bilincinin artırılmasında ve çevresel kamuoyu oluşturulmasında önemli bir rolü olduğu belirtilmektedir (Kayaer, 2012: 72-75).

Çevre bilinci gelişirken, insanlar arasındaki ilişkileri, insanların egosunu kontrol altına almayı ve düzenlemeyi içeren davranış değişiklikleri de oluşmaktadır. Başka bir ifadeyle çevre bilincinin uygun şekilde geliştirilmesi için insanların egolarından kurtulmaları, evrenin efendileri olduklarına inanmaktan vazgeçmeleri, sessizlerin ve gelecek kuşakların haklarına saygı göstermeleri gerekmektedir (Gül, 2013: 19).

Bireylerde çevre bilincinin gelişmesi, çevre sorunlarının sadece devlet kuruluşlarının görevi gibi görünmekten çıkartarak, bireylerin bu sorunları içselleştirerek sahip çıkmasını sağlamaktadır. Bireyin ve toplumun gönüllü olması bu konudaki çalışmaların daha etkin ve verimli olmasını sağlamaktadır. Bu gönüllülük oto kontrol sistemini geliştirerek, denetimin daha etkin olmasına katkıda bulunmaktadır. Böylece kamu kaynakları daha rasyonel kullanılabilir. Çünkü kâr amacı olmayan hareketler ve uygulamalar, toplumda daha kolay kabul görmektedir. Bu sayede çevre koruma düşüncesinin gelişimine devletin kamu gücü ve yasalarla yaptığı katkıdan daha fazlasını kısa sürede sağlamaktadır (Türk, 2013: 138).

1.3.4. Çevre Bilincinin Gelişmesinde Çevre Etiğinin Önemi

Etik kavramı, insanların davranış kurallarını belirlemektedir. Dolayısıyla etiğin ilgi alanı uzun yıllar boyunca insan ve toplumla sınırlı kalmıştır. Sonraları gelişen etik yaklaşımlar, insan dışındaki canlıları ve doğanın unsurlarını da kapsamaktadır. Etik

yaklaşımlar, hangi davranışın doğru hangisinin yanlış olduğunu belirleyen değerler ya da ilkelerdir (Ertan, 2004: 95).

Çevre etiği ahlaktan farklı olarak çevreye yönelik değerler ile davranışlarımızı ve düşüncelerimizi şekillendiren, bakış açımızı belirleyen temel ilkeleri ifade etmektedir. Çevre etiği, ekolojik sistem kapsamında insanların nasıl yaşadıkları ve doğayla nasıl etkileşimde bulduklarıyla ilgilendirir. Bu anlamda ahlaki önemin sınırını, değer kuramını kullanarak canlı cansız varlıkları kapsayacak şekilde insanın ötesine taşımaktadır. Bu çerçevede çevre etiğinin konusunu, insanın çevre ile olan ilişkilerine yönelik yaklaşımını belirleyen temel ilkeler oluşturmaktadır (Ertan, 2014: 98-99).

Çevre etiği, insanın doğaya bakışında köklü değişiklikler olması gerektiği ve olması gerekenleri de geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç her türlü din ve kültürde anlam ifade eden, uzun vadede çevrenin kalkınmasını sağlayan, çevre sürdürülebilirliğini benimseyen, çevre koruma politikaları oluşturmaya çalışan, adaletli paylaşımı ve insan doğa ilişkilerinin düzenlenmesini hedef edinen nitelikler taşımaktadır (Kayaer, 2013: 69).

Çevre etiğinin görevi; doğanın insanlar tarafından ele geçirilmesi üzerine insanlara, çevreye yönelik sorumluluklarını hatırlatmak, kendi hizmetine koşulması isteğinin sınırlandırılması gerektiğini bildirmek ve başka art niyet taşımadan doğaya dokunulmazlık kazandırmak şeklinde belirtilmektedir. Çevre etiği, insan-çevre-toplum arasında kurulacak denge açısından önemli görülmektedir (Karataş, 2013: 112).

Çevre sorunlarına kamuoyunun dikkatini çekmek, çevre etiğinin söylemidir. Çevre etiği savunucuları, çevreye duyarlı davranılmasını sağlamak için doğanın ve insanların geleceğini tehdit eden politikalara karşı bir duruş sergilemektedir. Çevre sorunlarına artan ilginin sonucu olarak bu sorunlarının çözümü için çevre etiği yaklaşımları da farklılaşmaktadır (Karaca, 2007: 9).

Çevre etiği yaklaşımlarına yönelik dört husus bulunmaktadır. İlk olarak etik yaklaşımlar, sorunların tartışılması ve anlaşılabilmesi için ortak bir dil görevi üstlenmektedir. Sorunların çözülebilmesi için çevre etiği yaklaşımlarındaki farklılaşmanın doğru ve tam anlaşılması gerekmektedir. İkincisi, etik yaklaşımlar insanların eğitiminde önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca insanların düşünme biçimlerini de yansıtmaktadır. Üçüncü olarak, etik yaklaşımların rehberlik etme ve değerlendirme yapma işlevi

bulunmaktadır. Dördüncüsü ise kimi etik yaklaşımların çevre sorunlarına sebebiyet verebileceği iddia edilmektedir. Bu nedenle etik yaklaşımlar hakkında bilgi sahibi olmanın önemli olduğu belirtilmektedir (DesJardins, 2013: 26). Bu yaklaşımlar insan merkezli, canlı merkezli ve çevre merkezli olmak üzere üç başlığa ayrılmıştır.

1.3.4.1. İnsan Merkezli Etik Yaklaşım

İnsan merkezli etik yaklaşım, her şeyin merkezine insanı alarak canlı ve cansız diğer varlıkların insanların yararlanması için var olduğunu kabul eden bir görüş şeklinde tanımlanmaktadır. Bu yaklaşımda insanların, çevreye saygı göstermek gibi bir sorumluluğunun bulunmadığı kabul edilmektedir. Doğadaki varlıkların kendi başlarına bir içsel değeri yoktur, insana sağladığı araçsal değer kadar önemli görülmektedir. Teknoloji geliştirilirken çevreye verilen zararlar göz ardı edilmektedir. Çevrenin korunması ise insan çıkarları doğrultusunda olduğu belirtilmektedir (Ergün, 2014: 151).

İnsan merkezli etik yaklaşımın ilk örneklerine Antik Yunan'da rastlanmaktadır. Aristoteles, doğanın her şeyi insanlar için yarattığı görüşündedir. Stoacı ve Epikuroscu düşünürler de insanların çevrenin egemeni olduğuna inanmaktadır. Bu inancın Tekvin'den kaynaklandığı belirtilmektedir. Tekvin'de, yaratılmışlar arasındaki hiyerarşide insanların en üstte olduğu ve Dünya'daki her varlığın insanların emrine verildiği ifade edilmektedir (Aydınlı ve Çiftçi, 2012: 17).

“Kaynak korumacılığı” ve “insan refahı ekolojisi” insan merkezli bakış açısının tipik örnekleri olarak görülmektedir. Her ikisi de insanı merkeze alarak doğanın geri kalanını insanın, çevresi olarak kabul edilmektedir. Faydacı bir değer kuramından hareket eden kaynak korumacılığı, yenilenemez doğal kaynakların israfını önleyerek gelecek kuşakların haklarını korumaktır. Doğanın kaynak deposu olarak görülmesinin temel amacı çok sayıda insanın mutluluğudur. İnsan refahı ekolojisi ise insanı merkeze alarak, çevreyi insan habitatı olarak kabul etmektedir. Önceliği ekonomik değerlere değil, insanın huzur ve rahatına vermektedir. Bunun sağlanması için de insanların çevrelerini daha temiz, güvenli ve güzel bir hale getirmesi önemli görülmektedir (Fırat, 2003: 127-128).

İnsan merkezli yaklaşım, çevre toplum ilişkilerini toplumsal inşacı temelden ele almaktadır. Buna göre çevre, toplum tarafından oluşturulmaktadır. Bu nedenle çevredeki

varlıklar, toplumun istediği şekilde adlandırılmakta, algılanmakta ve anlamlandırılmaktadır (Konyar, 2009: 82).

Doğayı kontrol ederek başlayan süreç sömürüye dönüşmekte ve bu söz konusu sömürü de insanların varlık sebebi olmaktadır. Teknolojik ilerleme gösteren insanlar, bu başarıyı doğayla olan ilişkisinde gösterememekte ve tüketime yönlendirilen, her şeyin talan edildiği bir sistem inşa etmektedir. Kapitalist üretim biçimi insanların dünyaya hükmetmesine ve egemenliği altına almasına olanak sağlamakta ve durumu rasyonel hale getirmek için çeşitli araçlar geliştirerek doğa sömürsünü toplumsal gerçekliğin vazgeçilmez bir parçasına haline getirmektedir. Çevre sorunlarının ortaya çıkışında ve çözümünde insan merkezli olunması, çevre bilinci oluşturmada çevre etiğinin önemini göstermektedir (Gül, 2013: 18-19).

Egemen olan ekonomik yaklaşım ve üretim tarzı, insan merkezli bir yaklaşım benimsemektedir. Dünya yaşam merkezi olmaktan daha çok üretim tesisi olarak görülmektedir. Üreticiler gider azaltma yolunu seçerken, çevre açısından güvenlik önlemleri ve tedbirlerinin alınmasına ayrılan bütçeden kısılmaktadır. Bunun sonucunda modern toplum, risk toplumuna dönüşerek bedelini tüm dünyanın ödediği ancak sınırlı sayıda insanın yararlandığı dengesiz bir yapı haline gelmektedir. İnsan merkezli ekonomik büyüme politikaların devam etmesi durumunda gelecek kuşaklara temiz çevre yerine, kirlenmiş ve doğal dengesi bozulmuş bir çevre kalmasına neden olacağı ifade edilmektedir (Mahmutoğlu, 2009, 97-98).

İnsan merkezli yaklaşım teorik olarak insanı üstün bir değer olarak atfetse de fakirlik ve yoksulluk içinde milyonlarca insan olduğu bilinmektedir. Dünya çapındaki üretim, dengesiz bir şekilde paylaşılmaktadır. Bu dengesizlik tonlarca yiyeceğin çöpe atılmasına ve açlık sorunlarıyla karşılaşan insanların var olmasıyla sonuçlanmaktadır (Kılıç, 2008: 95-96).

İnsan türünün faydacılığını merkeze alan bu yaklaşım, çevre sorunlarının ortaya çıkmasına, büyümesine ve canlı yaşamını tehdit eden bir çevresel krize sebep olmaktadır. Bu krizi aşmak için yeni etik yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır (Ertan, 2014: 102).

1.3.4.2.Canlı Merkezli Etik Yaklaşım

İnsanların yanı sıra hayvan ve bitki topluluklarının oluşturduğu canlıların yaşam hakları odağında gelişen bu yaklaşımda, insan diğer canlılar ile eşit kabul edilmektedir.

Burada sadece canlılara değer verilmekte, çevredeki diğer cansız varlıklar için bir koruma bulunmamaktadır. Canlılar arasındaki ilişki düzeni de göz ardı edilmektedir. Bu nedenle çevre sorunlarına bütüncül bir bakış açısından uzak olduğu düşünülmektedir (Ergün, 2014: 152-153).

Canlı merkezli etik yaklaşımda her canlı insanlarla eşit ve aynı haklara sahiptir. Buna göre canlı türlerinin ekonomik olmayan değerinin ötesinde varlığı kendiliğinden değerli görülmektedir. Biyolojik çeşitlilik, insan çıkarı olmaksızın korunmalı ve geliştirmelidir. Çevre konusunda eğitsel, hukuksal ve uygulamaya yönelik alanlarda çalışmaların sürdürülmesi önerilmektedir (Kayaer, 2013: 71-72).

İnsan merkezli yaklaşımın yıkıcı etkilerine karşı diğer canlılara değer verilmekte ve canlıların korunması gerektiğini ileri sürmektedir. Tür olarak herhangi bir koruma yoktur. Bu yaklaşımın hayvan hakları koruyuculuğuna öncülük ettiği belirtilmektedir (Ergün ve Çobanoğlu, 2012: 113)

Canlı merkezli yaklaşımda, canlılığın sürdürülebilirliği hedeflenmektedir. Bunu gerçekleştirmek için gösterilen her çabanın canlı merkezli ilkeler doğrultusunda yapılması ve bütün canlıların korunarak uyum içinde yaşaması gerekmektedir (Karataş, 2013: 127).

Canlı merkezli yaklaşım genel olarak dört temel ilkeye dayandırılmaktadır. İlk ilkeye göre; insanlar diğer canlılarla aynı anlamda ve aynı şekilde yaşam topluluğunun üyesi kabul edilmektedir. İkinci olarak, bütün canlı türleri bağımlılık sisteminin parçası olarak görülmektedir. Üçüncü ilke, bütün canlıların kendi iyiliklerinin peşinden ve kendi yöntemleriyle gittiğini kabul etmektedir. Dördüncü olarak ise insanlar, diğer canlılardan üstün görülmemektedir. Doğayı yalnızca insanların kaynak olarak gördüğü insan merkezli yaklaşımı eleştiren bu yaklaşım, doğayı ekolojik bir bütün olarak gören çevre merkezli yaklaşımın temelini atmaktadır (Ertan, 2014: 103).

1.3.4.3.Çevre Merkezli Etik Yaklaşım

Çevre merkezli etik yaklaşım, insanın hem kendisiyle hem toplumla hem de doğayla olan ilişkilerini düzenleyen ve bu ilişkiler üzerinden bireyin çevreye olan bakışını belirleyen kurallar bütünü olarak ifade edilmektedir. Yaklaşımın asıl odağını, insanın kendi dışındaki canlı cansız varlıklara karşı nasıl davranması gerektiği oluşturmaktadır (Gül, 2013: 19-20).

Çevre merkezli etik yaklaşımda insanlar ekosistemin ve ekolojinin yasalarına bağlıdırlar. Toplumsal ve siyasal öneriler hem insanları hem de diğer canlıları ilgilendirmektedir. Bu yaklaşımın insan merkezli yaklaşım karşısında üstün yanları olmakla birlikte, insanların doğanın dışında olarak algılanması çevre merkezli yaklaşıma olan inancı zayıflatmaktadır. İnsanla doğayı birbirinin karşısında konumlandırma yanlısına düşmemek gerekmektedir. Önemli olan doğayla toplum arasındaki çok yönlü etkileşimi kavrayabilmektir (Keleş, 2015: 125-126).

Bu yaklaşımda canlı ve cansız bütün varlıklar değer taşımakta, korunmayı hak etmektedir. Bu özelliği ile çevre merkezli yaklaşım, ekolojik krizin aşılabilmesine uygun, bütüncül bir yaklaşım olarak görülmektedir. Ekosistemin ögeleri arasında bağımlılık anlayışına dayanan ilişkilerin bozulmamasına önem verilmektedir (Ergün ve Çobanoğlu, 2012: 114).

Çevre merkezli yaklaşımda insan, doğanın üstünde ya da dışında değildir. Tüm canlılar doğaya bağımlıdır. İnsanın sahip olduğu türsel özellikler, onu diğer türlerden ya da doğanın geri kalanından daha önemli kılmamaktadır. Bu yaklaşıma göre insan, kendisini doğanın egemeni olarak görmekten vazgeçerek doğadaki tüm varlıklara özenle ve empatiyle yaklaşmalıdır (Keleş vd., 2012: 75-76).

Doğayı tek başına bir değer olarak gören insanların, kendi çıkarlarını ön planda tutmadan çevrenin korunması gerektiğine inanan ve buna uygun şekilde davranan insanların çevre merkezli düşünceye sahip oldukları söylenebilir. Çevre merkezli yaklaşımda atıkların geri dönüştürülmesine, su ve enerjinin verimli kullanılmasına ve çevrenin korunmasına önem verilmektedir. Dünyanın bugünkü durumu ve çevre sorunları göz önüne alındığında çevre merkezli yaklaşıma ihtiyaç olduğu görülmektedir (Karataş, 2013: 123-124).

İnsan ve canlı merkezli etik yaklaşımlarda boşlukta kalan çevre unsurları, çevre merkezli yaklaşımda ekolojik bütünlüğe ulaşmak için doldurulmaya çalışılmaktadır. Tüm yaklaşımlar eksikleri bulunmasına rağmen geçerlidir. İnsan merkezli yaklaşım, çevre politikalarında ve hukukta yaygın olarak kullanılmaktadır. Canlı merkezli ve çevre merkezli yaklaşımlar biri diğerinin yerine değil, birbirini tamamlayacak şekilde kullanılması gerektiği belirtilmektedir (Kayaer, 2013: 72).

İnsanlar arasındaki ilişkiden insan-toplum ilişkisine doğru genişleyen ve daha sonra canlı merkezli yaklaşımla, insanlarla diğer canlılar arasındaki ilişkiye uzanan etik yaklaşımlar, insan-çevre ilişkilerinin etik çerçeveye girmesiyle son noktaya ulaştığı ifade edilmektedir (Ertan, 2004: 101).

1.4.Çevreci Akımlar

17. yüzyıl ve 18. yüzyıl düşünürlerinin yapıtlarında ve kutsal kitaplarda çevreye duyulan ilgiyi görmek mümkündür. Çevreci akımların anlamı 1960'lı yıllarda örgütlü olarak ortaya çıkmıştır. Bunun başlıca nedeni, çevre sorunlarını toplumsal yapıdan soyutlamanın olanaksız olmasıdır. Çevreye halkın gösterdiği ilgiye bağlı olarak, kimi ülkelerde çevre sorunları, devlet politikalarının konusu olarak kamu kurumlarının sorumluluğuna bırakılmaktadır. Kimi ülkelerde amacı çevreyi korumak ve geliştirmek olan siyasi partiler kurulmaktadır. Kimilerinde ise baskı grupları, kamuoyunu ve hükümetleri etkilemek üzere çalışmalar yapılmaktadır. Yeşil çevre, temiz hava, atık sorunu, nükleer santraller, iklim değişikliği gibi konularda protesto eylemlerinde bulunan baskı gruplarının kamuoyu üzerindeki etkileri ülkeden ülkeye değişmektedir. Ülkelerin siyasi rejimlerinin katılımcı ya da otoriter olması çevre sorunlarının siyasallaşma derecesini de etkilemektedir (Keleş vd., 2012: 253,289).

Çevreci akımları oluşturan düşüncelerin gelişmesinde etkili olan düşünürlerden olan Thomas Hobbes (1588-1679), yapıtlarında toplumsal düzenin gerekliliğini göstermek için doğa durumunu anlatmıştır. Hobbes, insanların yaşamsal ihtiyaçlarını karşılayabilmek için kavgaya girişeceklerini, doğanın verdiklerinin insanlara yetmeyeceğini dile getirmiştir. Başka bir düşünür John Locke (1632-1704)'un toplumsal sözleşmesi kaynakların bolluğuna dayanmıştır. Ona göre yeryüzü, insanların canlı kalmaları ve rahat bir yaşam sürdürmeleri için bulunmaktadır. İnsan elinin değmediği doğal kaynaklar, bir hiç olarak görülmektedir. Ayrıca devletin insanlara doğa üzerinde güçlerini kullanma özgürlüğü tanıması gerekmektedir. Yalnızca kıtlık durumunda kavga çıkabilir ancak kavga etmeye de gerek olmadığı görüşündedir. Çünkü ona göre doğa, insanların ihtiyaçlarını karşılayabilecek miktardan fazla kaynağa sahiptir. Sınırsız büyümeye kaynak olabilecek düşünceler taşıyarak çevreye karşı duyarlı olup olmama konusundaki düşüncelerde iki tarafı da beslediği Locke tarafından belirtilmiştir. Jean Jacques Rousseau (1712-1778), "İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı ve Temelleri Üzerine Konuşma" isimli yapıtında uygar toplumlarda görülen, insanların boş zamanlarını anlamsız işlerle öldürmesi, tüketim uğruna sahte

ihtiyaçlar yaratılması ve bunların yokluğunda ya da kaybedilmesi durumunda insanların mutsuzluğa düşmesi türünde, temelinde insanların kendilerine, topluma ve ürettiğine yabancılaşmasının yattığı sorunlara da değinmiştir (Duru, 1995: 14-17).

Çevreci akımlar üç sınıfa ayrılmaktadır. Birincisi; çevre merkezli ve teknoloji merkezli yaklaşımın karşılaştırılmasıdır. Çevre merkezli yaklaşımlar, insanların doğa karşısında rasyonel değil, duygusal sorumluluğu olduğunu varsaymaktadır. Büyümenin sınırları, kendine yeterlilik, küçük çaplı üretim, özgüven, etki düzeyi düşük teknoloji, sanayi atıklarının geri dönüşümü bu yaklaşımda kullanılan unsurlardır. Teknoloji merkezli yaklaşımın temel unsurları ise rasyonalizm, nesnellik ve yönetimde etkinliktir. Bu yaklaşım, bugünün insanlarına ve gelecek kuşaklara yararlı olabilecek biyolojik, fiziksel ve toplumsal süreçleri tanıyıp anlama yeteneğine duyulan güven ve iyimserlikten destek almaktadır. İkinci ayırım, işlevsel-çoğulcu yaklaşımla Marksist yaklaşımlar arasındadır. İşlevsel-çoğulcu yaklaşım, toplumsal değişimi, ekonomik-toplumsal sistemin yeniden düzenlenmesi yoluyla gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Marksist yaklaşımın önemi, sınıf çıkarları arasındaki çelişkiler bağlamında çevrenin önem kazanmasıdır. Üçüncüsü; çevre konularında gerekirciliğe inananlarla, özgür iradeye önem verenler arasındaki ayırımdır. Gerekircilikte, insanların eylem ve davranışlarının oluşumunu çevre koşulları etkileyip belirlemektedir. Karşı görüşte ise asıl olan varoluşçuluktur ve bunu belirleyen insanların kişiliği ile özgür iradesi olduğu düşünülmektedir (Keleş ve Hamamcı, 1998: 229-231).

1.4.1. Ekolojizm

Ekoloji, canlıların birbirleriyle ve çevreleriyle olan ilişkilerini inceleyen bilim dalı şeklinde tanımlanmaktadır. Ekoloji, fiziksel ve biyolojik bilimleri birbirine bağlamakta ve doğal bilimler ile sosyal bilimler arasında köprü oluşturmaktadır. Ekoloji ile insan yaşamı arasında sıkı bir ilişkinin olduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla ekoloji, tüm insanların geleceğini sigortalamaya çalışan bir aktiviteler bilimi şeklinde de ifade edilmektedir (Kocataş, 2012: 6,8).

Ekolojinin bilim olarak gelişip, güçlenmesi zamanla felsefi düzeyde ekolojik dünya görüşünün oluşmasını sağlamıştır. Oluşan bu ekolojik görüşte, doğayla toplum arasında olan etkileşim ve bu etkileşimin yol açtığı sorunlar üzerinden fikirler geliştirilmiştir (Yaylı ve Yaslıkaya, 2015: 454).

Ekolojizm, doğa bilimleri temelinde topluma ilişkin öngörü ve gözlemlerden yola çıkarak geliştirilmektedir. Ahlak tartışmalarından teknolojiye kadar geniş alanda görüşler ileri süren bir akımdır. Çevrecilikten farklı olarak insan ve doğa ilişkisini tanımlayan geleneksel ideolojilerin bu konuda başarısız olduğunu bu yüzden insanın doğa ile ilişkisini ekonomik ve sosyal açıdan yeniden tanımlanması gerektiğini savunmaktadır. Savunduğu çevre merkezli yaklaşımla, insan merkezliliği savunan geleneksel ideolojiler içine yerleştirilemeyecek kadar farklılaşmaktadır (Kılıç ve Tok, 2013: 226-233). Çünkü ekolojizm, hem insan dışındaki doğal dünyayla ilişkide hem de toplumsal ve politik yaşam biçimlerinde radikal değişiklik gerektiren gerçekleştirilebilir ve sürdürülebilir varoluşu ifade etmektedir (Savaş, 2018: 29).

1.4.2. Çevrecilik

Modern toplumun en önemli yoksunlarından biri, bozulmamış doğal alanlar ve temiz bir çevredir. Geleneksel ideolojilerin etkisiyle ortaya çıkan sanayi toplumunun, bireylerin ekonomik ve toplumsal alanda çevre beklentilerini karşılamaktan uzak olması çevreci akımın doğmasına neden olmaktadır (Kılıç ve Tok, 2013: 231).

Çevreci akımın tek unsuru çevre değildir. Aynı zamanda toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel yaşamın çeşitli sorunlarını ele alan, çözüm önerileri getiren bir projedir. Bu nitelikleriyle diğer akımlardan bağımsız düşünsel bir yapı olduğu belirtilmektedir (Baysal, 2018: 265). Barınma, beslenme ve kırsal kalkınma çevrecilerin ilgi alanına girer ama bu faaliyetlerde yürütülen amacın nasıl ve hangi tarzda yapıldığı, nasıl bir toplumsal sistem hedeflendiği, sorunların nasıl tanımlandığı çevrecileri, ekolojistlerden ayırmaktadır (Özlüer vd., 2016: 24-25).

Çevreciliğin işlevi, insanlara daha iyi yaşam koşulları sağlamaktır. Doğanın savunulması, çevrenin ve yaşam kalitesinin korunması çevreciliğin özünü oluşturmaktadır. Kamuoyunun çevre sorunlarına karşı duyarlılığı, Batı ülkelerinde çevreciliğin toplumsal hareket olarak gelişmesine yol açmıştır. Bu akımın öncüleri bireysel ya da örgütlü olarak çevrenin içinde bulunduğu koşulların değiştirilmesine bilinçli olarak katılmışlardır (Keleş vd., 2012: 290).

Çevreciliğin unsurları; ekonomik büyümenin sınırlandırılması, sanayileşmenin eleştirilmesi, nüfusun azaltılması, teknolojinin sorgulanması, ekolojik toplum projesi, çevre

merkezlilik, çevreci özne, strateji ve taktik olarak sıralanmaktadır. Bu unsurlar kısaca şu şekilde açıklanmaktadır. Çevrecilerin ekonomik büyüme karşıtlığı, büyümenin maliyetlerini ve sınırlarını tartışan tezleri, Büyümenin Sınırları (*Limits to Growth*) raporunun izlerini taşımaktadır. Rapora göre sanayileşmenin mevcut hızı karşısında doğal kaynaklar tükenmekte, tarımsal üretim artan nüfusa yetmemekte, sanayi ve tarım atıkları ile nüfus baskısı çevrenin taşıma kapasitesini aşmaktadır. Çevreciliğe göre sanayileşme, küçük bir kesim için refah sağlarken, çoğunluğu yoksulluğa mahkûm etmektedir. Nüfus artışının neden olduğu açlık, yoksulluk ve kıtlığın önlenmesi için nüfusun belirli bir sınırdan tutulması gerekmektedir. Çevrecilikte teknoloji seçiciliğinin ölçütü, insanlığın ortak yararı, doğa ve yaşam biyolojik temellerinin korunmasıdır. Çevreciler dünyanın gelecek kuşaklardan ödünç alındığı görüşündedir ve çevre merkezli etik yaklaşımı savunmaktadır (Çoban, 2002: 12-22).

Çevreciliğin ilkeleri; doğaya uyum, küresel mücadele, sürdürülebilirlik, cins eşitliği, yerellik, doğrudan ve katılımcı demokrasi, adil paylaşım, özgür yaşam, çeşitliliğin korunması, şiddet karşıtlığı, sosyal adalet, küresel ve kişisel sorumluluk, toplum temelli ekonomiler ve ekonomik adalet olarak gösterilmektedir. Çevrecilere göre örgütlenme gönüllü olmalıdır. Örgütlenme tarzı ise yerelden merkeze doğru gitmelidir. Dolayısıyla merkezi yönetime ve hiyerarşiye karşı bir akım olduğu kabul edilmektedir. Çevrecilik otoriteyi reddetmekte, doğrudan demokrasiyi savunmaktadır. Bu anlamda çevreciliğin iktidar mücadelesi değil, kimlik kazanma mücadelesi olduğu belirtilmektedir (Konyar, 2009: 63-71).

Çevre sorunlarını üretim ve tüketim alışkanlıklarında kökten değişikliğe gitmeden yönetsel bir yaklaşımla çözmek, çevreciliğin temelini oluşturmaktadır. Pratik ve söylemle, baskın yapısal ve kurumsal mantığa karşı çıkarak insanların eylem ve doğal ortamları arasındaki ilişkisinin yıkıcı unsurlarını düzeltmeyi amaçlayan kolektif davranış biçimi olarak görülmektedir. Üretim ilişkilerini sorgulan bir akım olması, bilgi ve eylem alanlarında kendisini göstermesi, ortak değerlere sahip toplumsal hareketler ile iç içe geçmiş birçok kuramcından etkilenmesi çevreciliğin özellikleri olarak sıralanmaktadır. Bu özelliklerinden yola çıkarak çevreciliğin, çevre hareketlerinin düşünsel altyapısını oluşturmada ve çevre hareketlerine şekil vermede etkisi olduğu ifade edilmektedir (Balkaya, 2014: 45).

1.4.3. Derin Ekoloji

Derin ekoloji, doğanın kendiliğinden değerli olduğu düşüncesinden hareket etmektedir. Modern görüşlerin birçok argümanını reddeden bu akıma göre insan, hayatın birçok öznesinden sadece birisidir. Ekolojik krizin sebebini, insan merkezli yaklaşımlar olarak görmektedir. Ayrıca derin ekolojinin radikal bir tavır benimsediği belirtilmektedir (Yaylı ve Yaslıkaya, 2015: 459).

1970'lerin sonunda Arne Naess ve George Sessions, Derin Ekoloji Hareketinin Bir Platformu (*A Platform of The Deep Ecology Movement*) isiminde sekiz ilke açıklamıştır. Derin ekolojinin dayandırıldığı ilkeler kısaca şöyle belirtilmektedir. İlk ilke; Dünya'da insanın ve insan dışı yaşamın içsel bir değeri bulunmaktadır. İnsan dışı yaşamın değeri, insanların amaçlarına uygun yararlılığından bağımsızdır. İkincisi; yaşam formlarının zenginliği ve çeşitliliği de kendi aralarında değerlidir, insan ve insan dışı yaşamın gelişmesine katkıda bulunur. Üçüncü ilke; hayati ihtiyaçları karşılamak dışında insanların bu zenginliği ve çeşitliliği azaltma hakkı yoktur. Dördüncüsü; insanların, insan dışı dünyaya müdahalesi aşırı düzeydedir ve bu durum gittikçe kötüleşmektedir. Beşinci ilke; insan hayatının ve kültürlerin gelişmesi, nüfusta önemli düzeyde azalma ile mümkündür. İnsan dışı yaşamın gelişmesi için insan nüfusunda azalma gerekmektedir. Altıncısı; daha iyi yaşam koşulları için politikalarda değişiklik gerekmektedir. Bu değişiklikler ekonomik, teknolojik, ideolojik yapıları kapsamaktadır. Yedinci ilke; ideolojik değişim, yüksek yaşam standartlarına bağlı kalmaktan ziyade yaşam kalitesini tercih etmektir. Son ilke ise bu ilkeleri kabul eden herkesi, gerekli değişiklikleri doğrudan ya da dolaylı olarak uygulama konusunda yükümlü kılmaktadır (Naess, 1989: 28-29).

Bu ilkelerin derin ekolojinin iskeletini oluşturduğu belirtilmektedir. İlkelere bakarak, insan merkezli yaklaşıma karşı çıktığı ve çevre sorunlarının insanlardan kaynaklandığı görüşünde olduğu söylenebilir. Ekolojik krizden çıkış yolu ekonomik, teknolojik ve değer yargılarının değişmesi gerektiği yönündedir. Derin ekolojiyi savunanlara göre, insanlar sahip oldukları eşyalarla değil, doğa sevgisi ve saygısıyla önem kazanmaktadır (Yıldırım, 2017: 295)

Var olan çevreci yaklaşımlar, mevcut ekonomik ve toplumsal sistemlerin altında kalarak bu sistemleri etkileme ve belirleme fırsatı bulamamışlardır. Bu tür görüşler sığ ekoloji olarak adlandırılırken, derin ekoloji mevcut sistemlere gösterilen tepkiyi ifade

etmektedir. Derin ekolojide, ekonomik ve toplumsal sistemlerin ortaya çıkardığı çevresel kirlilik ve bozulmanın sürdürülemez olduğu belirtilmektedir (Mahmutoglu, 2009: 111).

Naess sığ ekolojiyi, kaynakların tükenmesine ve kirliliğe karşı savaşan, gelişmiş ülkelerdeki insanların refahı ve sağlığı olan çevre korumacı hareket biçimi olarak görmektedir. Sığ ekoloji insan merkezlidir, derin ekoloji ise doğayla insanı birbirinden ayıran ve farklılaştıran insan merkezliliği reddeden çevre merkezli bir yaklaşımdır. İnsanla doğayı bir bütün olarak görür. Doğayı bağımsız nesnelerin bir arada bulunması şeklinde değil, karşılıklı bağımlılık ve bağlantı içindeki olgular ağı olarak değerlendirmektedir. Doğanın kendindeki değerinin farkında olmak, doğayla insan benliğinin birliğine ilişkin derin ekolojik bilinçten kaynaklandığı belirtilmektedir (Önder, 2017: 118).

1.4.4. Eko-Feminizm

Eko-feminizm, feminist hareketle çevre koruma düşüncesinin yakınlaşması ya da feminist hareketin çevrecileşmesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Eko-feministlere göre doğa, kadınlar gibi erkek egemenliği altındadır. Doğanın ve kadının özgürleşmesi için bu egemenliğin ortadan kalkması gerekmektedir. Ayrıca bu görüşe göre eko-feministlerin vejetaryen olması gerektiği de belirtilmektedir (Özgün, 2018: 18).

Eko-feminizm kelimesinin 1970'li yıllarda François D'eubonne tarafından ortaya atıldığı söylenmektedir. Eko-feminist akıma göre doğanın tahribinden sorumlu olan insan merkezlilik değil, erkek merkezliktir. Eko-feminizm akımı, Carolyn Merchant tarafından liberal, kültürel, sosyal ve sosyalist olmak üzere dörde ayrılmaktadır. Dördü de insanla doğa arasındaki ilişkinin düzeltilmesi ve geliştirilmesi üzerine durmaktadır. Ekolojik sorunların çözümünde liberal eko-feminizm, yeni kanunlar ve kurallar yoluyla düzeltilebileceği görüşünderken kültürel eko-feminizm, ataerkil sistemi eleştirerek, kadınları ve doğayı kurtaracak alternatif yollar önermektedir. Sosyal ve sosyalist eko-feminizm ise ataerkil sistemle kadınların ezildiği ve kapitalist üretim sistemiyle doğanın insanlar tarafından sömürüldüğü düşüncesine dayanmaktadır (Yıldırım, 2017: 297-298).

Eko-feminizmde doğadaki her şey kendiliğinden değerli görülmektedir. Doğaya ve tüm yaşam biçimlerine saygı ve empati, toplumsal dönüşüm için ihtiyaç duyulan unsurlardır. Bu bağlamda erkek merkezli anlayış ve araçsalcı değerler reddedilmeli, biyo merkezli tüm yaşamsal süreçlerin karşılıklı bağımlılığını kavrayabilen bir yaklaşım hayata geçirilmelidir.

İnsanlar, doğa unsurlarını kontrol etmekten vazgeçmeli, doğayla karşılıklı etik çerçevesinde bir ilişki kuralmalıdır. Böylece güç temelli, hiyerarşik ilişki modeli yerine karşılıklı saygıya dayanan bir ilişki modeli ön görülmektedir (Olgun, 2017: 397).

1.4.5. Toplumsal Ekoloji

Toplumsal ekoloji, ekolojik dengenin korunmasını amaçlayan akımların ve sosyalist düşünürlerce geliştirilen modellerin karması olarak görülmektedir. Toplumsal ekoloji Marksist ilkelere dayanmaktadır. Temel ihtiyaçlar, kaynak gereksinmesi, emeğin ve doğanın sömürülmesi gibi unsurlar çıkış noktası kabul edilmektedir. Doğaya yabancılaşmaya, merkezîyetçiliğe, devletin uyguladığı denetimlere ve ulusçuluğa karşı çıkmaktadır. Bu akımın temsilcilerine göre asıl sorun kapitalist toplum düzenidir. Yine toplumsal, çevresel adalet ve refah sağlanabilmesi için kâr amacını ve kapitalist üretim biçimini bir kenara itmektedir. Toplumsal ekoloji, kapitalizmin temelini oluşturan maddeciliğe de karşı çıkmaktadır. Kaynaklarının paylaşılmasında eşitlikçi anlayışı benimsemektedir. Barınma gibi sınırlı gereksinimler dışında toprakta özel mülkiyete karşı çıkmaktadır. Bu sebeple bireyin toprağın sahibi değil, kiracısı durumunda olduğu belirtilmektedir (Keleş, 2015: 120).

Toplumsal Ekoloji akımının mimarı olarak Murray Bookchin kabul edilmektedir. Bookchin'e göre doğa üzerindeki tahakküm kavramının, insanın insan üzerinde, yaşlıların gençler, erkeğin kadın, bir etnik grubun diğeri, devletin toplum, bürokrasinin birey, bir sınıfın diğeri sınıflar, sömürgeci güçlerin sömürge halklar üzerindeki tahakkümünden kaynaklandığını belirtmektedir. Bookchin'e göre toplumsal ekolojinin özgürlüğü, sadece fabrikada değil aile içinde de sürdürülmeli ve maddi yaşam koşulları yerine, tinsel koşullarda sürdürülmesi gerekmektedir. Toplumdaki ilişki anlayışı değişmediği sürece toplum sınıfsız ve sömürsüz bir hale gelse de tahakküm varlığını sürdürecektir. Hiyerarşinin var olduğu bir elit sistem etrafında insanlar örgütlendiği sürece, doğaya hükmetme projesi devam edecek ve gezegenin yok olmasına neden olacaktır (Bookchin, 1996: 76-77).

Çevreye duyulan ilginin artmasıyla iki kavram daha ortaya çıkmıştır. Çevreci akım olduğu tartışmalı olan bu kavramlar eko-faşizm ve eko-anarşizm olarak tanımlanmaktadır.

Eko-faşizm, daha çok doğal kaynakları ve doğayı korumak amacıyla kullanılan yöntemlerle alakalıdır. Eko-faşizmin temelini, sınırlı kaynaklar karşısında hızlı nüfus artışı da dahil olmak üzere, insanlığı felaketten korumanın ancak özgürlüklerin kısıtlanması ve

zorlayıcı önlemlerin alınmasıyla gerçekleşeceği inancı oluşturmaktadır. Merkezi yönetimin güçlendirilmesini hareket noktası olarak kabul etmektedir (Keleş, 2015: 131).

Eko-anarşizm ise hiyerarşik düzen yerine bireysel özerkliğe yer verilmesi, katılımcı demokrasiye dayanan merkezsiz federatif topluluk biçimlerini içermektedir. Bunlar devlet ve kilise gibi merkezi yapılardan uzak doğayla uyumlu toplumlardır. Endüstriyel teknolojinin insanlar ve doğal yaşam üzerinde oluşturduğu tehditlere dikkat çekilmektedir. Teknoloji, insanlardaki yaratıcılığı ortadan kaldırmaktadır. İnsanların kendi potansiyellerini göstermeleri için özgür kalmaları gerekmektedir. Ayrıca çevre sorunlarının çözümünde basit teknolojiye dayalı komünal toplumlar kurulmasının etkili olacağı düşünülmektedir. Kısaca doğanın tahakküm kurulmadan insanlar tarafından kullanılmasına karşı değildir ancak doğanın tamamıyla ekonominin kontrolüne girmesine karşı olan bir akım olduğu ifade edilmektedir (Demirağ, 2017: 345-346).

2. ÇEVRE HAREKETLERİN GELİŞİMİ VE ÇEVRE ÖRGÜTLERİ

2.1.Çevre Hareketlerinin Kavramsal Çerçevesi

Çevre kaygısıyla yapılan ve toplumsal girişimler arasında yer alan hareketler çevre hareketleri olarak adlandırılmaktadır. Dengesiz nüfus artışı, hava, su ve toprak kirliliği, ormanların ve çeşitli canlı türlerinin yok olması, doğal kaynakların dengesiz dağılımı gibi toplumun karşılaştığı sorunlara tepki olarak ortaya çıkmışlardır. Çevre hareketleri aynı zamanda uzun vadede çevre sorunları oluşturacak projelere karşı gelerek gelecek kuşakların güvenli bir şekilde yaşaması için köprü görevi görmektedir (Işık, 2015: 106-108).

Teorik açıdan merkezsiz, çok biçimli, yayılcı yeni bir toplumsal hareket olarak savunulmaktadır. Çevre hareketleri insan yapımı eserler ile çevre arasındaki etkileşime ilişkin bilgi toplamaya, bunları analiz etmeye ve yorumlamaya dayanmaktadır. Büyük çevre örgütlerinin çalışanları arasında bilim insanları da yer almaktadır dolayısıyla bilime dayalı bir hareket olduğu düşünülmektedir. Doğaya ve insanlara ne olduğunu araştırılarak sanayileşme, kapitalizm, teknokrasi ve bürokrasinin çıkarları tarafından gizlenen gerçekler aydınlatılmaya çalışılmaktadır (Castells, 2006: 221-235).

Çevre hareketleri, doğa gönüllüsü gruplardan iktidara sesini ulaştırmayı hedefleyen yapılanmalara kadar geniş bir kitleyi ifade etmektedir. Kimi gruplar çevreye duyarlı olunması konusunda faaliyetlerini sürdürürken kimi gruplar ise siyasetçileri destekleyerek ya da onlara muhalefet ederek çevre için kazanım elde etmeye çalışmaktadır (Kılıç, 2008: 125).

Çevre hareketleri tepkilerini ortaya koymak ya da taleplerini yönetime iletebilmek için çeşitli protesto yöntemlerine başvurmaktadır. Yürüyüş, gösteri, imza kampanyası, oturma eylemi ve boykotlar bunlara örnek olarak gösterilebilir. Çevre hareketleri, bunların dışında tüketicileri çevre dostu ürünlerin kullanılması yönünde teşvik etme, medyayı harekete geçirme, sivil itaatsizlik ve ekotaj gibi yöntemlere de başvurabilmektedir (Balkaya, 2014: 47).

2.2.Toplumsal Hareketlerden Çevre Hareketlerinin Gelişim Süreci

Tarihin ilk zamanlarından beri toplumlarda farklı direniş biçimleri, isyanlar, çatışmalar, başkaldırı eksik olmamaktadır. Gerek yöneticiler arasındaki çatışmalar gerek

yönetilenlerin, ezilenlerin toplumsal durumlarından kaynaklanan direnişleri insanlık tarihinde önemli etkileri bulunmaktadır. Toplumsal ilişkilerin yaygınlaşması, göç, kentleşme ve metalaşma süreçleri toplumsal karmaşaya neden olmaktadır. Siyasi hak mücadeleleri, vergi ayaklanmaları ve grevler; örgütlülük ve süreklilik bakımından artarak gelişmektedir (Çetinkaya, 2008: 15-18).

Toplumsal hareketlerin toplumsal düzenin çatışmalarla sürdürüldüğü kanaatini güçlendiren ve toplumun politik bir varlık olarak yeniden değerlendirilmesini sağlayan önemli bir olgu olduğu düşünülmektedir. Toplumsal hareketler toplumsal değişime araç olduğu gibi toplumsal değişimin ürettiği rahatsızlıkların dışı vurumu, toplumsal grupların taleplerini ifade etmenin de bir yoludur. Bu bağlamda toplumsal hareketler, düzen içinde bulunan toplumun kendi içinde yaşadığı çatışma durumunu, mücadele etme ve direniş stratejilerini ifade etmektedir (Işık, 2015: 1-2).

Toplumsal hareketin temelinde kolektif eylem bulunmaktadır. Kitlesele protesto hareketleri, yürüyüşler ve ayaklanmalar kolektif eylemlere örnek olarak gösterilebilir. Kolektif eylemler, çok sayıda kişinin katılımıyla gerçekleşen statükoyu zor durumda bırakmaya hedefleyen eylemlerdir (Balkaya, 2014: 42).

Literatürde çeşitli toplumsal hareket kuramlarından bahsedilmektedir. İlki politik ekonomi kuramıdır; kapitalist toplumlarda ortaya çıkacak sorunlar karşısında çalışanların harekete geçeceği iddia edilmektedir. İkinci olarak, yoksunluk kuramında; insanlar, maddi zorluklar ve haklarının çiğnenmesi durumunda toplumsal hareketlere katılmaktadır. Üçüncüsü kaynak seferberliği kuramıdır. Burada toplumsal hareketlere imkân sağlayan para, insan gücü, kitle iletişim araçları gibi kaynakların yanı sıra harekete meşruiyet sağlayacak olumlu halk imajına önem verilmektedir. Dördüncü olarak, kitle toplumu kuramında ise toplumsal bağların zayıfladığı kriz dönemlerinde insanlar, grup ve hareketlere katılmaya yatkın görülmektedir. Beşinci kültür kuramında; kültürel sembollerin toplumsal hareketi büyüttüğü inancı bulunmaktadır. Son olarak yapısal gerilim kuramında ise yönetimin, toplumdaki sorunlara karşı yetersiz kalması üzerine, çözümü toplumsal hareket belirlemektedir. Çevre hareketleri literatüründe kaynak seferberliği ve yeni toplumsal hareketler, zengin kuzey ülkelerinin çevrecilik anlayışına örnek gösterilmektedir. Güney ülkelerindeki çevre hareketleri ise geçim kaynaklarını korumak isteyen insanlardan oluşmaktadır (Macionis, 2012: 609-617; Akbulut, 2014: 11; aktaran Eryılmaz ve Akman, 2016: 19).

Toplumsal hareketlerin ortaya çıktığı 19. yüzyıldan, 21. yüzyıla kadar önemli değişiklikler geçirdiği bilinmektedir. 19. yüzyılda ekonomik hedefler ve eleştirilerle bir araya gelen ya da siyasi bir güç elde etmeyi amaçlayan toplumsal yapılar, eski toplumsal hareket olarak adlandırılmaktadır. Bu hareketler işçilerin çalışma şartlarının iyileştirilmesi, oy hakkının genişlemesi, çok uluslu imparatorluklardaki milletlerin bağımsızlığını kazanması ya da Katoliklerin siyasi ve hukuki haklarının garanti altına alınması gibi ekonomik ve siyasi menfaatleri hedeflemektedir. 1970’li yılların başında ortaya çıkan post modern oluşumlar ise yeni toplumsal hareket olarak adlandırılmaktadır (Haklı, 2017: 447-448).

Yeni toplumsal hareketlerin talep ettiği konular evrensel nitelikte ya da belli bir grup için geçerli olabilmektedir. Çevre hareketleri, barış hareketleri ve feminist hareketler bu hareketlere örnek olarak sayılmaktadır. Eylemcilerin ve destekçilerin yapısal karakteristiği, yüksek eğitilmiş olmaları, hizmet sektöründe çalışmaları ve ekonomik güvene sahip olmalarıdır. Ancak bahsedilen bu grubun, diğer sosyal kategorilerde yer alan gruplar ile ittifak kurma eğilimi de bulunmaktadır (Offe, 2016: 62-63).

Yeni toplumsal hareketlerin üyeleri, ortak sorun ya da ilgilendikleri konu etrafında birleşerek toplumun desteği ile protesto benzeri faaliyetlerle yönetim üzerinde baskı kurmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla yeni toplumsal hareketler, toplumsal başkaldırı ve meydan okuma şeklinde belirtilmektedir. Çevresel amaçlarla yapılan toplumsal hareketler “Çevreci Toplumsal Hareketler” ya da “Çevre Hareketleri” olarak adlandırılmaktadır (Kavas, 2011: 35-36).

2.3.Çevre Hareketlerinin Doğuşu

Çevre hareketleri genellikle insan, yönetim, düşünce alanında gelişmeler, bilim ve teknoloji alanında ilerlemelerin çevre üzerinde yarattığı etki ve sağladığı bilgilerle bağlantılı bir algılama-tepki süreci ile oluşmaktadır. Genel olarak toplumda ya da belli konularda değişiklik talep etmektedir (Erim, 2002: 10).

Çevre örgütlerinin sayısının artmasıyla birlikte toplumsal hareket giderek tematik ve toplumsal açıdan daha fazla farklılığı içinde barındıran, belediye meclislerinde ve parlamentoda yer alan, şirketlerin yönetim kurullarından karşı kültür kıyılarına uzanan bir hareket haline gelmektedir. Bu süreçte bazı temalar bozulmakta bazıları da manipüle

edilmektedir. Bu durum toplumsal hareketlerde gözlenen bir özelliktir. Çevre hareketleri, çevre adaletinin kapsayıcı bayrağı altında insan hakları grupları, feminist gruplar gibi hükümet dışı örgütlerle birleşerek pek çok toplumsal meseleyi içerebilmektedir (Castells, 2006: 246-247).

Çevre hareketlerinin toplumsal hareket olarak doğmasının nedeni su, hava ve toprağa ilişkin ekonomik sorunların artması olarak görülmektedir. Çevre sorunlarının bilimsel olarak ölçülebilir olması, küresel ısınma, ozon tabakasının delinmesi gibi görünmeyen sorunların bile ölçülüp kamuoyuyla paylaşılması çevrenin gündemde kalmasını sağlamaktadır. Çevreye ilişkin zararların yerel olmaktan çıkıp küreselleşmesi ve sadece bugünün insanlığını değil, insanlığın geleceğini de etkilemesi çevre hareketlerinin temeli kabul edilmektedir (Göktolga, 2013: 130-131).

Çevre sorunlarının çözümü için başlatılan eylemleri ve örgütlenmeleri tarihsel olarak çok eskiye götürmenin olanağı yoktur. Çünkü insan ile doğa ilişkisindeki dengesizlikler sanayi devrimi sonrasında, kapitalizmin her türlü çevresel değeri, sermayenin buyruğuna vermesi sonucunda önem kazanmaktadır. Çevre bilinçlenmesi de bununla birlikte gelişmektedir ki toplumsal hareketlerin ve örgütlenmelerin dikkate değer boyutlara ulaşması 19. yüzyılın sonlarında görülmüştür. Eylem ve örgütlenmenin sayıca artması, çeşitlenmesi ve ideolojik içerik kazanması 20. yüzyılın üçüncü çeyreğinde gerçekleşmiştir (Keleş, 2015: 84).

J. Goyder ve P. Lowe, 1890'larda 1920 ile 1950'li yılların sonunda ve 1970'li yılların başında çevre hareketlerinin canlanması, ekonomik gelişmenin gerilediği dönemlere denk geldiğini ve bu yıllarda insanların ekonomik büyümenin dışsal maliyetlerini göz önüne almaya ve maddi olmayan değerlere önem vermeye başladığını belirtmişlerdir. Gelişmiş Batı ülkelerinde 1960'ların sonunda çevre sorunlarına ilginin artmış ve çevre hareketleri de bu dönemde güçlenmeye başlamıştır (Duru, 1995: 28-29).

1960'ların sonunda öğrencilerin başlattığı muhalif hareketler tabanında gelişen ve asıl amaçları çevre sorunlarını önlemek olan toplumsal hareketler, Batı toplumunda çevre değerlerinin yerleşmesine katkı sağlamıştır. Buna bağlı olarak çevrenin korunması düşüncesi, çevre hareketlerinin toplumu uyarıcı etkinlikleri sayesinde özellikle Batı toplumlarında geniş bir taban bulmuştur. Batı ülkelerinde çevrenin korunması amacıyla

vatandaşlar yerel ve merkezi yönetimle, özel şirketlerle ya da kamu kuruluşları ile karşı karşıya gelmektedir (Işık, 2015: 106).

1970’li yıllarda ekonomik kriz yaşanması, enerji krizini ortaya çıkarmıştır. Buna bağlı olarak ülkeler nükleer enerji üretimini gündeme getirmiştir ve bu durumda nükleer karşıtı hareketleri doğurmuştur. Çevre hareketlerinin çoğu yerel düzeyde vatandaş inisiyatifi olarak örgütlenmiştir. Park alanlarının korunması, karayolu inşasının protestosu, nükleer enerji santrali inşasının protestosu gibi tek bir konuyla ilgilenmiştir. Ancak yerel halkın başarıları, çevre hareketinin etkisini ülke çapında artırmak için bir şemsiye altında toplamaya yardımcı da olmuştur (Göktolga, 2013: 131).

Çevre hareketlerinin toplum içinde giderek yaygınlaşmasının nedeni, bu hareketlerin içeriği ile yaşanan sorunların örtüşmesinden kaynaklanmıştır. Endüstriyel toplumlarla yaratılan gelecek kaygısı, çevre kirliliği, ekonomik sorunlar, işsizlik gibi olumsuzluklar insanları karamsarlığa itmiştir. Bu kaygıları taşıyan insanlar, çevre hareketleri aracılığıyla yeni arayışlara ve toplumsal başkaldırlara yönelmiştir. İnsanların çevre sorunları ile kendi gelecekleri arasında kurdukları ilişki, bireysel kaygıların toplumsal kaygılara dönüşmesine neden olmuştur (Kavas, 2011: 36).

2.4. Türlerine Göre Çevre Örgütleri

Türkiye’de gönüllü çevre örgütleri kendi içinde sınıflara ayrılmaktadır. Yalnızca çevre koruma, kirliliği önleme ve doğayı sevdirmeye amacıyla kurulan örgütler olduğu gibi çevre sorunlarının egemen olan sistemden kaynaklandığını düşüncesinde olan, daha köktenci katılımcılardan oluşan topluluklar da bulunmaktadır. Bu örgütleri çevreyi algılayış biçimleri, dünya görüşleri ve eylem türlerine göre sınıflandırılabilirken tüzel kişilik biçimleri, büyüklükleri ve etkinlik bölgelerine göre de sınıflandırmak mümkündür (Duru, 1995: 94-95).

Türkiye’deki çevre örgütleri genellikle dernek-vakıf adı altında ya da yerel çevre sorunları etrafında örgütlenmiş topluluklar şeklindedir. Bu bağlamda ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde örgütlenmeler gerçekleşmektedir (Bozkurt ve Bayansar, 2016: 287).

2.4.1. Çevre Korumacı Dernek ve Vakıflar

Çevre korumacı örgütler, dernek ya da vakıf türünde örgütlenmeyi tercih etmektedir. Çevreyi koruma adına yasal yolları kullanarak, onarımcı politikalardan yararlanmayı amaçlamaktadır. Dernek ve vakıflar, çevreyi koruma adına projeler, eğitim ve lobi faaliyetleri yapmaktadır. İnsan merkezlidir ve genel hedefleri, kapitalist sistem içerisinde sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmektedir (Kavas, 2011: 47-52).

Çevre korumacı örgütler, çevrenin geliştirilmesini ve doğanın korunmasını amaç olarak almaktadır. Genellikle çevre sorunlarının teknolojinin gelişmesiyle üstesinden gelineceği görüşü hakimdir. Çevre korumacı dernek ve vakıflar, devletin resmi organlarıyla iletişim halindedir ve devletle ortak faaliyetlerde bulunmaktadır. Benzer şekilde sanayicilerle ve iş adamlarıyla da çevre sorunlarının azaltılabilmesi amacıyla iş birliğinde buldukları belirtilmektedir. Uluslararası çevre örgütleriyle bilgi alışverişinde buldukları, ortak proje faaliyetlerinde bir araya geldikleri söylenmektedir. Özellikle eğitim faaliyetlerine önem verdikleri, halkın çevre bilincine sahip olması gerektiği düşüncesinde olup bu amaçla kurs ve seminer düzenledikleri görülmektedir. Genelde üye sayıları diğer örgüt türüne göre fazla olduğu, yetişmiş çalışanlara sahip oldukları belirtilmektedir. Bu örgütler çevre sorunlarının çözümünde yardım, imza kampanyası ve yetkilileri uyarmak şeklinde faaliyetlerde bulunmaktadır (Duru, 1995: 95-96). Türkiye’de bu tür çevre örgütlerine, Türkiye Tabiatını Koruma Derneği, Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı, Türkiye Erozyonla Mücadele Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA), World Wildlife Fund (WWF) Türkiye, Çevre Koruma ve Araştırma Vakfı ve Türkiye Çevre Vakfı örnek olarak gösterilebilir.

2.4.2. Radikal Çevreciler

Radikal kelimesi köktenci ve aşırı uç kavramlarını barındırmaktadır. Çevre hareketlerinin radikal kanadı iki anlamını da kapsamaktadır. Çevre sorunlarına çözüm ararken uzlaşma yerine doğrudan eylem yolunu kullanmaktadır. Radikal çevreciler, çevreye geniş çerçeveden bakmaktadır. Çevre korumacıların aksine, katı muhalefeti tercih etmekte, kökten bir yaklaşımla kapitalist sistemi sorgulayarak çevrenin korunmasının yanı sıra iyileştirilmesi ve geliştirilmesini de amaçlamaktadırlar. Özellikle 20. yüzyılda kendini gösteren radikaller, kapitalist sistem içerisindeki hiyerarşik düzeni reddetmektedir. Çevre sorunlarına karşı insanları daha duyarlı olmaya davet ederek, çevreyi araç değil, amaç olarak

kabul etmektedir. Ayrıca sanayi toplumlarındaki merkezileşmeye karşı olduklarından radikal çevreciler toplumsal hareketlerin sıkı bir ayağı olarak nitelendirilmektedir (Kavas, 2011: 48-52).

Radikal çevreciler, çevre sorunlarına çevre korumacılara göre daha karamsar yaklaşmaktadır. Kapitalist sistem içerisinde sorunların hiçbir zaman çözülemeyeceğini, sistemin kâr etme amacıyla tüketim üzerine kurulu olduğunu savunmaktadırlar. Onlara göre; sosyalist sistem çevre sorunları karşısında iyi bir sınav vermemektedir, dolayısıyla çevre konusunda kapitalist sistemden farklı görülmemektedir. Yeni bir sistemin, dünya anlayışının ve etiğin geliştirilmesi üzerinde durmaktadır. Toplumsal yapıdaki dengesizlikler, Kuzey-Güney karşıtlığı, ütopyalar, gündelik hayat eleştirileri çevrecilerin gündemindeki konulardır. Amaçlarına ulaşmak için örgütlenme önkoşul olarak görülmemektedir. Örgütlenme demokratik yollardan yapılsa bile görünürde kalacağını, eşitlikçi, serbest örgütlenmelerin bile insanların özgürlüklerini kısıtladığını düşündüklerinden radikaller, kurumsallaşmaya gitmemektedir. Çevre korumacılar gibi politikacıları etkilemek için uzlaşmacı rolü oynamak istememektedir (Duru, 1995: 52). Türkiye’de bu tür çevre örgütlerine, Greenpeace Akdeniz Türkiye, Nükleer Karşıtı Platform, Derelerin Kardeşliği Platformu, Kuzey Ormanları Savunması, Türkiye Çevre Platformu örnek olarak gösterilebilir.

2.5.Çevre Hareketlerinin Kamuoyu Oluşturma Amacıyla Kullandığı Araçlar

Çevre hareketleri amaçlarına ulaşabilmek için karar mekanizmaları üzerinde baskı kurabilmektedir. Bu amaç için medya-iletişim araçlarını ve eylem repertuvarlarını kullanarak kamuoyu oluşturmaktadır.

Latince “publicus” ve “opinion” sözcüklerinden türetilerek İngilizcede “public opinion” olarak ifade edilen kamuoyu kavramı dilimizde ilk zamanlar “efkar-ı umumiye” ve “halk efkârı” gibi kavramların karşılığı olarak kullanılmıştır. Toplumda yaşayan farklı grupların, farklı konularda, farklı tutum ve kanaatlere sahip olduğu göz önüne alındığında, kamuoyunun sadece çoğunluğun görüşünü yansıtmadığı, çoğunluk ve azınlığın kanaatlerinin karşılıklı etkileşmesinin bir sonucu olduğu belirtilmektedir (Yüksel, 2007: 572).

Kamuoyu vatandaşların tercihlerini ifade ettikleri alandır ve iletişim sayesinde vatandaşlar politik sorunları gündeme getirmektedir. Sorunları tanımlama ve ortak düşünce

oluşturma süreci, kamuoyunu mücadele alanı yapmaktadır (Kılıç, 2002: 185). Hükümet dışı çevrelerden hükümete doğru yönelen ve hükümetçe göz önünde bulundurulması gereken kanaatler, kamuoyunun siyasal süreçteki yerini belirtmektedir (Temizel, 2008: 129).

Kamuoyu oluşturmak, bir düşünceyi yaygınlaştırmak ve halkın dikkatini o düşünce etrafında toplamak ve yoğunlaştırmak şeklinde tanımlanmaktadır (URL-4, 2019). Sağlıklı bir kamuoyunun oluşması, yurttaşların gündemdeki konu hakkında bilgi sahibi olmasına bağlıdır. Yurttaşlar bilgi sahibi olduklarında tartışmaya katılabilmektedir. Bu nedenle bilgi akışını sağlayan kuruluşların güçlendirilmesi ve hukuki altyapının oluşturulması önemlidir. Bununla birlikte düşünce özgürlüğünün sağlanması da bilgiye erişim özgürlüğü için önemli görülmektedir (Kılıç, 2009: 153).

Siyasal sistemlerin farklılığı, kamuoyunun etki alanının farklılaşmasına da neden olmaktadır. Totaliter sistemlerde çok sesliliğe yer verilmezken resmî ideolojiye karşı çıkılması, eleştirilmesi ve tartışılması mümkün olamamaktadır. Kaynakların tek yönlü olarak yukarıdan ayarlanması, kamuoyunun serbestçe oluşmasını engellemektedir. Totaliter sistemlerde tek bir ideoloji aşılanaarak, güdümlü kamuoyu oluşturulmaktadır (Dinçkol, 2006: 57-59).

Demokrasiyle yönetilen ülkelerde kamuoyu oluşturmak totaliter sistemlere göre daha kolaydır. Demokratik sistemlerde kamuoyu, fikirlerin ve haberlerin özgürce tartışılabildiği, yansıtılabildiği bir ortamda ortaya çıkmaktadır. Toplumun ifade ve haberleşme özgürlüğüne sahip olduğu, temel hak ve özgürlüklerinin sağlandığı bir hukuki sistemde gerçekleşmektedir. Güçlü bir kamuoyunun oluşturulmasında özgür iletişim ortamına ihtiyaç duyulmaktadır (Yavuz ve Kaynar, 2015: 186).

Yaşanılan toplumsal çevrenin kamuoyunun oluşumuna etkisi oldukça fazla olduğu düşünülmektedir. Bireyin toplum içindeki yeri, toplumda egemen olan ideoloji, siyasal kurumlar, demografik yapı, din, kültür, kitle iletişim araçları gibi çevresel faktörler bireyin kanaatini büyük ölçüde şekillendirmektedir (Bektaş, 2007: 75).

2.5.1. Medya-İletişim

Medya denildiğinde kitle iletişim araçları olan televizyon, radyo, gazete, dergiler, internet ve sosyal medya platformları anlaşılmaktadır. Bu araçlar bilgilendirme görevini yerine getirirken röportaj, haber, araştırma-inceleme yazısı, köşe yazısı, fotoğraf gibi

unsurlardan yararlanmaktadır. Bireylerin nasıl hareket etmeleri, neye karar vermeleri konusunda yönlendirmede önemli bir rol oynamaktadır. Medya kuruluşlarının toplumu bilgilendirmesinin yanında toplumsal görüş birliği oluşmasında da önemli bir rol üstlendiği belirtilmektedir (URL-5, 2016).

Medya, toplumda çevre bilinci oluşturabilecek kadar toplumu etkileyebilen önemli bir güçtür. Türkiye’de kitap okuma oranının düşük olmasına karşın televizyon ve sosyal medya araçlarının kullanımının yaygın olduğu bilinmektedir. Bu araçlar üzerinden etkili mesajlar iletebileceği ve toplumun geniş kesimine ulaşabileceği belirtilmektedir (Gürcüoğlu, 2013: 167). 2872 sayılı Çevre Kanunu’nun 9. maddesinde yaygın eğitime yönelik radyo ve televizyon programlarında çevrenin önemine ve çevre bilincinin geliştirilmesine yönelik programlara yer verilmesi gerektiği yer almaktadır (Çevre Kanunu, 1983).

Medya sahip olduğu özellikler nedeniyle bir yandan devlet otoritesini temsil etme yetkisini elinde bulunduran politikacılardan yurttaşlara bilgi aktarma görevi yaparken, diğer yandan yurttaşların hak ve taleplerini politikacılara iletme görevi de yapmaktadır. Serbest piyasadaki medya sistemi, toplumsal hareketlerin ana akım medyadan destek almasını imkansızlaştırmaktadır. Bu nedenle sivil toplum örgütleri, yeni toplumsal hareketleri sosyal medya ve alternatif medya üzerinden oluşturabilmektedir (Paksoy ve Özçelik, 2017: 166).

Büyük şirketlerin medya sektörüne girmesi, medyanın tekelleşmesine yol açmaktadır. Oluşan tekelleşmeyi ve anti-demokratik uygulamayı bozacak alternatif medya kanalları ortaya çıkmaktadır. Alternatif medya kavramı büyük şirketlerden bağımsız hareket edebilen yeni iletişim teknolojileri ve internet medyası için kullanılmaktadır. Kullanıcıların birbirleriyle bilgi ve görüş paylaşabildiği, etkileşim kurabildiği çevrimiçi uygulamaları ve web sitelerini de içermektedir. Haber, makale ve yazı gibi materyalleri yayabilmek ve bilinç uyandırabilmek amacıyla kullanılması internetin önemini artırmaktadır. Toplumsal hareketlerin medya ile varlık kazandığı, medya aracılığıyla kamuoyu oluşturduğu ve bu araçlar sayesinde varlığını sürdürdüğü ifade edilmektedir. Yeni toplumsal hareketler içinde yer alan çevre hareketlerinde de dünyanın bir ucundan diğer ucuna örgütlülüğü ve eylemliliği sağlayarak, siyasi otoriteye yönelik baskı seslerini duyurmaları için iletişim oldukça önemli bir unsurdur. Başarılı hareketlerin temelinde sağlam bir iletişim ağının varlığı göze çarpmaktadır (Işık, 2015: 5-9).

Medya ile çevreciliğin ilişkisi birçok kaynaktan beslenmektedir. 1970'lerden itibaren yaygınlık kazanan çevre hareketleri, haberi yapılmaya değer malzemeler sunmaktadır. Şiddet içermemesi, insani değerlerle doğrudan bağlantılı olması ve partizan siyasetten uzak durulması medyanın hoşnutluk duymasını sağlamaktadır. Çevre örgütleri internetin örgütlenme ve seferberlik aracı olarak kullanılmasına öncülük etmektedir. Örneğin, Greenpeace, Friends of Earth, Sierra Club gibi çevreci örgütlerin internet siteleri, dünya çapındaki çevrecilerin buluşma ve harekete geçme noktalarıdır. Küresel çevreci eylemlerde medyaya yönelim açıkça görülmektedir. İktidar üzerinde baskı yaratabilmek için kamuoyunu harekete geçirebilecek etkinlikler düzenlenmesi amaçlanmaktadır. Medyaya yönelim, yerel çevre hareketlerinin olağan gündem maddesidir. Yerel televizyon, radyo ve gazeteler çevrecilerin sesidir. Bundan dolayı şirketler ve siyasetçiler çevre duyarlılığının gelişmesinde çevrecilerden daha çok medyayı sorumlu tutmaktadır (Castells, 2006: 242-243).

İnsanların toplumsal hareketten haberdar olma süreci medya üzerinden iletişimle sağlanmaktadır. Medya mevcut sorunu insanlara aktarırken, bu soruna karşı ortaya çıkan toplumsal hareketi de toplumun beğenisine sunmuş olmaktadır. Toplumsal hareket, platform gibi gruplar medya aracılığıyla toplumsal alanda destek kazanma olanağı yakalamaktadır. Medyanın, toplumsal hareketlere katkı sağladığı belirtilmektedir. İlk olarak, toplumsal hareketler çoğunlukla yeterli kaynağa sahip olmayan, doğal örgütler şeklindedir. Medya büyük kitlelerin toplumsal harekete taraf olmalarına aracılık etmektedir. İkinci olarak, medya, toplumsal hareketin ortak bir kimlik oluşturmasını kolaylaştırır ve biz duygusunu güçlendirir. Bu aidiyet duygusu onlar, diğerleri gibi farklılaştırma üzerine gelişerek toplumsal hareketin kolektif kimliğinin oluşmasına katkıda bulunur. Üçüncü olarak, toplumsal hareketin başarısı birçok etkene bağlıdır. İşbirliğinin kurulması, finansal destek sağlanması, yönetim başarısı, tecrübelerden yararlanma, meşruluk gibi unsurlardan yararlanmanın yanında geniş iletişim ağına gereksinim duyulmaktadır. Bu bağlamda medya, toplumsal hareketin birlik içinde kalmasına ve dışa açılmasına yardım etmektedir. Son olarak medya, siyasal yönetime toplumsal hareketi tanımaları konusunda baskı yapmaktadır. Böylece söz konusu problem siyasi boyuta ulaşmaktadır. Problemin çözümü, toplumsal hareketin destekçi sayısına, protestolarının sürekliliğine ve medyanın toplumsal harekete olumlu yaklaşımına bağlıdır (Kılıç, 2009: 159).

Çevre hareketlerinin başarısı 21. yüzyıl teknolojisine ve iletişim koşullarına diğer toplumsal güçlerden daha kolay uyum sağlamasından kaynaklanmaktadır. Çevre hareketlerinin büyük bölümü taban örgütlenmesine dayansa da eylemler medyaya yönelik etkinlikleri temel almaktadır. Çevreciler medyanın dikkatini çekecek etkinliklerde bulunarak geniş kitlelere hitap edebilmektedir. Çevreyle ilgili konulara medyada sürekli yer verilmesi, çevreci etkinliklere diğer meselelerden daha fazla geçerlilik kazandırmıştır (Castells, 2006: 241-242).

2.5.2. Eylem Repertuvarları

Toplumsal hareketlerin amacı karar mekanizmalarını çeşitli davranışlarla etkilemektedir. Kamuoyu desteği ile siyasal ve yönetsel alanda karar alan kişileri belli bir davranışa zorlama eğilimi vardır. Toplumsal hareketlerin kamuoyu oluşturma gücü, hareketin toplumsal bir protesto olarak algılanmasına ve toplumda pozitif etki oluşmasına bağlı olduğu düşünülmektedir (Kılıç, 2009: 155).

Toplumsal hareketleri gerçekleştiren gruplar daha fazla insanı yanlarına çekebilmek, taleplerini dile getirebilmek ve bu talepleri iktidarın gündemine sokabilmek için eylem repertuvarlarını araç olarak kullanmaktadır. Sivil toplum kuruluşu kurmak, mitingler düzenlemek, dilekçe göndermek, yürüyüş yapmak, gösteriler düzenlemek, kamp kurmak, oturma eylemi, grev, insan zinciri, hareketsiz durma gibi grubun amaç ve stratejisine uygun çeşitli eylemler gerçekleştirilmektedir (Demiroğlu, 2014: 141).

Teknoloji, internet üzerinden toplumsal hareketlere yeni araçlar vererek, eylem repertuvarlarının genişlemesine katkı sağlamaktadır. Sanal ortamda bireyler, kimliklerini açıklamadan, coğrafi ve fiziksel sınırlamalar olmadan eylem yapabilmektedir. Sanal eylemler sadece sosyal paylaşım platformları, interaktif oyunlar, bloglarda kullanılan bir eylem türü olmayıp, gerçek dünyaya yansımaları olmaktadır. İnternet üzerinden basın açıklaması, grev çağrısı, imza kampanyası, seminer gibi araçlar kullanılmaktadır (Bingöl ve Tanrıver, 2011: 138-139).

Türkiye'deki yerel çevre hareketlerinde kullanılan repertuvarlar; afiş ve pankartlar, el ilanları, duvar yazıları, internet siteleri, sosyal ağ grupları, yürüyüş, miting ve protestolar, semboller, paneller, yüz yüze görüşme ve bilgilendirme toplantıları olarak sıralanmaktadır (Şendeniz, 2016: 451-452).

2.6.Çevrenin Kamusal Örgütlenmesi ve Çevreyle İlgili Yasal Düzenlemeler

Türkiye’de çevre alanındaki ilk yapılanma, 1973 yılında 7/5836 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile oluşturulan Çevre Sorunları Koordinasyon Kurulu’dur. Çevrenin korunmasına yönelik politikaların belirlenmesi, konuyla ilgili proje ve planların hazırlanması, bunların uygulanması konusunda ilgili bakanlık ile kuruluşlar arasında koordinasyon sağlanması amacıyla 1978 yılında 7/16041 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Başbakanlık Çevre Örgütü kurulmuştur. 1984 yılında 222 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile Çevre Genel Müdürlüğü kurularak 2872 sayılı Çevre Kanunu’nu uygulamakla sorumlu kılınmıştır. 1989 yılında 389 sayılı KHK ile çevre örgütlenmesi müsteşarlık seviyesine çıkarılmıştır (URL-6, 2020).

1991 yılında 443 sayılı KHK ile Çevre Bakanlığı’nın kurulmasıyla Çevre Müsteşarlığı’nın varlığı son bulmuştur. 2003 yılında 4856 sayılı kanun aracılığıyla Çevre Bakanlığı, Orman Bakanlığı ile birleştirilerek Çevre ve Orman Bakanlığı’na dönüştürülmüştür. 2011 yılında 636 sayılı KHK ile Çevre, Orman ve Şehircilik Bakanlığı’na, aynı yıl Çevre ve Orman birbirinden ayrılarak 644 sayılı KHK ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı kurulmuştur (Keleş vd., 2012: 493-494).

Aralık 2020’de 7261 sayılı kanun ile çevre kirliliğini önlemek ve yeşil alanların korunmasına, iyileştirilmesine ve geliştirilmesine katkı sağlamak, döngüsel ekonomi ve sıfır atık yaklaşımı doğrultusunda kaynak verimliliğini artırmak ile ulusal ölçekte depozito yönetim sistemi kurulmasına, işletilmesine, izlenmesine ve denetimine yönelik faaliyetlerde bulunmak üzere Türkiye Çevre Ajansı kurulmuştur (Türkiye Çevre Ajansının Kurulması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 2020).

1982 Anayasası’nda çevreyi doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilendiren önemli kural ve ilkeler yer almaktadır. 23. maddeye göre suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli bir kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını koruma amacıyla yerleşme özgürlüğüne yasayla sınır konulabilmektedir. 43. maddeye göre kıyıları, devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Kıyı şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilmektedir. 44. maddede devlet, toprağın verimli olarak işletilmesini korumak ve geliştirmek, erozyonla kaybedilmesini önlemek ve toprağı bulunmaya çiftçilikle uğraşan köylüye toprak sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri almaktadır. 45. madde devleti, tarım arazileriyle çayır ve meraların amaç dışı kullanılmasını ve tahribini önlemekle

görevlendirmektedir. 56. maddede “herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir” ifadesi yer almaktadır. Bu maddeye göre çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir. 57. maddede devlet, şehir ve çevre şartlarını gözeterek planlama çerçevesinde konut ihtiyacını karşılayacak tedbirler almakla yükümlüdür. 63. maddenin konusu, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması konusunda devlete sorumluluk yüklemektedir. 168. maddede tabii servetlerin ve kaynakların Devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğunu, arama ve işletme hakkının Devlete ait olduğunu, Devlet bu hakkı belli bir süreliğine gerçek ve tüzel kişilere devredebilmektedir. 169. maddeye göre ormanların korunması ve genişletilmesi için gerekli yasaları koymak ve önlemleri almak görevi Devlete aittir (T.C. Anayasası, 1982).

Mevzuatta çevreyle ilgili Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Boğaziçi Kanunu, İmar Kanunu, Milli Parklar Kanunu, Kıyı Kanunu, Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, Orman Kanunu, Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu gibi yasal düzenlemeler de bulunmaktadır. Çalışmada 2872 sayılı Çevre Kanunu ve Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği incelenmiştir.

2.6.1. Çevre Kanunu

1983’te yürürlüğe giren 2872 sayılı Çevre Kanunu ile çevre, bağımsız bir hukuk dalı olarak yeni bir alan niteliği kazanmıştır. Ancak hemen her toplumda görülen bu tür düzenlemeler, çevre merkezli bir bakışa sahip değildir. Toplum sağlığı, imar planlaması, komşuluk ilişkileri, adil bölüşümün sağlanması gibi amaçlarla yapılan bu düzenlemeler çevre sorunlarına dolaylı yoldan düzeltici etkiler getirmektedir (Aybay, 2016: 363,369).

2872 sayılı Çevre Kanunu’nun 1. Maddesinde kanunun amacı; “bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamak” şeklinde belirtilmektedir. Buradan hareketle kanun çevreyi ve çevresel değerleri korumayı ve geliştirmeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla hava, su ve toprak kirliliğinin önlenmesi, ormanların, denizlerin, göllerin, nehirlerin, tarihi ve kültürel varlıkların korunması, çağdaş yaşam düzeyinin belirli düzeyde tutulması, kuşaklararası adaletin gerçekleşmesi için dengeli ve sürekli bir kalkınmanın gerçekleşmesi, çevresel değerlerin korunması görevi hem devlete hem de vatandaşa verilmektedir. Bunun nedeninin ise çevre koruma alanının geniş tutularak daha iyi koruma sağlayacağını düşünüldüğü belirtilmektedir (Görmez, 2010: 162).

Toplumlarda, bireylerin birbirlerine ve topluma karşı yükümlülüklerini belirleyen kuralların tamamı anlamına gelen hukuk, cezai yaptırımlar yoluyla bireylerin davranışları üzerinde caydırıcı ya da özendirici etkileri bulunmaktadır. Çevreye karşı nasıl davranılacağı konusunda yurttaşlık, kent ve çevre bilinci gelişmemiş kişiler üzerinde hukuk kurallarının yönlendirici etkisi önemli görülmektedir. Çevrenin doğal ve yapay öğeleri kapsamından kaynaklanan kapsam genişliği, Çevreye disiplinler arası nitelik kazandırmaktadır. Hem ekonomi, siyaset ve yönetim bilimleri gibi sosyal bilimler hem de kimya, fizik, biyoloji gibi pozitif bilimler Çevre Hukuku'na katkı sağlayan önemli bilim dallarıdır. Çevre Hukuku'nun kaynakları iki kümeye ayrılmaktadır. Birinci kümede ulusal kaynaklar bulunmaktadır. Bunların başında, Anayasa vardır. Ulusal kanunlar, kanun hükmünde kararname, tüzükler ve yönetmelikler de bu kapsamdaki belgelerdir. Anayasa Mahkemesi, Danıştay ve Yargıtay gibi yüksek mahkemeler ile ilk derece mahkemelerinin verdiği kararların oluşturduğu içtihatlar da ulusal kaynaklardır. İkinci kümedeki kaynaklar arasında uluslararası sözleşmeler ve antlaşmalar yer almaktadır. Uluslararası Adalet Divanı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Avrupa Birliği Adalet Divanı'nda çevreye ilişkin alınan mahkeme kararları da uluslararası kaynaklar olarak sıralanmaktadır (Keleş, 2015: 134-136).

2.6.2. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği

Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) gerçekleştirilmesi planlanan projelerin çevreye olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesi, olumsuz etkilerin önlenmesi ya da çevreye olan zararı en aza indirilmesi, projenin yeri ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesi, projelerin uygulanmasının izlenmesi ve kontrolünün sürdürülmesidir. ÇED; başvuru, inşaat öncesi, inşaat, işletme ve işletme sonrasını kapsamaktadır (URL-7, 2020).

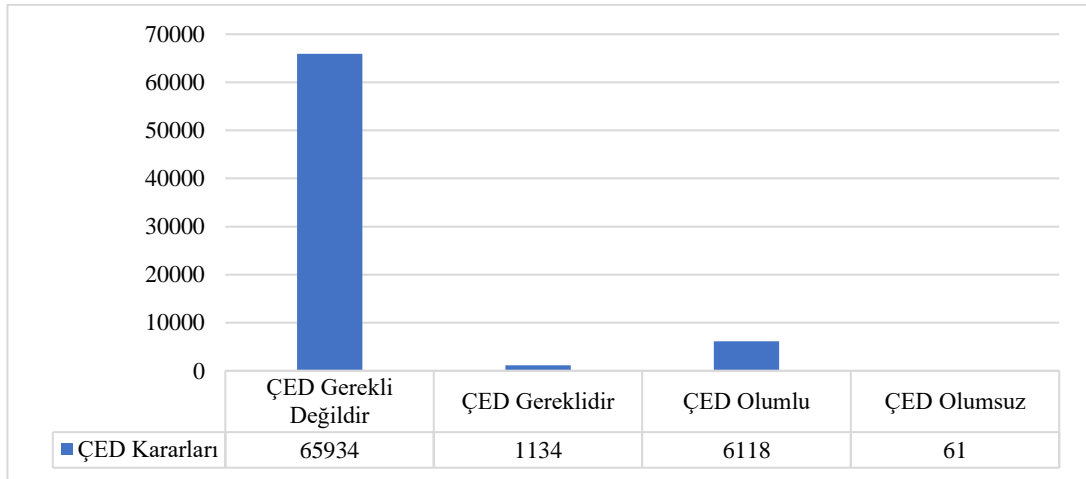
1983 yılında Çevre Kanunu'nun 10. maddesi ile yasal zemin oluşturularak 1993 yılında ilk Çevresel Etki Değerlendirme Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. Diğer mülga ÇED Yönetmelikleri 1997, 2002, 2003, 2008, 2013 yıllarında Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Çalışmanın yapıldığı tarihte geçerli olan ÇED Yönetmeliği 2014 yılında yayımlanmıştır.

ÇED Yönetmeliği'nin 5. maddesine göre projeler hakkında “ÇED Olumlu”, “ÇED Olumsuz”, “ÇED Gereklidir”, “ÇED Gereklidir Değildir” kararlarını verme yetkisi Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na aittir. Bakanlık gerekli gördüğü durumlarda “ÇED Gereklidir”, “ÇED Gereklidir Değildir” kararlarının verilmesi konusunda yetkisini, yetki genişliği esasına

göre Valiliklere devredebilmektedir. 6. maddede ise “ÇED Olumlu”, “ÇED Gerekli Değildir” kararları verilmeden projelerle ilgili teşvik, onay, izin, yapı ve kullanım ruhsatı verilemez, proje için yatırıma başlanamaz ve ihale edilemez hükmü bulunmaktadır (Çevresel Etki Değerlendirme Yönetmeliği, 2014).

ÇED aşamaları; projenin ÇED Yönetmeliği kapsamında olup olmadığının değerlendirilmesi, seçme-eleme kriterleri uygulaması, ÇED sürecinin başlatılması ve komisyon teşkili, halkın katılımı toplantısı, kapsam ve özel format belirleme, ÇED raporu hazırlama ve uygunluk incelemesi, ÇED inceleme ve değerlendirme, karar verme, izleme ve kontrol şeklinde sıralanmaktadır (URL-8, 2018).

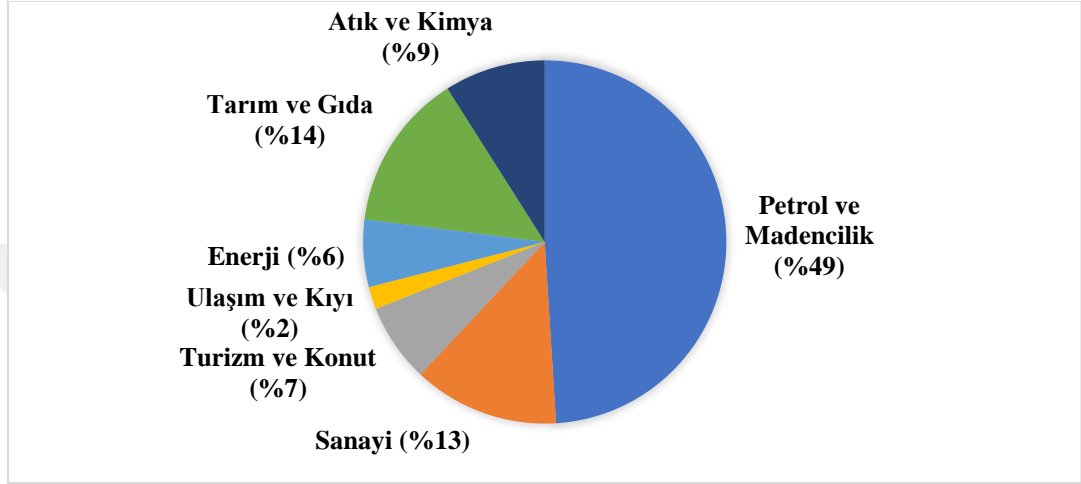
ÇED Yönetmeliği'nin Ek-1 Listesinde ÇED uygulanması gereken projeler, Ek-2 Listesinde ise seçme-eleme kriterleri uygulanacak olan projeler sıralanmaktadır. Rafineriler, termik güç santralleri, nükleer yakıt tesisleri, endüstriyel ölçekte üretim yapan kimya tesisleri, yollar ve havaalanları, su yolları, limanlar ve tersaneler, tehlikeli ve özel işleme tabi atıklar, hidroelektrik santraller, madencilik projeleri, güneş enerji santralleri, rüzgâr enerji santralleri, jeotermal kaynağın çıkarılması ve kullanılması, enerji iletim hatları, hayvan yetiştirme tesisleri, turizm konaklama tesisleri ÇED uygulanması gereken projelere örnek olarak sayılabilir.

Grafik 1: 1993'ten 2020 Sonuna Kadar Verilen ÇED Kararları

Kaynak: URL-9 T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ÇED İstatistikleri 1993-2020. (2021). Şubat 9, 2021 tarihinde https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/menu/ced-karar-1993-2020_22012021_20210122124803.pdf adresinden alındı.

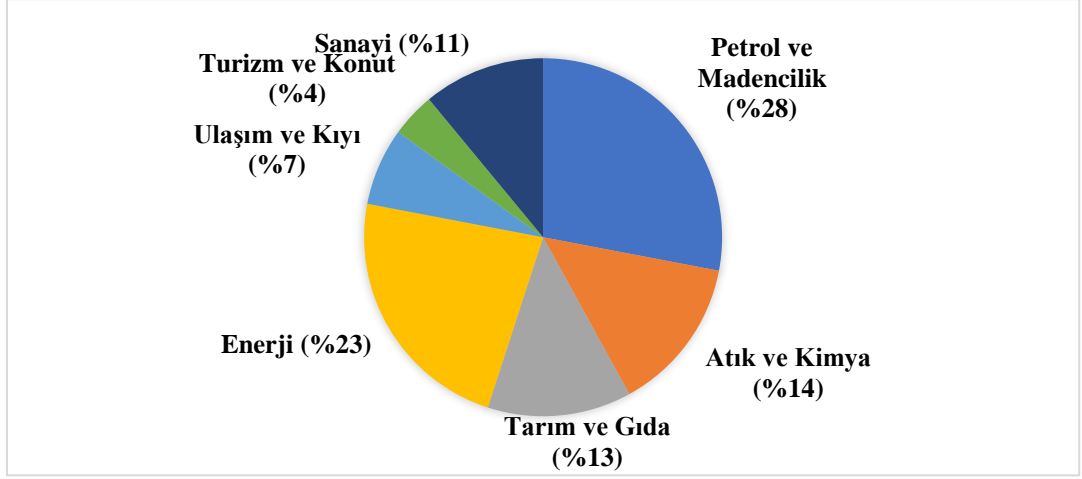
ÇED Yönetmeliği'nin yürürlüğü girdiği 1993 yılından 2020 sonuna kadar 65934 ÇED Gerekli Değildir kararı, 1134 ÇED Gereklidir kararı, 6118 ÇED Olumlu kararı ve 61 ÇED Olumsuz kararı verildiği görülmektedir (Grafik 1).

Grafik 2: ÇED Gerekli Değildir Kararlarının Sektörel Dağılımı

Kaynak: URL-9 T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ÇED İstatistikleri 1993-2020. (2021). Şubat 9, 2021 tarihinde https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/menu/ced-karar-1993-2020_22012021_20210122124803.pdf adresinden alındı.

1993 yılından 2020 sonuna kadar 65934 ÇED Gerekli Değildir kararının %49'u petrol ve madencilik, %14'ü tarım ve gıda, %13'ü sanayi, %9'u ise atık ve kimya, %7'si turizm ve konut, %6'sı enerji, %2'si ulaşım ve kıyı sektörlerine verildiği görülmektedir (Grafik 2).

Grafik 3: ÇED Olumlu Kararlarının Sektörel Dağılımı

Kaynak: URL-9 T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ÇED İstatistikleri 1993-2020. (2021). Şubat 9, 2021 tarihinde https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/menu/ced-karar-1993-2020_22012021_20210122124803.pdf adresinden alındı.

1993 yılından 2020 sonuna kadar 6118 ÇED Olumlu kararının %28'i petrol ve madencilik, %23'ü enerji, %14'ü atık ve kimya, %13'ü tarım ve gıda, %11'i sanayi, %7'si ulaşım ve kıyı, %4'ü turizm ve konut sektörlerine verildiği görülmektedir (Grafik 3).

Anlaşmazlıkların ÇED sürecin başında çözülmesi, ekolojik ve ekonomik açıdan fayda sağlamaktadır. Geri dönüşü olmayan doğa tahribatının yanında yerel halkın toplumsal ve hukuksal direnişinden dolayı yatırımın gecikmesi ya da iptal edilmesi, yatırımları da olumsuz etkilemektedir. ÇED Yönetmeliği her ne kadar halkın katılımı ile başlasa da uygulamada halkın katılımı sadece bilgilendirme ve görüş vermeyle sınırlandırıldığı görülmektedir. Katılım, kapsam belirleme dahil görüş alışverişine dayanan ve geri bildirim kapsayan bir sürece dönüştürülmelidir. Mevzuat açısından katılım konusunda diğer bir eksik ise Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Karar Verme Sürecine Toplumsal Katılım ve Adalete Erişim Sözleşmesi'nin (Aarhus) henüz Türkiye tarafından imzalanmamasıdır. ÇED Yönetmeliği'nde süreler aşamasında yapılan düzenlemeler ÇED aşamalarının sürelerinin kısaltılması şeklinde olduğunu belirterek bu durumun yatırımcı firmalar açısından olumlu gözükse de ÇED raporlarının halk ve Bakanlık tarafından incelenmesini güçleştirmektedir. Süreler, tüm tarafların eksiksiz şekilde inceleme yapmasına yetecek şekilde yeniden düzenlenmelidir. ÇED kapsamına giren projeler inşaat, işletme ve işletme sonrası izlenmesi ve denetlenmesi ÇED Yönetmeliği'nde yer alsa da izleme ve denetmenin yapılışı ile ilgili düzenlemeler yetersiz kalmaktadır. İzleme planı inşaat dönemiyle sınırlandırılmaktadır.

İzleme ve denetme süreçlerine halkın ve sivil toplum kuruluşlarının katıldığı, yaptırımların belirlendiği ve yatırımcı firmadan bağımsız bir hale getirilmelidir. Ayrıca ÇED kararı verildikten sonra çevrimiçi erişimi kaldırılan ÇED raporlarının erişilebilir olması gerekmektedir. ÇED Yönetmeliği'nde yapılan düzenlemeler ÇED'in kapsamını daraltmaktadır. Çevreye etkide bulunabilecek birçok projeyi ÇED süreçleri dışında bırakmaktadır. Dolayısıyla projeler sadece kapasiteleri üzerinden değerlendirilmektedir. Bu kapsamda projelere doğrudan-dolaylı, uzun vadeli-kısa vadeli, fiziksel-sosyoekonomik, niteliksel-niceliksel kümülatif etkileri ile konumu da seçme-eleme kriterlerine de dahil edilmesinin gerekli olduğu belirtilmektedir (URL-10, 2019: 5-6).

2.6.3. Çevre Hareketlerinin ve Gönüllü Çevre Örgütlerinin Yasal Çerçevesi

2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 30. maddesinde çevreyi bozan ve kirleten bir etkinlikten zarar gören veya haberdar olan gerçek ve tüzel kişilerin yönetime başvurarak söz konusu etkinlikleri durdurabilecekleri hüküm altına alınmıştır. Bireyler sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkını Anayasa'nın 56. maddesinde yer alan çevre hakkından almaktadır. Anayasa, bu hakkın yanı sıra "çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek" görevini hem devlete hem de vatandaşa yüklemektedir. Bu görevin gereklerini yerine getirebilmek için Anayasa'nın 74. maddesinde yer alan dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı bulunmaktadır. Çevresel değerler karşısında sorumluluğa sahip olan insanlara edilgen değil, etkin olmak görevi düşmektedir. Tabandan gelen örgütlü tepkilerin çevreyi koruma adına sivil itaatsizlik yöntemine başvurdukları Türkiye'de görülmektedir. Hukuksal mücadele kapsamında topluca dava açma yolu benimsenmiş bir yöntem olmamakla birlikte, bireyler 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu kurallarına uygun olarak yönetimin eylem ve işlemlerine karşı dava açabilmektedir. Dava açma ehliyetini hak koşuluna bağlayan düzenlemede çevre, imar planı, kültür ve doğa varlıklarının korunması gibi kamu yararını ilgilendiren konular yasada dava açılacak konular olarak gösterilmektedir (Keleş, 2016: 541-542).

Anayasanın 34. maddesinde yer alan toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı, halkı aydınlatmak ve kamuoyu yaratmak suretiyle 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu çerçevesinde düzenlenmektedir. Kanunun 3.maddesine göre "Herkes, önceden izin almaksızın, bu Kanun hükümlerine göre silahsız ve saldırısız olarak kanunların suç saymadığı belirli amaçlarla toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir."

2002 yılında yapılan değişikle yabancıların toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemesi İçişleri Bakanlığı'nın iznine bağlanmıştır (Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, 1983).

Anayasa'sının 26. maddesinde düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinden şu şekilde söz edilmektedir: “Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir” (T.C. Anayasası, 1982).

Anayasa Mahkemesi'nin verdiği kararda Anayasa'nın 34. maddesindeki toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkını, Anayasa'nın 25. ve 26. maddelerinde düzenlenen ifade özgürlüğünün özel bir biçimi olarak belirterek şu şekilde açıklamaktadır: “İfade özgürlüğünün demokratik ve çoğulcu bir toplumdaki önemi, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı için de geçerlidir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı çoğulcu demokrasilerin gelişmesinde elzem olan farklı düşüncelerin ortaya çıkması, korunması ve yayılmasını güvence altına almaktadır. Bu kapsamda, kendine özgü özerk işlevine ve uygulama alanına rağmen, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmelidir ve dolayısıyla ifade özgürlüğünün siyasi ve kamu yararını ilgilendiren konularda sınırlandırılmasının daha dar kapsamda olması toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının uygulamasında da gözetilmelidir” (URL-11, 2015).

Anayasa'nın 33., 51. ve 68. maddelerinde dernek, sendika ve siyasi parti kurma gibi örgütlenmeye yönelik haklar Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 11. Maddesinde karşılığını bulmaktadır. Anayasa Mahkemesi tarafından örgüt şu şekilde tanımlanmaktadır: “kişilerin serbest iradeleriyle kurulan, ortak bir amaç için bir araya gelen kişiler topluluğudur” (URL-12, 2016).

Gönüllü örgütler kapsamında tüzel kişiliğe sahip dernekler ve vakıflar bulunmaktadır. Gönüllü örgütler, adından da anlaşılacağı üzere herhangi bir konuda maddi çıkar amacı gütmeyen, gönüllü olarak o konunun gerektirdiği işlerde katkı sağlama amacıyla bir araya gelen insanlardan oluşurlar (Duru, 1995: 128). Kurulma amaçlarını gerçekleştirmek üzere faaliyetlerde bulunurlar.

5253 sayılı Dernekler Kanunu'nun 2. maddesinde dernek şu şekilde tanımlanmaktadır: “Kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin, bilgi ve çalışmalarını

sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklar” (Dernekler Kanunu, 2004).

“Gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal toplulukları” ise 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun 101. maddesinde vakıf olarak tanımlanmaktadır (Türk Medeni Kanunu, 2001).

Diğer bir örgütlenme modeli ise tüzel kişiliğe sahip olmayan plâformdur. 5253 sayılı Dernekler Kanunu’nun 2. Maddesinde, derneklerin kendi aralarında veya vakıf, sendika ve benzeri sivil toplum kuruluşlarıyla ortak bir amaç gerçekleştirmek üzere girişim, hareket ve benzeri adlarla geçici birliktelik oluşturabilecekleri ancak bu birlikteliklerin tüzel kişiliğinin bulunmayacağı belirtilmektedir (Dernekler Kanunu, 2004).

2.7. Türkiye’de Çevre Hareketlerinin Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de çevre hareketlerinin tarihsel gelişimi dört dönem altında incelenmiştir. İlk olarak Cumhuriyetin başlangıcından 1960’lı yıllara kadar olan dönem ele alınmıştır. Daha sonra 1960-1980 arası dönem incelenmiştir. 1980-2000 yılları arasındaki çevre hareketleri açıklandıktan sonra ise 2020 yılına kadar olan dönem ayrıca değerlendirilmiştir.

2.7.1. 1923-1960 Dönemi

1923 yılında düzenlenen İzmir İktisat Kongresi’nde ormanların çoğaltılması, ağaç bayramı düzenlenmesi ve bayram günlerinde halkın ve öğrencilerin birer ağaç dikmesi kararlaştırılmıştır. Bu dönemde çevre kuruluşlarının etkinlikleri, doğayı bütün olarak koruma amacından daha çok belli bir yörede yaşayanların karşılaştığı yerel çevre sorunlarını engelleme şeklinde görülmüştür. Çevre alanındaki ilk çalışmalar devlet önderliğinde yapılmıştır (Dinçel, 2019: 65-66).

Cumhuriyetin ilk yıllarında 442 sayılı Köy Kanunu, 1580 sayılı Belediye Kanunu, 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanunları ile çevre sağlığına düzenlemeler getirilmiştir. Ancak o dönemde çevreye yapılan müdahalelerin bir kısmı çevrecilik anlayışıyla bağdaşmamaktadır. Örneğin o dönemde sıtma ile mücadele kapsamında bataklıkların kurutulması işlemi, 21. yüzyılda sulak alan kaybı olarak değerlendirilmektedir (Erim, 2002: 16).

1945-1946 yıllarından sonra dernek kurmanın serbestleşmesiyle çevre örgütlerinin sayı ve faaliyetlerinde artış gözlenmiştir. Çevre koruma çabaları uzun bir süre sınırlı sayıda kuruluş tarafından yönetilmiştir. 1950'li yıllarda 6831 sayılı Orman Kanunu, 3194 sayılı İmar Kanunu gibi düzenlemelerle çevreyi korumayı yönelik düzenlemeler getirilmiştir. Kuşçenneti, Aslantaş ve Yozgat Çamlığı bu dönemde milli park ilan edilmiştir (Görmez, 2010: 116-117).

1923-1960 yılları arasında çevre hareketleri ağaçlandırma, altyapı eksikliği, Haliç'in kirliliği, tarihsel çevre gibi belirli ve yerel sorunlara yönelik gerçekleşmiştir. Bu dönemden sonra oluşan çevre hareketleri ise nüfus artışı, sanayileşme, kentleşme ve hava kirliliği gibi konulara yönelik oluşmuştur (Kavas, 2011: 55).

2.7.2. 1960-1980 Dönemi

1960'larda gönüllü örgütlerinin ve baskı gruplarının da faaliyet göstermeye başlamasıyla çevreye olan ilginin arttığı görülmüştür. Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB)'ye bağlı meslek odaları, Ankara Hava Kirlenmesiyle Savaş Derneği, Türkiye Ormancılar Derneği, Türkiye Tabiatını Koruma Derneği gibi örgütler bu dönemde faaliyetlerini artırmıştır. 1970'lere gelindiğinde ise önceki örgütlerden farklı olarak çevreyi imar, kirlenme ve ormancılık gibi tek yönleriyle değil, çevreyi bütün olarak ele alan örgütler kurulmuştur. 1972'te kurulan Türkiye Çevre Koruma ve Yeşillendirme Kurumu, 1975'te kurulan Doğal Hayatı Koruma Derneği ve 1978 yılında kurulan Türkiye Çevre Vakfı gibi örgütler çevreyi bütün olarak ele alan örgütlere örnek olarak gösterilebilir. Çevrenin bozulmasını önlemek, çevreyi koruyup geliştirmek, bu konularda kamuoyunu bilinçlendirme amacıyla olan çevre örgütleri bilimsel, teknik, eğitici çalışmalar yapmış ve iç politikayla doğrudan ilgilenmemiştir. Çünkü çalışmalar sadece kamuoyu yaratma ve kamuoyunu etkilemekle sınırlı kalmıştır (Keleş vd., 2012: 324-325).

1970'li yıllarda çevre sorunlarına yönelik ilk girişimlerde yalnızca hükümet yetkilileriyle görüşmek ya da dava açmak gibi yöntemler görülmüştür. Örneğin 25 Temmuz 1975'te Samsun'da Bakır İzole Tesisleri'nin tarım ürünlerine zarar vermesi sonucu yerel halk toplanarak yürüyüş gerçekleştirmiştir. Yine 1975'te Murgul'da faaliyete geçen Etibank Bakır İşletmeleri'nin bitki örtüsü ve tarım alanlarına zarar vermesi sonucu yerel halk yasal yollara başvurmuştur. 1977'de Elmadağ'da barut ve çimento fabrikalarının tarım ürünlerine zarar verdiği gerekçesiyle belediye aracılığıyla halk şikayetçi olmuştur. Yine 1977'de Silifke

Taşucu Balıkçılar Kooperatifi üyeleri Akkuyu'ya yapılacağı söylenen nükleer santrali protesto etmek için deniz araçlarıyla gösteri yapmıştır. Aynı yıllarda Ziraat Mühendisleri Odası Adana Şubesi “Nükleer Santrale Hayır” kampanyası başlatmıştır. 9 Temmuz 1978’de İzmitli balıkçılar körfezdeki kirliliğe dikkat çekmek için tekneleriyle gösteri düzenlemiştir (Duru, 1995: 53-54).

1970’li yıllarda çıkan bu protestolar çevre sorunlarına karşı olduğu kadar yerel halkın ekonomik zarara uğramasına da karşı olan protestolardır. Çevre-ekonomi ilişkisini inceleyecek yasal bir düzenlemenin bulunmaması, yerel halkı sorunlara çözüm üretecek arayışlara yönlendirmiştir. Bu anlamda Türkiye’de ilk çevre protestoları, bilinçli olmasa da çevre-ekonomi ilişkisine dikkat çeken protestolar olarak değerlendirilmektedir (Öztürk, 2019: 50).

2.7.3. 1980-2000 Dönemi

12 Eylül 1980 tarihindeki askeri darbe sonucu olağanüstü hâl ilan edilmesi, çevre hareketleri üzerinde olumsuz etki yapmıştır. Yaşamsal önemi olan birçok gelişmenin art arda yaşanması, çevre sorunlarının arka plana atılması, çevre eylemi girişimlerinin bastırılması, demokratik hak ve özgürlüklerin kullanılması için uygun ortamın bulunamaması gibi durumlar, ilerleyen yıllarda çevre hareketlerini farklı boyutlara taşıyabilecek olayların yaşanmasına zemin hazırlamıştır. Örneğin, bu dönemde ilk yurtdışı kaynaklı eylem gerçekleştirmiştir. Türkiye’deki baskıcı yönetimi ve insan hakları ihlallerini protesto etmek üzere Almanya’dan gelen “Yeşiller¹”, Ankara Kızılay’da birbirlerini zincirle bağlayarak eylem yapmışlardır. Bu durum yeşil hareketin sadece doğa koruma anlamına gelmediğinin Türkiye’de ilk kez gösterilmiş olması çevre hareketinin bir basamağı olarak değerlendirilmektedir (Duru, 1995: 54-55).

1980’li yılların ilk yarısında Türkiye Elektrik Kurumu tarafından Gökova Körfezi’ne yapılması planlanan termik santral için yerel halk ve bazı gruplar tepki göstermiştir. Yerel halk termik santralin kurulmasının tarım arazilerini yok edeceğini, işsiz kalacaklarını ve yöredeki turizmin de zarar göreceğini belirterek karşı çıkmıştır. Yine Çevre Genel Müdürlüğü’nün raporunda termik santralin başta hava kirliliği olmak üzere çok yönlü

---

¹ Yeşiller; kapitalizme karşı toplumsal eşitliği savunan ancak merkeziyetçi ve doğayı egemenlik altına alma düşüncesinin hâkim olduğu sosyalizmi de karşısına alan bir sol hareket olarak tanımlanmaktadır (bkz. Şahin, 2017: 14).

kirletici olduğu ve Gökova körfezinin korunması gereken doğal değerlere sahip olduğu şeklinde çelişkili bir durum da söz konusudur. Halk, 45 kişilik bir heyet oluşturarak üç bini aşkın imzalı dilekçeyi Cumhurbaşkanı'na ve Başbakan'a sunmak için Ankara'ya gitmiştir. Ayrıca sadece yerel halk değil, bazı siyasetçiler de karşı çıkmıştır. Halkın tepkisi artınca termik santralin kıyıdan 800 metre içeriye yapılması kararlaştırılmıştır. 1984-1985 yıllarında tartışmalar referandum önerisine kadar gitse de 1986 yılında termik santralin kurulacağı yerin seçimi için açılan dava reddedilerek Kasım 1986'da termik santralin inşasına başlanmıştır (Nazlıoğlu, 1988: 71-73).

1986'da Ankara'da Zafer Park'ın otoparka çevrilmesi amacıyla parktaki ağaçların kesilmesi sonucu, Danıştay çalışanları tarafından Ankara Büyükşehir Belediyesi'ne dava açılmıştır. Dava sonucunda projenin iptal edilmesiyle Ankara Büyükşehir Belediyesi, Danıştay'a başvurursa da kararda değişiklik olmamıştır. Zafer Park olayı Türkiye'de ilk kez, vatandaşların kamu haklarını devlete karşı korumak için idari yargıya başvurması ve idari yargının kamunun haklarını devlete karşı korumasından dolayı önemli görülmektedir (URL-13, 2015).

1986 yılında Muğla Dalyan'da soyu tükenmekte olan deniz kaplumbağaları, yengeçler ve pek çok kuş türünün bir arada yaşadığı sahile, bir Alman firmasının otel yapmak istemesi üzerine, Çevre Duyarlılığını Yayma Grubu ve İzmir Yeşiller Grubu ile yerel halk otel yapımına tepki göstermiştir. Aynı yıl Ankara Güvenpark'a otopark yapılması kararına Çevre Duyarlılığını Yayma Grubu, pek çok milletvekili ve yurttaşlar tepki göstermiştir. 50 binin üzerinde imza toplanarak açılan idari dava ile süreç durmuştur. Yine aynı yıl İstanbul Büyükçekmece'de Türkiye'nin en büyük çimento fabrikalarından birinin sebep olduğu kirliliğe karşı başlatılan protesto sonrası fabrika modernizasyona gitmek zorunda kalmıştır (Görmez, 2010: 119).

Çevre bilincinin gelişimi açısından önemli olan bir diğer olay ise 1989'da Aliağa'ya termik santral yapılacağıının duyurulmasının ardından ortaya çıkan tepkilerdir. Yerel halk ilk olarak belediyelerden destek alarak direniş hareketi başlatmıştır. Aliağa-Yeni Foça yolunu trafiğe kapatarak başlayan direniş, kısa sürede sivil toplum örgütleri, meslek kuruluşları, siyasi partilerin il ve ilçe örgütlerinin desteklerini de alarak büyümüştür (Dinçel, 2019: 67-68). Aliağa'da termik santral kurulmasına ilişkin 1992 yılında yapılan halkoylaması, bu yola başvuran belediyeleri aynı zamanda cezai yaptırımlarla karşı karşıya getirmiştir. Halkı suç işlemeye özendirme ve kışkırtma gerekçesini mahkeme inandırıcı bulmamıştır. Çünkü bu

tür girişimler, halkın kendini ilgilendiren bir konuda düşüncesini belirtme hakkının kullanılması şeklinde yorumlanmaktadır (Keleş, 2016: 543-544).

İzmir Bergama’da 1989 yılında bir Türk şirketi tarafından alınan altın arama ruhsatı, daha sonra çok uluslu bir şirkete devredilmiştir. 17 köyün etkilenmesine sebep olan siyanürlü çözeltiler ile altın ayırıştırma çalışmaları 1990’lı yıllarda başlamıştır. Çiftçilik ve hayvancılıkla geçinen yerel halkı, üniversitelerden gelen akademisyenler yaptıkları panellerle bilinçlendirmiştir. Yerel halk, bilgi edinme ve örgütlenme süreçlerinde yerel politikacılardan ve bölgedeki çeşitli kanaat önderlerinden de etkilenmiştir. 1996 yılında şirketin genel müdürünü katranlayıp kuş tüyüne bulayarak Bergama’dan kovmak, Çanakkale-İzmir yolunu yedi saat trafiğe kapatmak, yarı çıplak protesto yapmak gibi ilginç protesto teknikleriyle mücadele tüm dünyada yer almıştır. Bergama’daki altın arama çalışmalarına yönelik 1994 yılında İzmir 1. İdare Mahkemesinde açılan dava, madende kamu yararı bulunmadığı kararıyla 1997 yılında sonuçlanmıştır. Mahkeme kararına rağmen maden ocağı işletmesi Bakanlar Kurulu tarafından verilen özel izinle çalışmaya devam etmiştir. Ayrıca çevre hareketi içinde yer alan pek çok kişi yasa dışı eylemlere katılmak, gizli örgüt kurmak ve Almanya yararına casusluk yapmak iddialarıyla yargılanmıştır. Bergama hareketinin dış güçler tarafından yönlendirildiği iddiası, bu harekete verilen desteği önemli ölçüde etkilemiştir. Çünkü madene karşı yapılan çevre hareketlerinin sadece çevrenin korunması temasında yapılmadığı, aynı zamanda neo-liberal sistemin eleştirildiği ve anti-emperyalizm mücadelesi olarak görüldüğü ifade edilmektedir (Çımrın, 2015: 312-315).

1992 yılında dönemin hükümeti tarafından Akkuyu Nükleer Santral Projesi’nin gündeme alınması üzerine Türkiye çapında imza kampanyası başlatılmıştır. Çevreci, ekolojist ve yeşil gruplar başta olmak üzere birçok dernek ve grup bu imza kampanyasını desteklemiştir. 24 Mart 1993’te Yeşiller ve SOS Akdeniz Bürosu tarafından iskelet görünümlü kıyafetlerle Ramazan Bayramı gezisi düzenlenmiştir. Yine 1993’te Nükleer Karşıtı Platform öncülüğünde İstanbul, Sinop ve İzmir’de nükleer karşıtı mitingler yapılmıştır. 1994 yılında bir yüksek lisans öğrencisi 170 kilometrelik yolu geri geri yürüyerek nükleer santral projesini protesto etmiştir. 1999 yılında Bergama ve Akkuyu halkı el ele vererek nükleer şirketlere ve uluslararası tahkime karşı eylem gerçekleştirmiştir. Nükleer Karşıtı Platform Adana, Ankara, Antalya, Denizli, İstanbul, İzmir, Mersin, Kocaeli, Samsun ve Sinop’ta nükleer santral projelerine karşı eylemlere devam etmektedir (Aksu ve Korkut, 2017: 145).

1990'lı yılların ortasında Hidroelektrik Santral (HES)'e karşı tepkiler ilk olarak Doğu Karadeniz'de başlamıştır. Fırtına Vadisi'ne inşa edilmesi planlanan HES'e karşı yerel halk tepki göstererek ulusal ve uluslararası düzeyde bir kamuoyu oluşturmayı başarmıştır. Projenin planlanan tarihte başlamasına engel olunmuş ancak Haziran 1998'de Çevre Bakanlığı'nın ÇED Olumlu kararı vermesiyle dönemin Başbakanı'nın da katıldığı bir törenle HES'in temeli atılmıştır. 21 Ağustos 1998'de Çamlıhemşin Vakfı, Şenyuva köyü, Orta köyü bir araya gelerek toplam 305 kişi ÇED Olumlu kararına karşı dava açmıştır. Aynı zamanda inşaatın durdurulması ve projeden vazgeçilmesi için Türkiye çapında imza kampanyası başlatılmıştır. İtiraz süreci Danıştay 6. Dairesi'nin, Trabzon Bölge İdare Mahkemesi'nin verdiği ÇED raporunu iptal eden kararını onaylaması ile son bulmuştur. Verilen bu karar, yerel halkın mücadelesine örnek olarak diğer bölgelerde çevre hareketlerine toplumun katılmasına katkıda bulunduğu belirtilmektedir (Atvur, 2014: 290-291).

1980-2000 arası dönem Batı'da yeşil partilerin parlamentoya giriş hazırlıkları yaptığı, Türkiye'de ise çevre hareketi eylemlerinin yoğunlaştığı dönemdir. Doğa korumacılar yok olan tür ve habitat çeşitliliğine, tarımsal alanda kullanılan kimyasalların çevresel sonuçlarına ve bilinçsizce yapılan avcılığın doğada yarattığı tahribata toplumun dikkatini çekmeye çalışmıştır. Yine bu dönemde başlayan enerji santrallerine karşı yapılan eylemler ve kurulan yerel çevre dernekleri, çevre sorunlarını kamuoyunun gündemine taşımayı başarmıştır. Çevresel krizin artmasıyla bu konudaki basılı kaynaklar da artmıştır. Bu hareketlerin beslendiği düşünceler birbirinden farklı olsa da üretim ve tüketim faaliyetlerinin doğa üzerinde yarattığı tahribatın önüne geçme düşüncesi ortak noktaları olmuştur (Özlüer vd., 2016: 17-18).

2.7.4. 2000'li Yıllar

Milli emlak sayılan ormanlar, tarım alanları, kentlerdeki yeşil alanlar ve boş alanlar üzerinde imar izni, özelleştirme, kentsel dönüşüm projeleri, kamulaştırma, enerji ve köprü ihalelerinde hizmet alım garantörlüğü gibi yasal değişiklikler yapılarak sermayenin kullanımı yaygınlaştırılmıştır. Yürütülen projelerin hem büyük finansal akış yaratması hem başka sektörlerin ürün ve hizmetlerini girdi olarak kullanması hem de bu sektörlerdeki çıktılarının başka sektörleri canlandırması ülkeye ekonomik canlılık kazandırsa da maden, inşaat ve enerji şirketlerine tanınan serbestlikler, doğanın bu şirketlerce yağmalanmasına neden olduğu ifade edilmektedir (Aksu ve Korkut, 2017: 9).

1985'te yürürlüğe giren 3213 sayılı Maden Kanunu, 2004'te 5177 sayılı Maden Kanununda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun ile düzenlenmesinin ardından çok uluslu maden şirketleri Türkiye'de faaliyet göstermeye başlamıştır. Benzer şekilde 1984'te yürürlüğe giren 3096 sayılı Türkiye Elektrik Kurumu Dışındaki Kuruluşların Elektrik Üretimi, İletimi, Dağıtım ve Ticareti ile Görevlendirilmesi Hakkında Kanun'un 2000'li yıllarda düzenlenmesinin ardından HES projelerinde artışa neden olmuştur (Özen, 2018: 188). Bu projelerin yol açacağı çevresel tahribatların dikkate alınmamasından dolayı çevre hareketlerinde ciddi sayıda artış görülmektedir.

“Temiz Enerji” olarak pazarlanan HES sayısındaki artış, kırsal nüfusu suya erişemez hale getirmektedir. Tohum ve gıdayı korumaya önem veren genetiği değiştirilmiş organizmalar (GDO) karşıtı hareketler de bu dönemde görülmüştür. Toplum, üretimden uzaklaşarak tüketime dayalı bir yaşam alışkanlığı kazanmıştır. Bu dönemdeki gelişmeler toplumsal hayatta da etkisini göstermiştir. Kentsel alanın hızlı biçimde finansallaşması konut sayısını artırarak tarım topraklarının daralmasına yol açmıştır (Özlüer vd., 2016: 30-31).

Aralık 2003'te Fethiye'deki Akdeniz Çevre Platformu toplantısında GDO hakkında oturum düzenlenmiştir. Dünyada ve Türkiye'de GDO'ların durumu ele alınarak, bu konuda çalışma yapılması kararlaştırılmıştır. Bir çalışma grubu oluşturularak “Yaşam Patentlenemez” başlıklı 18 sayfalık bir metin hazırlanmıştır. Mart 2004'te otuza yakın çevre örgütü, üretici ve tüketici gruplarının birleşmesiyle “GDO'ya Hayır Platformu” kurulmuştur. Platform, GDO karşıtı imza kampanyaları, paneller ve sokak protestoları düzenlemiştir. Hatta Biyogüvenlik Kanunu'nun hazırlanmasından yürürlüğe girmesine kadar ki süreçte söz konusu platformun katkısının olduğu belirtilmektedir (Baykan, 2012: 2).

31 Aralık 2004 tarihinde Karadeniz Sahil Yolu projesine karşı 60 Karadeniz sevdalısı Taksim Meydanı'na yürüyüp “Karadeniz Kararmasın”, “Sahilimi Doldurma”, “Karadeniz'de Kıyı Katliamına Hayır” yazılı pankart açarak projeyi protesto etmiştir. Ankara'da da aynı tarihte benzer eylemler yapılmıştır. 31 Mart 2005'te Arhavi Sahillerini Koruma Platformu yola karşı çıkmadıklarını, yolun taş ocaklarından çıkarılan dolgu malzemesiyle denizi doldurularak yapılmasına karşı çıktıklarını belirtmiştir. 12 Mart 2006'da Aksu Mahallesi sahilinde toplanan 50 kişi sahil yolu yapımını protesto etmiştir. Yine 2006 yılında kamu yararı olmadığı, 3621 sayılı Kıyı Kanunu'na aykırı olduğu ve daha uygun alternatifleri olduğu iddiasıyla dava açılrsa da sonuç değişmemiştir. Projenin sahile yapılmaması için birçok kez eylem yapılmasına rağmen tamamlanan yol heyelan, erozyon

ve denizden gelen taşlar yüzünden pek çok kez trafiğe kapanmıştır. Türkiye'nin en büyük çevresel krizi olarak görülen Karadeniz Sahil Yolu 1960'lı yıllarda Devlet Planlama Teşkilatı tarafından planlanmıştır (Aksu ve Korkut, 2017: 420-425).

29 Ağustos 2005'te küresel ısınmaya neden olduğu gerekçesiyle Çanakkale'deki Çan Termik Santrali'nin soğutma kulesine Greenpeace üyeleri tırmanarak eylem gerçekleştirmiştir. 6-17 Kasım 2006'ta Küresel Eylem Grubu, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 47 ülkede düzenlediği mitinglerde küresel ısınmanın durdurulması için Kyoto Protokolü'nün bir an önce imzalanması için eylemde bulunmuştur. 29 Mart 2009'da Dünya Doğayı Koruma Vakfı'nın organizasyonu ile Türkiye dahil 83 ülkede 2700'den fazla şehirde bir saatlik ışık kapatma eylemi yapılmıştır. Bu eylem geleneksel hale gelip her sene devam etmektedir. 6 Nisan 2009'da Greenpeace üyeleri, Boğaziçi Köprüsü'ne çıkarak Türkçe ve İngilizce "Barış için iklimi kurtar" yazılı pankart açma, kendini korkuluklara zincirleme, köprüden ipe sarkıp Obama posteri açma gibi eylemler yapmıştır. 26 Nisan 2009'da Küresel Eylem Grubu, 500 kişiyle Kadıköy İskele Meydanı'nda 'Küresel Isınmayı Durdur Gezegeni Kurtar' mitingi düzenlemiştir. 24 Ekim 2009'da Greenpeace ve Küresel Eylem Grubu 170 ülkede düzenlenen eylem kapsamında İstanbul Boğazi'ne açılarak küresel ısınmaya dikkat çekilmiştir. Yine 24 Ekim 2009'da 350 Ankara ve İklim için Gençlik girişimleri Ankara Gençlik Parkı'nda parlamentoya iklim için harekete geçilmesi çağrısında bulunmuştur. 22 Kasım 2009'da 350 Ankara girişimi Tunalı Kuşulu Park'ta başbakanlığa gönderilmek üzere kartpostal üzerinden imza kampanyasına başlanmıştır. 14 Aralık 2009'da Kopenhag İklim Zirvesi Bella Center'da devam ederken Greenpeace Akdeniz, Yeşiller Türkiye ve çok sayıda eylemci İstanbul'da Tünel'den Taksim meydanına kadar slogan atarak yürüyüş yapmıştır. 26 Nisan 2010'da Allianoİ girişimi, Hasankeyf'i Yaşatma Girişimi, Karadeniz İsyandadır Platformu, Loç Vadisi Koruma Platformu, Munzur Koruma Kurulu ortaklığıyla "Yaşamı yok eden enerjileri durdurmak için geliyoruz" sloganıyla Kadıköy'de miting düzenlemiştir. Küresel ısınma konulu dünyanın en büyük eylemi, 10 Ekim 2010'da 188 ülkede 7347 eylem gerçekleşmiştir. Bu bağlamda Türkiye'de İstanbul, İzmir, Ankara, Adana, Yalova ve Bodrum'da yürüyüş ve bisikletle eylemler yapılmıştır. Greenpeace Akdeniz ve Küresel Eylem Grubu tarafından İstanbul Taksim ve İzmir Konak meydanlarında Türkiye'nin, Meksika'da gerçekleşen iklim müzakerelerinde gerekli adımı atmasına yönelik bildiri okunmuştur (Aksu ve Korkut, 2017: 15-25).

Sakarya-Karasu'ya yapılması planlanan termik santralin 2009 yılındaki ÇED toplantısı Karasu Sivil İnisiyatif Grubu öncülüğünde toplanan yerel halk ve bazı sivil toplum örgütlerinden oluşan yaklaşık 1500 kişi toplantının yapılacağı okul önünde protesto gösterisi yapmıştır. Protestoların sona ermemesi üzerine tutanak tutularak toplantının iptal edildiği belirtilmiştir (URL-14, 2009).

2009 yılında Muğla Köyceğiz'in Yuvarlakçay köyünde yerel halk, derelerinin ellerinden alınıp, tarım alanlarının tahrip olmaması adına HES projesine karşı 2010 yılının sonuna kadar mücadele etmiştir. Yerel halk, "Yuvarlakçay geçilmez!" sloganı ile sularını ve ağaçlarını gece gündüz demeden beklemiştir. Bu direnişleri sonucunda HES projesi iptal edilmiştir. Köylü kadınların bu mücadeleye öncülük etmesi de ayrı bir önem taşımaktadır. Yine 2013 yılında Antalya Manavgat'ta 14 köyün içme ve sulama suyu ihtiyaçlarını karşılayan Ahmetler Kanyonu'na yapılmak istenen HES'e karşı yerel halk mücadele etmiştir. Çok sayıda sivil toplum örgütünün desteğini kazanan mücadelede çadır kurarak kanyonu bekleme, iş makinalarının önüne yatma gibi eylemler yapan direnişçiler medyanın desteğini de alarak süreci kendi lehlerine sonuçlandırmıştır (URL-15, 2017).

2010 yılında Rize İkizdere'de HES projelerinin mağdurları tarafından Türkiye Su Meclisi kurulmuştur. Yapılan mücadele sonucu İkizdere'deki iki HES projesine ve Fındıklı'daki iki HES projesine Rize İdare Mahkemesi tarafından durdurma kararı verilmiştir. Bölgedeki HES projelerine karşı yerel halk ile Türkiye Su Meclisi'nin yaptığı mücadeleye Derelerin Kardeşliği Platformu ve TMMOB'a bağlı meslek kuruluşları da destek olmuştur (Bahçeci, 2018: 59).

Nisan 2011'de HES'lere ve suyu ticarileştiren politikalara karşı başlatılan "Büyük Anadolu Yürüyüşü"nde Türkiye'nin 7 bölgesinden pek çok kişi "Anadolu'yu vermeyeceğiz" sloganı ile Ankara'ya yürümüştür. 40 gün sonunda Ankara'da bir araya gelen eylemcileri Gölbaşı'nda polis durdurmuştur. Onlarda oturma eylemi başlatmıştır. 17 gün polis gözetiminde tutulan göstericiler, bu süreç sonunda eylemlerine son vermiştir (Atvur, 2014: 292).

Aynı yıl Sinop başta olmak üzere Mersin ve İstanbul'da nükleer karşıtı mitingler gerçekleşmiştir. Nükleer santral kurulmak istenen Sinop ve Mersin'de çevre hareketinin devam etmesinde Akdeniz'deki çevre örgütleri ve İstanbul Nükleer Karşıtı Platformu'nun çalışmaları etkili olmuştur. Sosyal medyanın yaygınlaşmadığı günlerde sokaklara kurulan

masalarda imza kampanyası düzenlenerek nükleer santralin çevre üzerindeki olumsuz etkilerine karşı çalışmalar yapılmıştır. 17 Nisan 2011 tarihinde Mersin’de on binlerce kişinin katılımıyla insan zinciri yapılarak nükleer santral projesi protesto edilmiştir. Benzer şekilde bu eylemden 4 yıl sonra 26 Nisan 2015’te Sinop’ta nükleer karşıtı çevre mitinglerinden biri yapılmıştır. Düzenlenen bu çevre mitinginin Türkiye’de yapılan en büyük çevre mitinglerinden biri olduğu ifade edilmektedir (Gürbüz, 2016: 95-97).

Artvin’in Şavşat ilçesinde Veliköy ve Nanep derelerine HES yapılması planlanmış ve Temmuz 2013’te projeye ÇED Olumlu kararı verilmiştir. Yerel halkın fiili ve hukuki direniş gerçekleştirmesi üzerine Rize İdare Mahkemesi projeyi iptal etmiştir. 2018 yılında şirketin ikinci kez ÇED Olumlu raporu alması üzerine, Veliköy Kültür Kalkındırma ve Dayanışma Derneği ile yerel halk, raporu tekrar yargıya taşımış ve bir kez daha iptal kararı alınmasında önemli rol oynamıştır (URL-16, 2020).

Rize’de Andon Vadisi’ne yapılması planlanan HES projesine karşı 2013 yılında yurttaş lakaplı Kazım Delal, büyükbaş hayvanını satıp, bankadan kredi alarak idare mahkemesinde dava açmıştır. Açılan dava sonunda ekolojik ve sosyoekonomik gerekçelerle HES inşaatı için yürütmeyi durdurma kararı verilmiştir. 5 Mart 2014 tarihinde Antalya Alakır Vadisi’ne yapılması planlanan HES projesine karşı Karacaören Dayanışma Derneği ve Alakır Nehri Kardeşliği üyesi 17 kişi Antalya 2. İdare Mahkemesi’nde açtığı dava sonucu yürütmeyi durdurma kararı verilmiştir (Atvur, 2014: 293).

Bolu Mudurnu Yeniceşihlar köyünün mera ve orman alanlarına çimento şirketinin ÇED Gerekli Değildir raporu olarak Nisan 2014’te taş ocağı inşasına başlaması üzerine yerel halk yasal yollardan mücadele başlatmıştır. Mahkemenin iptal kararına rağmen, taş ocağı inşasının devam etmesi üzerine, yerel halk kamuoyundan destek çağrısında bulunmuştur. Ocak 2015’te Çevre ve Şehircilik Bakanlığı önünde yerel halk tarafından basın açıklaması yapılarak “Gök mavi yer yeşil kalsın”, “Temiz su temiz çevre”, “Yeşil biterse yaşam biter” yazılı dövizlerle taş ocağı projesi protesto edilmiştir (URL-17, 2015).

Artvin Yusufeli ilçesindeki Sarıgöl derelerine HES projesi başlaması üzerine yerel halk daha etkili olacağı düşüncesiyle İstanbul’da eylem yapmıştır. Ocak 2015’te Artvin Yusufeli Sarıgöl Dereleri HES Karşıtı Platformu’nun çağrısı ile Beyoğlu’nda bir araya gelen yüzlerce kişi “Andergalsın HES’ler özgür aksın dereler” sloganı ile Galatasaray Lisesi önüne kadar yürüyüş gerçekleştirmiştir. “Balık tutmak suç, dereyi kurutmak serbest”, “Ranta talana

hayır”, “Sabrımızı sınımayın” yazılı dövizlerle HES projesi protesto edilmiştir. Ayrıca yaptıkları basın açıklamasında dağların, vadilerin ve derelerin sadece insanlara ait olmadığını, doğadaki tüm canlılarla ortak yaşamak gerektiğinin bilincinde olduklarını ifade edilerek, yöreye özgü nadir bitki ve kelebek türlerinin yaşadığını belirtilmiştir (URL-18, 2015).

Temmuz 2015’te Karadeniz Bölgesi’nde 8 yaylayı birbirine bağlayacak olan 2600 kilometre uzunluğundaki Yeşil Yol Projesi için Çamlıhemşin İlçesi Yukarı Kavrun Yaylası’na yerel halkın tepkileri nedeniyle girişi engellenen iş makineleri, vadinin arka tarafında kalan Samistal Yaylası’na askeri birlikler eşliğinde getirilmiştir. Samistal Yaylası’na giden Karadenizliler, iş makinesinin önüne geçip yol çalışmasını engellemeye çalışmıştır. Direnişte yetkililere karşı açıklama yapan Havva Ana öne çıkmıştır (URL-19, 2015).

Ergene Nehri’ndeki kirliliğe dikkat çekmek için Lüleburgaz Demokrasi Platformu öncülüğünde 10 Nisan 2016 tarihinde Ergene Büyük Yürüyüşü gerçekleştirilmiştir. Trakya’daki il ve ilçelerinden, çevre örgütlerinden, sendikalardan, siyasi partilerden ve diğer sivil toplum örgütlerinden katılımların gerçekleştiği “Ergene’de yalana, Trakya’da talana son” mitinginde “Trakya kapitalizmin çöplüğü değildir, Ergene’yi kirletenler temizlesin”, “Havama, suyuma, toprağıma dokunma” yazılı pankartlar açılarak çevreyi kirletenler protesto edilmiştir (URL-20, 2016).

Kütahya Gümüşköy’deki gümüş madeninde cevheri ayırmak için kullanılan siyanür havuzunun seti Mayıs 2011’de çökmesi sonucu havuzda tutulan siyanürlü çözeltili toprağı ve suya karışmıştır. Şirketin ihmali görmezden gelerek üretimi sürdürmesi üzerine ilerleyen aylarda tesisin yakınında yer alan Dulkadir köyünde birçok vatandaş zehirlenmiş, hayvanlar da telef olmuştur. Dulkadirli halkının yanında pek çok çevre örgütü ve sendikaların suç duyurusu sonucu açılan dava 4 Mayıs 2016’da sonuçlanmıştır. Mahkemede alınan karara göre çevrenin bilinçli taksirle kirletilmesi suçundan ilgili şirketin 4 yetkilisine 1 yıl 10’ar ay hapis cezası verilmiş ancak bu cezalar ertelenmiştir (URL-21, 2016).

İzmir Bergama’nın fıstık çamıyla ünlü Kozak Yaylası’nın yakınında bulunan Çukuralan yöresinde faaliyet gösteren altın madeninden, 2009 yılından beri Bergama Ovacık’taki işletmelerde ayrıştırılmak üzere altın cevheri çıkarılmaktadır. 2017 yılında üçüncü kez kapasite artışına giden projeye ÇED Olumlu kararı verilmesi üzerine, Ege Çevre

ve Kùltür Platformu, Bergama Belediyesi yönetimi ve vatandaşlar bu karara karşı dava açmıştır. Açılan davada projenin Nebiler Şelalesi ve Madra Barajı'na yakınlığına dikkat çekilerek mahkeme tarafından iptal kararı verilmiştir. Ancak 2009/7 sayılı Genelge ile yeni bir ÇED süreci başlatılmıştır. Bergama Çevre Platformu her kapasite artışı sonrası binlerce ağacın kesildiğini ve yıllardır davaları kazanmalarına rağmen 2009/7 sayılı Genelge yüzünden alınan kararların boşa çıktığı yönünde açıklama yapmıştır (URL-22, 2019). Dönemin Çevre ve Orman Bakanlığı'nın 2009/7 sayılı Genelge'sinde ÇED raporunun iptali ya da durdurulması kararı, tüm ÇED raporunun yeniden değerlendirilmesini gerektirmiyorsa, ÇED sürecinde en başa dönülmesine gerek olmadığını, ÇED raporunda eksik ya da yetersiz görülen kısımların yeniden düzenlenmesinin yeterli olduğunu belirtmektedir (Çevre ve Orman Bakanlığı Genelgeler, 2009).

Bolu Gölcük Tabiat Parkı'nın 2017 yılında Bolu Belediyesi tarafından bungalov ve dağ evi yapımı için ihaleye açılmasına tepki gösteren yüzlerce vatandaş ve Gölcük Platformu tarafından "Gölcük halkındır", "Gölcük'ü ranta teslim etmeyeceğiz" yazılı pankart ve dövizler ile dönemin Belediye Başkanını protesto etmiştir. Gölcük etrafında el ele tutuşarak zincir oluşturulmuş ve "Benden selam olsun Bolu Beyine!" türküsünü söyleyerek eylem gerçekleştirilmiştir (URL-23, 2017).

Manisa Gördes'te 2014'ten beri faaliyette olan nikel maden işletmesinin 2018 yılında kapasite artışı üzerine yapılması planlanan ÇED halkın katılımı toplantısı yerel halkın protestosu nedeniyle yapılamamıştır. "Asit yağmuru ile kanser olmak istemiyoruz, Kalemoglu köyünde torunlarımızı büyütmek istiyoruz", "Herkes sağlıklı ortamda yaşama hakkına sahiptir" yazılı pankartlarla toplantı salonunun önünde protesto gerçekleştirilmiştir. Yerel halk toplantıda nikel madenin faaliyetine geçmesi sonrası tarım ürünlerinde azalma ve bozulma olduğunu, sularının azaldığını belirterek, o güne kadar sebze ve meyve üretip satarak geçimlerini sağladıklarını, gelecek kuşaklara da temiz bir çevre bırakmak istediklerini belirtmişlerdir. Ekoloji Birliği, Ege Çevre ve Kùltür Platformu, TEMA, CHP Gördes ilçe temsilcileri de yerel halka destek olmuştur (URL-24, 2018).

Uşak'ın Ulubey ve Eşme ilçelerinde yer alan Kışladağ'da faaliyet gösteren altın madeni yakınlarındaki köylerde, siyanürlü çözeltilerin yeraltı sularını kirletmesi sonucu insanlarda zehirlenmeler ve küçükbaş hayvanlarda ölümler meydana geldiği belirtilmektedir. Yerel halkın, hukukçuların ve bilim insanlarının yıllarca süren mücadelesi sonucu maden sadece 6 ay kapalı kalmıştır. Açılan davalar kazanılmasına rağmen kararların

uygulanmadığının görülmesi üzerine yerel halk konuyu 2018 yılında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM)'ye taşımıştır (URL-25, 2018).

Hatay'ın Erzin ilçesine yapılması planlanan termik santrale karşı 2014 yılında Erzin Çevre ve Tarihi Varlıkları Koruma Derneği ve yerel halk, projeyi iptal ettirmek için mücadele başlatmıştır. Santralin kurulacağı alanın, birinci sınıf tarım arazisi olduğu, caretta caretta kaplumbağalarının yaşam alanı olduğu, zeytinlik ve sulak alanlar bakımından da önemli olduğu belirtilmiştir. 5 yıl süren hukuk mücadelesi sonucunda Hatay 1. İdare Mahkemesi tarafından santralin tarım alanlarına ve doğal yaşama zararı olacağı ve kamu yararı olmadığı gerekçesiyle proje iptal edilmiştir (URL-26, 2019).

Hasankeyf ve Dicle Vadisi'nin sular altında kalarak 12 bin yıllık tarihin, 200 yerleşim yerinin ve bölgedeki endemik türlerin yok olmasına neden olacak Ilısu Barajı'nda su tutulacağının açıklanmasının ardından Hasankeyf'i Yaşatma Girişimi ve Ekoloji Birliği tarafından 7 Haziran 2019'da sosyal medyada kampanya başlatılmıştır. Hasankeyf'e dikkat çekmek için yapılan çağrıya birçok sanatçı, siyasetçi ve sivil toplum kuruluşları destek olmuştur. 7-8 Haziran 2019'da üçüncüsü düzenlenen Hasankeyf Küresel Eylem Günü kapsamında dünya çapında 33 şehirde eylem yapılarak proje protesto edilmiştir (URL-27, 2019).

Kaz Dağları'ndaki altın ve gümüş madenlerine karşı Temmuz 2019'da maden sahasının yakınına çadır kurularak "Su ve Vicdan Nöbeti" başlatılmıştır. Eylemcilerin temel eleştirisi, su kaynaklarının kirlenmesi olarak belirtilmiştir. Ağustos 2019'da düzenlenen yürüyüşe binlerce kişi katılmıştır. Çanakkale'nin içme suyu ve tarımsal sulamada kullanılan Atikhisar Barajı'nın maden sahasına yakın olması ve ayrıştırımda kullanılan siyanürlü çözeltilerin yerüstü ve yeraltı sularına karışarak baraja akma tehlikesinin bulunduğu söylenmiştir. Ayrıca maden sahasında on binlerce ağaç kesildiği için projeye toplumsal olarak tepki gösterilmiştir (URL-28, 2019).

Manisa Turgutlu Çaldağı'na kurulmak istenen nikel madeni işletmesine karşı yerel halk 10 yılı aşkın süredir verdiği yaşam ve hukuk mücadelesinin tıkanması üzerine Aralık 2019'da AİHM'ye başvurulmuştur. 2016 yılında, ÇED raporu mahkemede iptal edilerek yerel halk lehine sonuçlanan süreç, iki yıl sonra Danıştay'da karar bozularak daha fazla sayıda bilirkişi atanması ve yeniden çevrede keşif yapılması istenmesi üzerine yeniden başlamıştır. Mahkeme tarafından görevlendirilen bilirkişi heyeti tarafından 19 Şubat

2018’de yaptıkları keşif sonunda, hazırlanan ÇED raporunun yanlış ve yetersiz olduğunu, projenin facia yaratabileceği ve Çaldağı’nda maden yapılamayacağı belirtilmiştir. Bilirkişi raporu doğrultusunda, ÇED raporunun iptal edilmesi beklenirken, mahkeme tarafından bilirkişi raporunun geçersiz olduğu yönünde karar verilmiştir. Başta Turgutlu Çevre Platformu olmak üzere TEMA gibi çevre örgütlerinin de desteklediği mücadelede “Asit yağmurlarına hayır”, “2. ÇED oyununu da bozacağız”, “Vahşi madencilığe hayır” pankartlarıyla nikel maden projesi protesto edilmiştir (URL-29, 2019). Madenin cevher kapasitesi 15 yıllık bir işletmeyi öngörmektedir. Nikel cevherinin, sülfürik asit liç ile ayrıştırılacak olması çevreye geri dönüşü olmayacak şekilde hasar vereceğini belirtilmektedir. 2,5 milyon ağaç kesimi, sülfürik asidin yeraltı sularına karışması ve sülfürik açık liç yöntemi² nedeniyle sülfürik asidin buharlaşıp asit yağmuruna neden olacağı ifade edilmektedir. Çevredeki tarım alanlarının 15 yılda uğrayacağı hasarın, madenden alınacak paradan çok daha fazlası olacağı söylenmektedir (Şahin ve Madra, 2019: 297-299).

Türkiye’de önemli bir su kaynağı olan ve Ege Bölgesi’nin can damarı olarak nitelendirilen Murat Dağı’na altın madeni kurulmak istenmesi üzerine yerel halk projeye karşı çıkmıştır. Altın arama şirketine ÇED Olumlu raporu verilmesi sonucunda raporun iptali için başta Kütahya ve Uşak baroları olmak üzere 53 vatandaşın katılımı ile açılan davada, mahkeme ÇED raporunun iptali yönünde karar vermiştir. 15 bin üyesi bulunan Murat Dağı Koruma Platformu tarafından Aralık 2019’da düzenlenen “Murat Dağı’ma Dokunma” panelinde maden işletilecek olursa kullanılan siyanürlü çözelti nedeniyle bölgedeki suyun ve bitkilerin olumsuz etkileneceği bu nedenle kanser oranının da artacağı belirtilmiştir. Bu olumsuz durumun başta Uşak-Banaz olmak üzere çevre illeri de etkileyeceği vurgulanmıştır (URL-30, 2019).

Kastamonu’da Küre Dağları Milli Park havzasında yer alan Loç Vadisi’ne yapılmak istenen HES projesine karşı yerel halk, 2010’dan beri direniş gerçekleştirmektedir. Yerel halkın açmış olduğu davada Danıştay, milli parkın ekosistem bütünlüğünü bozduğu gerekçesiyle ÇED raporunu iptal etmiştir. Şirketin yeniden girişimlerde bulunmasına üzerine ilgili halk, HES projesinin elektrik üretim lisansının iptaline yönelik dava açmıştır. Dava, şirketin Loç Vadisi’ndeki lisansının iptal edilmesi ile sonuçlanmıştır. Şirketin 2019’da tekrar

---

² Sülfürik açık liç yöntemi; içinde nikel cevheri bulunan toprak kitlelerinin doğaya yayılması ile başlayan süreç, döşenen borular aracılığı ile sülfürik asidin toprak kitlelerine akıtılarak nikel cevherinin ayrıştırılması olarak tanımlanmaktadır (bkz. Şahin ve Madra, 2019: 297).

ÇED süreci başlatması üzerine yerel halk tarafından “Hamitli Cide HES’i İstemiyor”, “Köyüm Darda, Sarı Yazma İsyanda!” yazılı pankartlarla eylem gerçekleştirilmiştir (URL-31, 2019).

İzmir Efemçukuru’ndan Kazdağları’na, Su, Vicdan ve Yaşam Yürüyüşü Koordinasyonu tarafından Ekim 2019’da yürüyüş başlatılmıştır. Efemçukuru’nda yapılan basın açıklamasına İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı, Urla Belediye Başkanı, İzmir Emek ve Demokrasi Güçleri ile Ege Çevre ve Kültür Platformu gibi çevre örgütleri de katılmıştır. Yapılan basın açıklamasında Haziran 2011’den beri faaliyette olan İzmir Efemçukuru altın madeni, İzmir’in içme suyu ihtiyacının %40’ı karşılayan Tahtalı Barajı koruma alanı sınırında yer aldığı ve yaklaşık 300 bin kişinin su ihtiyacını karşılamak üzere planlanan Çamlı Barajı’nın koruma alanı içinde yer aldığı vurgulanmıştır. Efemçukuru mahallesine içme suyu sağlayan sondaj kuyusuna kimyasal madde karışması sonucu kuyu kapatılıp, yeniden kuyu açıldığı belirtilmiştir. Açılan birçok dava kazanılmasına rağmen, mahkeme tarafından verilen kararın uygulanmayarak madenin işletilmeye devam edildiği, altın madenlerinde bulunan ağır metal ve kanserojen maddelerin doğayı kirlettiği de belirtilmektedir (URL-32, 2019).

Sivas’ın Kangal ilçesine bağlı Pınar Gözü köyündeki altın madeninde ayrıştırma yöntemi olarak siyanürlü çözelti kullanılmaktadır. Yerel halk 2013’ten beri Bakırtepe Altın Madeni Projesi’ne karşı yasal yollarla mücadele etmektedir. 3 kez yürütme durdurma kararına rağmen, şirketin projede küçük değişiklikler yaparak, köyün 150 metre yakınına kadar geldiği belirtilmektedir. Yeni sondaj çalışmalarının yapıldığı 13 Kasım 2019 tarihinde Bakırtepe Çevre Platformu öncülüğünde yapılan eylemde siyanür karşıtı sloganlar atılarak mücadelelerinin devam edeceği ifade edilmiştir (URL-33, 2019).

2019 yılında Ordu Fatsa’da siyanürlü çözeltiyle altın ayrıştırması yapan şirketin, işletme alanını iki kat daha büyütmek istemesi üzerine, başta Tüm Köy Sen olmak üzere yerel halk protesto ederek tepki göstermiştir. Yaptıkları açıklamalarda derelerin, tarım alanlarının ve ormanların yok edildiğini ve yasal yoldan mücadeleye devam edeceklerini belirtmişlerdir (URL-34, 2019).

Aralık 2019’da İspanya’da gerçekleşen BM İklim Değişliği 25. Taraflar Konferansı’nda, gerçekleştirilmek istenen protestoya müdahale edilmesi üzerine, “Fridays For Future” gençlik hareketi tarafından 13 Aralık’ta konferansı protesto etmek için küresel

iklim grevi ilan edilmiştir. Küresel greve İstanbul'da Sıfır Gelecek kampanyası ile destek verilmiştir. İklim eylemcileri “Zirveye değil harekete güven”, “İklimi değil sistemi değiştir” sloganları ile eylem yapmıştır. Türkiye'nin küresel ısınmadan en fazla etkilenecek ülkeler arasında olmasına rağmen enerji politikasının merkezinde doğalgaz, petrol, kömürün bulunduğu ve bir iklim politikasının olmadığı söylenmiştir (URL-35, 2019).

Balıkesir Balya Orhanlar mahallesinde altın madeni için sondaj çalışması yapılması üzerine vatandaşlar Aralık 2019'da “Havama suyuma dokunma”, “Siyanürlü madene hayır”, “Su hava toprak altından değerlidir” yazılı pankart ve dövizlerle maden şirketini protesto etmiştir. Balya Belediye Başkanı yaptığı açıklamada, 12 ilden toplam 36 belediyenin bir araya gelerek oluşturduğu Ege ve Marmara Çevre Belediyeler Birliği ile çevre sorunlarına karşı mücadeleye devam edeceklerini belirtmiştir (URL-36, 2019).

Balıkesir'in Ayvalık, Bandırma, Sındırgı, Burhaniye, Manyas, Balya ve Susurluk ilçelerindeki 11 jeotermal sahasının valilik tarafından Ocak 2020'de ihaleye açılacağına açıklanması üzerine Burhaniye Çevre Platformu, Edremit Çevre Platformu ve Kazdağı Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Derneği mücadele başlatmıştır. Çevre örgütlerinden destek alarak imza kampanyaları düzenlenmiş, toplanan itiraz dilekçeleri ile yetkili kurumlara başvurulmuştur. Jeotermal tesislerin, birinci sınıf tarım arazisi olan Çoruk Ovası'nı yok edeceğini, bölgedeki insanların geçim kaynağı olan zeytinciliği, tarımı ve hayvancılığı bitireceğini, jeotermal kuyulardan çıkan gaz ve kimyasalların çevredeki canlı türlerini olumsuz etkileyeceği belirtilmektedir. Örnek olarak ise Aydın'daki Jeotermal Enerji Santrallerinin (JES) Büyük Menderes ve Gediz Havzalarına etkisi gösterilmektedir (URL-37, 2020).

Gerekli çevre yatırımı yapmayan termik santrallere 2,5 yıl daha uzatma taniyan kanun tasarısının, Cumhurbaşkanı tarafından veto edilmesinin ardından Ocak 2020 itibariyle 5 termik santral tamamen, 1 termik santral ise kısmi olarak mühürlenmiştir. Geçici faaliyet belgesi olarak devam eden 6 santralden birisi Yatağan Termik Santralidir. 26 Ocak 2020 tarihinde Muğla Yatağan Termik Santrali önünde Muğla Çevre Platformu, Ekoloji Birliği ve yerel halk tepki olarak sembolik kapatma töreni düzenlenmiştir. Yaklaşık 40 yıldır faaliyette olan santralin, bölgede 45 bin kişinin erken ölümüne sebep olduğu ifade edilmiştir (URL-38, 2020).

Muğla Ula Taşkesik mevkiinde 30 hektarlık alanda ağaçların odun üretimi için kesilmek istenmesi üzerine yerel halk Şubat 2020’de protesto ederek projenin durdurulmasını istemiştir. 13 Şubat’ta ağaçların damgalandığının duyulması üzerine Muğla Çevre Platformu’nun çağrısıyla yaklaşık 100 kişi kesilecek ağaçların olduğu orman alanında bir araya gelerek yüzlerce yılda oluşan orman ekosisteminin yok edilmesine izin vermeyecekleri belirtilmiştir. Orman Genel Müdürlüğü’nün Stratejik Planı’nda Türkiye çapında binlerce hektar orman alanının odun üretme amacıyla kesilmesi planının bulunduğunu belirterek protesto edilmiştir. Orman Genel Müdürlüğü’nün bu planı, doğal varlıklara maddi değer biçerek yok eden girişim olarak görülmektedir (URL-39, 2020).

Aydın’ın Kuşadası, Didim, Karacasu, Köşk, Bozdoğan, Çine, Karpuzlu ve Söke ilçelerinde Şubat 2020’de Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü tarafından 15 maden sahasının ihaleye açılmasının ardından Kuşadası Çevre Platformu öncülüğünde 11 çevre örgütü tarafından Kuşadası’nda eylem yapılmıştır. Bölgede Dilek Yarımadası Milli Parkı, Kurşunlu Manastırı, Fındikkale ve Priene Antik Kenti gibi tarihi ve kültürel yerlerin bulunması, doğal yaşamın zarar göreceği olması ve eko turizmin de etkilenmesi, yerel halkı maden projesine karşı bir araya getirdiği düşünülmektedir (URL-40, 2020).

Artvin Cerattepe’deki çevre hareketleri yaklaşık 30 yıl önce maden arama ruhsatı verilmesiyle başlamıştır. Halk, şirketin faaliyetlerini engellemek için hem yasal yollardan hem de sivil itaatsizlik yöntemleriyle mücadele etmektedir. Şubat 2016’da halkın, şirketin iş makinelerinin Cerattepe’ye çıkışını engellemek istemesi üzerine, polis müdahale ederek direnişçileri gözaltına almıştır. 2020 yılında yapılan karar duruşmasında 8 direnişçi 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’na muhalefet etmekten hapis cezasına çarptırılmış, diğer yargılananların ise beraat etmiştir. Kentin maden sahasına dönüşmemesi için yerel halkın mücadeleye devam edeceği belirtilmektedir (URL-41, 2020).

Balıkesir’in İvrindi ve Burhaniye sınırlarındaki Madra Dağı’ndaki altın madeni projesine Ekoloji Birliği basın açıklaması yaparak tepki göstermiştir. Yapılan açıklamada, Avrupa’nın en büyük altın madeni projelerinden biri olan bu madende, 4 cevher çukuru açılması ve çıkarılan cevherlerin siyanürlü çözeltiliyle ayrıştırılmasının planlandığı, projenin Düdüklü Suyu ve diğer su kaynaklarına yakın olmasından dolayı İvrindi’den Burhaniye’ye, Ayvalık’tan Dikili’ye, Kozak yaylalarına kadar geniş bir alanı etkileyebileceği, binlerce hektar alanda ağaç kesimi yapılarak, bölgenin ormansızlaştırıldığı ve atık havuzları inşa edilmeye başlandığı belirtilmiştir. Medyada projenin durdurulmasını isteyen Burhaniye

Çevre Platformu ve diğler imza atanları karalayan, hedef gösteren yazılar çıkması üzerine Ekoloji Birliğı, çevre için hep mücadele içinde olacaklarını belirtmiştir (URL-42, 2020).

3. ÇEVRE BİLİNCİNİN OLUŞTURULMASINDA ÇEVRE HAREKETLERİN ETKİSİ ÜZERİNE ALAN ARAŞTIRMASI

3.1.Amasra İlçesi Örneği

Amasra, Karadeniz bölgesinin batısında yer alan Bartın iline bağlı bir ilçedir. 19 Haziran 1987'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin aldığı kararla ilçe olan Amasra, 28 Ağustos 1991'de Bartın'ın il olmasıyla Zonguldak'tan ayrılıp Bartın'a bağlanmıştır (URL-43, 2020).

3.1.1. Amasra'nın Tarihçesi

Amasra'nın M.Ö. 12. yüzyılda Sesamos adıyla ilk kuruluşu Fenikelilere dayanmaktadır. Doğal limanların bulunması nedeniyle Fenikeli gemiciler buraya üstlenerek uzun süre ticari faaliyette bulunmuştur. Daha sonraları Miletoslular, Kimerler, Lidyalılar ve Makedonyalılar tarafından yönetilen Amasra, Prenses Amastris zamanında yeniden inşa edilmiştir. Sık sık el değiştiren şehir Romalılar, Bizanslılar ve Cenovalılardan sonra Fatih Sultan Mehmet'in 1460 yılında şehri teslim almasıyla Osmanlı topraklarına katılmıştır (URL-44, 2020).

M.Ö. 3. yüzyılda şehri yöneten Amastris'in adından esinlenerek ismi konulan şehir, Osmanlı döneminde de aynı isimle anılmıştır. Plinius'un zarif ve güzel olarak betimlediği Amasra'yı, Niketas dünyanın gözüne, Cenovalılar çiçekli kaleye, Diojen bir dengeye benzetirken Fatih Sultan Mehmet ise Çeşm-i Cihan sıfatına layık görmüştür. Turizm faaliyetlerinin 1940'lı yıllara dayandığı Amasra, Türkiye'nin "ilk turizm kasabası" unvanına sahip olan ilçesidir (URL-45, 2016: 4).

1960'lı yıllarda madencilik faaliyetleri başlayana kadar, Amasra yüzyıllar boyunca balıkçılık faaliyetlerinin yapıldığı bir kasaba olarak tanınmıştır. Yaklaşık 30 yıl boyunca madencilik hem turizmin hem de balıkçılık faaliyetlerinin önüne geçmiştir. Ankara başta olmak üzere İç Anadolu şehirlerinden günü birlik gelen turistler sayesinde Amasra'nın turizm potansiyeli yeniden önem kazanmaya başlamıştır. Dizi ve sinema sektörleri açısından da önemli bir cazibe merkezi olarak görülmektedir (Kazaz, 2016: 33).

3.1.2. Amasra Hakkında Genel Bilgiler

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'in yıllık Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2020 sonu verilerine göre Amasra'nın merkezi 6146 kişi, köyleri 8116 kişi olmak üzere toplam nüfusu 14262 kişidir (URL-46, 2021).

Amasra, Karadeniz kıyı dağlarının yamaçlarının eteğinde beş küçük adadan dördünün zamanla birleşmesiyle meydana gelen küçük bir düzlük ve bu düzlüğün devamındaki tepeler ve dağ eteklerine kurulmuştur. Kuzeyinde Karadeniz'in yer aldığı Amasra'nın güney ve güneybatısında Bartın ili, doğusunda Kurucaşile ilçesiyle çevrili yarımada üzerindedir. Karadeniz kıyılarına özgü her mevsim yağışlı orta kuşak iklimi görülmektedir (URL-44, 2020).

Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı (BAKKA)'ya göre ilçenin ekonomisi geçmişte maden ocaklarına dayansa da kırsal kesimin gelir kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Bunların yanında balıkçılık da yerel halk açısından önemli bir gelir kaynağıdır. Amasra'nın en önemli gelir kaynağını ise kültür, doğa ve deniz turizmi sağlamaktadır (URL-45, 2016: 6-12). Tarihi eserlere ve yapılara ev sahipliği yapan Amasra'da "Ceneviz Ticaret Yolu'nda Akdeniz'den Karadeniz'e Kadar Kale ve Surlu Yerleşimleri" başlığı altında Amasra Kalesi'nin UNESCO Dünya Miras Geçici Listesi'ne alınması önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir (URL-47, 2014: 7).

BAKKA'nın 2014-2023 Batı Karadeniz Bölge Planı Analizlerine bakıldığında Amasra ilçesini tehdit eden sorunların başında Termik Santral Projesi bulunmaktadır. Termik santralin yapılması durumunda doğal çevreyi tahrip edeceği belirtilmektedir (URL-48, 2013: 50).

3.1.3. Amasra'da Termik Santral Süreçleri

Bartın'a ilk 1999 yılında gelen şirket yetkilileri, kamuoyuna Amasra'da Türkiye Taşkömürü Kurumu'nun ürettiği kömürü değerlendirmek için 150 MW gücünde termik santral kurmak istediğini açıklamıştır. Ancak kamuoyundan gelen tepkiler üzerine şirketin o yıllarda santral projesinden vazgeçtiği belirtilmektedir (Atmış, 2016: 505).

2005 yılında ise ilçedeki kömür madeni Türkiye Taşkömürü Kurumu tarafından rüdvans sözleşmesi³ ile 20 yıllığına ilgili şirkete devredilmiştir. Maden sahasının yakınında Tarlaağzı ve Gömü köyleri bulunmaktadır. Köylerde ikamet eden vatandaşların kömür madenini istediği ancak bu iki köyün yakınında bulunan, Çapak Koyu mevkiine inşa etmek istenilen termik santrale karşı olduğu belirtilmektedir. İlgili şirketin ise termik santral projesi kabul edilmesi durumunda kömür madeninin faaliyete devam edeceğini ve istihdam kaynaklı kaygıların yersiz olduğunu iddia ettiği vurgulanmaktadır (Kazaz, 2016: 36-37).

Amasra'nın Tarlaağzı ve Gömü köylerine inşa edilmek istenen termik santral için ilk ÇED başvurusu 2009 yılında yapılmıştır. Başvuruda projenin 2640 MW gücünde termik santral, santrale yakıt sağlayan yeraltı kömür işletmesi, endüstriyel atık depolama alanı, liman ve kireçtaşı ocağından oluşacağı belirtilmiştir. Dönemin Çevre ve Orman Bakanlığı yetkilileri tarafından eksik evrak gerekçesiyle başvuru geri çevrilmiş ancak şirket sonraki başvurularında projeyi parçalara ayırarak devam ettirmiştir. 2010 yılında şirket her biri 1320 MW gücünde Amasra ve Bartın adlarında iki termik santral için ÇED başvurusunda bulunmuştur. 24-25 Kasım 2010 tarihlerinde yapılması planlanan iki ÇED halkın katılımı toplantısı halkın toplantıları protesto etmesi nedeniyle yapılamamıştır. 29 Kasım 2010 tarihinde Ankara'da yapılan kapsam ve format belirleme toplantısında Gömü köyünün termik santral yapımına uygun olmadığı belirtilerek diğer alternatiflerden olan Filyos ve Delikliburun'da çalışma yapması şirketten istenmiştir. Yapılması planlanan Amasra Termik Santrali'nin adı Hema Termik Santrali, Bartın Termik Santrali'nin adı da Batı Karadeniz Termik Santrali olarak Aralık ayında değiştirilmiştir (Atmış, 2017: 9-10).

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Filyos ve Delikliburun mevkiilerinin termik santral projelerine uygun olmadığına karar vermesi üzerine iki termik santral için 2010'da başlayan süreç 2012'de son bulmuştur. Şirket Ocak 2013'te, daha önce termik santral için uygun olmadığı belirlenmiş alana Hema Entegre Termik Santrali projesi için tekrar başvurmuştur (URL-49, 2019).

Bakanlık aynı yer için yapılan önceki başvuruları reddetmesine rağmen yeni başvuruyu kabul etmiştir. 19 Şubat 2013 tarihindeki halkın katılımı toplantısı, yerel halkın

---

³Maden Yönetmeliği'nin 4. maddesinde rüdvans sözleşmesi: "Ruhsat sahalarındaki madenlerin işletilerek değerlendirilmesi amacıyla üçüncü kişilere veya kuruluşlara tasarruf hakkı sağlamak üzere ruhsat sahasının tamamı ya da bir kısmı için ruhsat sahiplerinin, bu kişilerle yapmış oldukları sözleşmeler" şeklinde tanımlanmaktadır.

protestosu neticesinde yapılamamıştır. Toplantı yapılamamasına rağmen Ankara’da ÇED kapsam ve format belirleme toplantısında daha önce format verilmeyen projeye, format verilerek ÇED süreci devam ettirilmiştir. 2013 yılında ilgili şirket, Batı Karadeniz Termik Santrali adıyla 1320 MW gücünde ikinci termik santral için ÇED başvurusunda bulunmuştur. 18 Eylül 2013’te 1. İnceleme Değerlendirme Komisyon (İDK) toplantısı yapılmış, toplantıda projenin Amasra’ya vereceği zararlar nedeniyle ÇED sürecinin dondurulması kararı verilmiş ve rapor kesin karar için Bakanlığa gönderilmiştir. Bakanlık tarafından 2. İDK toplantısı yapılmasına karar verilerek 30 Nisan 2014’te yapılan ikinci toplantının yasalara uygun yapılmadığının anlaşılması ve Bartın Belediye Başkanı’nın itirazıyla 3. İDK toplantısı yapılmak üzere ertelendiği belirtilmiştir. 8 Mayıs 2014’te 3. İDK toplantısında bazı komisyon üyelerinin olumsuz görüşleri, olumlu gösterilmesi üzerine bu konuyla ilgili devlet kurumları sorumluluk almamış, Bartın Belediyesi, Amasra Belediyesi ve Bartın Üniversitesi’nin olumsuz görüşleri de dikkate alınmamıştır. 11 Haziran 2014’te Hema Entegre Termik Santrali’nin ÇED başvurusu nihai edilerek halkın görüşünün alınması için askıya çıkarılmıştır. 42 bin kişi 10 iş günü içerisinde termik santrale karşı itiraz dilekçesi vermiştir (Atmış, 2017: 10-11).

Kömür Hazırlama Tesisi projesine Ocak 2015’te ÇED Gerekli Değildir kararı verilmiştir. Söz konusu projenin termik santralin bir parçası olduğu, projenin büyüklüğü ve olası etkileri bağlamında ÇED raporu gerekliliği üzerinden ÇED kararına tabi olması gerektiği iddiasıyla ÇED Gerekli Değildir kararının iptali için Zonguldak İdare Mahkemesi’nde iki ayrı dava açılmıştır. Bu davalara ilişkin yapılan bilirkişi incelemesinde, projenin karasal ekosistem açısından Küre Dağları Milli Parkı’na yakın olması, doğu kesiminde SİT alanı olması, alt kesiminde deniz ekosistemi ve su ürünleri istihsal alanı bulunması, projede teknik ve bilimsel bazı yetersizlikler olduğu, çevresel ve ekolojik etkilerinin olacağı bu nedenle ÇED’in yapılmasına ve ÇED raporu hazırlanmasında yarar görüldüğü raporlanmıştır. Mahkeme davaların ikisinde de yürütmenin durdurulmasına karar vermiştir. Bartın Valiliği bu kararı temyiz etmiştir. Danıştay 14. Dairesi, yerel mahkemenin kararını hukuka uygun bularak, ÇED Gerekli Değildir kararının iptal edilmesini, entegre projelerin tek ÇED süreci olarak işletilmesi gerekçesine dayandırmıştır. Kömür Hazırlama Tesisi ile Hema Termik Santrali, Kalker Ocakları ve Kül Depolama Sahası Projesinin entegre nitelikte olduğu, iki projenin de çevresel etkilerinin kümülatif olarak değerlendirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Danıştay 14. Dairesi tarafından Mayıs 2016’da verilen karara rağmen, Bakanlık 2014 yılında Nihai ÇED raporu sunulan Hema

Termik Santrali, Kalker Ocakları ve Kül Depolama Sahası Projesi'ne Ekim 2016'da ÇED Olumlu kararı vermiştir (Yıldırım vd., 2016: 10-16)

Bakanlık, ÇED Olumlu kararının ardından Zonguldak-Bartın-Karabük çevre düzenleri planlarını değiştirerek termik santrali bu planlara işlemiştir. Bartın Platformu öncülüğünde bu değişikliğin iptali için Zonguldak İdare Mahkemesi'nde dava açılmıştır. 2016 yılında 2019 davacıyla ÇED Olumlu kararının durdurulması ve iptali için de Zonguldak İdare Mahkemesi ve Danıştay'da dava açılmıştır. ÇED Olumlu kararının yürütmesinin durdurulmasını reddeden Zonguldak İdare Mahkemesi, ÇED Olumlu kararının iptali için süren dava için 14 Temmuz 2017 tarihinde bilirkişi keşfi yaptırmıştır. Ayrıca aynı yıllarda Gömü köyünde tarla ve konutlar kamulaştırılmaya başlanmıştır (Atmış, 2017: 12).

Zonguldak İdare Mahkemesi'nin ÇED Olumlu kararını, 20 Nisan 2018'de iptal etmemesi üzerine aralarında muhtarların ve sivil toplum kuruluşlarının da bulunduğu 2002 kişi temyiz isteminde bulunmuştur. Zonguldak İdare Mahkemesi'nin verdiği kararın usul ve yasaya uygun olmadığı gerekçesiyle kararın bozulması istemiyle açılan dava Danıştay tarafından Şubat 2019'da görülmüştür. Danıştay 14. Dairesi oy birliği ile Kömür Hazırlama Tesisi Projesi ile Hema Termik Santrali, Kalker Ocakları ve Kül Depolama Sahası Projesi'nin ve Hema Limanı Projesi'nin entegre proje niteliğinde olduğu, dolayısıyla bu projelerin çevreye etkisinin kümülatif olarak ve aynı ÇED sürecinde değerlendirilmesi gerekirken, entegre bir projenin tüm etkilerinin bir bütün olarak en baştan değerlendirilmesi ve alınacak tedbirlerin ona göre belirlenmesi olanağının ortadan kaldırılmasına sebebiyet verecek şekilde projenin parçalara ayrıldığı dikkate alındığında Kömür Hazırlama Tesisi ve Hema Limanı Projesi'nden ayrı olarak verilen dava konusu Hema Elektrik Santrali, Kalker Ocakları ve Kül Depolama Sahası Projesi ile ilgili ÇED Olumlu kararında hukuka uyarlık bulunmadığından davanın reddi yollundaki İdare Mahkemesi kararında hukuki isabet görmeyerek Zonguldak İdare Mahkemesi'nin 20 Nisan 2018 tarihli kararını bozmuştur (URL-50, 2019).

Haziran 2020'de Danıştay 6. Dairesi Çevre Düzeni Planı için açılan davada yürütmeyi durdurma kararı vermiştir. Bartın Platformu, basın açıklaması yaparak Tarlaağzı ve Gömü köylerinin termik santral için uygun olmadığı 9 kez idari, 4 kez de mahkeme kararıyla tescil edildiğini vurgulamaktadır. Buna rağmen ilgi şirketin 2019'da aynı yere termik santralin ismini değiştirerek tekrar başvuruda bulunduğunu, Çevre ve Şehircilik

Bakanlığı'nın önceki kararlarını göz önünde bulundurmadan ÇED sürecini başlattığını belirtmişlerdir (URL-83, 2020).

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Mekansal Planlama Genel Müdürlüğü'nün Bartın ili Amasra ilçesi Hema Termik Santrali İmar Planı konulu şirketin Kasım 2016 tarihli 206/79.H.HEMT sayılı yazısı ile Bartın ili Amasra ilçesi Çapak Koyu mevkiinde bulunan Hema Termik Santrali amaçlı hazırlanan 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı ve 1/1000 ölçekli Uygulamalı İmar Planı'nda termik santralin önünü açacak şekilde yapılan değişikliklere karşı Bartın Platformu'nun açtığı dava, Zonguldak İdare Mahkemesi tarafından değişiklikler iptal edilerek 30 Ekim 2020 tarihinde sonuçlanmıştır. Bartın Platformu yaptığı basın açıklamasında Amasra'ya termik santral yapılmasının Amasra'nın turizm, kent, tarih kültürüne aykırı olduğunu ve plan değişikliklerinin kamu yararına aykırı olduğunun bir kez daha tescillendiğini belirtmiştir (URL-84, 2020).

3.1.4. Bartın-Amasra'da Çevre Hareketleri

Türkiye'de ÇED süreçlerine halkın karşı çıkmasının sebebi ÇED süreçlerinin yatırımcı lehine, yerel halk aleyhine sonuçlanmasından kaynaklanmaktadır. Doğaya zarar vereceği kaygısıyla Anadolu'nun birçok yerinde HES'lere ve termik santrallere karşı mücadeleler ortaya çıkmaktadır. Yerel halk ÇED halkın katılımı toplantılarını yaptırmayarak, ÇED izni verilen projelerin inşaatını durdurmak amacıyla iş makinelerinin önüne yatma, HES ve termik santral yapılacak sahalarda nöbet çadırı kurma ve ÇED Olumlu kararlarını iptal ettirmek için yargıya taşıma gibi yöntemlerle mücadelesini sürdürmektedir. Bartın-Amasra'da inşa edilmek istenen santrale karşı verilen mücadele "termiksiz yaşam" olarak adlandırılmaktadır (Atmış, 2016: 502-508).

Termik santralin inşa edilmesi durumunda çevreye, insan sağlığına ve yerel ekonomiye olumsuz etkisi olacağı düşünülmektedir. Amasra'nın coğrafi konumu nedeniyle deniz ve kara yüzeyi arasındaki sıcaklık farkından dolayı hava yükselememektedir. Havaya karbondioksit ya da kükürt salınması durumunda yere çökme ihtimali, bölgede yaşayan insanlar açısından ölümcül düzeyde tehlikeli bulunmaktadır. Termik santralin emisyonu nedeniyle kül ve zehirli maddelerin tarım alanlarını tehdit edeceği belirtilmektedir. Termik santralin türbinlerinden çıkan sıcak suyun Karadeniz'e deşarj edilmesi, bölgedeki deniz yaşamını da tehlikeye atacaktır. Maden, liman ve bunlarla ilgili ulaşımdan kaynaklı gürültü kirliliği Amasra'nın turistik çekiciliğini olumsuz etkileyeceği düşünülmektedir. Proje

kapsamında santral, maden, tesis ve iletim hatlarına yer açmak için Küre Dağları Milli Parkı yakınındaki ormanda kesim yapılması gerekmektedir. Kömürlü termik santrallerin sera gazı emisyonları iklim değişikliğine yol açmaktadır. Kömür külü atıklarının ormanın ortasındaki kül barajlarına atılmasıyla da atık kirliliği oluşturacağı düşünülmektedir (URL-51, 2017).

Bartın-Amasra'ya yapılması planlanan termik santralin çevreye, insan sağlığına ve yerel ekonomiye zarar vereceğini düşünen kişiler ile 120 kurumsal temsil bir araya gelmesiyle 9 Nisan 2010 tarihinde Bartın Platformu kurulmuştur. Termik santrale karşı olan hukuksal ve toplumsal mücadeleler bu platform üzerinden yürütülmektedir. Bartın Platformu; ilgili şirketi Bartın'ın havasına, suyuna ve toprağına ortak olarak Bartın'daki balıkçılığı, turizmi, ormancılığı, tarımı ve sağlıklı yaşamı tehdit eden termik santral projesinden vazgeçirtmeyi amaçlamaktadır (URL-52, 2019).

Bartın Platformu'nun kurucuları arasında iktidar partisi haricinde siyasi partilerin il ve ilçe başkanları, CHP milletvekili, Bartın, Amasra ve Ulus Belediye başkanları, Bartın ve Amasra meclis üyeleri, Bartın Barosu, sanayi ve ticaret odası, esnaf odaları, meslek odaları, tabipler odası, işçi ve memur sendikaları, kooperatifler, muhtarlar, çeşitli dernek ve birlikler bulunmaktadır. Ayrıca Greenpeace, WWF Türkiye, TEMA, Avrupa İklim Ajansı gibi çevre örgütleriyle iletişim içerisindedir. Belediye başkanlarının platform sözcüsü olmasının oluşumun gücünü artırdığı söylenmektedir (Atmış, 2016: 514-520).

Fotoğraf 1: Bartın'da Mobil Santrale Karşı Yürüyüş (2001)

Kaynak: URL-53 Biz bu mücadeleyi 2001'den beri yapıyoruz. (2015). Mayıs 30, 2020 tarihinde <https://www.facebook.com/bartinplatformu/photos/a.307162849320577/935562659813923> adresinden alındı.

2001 yılında mobil santral projesine karşı yaklaşık 20 bin kişi Bartın'da yürüyüş yaparak tepki göstermiştir (URL-54, 2010).

Fotoğraf 2: İlk Halkın Katılımı Toplantısı (2010)

Kaynak: URL-55 İlk Halkın Katılımı Toplantısı. (2018). Mayıs 30, 2020 tarihinde <https://www.facebook.com/bartınplatformu/photos/a.307162849320577/2089144747789036> adresinden alındı.

24-25 Kasım tarihlerinde Bartın Belediyesi Sosyal Tesislerinde yapılması planlanan Amasra ve Bartın termik santrallerinin ÇED halkın katılımı toplantıları, halkın şirketi protesto etmesi nedeniyle yapılamamıştır. Tutanak tutularak Bakanlık ve şirket yetkililerinin toplantı salonundan ayrılmasının ardından, Bartın Belediye Başkanı, Amasra Belediye Başkanı ile Bartın Milletvekili yaptıkları konuşmada katılımcılara teşekkür ederek, 29 Kasım 2010 tarihinde Ankara'da yapılacak olan toplantıda aynı tepkiyi belediklerini ifade etmişlerdir (URL-56, 2010).

29 Kasım 2010'da Bartın Platformu öncülüğünde Bartın ve Amasra'dan yola çıkan yaklaşık 800 kişi, kapsam ve format belirleme toplantısının yapılacağı Çevre ve Orman Bakanlığı önünde, kurulması planlanan termik santrale karşı slogan atarak tepkilerini göstermiştir. Bartın Platformu, yaptığı basın açıklamasında şirketin Bartın'a ilk geldiğinde kömür çıkartma amacıyla olduğunu, sadece Bartın halkının istemesi durumunda termik santral kurulacağını söylediklerini belirterek, şirketin bölgedeki yüksek işsizlik oranını kullanarak halka iş vaat ettiğini ancak açılan iş alanlarında çalıştırmak üzere Çin'den işçi getirdiklerini belirtmiştir (URL-54, 2010).

Fotoğraf 4: Termiksiz Yaşam Şenliği (2012)

Kaynak: URL-58 Bartın Platformu Termiksiz Yaşam Şenliği. (2012). Mayıs 30, 2020 tarihinde <https://www.facebook.com/bartınplatformu/photos/a.1800988599937987/1800989289937918> adresinden alındı.

22 Nisan 2012 tarihinde Amasra'da Termiksiz Yaşam Şenliği düzenlenmiştir. Yapılan şenlikte konser, sokak tiyatroları, halk kürsüsü, gazete kupür sergisi, mücadele fotoğrafları sergisi, film gösterimi, hatıra fotoğrafı çekim köşesi gibi etkinlikler yer almıştır. Bartın Platformu yaptığı basın açıklamasında Amasra'nın doğal güzelliklerinden, termik santralin çevreye vereceği zararlardan bahsederek halkı 24 Nisan 2012'de Gömü köyünde gerçekleştirilecek halkın katılımı toplantısına davet etmiştir (URL-59, 2012).

Gömü köyünde bulunan köy konağında 24 Nisan 2012'de termik santralle bağlantılı liman projesinin halkın katılımı toplantısında çevrecilerin toplantıyı protesto etmesi sonucu şirket çalışanları toplantıyı terk etmiştir. Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü tarafından toplantının yapılamadığı dair tutanak tutulmasının ardından Bartın Platformu sözcüleri, tutanakla ilgili halkı bilgilendirmiştir (URL-60, 2012).

Yapılması planlanan termik santral için gerekli görülen enerji iletim hattının halkın katılımı toplantısı 6 Şubat 2013'te Bartın Halk Eğitim Merkezi'nde düzenlenmiştir. Firma yetkililerinin proje için sunum yaptığı sırada bir Bartın Platformu üyesinin iletim hattının termik santral için yapıldığını ve toplantının da hukuksuz olduğunu ifade etmesi sonucu toplantıya katılan diğer vatandaşların da tepki gösterdiği belirtilmiştir. Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü yetkilileri, toplantının halkın tepkisi nedeniyle yapılamadığını ifade ederek tutanak tutmuşlardır (URL-61, 2013).

19 Şubat 2013'te termik santralin halkın katılımı toplantısı bu defa Tarlaağzı Köyü İlkokulu'nda düzenlenmiştir. Okul bahçesini dolduran vatandaşlar, döviz ve pankartların yanı sıra teneke çalarak, slogan atarak santral kurmak isteyen şirkete protesto etmiştir. Bartın Platformu sözcüsünün yaptığı basın açıklamasına göre; halkın tepkisi nedeniyle toplantı salonuna girilemediği ve halkın bilgilendirilme haklarını kullanmak istemediğinden tutanak tutularak toplantının yapılamadığını belirtilmektedir (URL-62, 2013).

Fotoğraf 5: Kepenk Kapatma Eylemi (2014)

Kaynak: URL-63 *Amasra termik santrale karşı kepenk kapattı.* (2014). Mayıs 31, 2020 tarihinde <https://kuzeyormanlari.org/2014/06/05/amasra-termik-santrale-karsi-kepenk-kapatti/> adresinden alındı.

Haziran 2014'te, Bartın Platformu kepenk kapatma çağrısında bulunmuştur. Amasra ilçesinde eczane ve ekmek fırınları dışında 300'ü aşkın esnaf, iş yerlerine "Amasra'da termik santral istemiyoruz" yazılı afiş asmış ve kepenk kapatma eylemine katılmıştır (URL-63, 2014).

Fotoğraf 6: Termik Santrale Karşı İnsan Zinciri (2014)

Kaynak: URL-64 *Termik santrale karşı insan zinciri.* (2014). Mayıs 31, 2020 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/2014/gunun-icinden/termik-santrale-karsi-insan-zinciri-525540/> adresinden alındı.

Haziran 2014'te termik santrale karşı yapılan eyleme vatandaşlar da insan zinciri oluşturarak destek olmuştur. Aynı anda Amasralı balıkçılar da tekneleriyle denizden eyleme katılmışlardır (URL-64, 2014).

Fotoğraf 7: 42 bin İtiraz Dilekçesinin Teslim Günü (2014)

Kaynak: URL-65 *Termik santrale karşı itiraz dilekçeleri teslim edildi.* (2014). Mayıs 31, 2020 tarihinde <https://www.haberler.com/termik-santrale-karsi-itiraz-dilekceleri-teslim-6190372-haberi/> adresinden alındı.

Kurulmak istenen termik santralin ÇED raporuna itiraz için toplanan 42 bin itiraz dilekçesini Bartın Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'ne teslim etmek üzere toplanan vatandaşlar arasında, Bartın ve Amasra belediye başkanları, CHP milletvekili, CHP il başkanı, MHP il başkanı, sendika ve sivil toplum örgütleri de hazır bulunmuştur. Bartın Platformu öncülüğünde Orduyeri'nden Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü önüne kadar slogan eşliğinde yürüyüş düzenlenmiştir (URL-65, 2014).

Fotoğraf 8: Tarlaağzı Köyünde Halkın Katılımı Toplantısı (2016)

Kaynak: URL-66 Amasra'da Hattat'ın Termik Oyununu Bozuyoruz. (2016). Mayıs 31, 2020 tarihinde <https://www.facebook.com/bartınplatformu/photos/a.857381850965338/1056391204397734> adresinden alındı.

Tarlaağzı köyünde yapılması planlanan Kömür Hazırlama Tesisinin halkın katılımı toplantısına Bartın, Amasra, Gömü ve Tarlaağzı köylerinden gelen vatandaşlar, toplantının yapılacağı kahveye yetkililerin girmesini engelleyerek, toplantının yapılmasına izin vermemiştir. Bartın Platformu yetkilisi toplantının yapılamadığına dair tutanağı halka okumasının ardından gösteriler sona ermiştir (URL-67, 2016).

Fotoğraf 9: Gömü Köyünde Halkın Katılımı Toplantısı (2016)

Kaynak: URL-68 Amasra halkı, Hattat Holding tarafından kurulmak istenen termik santral kömür tesisi için gelen ÇED heyetini kahveye sokmadı. (2016). Haziran 1, 2020 tarihinde <https://kuzeyormanlari.org/2016/03/24/amasra-halki-hattat-holding-tarafindan-kurulmak-istenen-termik-santral-komur-hazirlama-tesisi-icin-gelen-ced-heyetini-kahveye-sokmadi/> adresinden alındı.

Mart ayında Kömür Hazırlama Tesisinin halkın katılımı toplantısı Gömü köyü kahvehanesinde yapılması kararlaştırılmıştır. Yerel halkın, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'nden gelen yetkililer ile şirket yetkililerinin kahvehaneye girişini engellemesi sonucu toplantı yapılamamıştır. Toplantının yapılmadığına yönelik tutulan tutanağın, halkın önünde okunması ve bir nüshasının halka verilmesi gerekirken, ÇED heyeti tutanakla birlikte jandarma eşliğinde alandan uzaklaşmıştır. Bunun üzerine Bartın Platformu, toplantı yaptırılmadığına ilişkin ve alanda olan usulsüzlüklere yönelik tutanak tutup, yetkililer hakkında suç duyurusunda bulunacaklarını belirtmiştir (URL-68, 2016).

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 10 Ekim 2016'da termik santral için ÇED Olumlu raporu vermiştir. Bartın Platformu, yerel halkın yapılmak istenen termik santrale karşı olduğunu belirterek, bakanlığın kararına karşı yasal yollara başvuracaklarını belirtmiştir. Amasra'nın 1460 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından Çeşm-i Cihan olarak adlandırıldığına vurgu yaparak, 1460 kişi ile dava açılarak, bu sayı ile Amasra'nın tarihi değerlerinin anlaşılması hedeflenmiştir (URL-69, 2016).

Fotoğraf 10: 2019 Davacı ile ÇED Olumlu Kararına Karşı Dava Açılışı (2016)

Kaynak: URL-70 2019 Davacı ile #davacıyım dedik. (2016). Haziran 1, 2020 tarihinde <https://www.facebook.com/bartınplatformu/photos/a.857381850965338/1254857064551146> adresinden alındı.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 10 Ekim 2016 tarihinde ÇED Olumlu kararını açıklamıştır. Bu ÇED kararına karşı 7 Kasım 2016'da Türkiye'de ilk kez 2 bin 19 kişi ile dava açılmıştır (URL-71, 2016).

Fotoğraf 11: İtiraz Dilekçesi Toplanması (2016)

Kaynak: URL-72 Bartın Platformu. (2016). Haziran 1, 2020 tarihinde <https://www.facebook.com/bartınplatformu/photos/a.857381850965338/1268539639849555> adresinden alındı.

Bartınlıların termik santralin ÇED Olumlu kararına karşı 7 Kasım 2016'da dava açmasının ardından Çevre Düzeni Planı'nın santralin yapımına olanak sağlayan değişikliğe karşı itiraz dilekçesi toplamak için Bartın ve Amasra'da stant açılmıştır (URL-73, 2016).

Fotoğraf 12: Milli Sporcudan Termiksiz Yaşam Mücadelesine Destek (2016)

Kaynak: URL-74 *Bartın'da engelli milli sporcu, termik santrali protesto etmek için koştu.* (2016). Haziran 1, 2020 tarihinde <https://kuzeyormanlari.org/2016/12/06/bartinda-engelli-sporcu-termik-santrali-protesto-etmek-icin-kostu/> adresinden alındı.

Aralık 2016'da milli sporcu Kemal Özdemir, Termiksiz Yaşam Mücadelesine destek olmak amacıyla Bartın-Amasra arası bir koşu gerçekleştirmiştir (URL-74, 2016).

Fotoğraf 13: 12 bin İtiraz Dilekçesinin Teslim Günü (2016)

Kaynak: URL-75 *Bartın Platformu #tirazımVar Basın açıklaması.* (2016). Haziran 1, 2020 tarihinde <https://www.facebook.com/bartinplatformu/photos/a.857381850965338/1286989928004526> adresinden alındı.

Bartın Platformu, Amasra'da Hema Termik Santrali'nin önünü açacak olan Çevre Düzeni Planı değişikliklerinin iptali için topladığı 12 bin imzayı, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'ne 6 Aralık 2016'da teslim etmiştir. Bartın Platformu, yaptığı basın açıklamasında Amasra'da turizmi bitireceği bilinen, 100 bin insanın kullandığı içme suyunu tüketecek olan, bölgede balıkçılığı sona erdireceği öngörülen, 6 bin dönümlük ormanı yok edecek olan termik santralin, çevre düzeni planında yer almasını sağlayan değişikliğin iptal edilmesi gerektiğini belirtmiştir (URL-76, 2016).

Fotoğraf 14: Termik Santrale Karşı Tesis Önünde Toplanan Yöre Halkı (2017)

Kaynak: URL-77 *Bartın Platformu.* (2017). Haziran 2, 2020 tarihinde <https://www.facebook.com/bartinplatformu/photos/a.857381850965338/1512521872117996> adresinden alındı.

2019 kişi ile açılan ÇED Olumlu kararının iptali davası kapsamında, Zonguldak İdare Mahkemesi'nin kararı üzerine, 14 Temmuz 2017'de termik santralin kurulması planlanan Çapak Koyu ve çevresinde, mahkeme heyeti ile Uludağ Üniversitesi'nden gelen 7 kişilik bilirkişi heyeti inceleme yapmıştır. İlçede maden ocakları bulunan şirketin tesisleri önünde Bartın Platformu öncülüğünde toplanan yaklaşık 500 kişi, çeşitli pankart ve dövizlerle termik santral projesine karşı protesto gerçekleştirmiştir (URL-78, 2017).

Fotoğraf 15: Termik Santrale Karşı Tesis Önünde Toplanan Yöre Halkı (2019)

Kaynak: URL-79 *Dün olduğu gibi bugün de yağmur çamur demeden Amasra'ya sahip çıkıyoruz.* (2019). Haziran 2, 2020 tarihinde <https://www.facebook.com/bartınplatformu/photos/a.857381850965338/2231009690269207/> adresinden alındı.

2016 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, ÇED Olumlu kararına dayanarak, Zonguldak-Bartın-Karabük illerinde 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı'nda turizm, balıkçılık ve orman alanı olarak ayrılmış Tarlaağzı ve Gömü köylerinin yakın çevresini termik santral yapılmak üzere, ağır sanayi bölgesi olarak planlanmıştır. Bartın Platformu, bakanlığın bu kararına 2016 yılında itiraz ederek, mahkemeye başvurmuştur. 6 Mart 2019 tarihinde mahkeme heyeti ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nden gelen bilirkişi heyeti alanda inceleme yaparken, yerel halk pankart ve sloganlarla termik santrali protesto etmiştir (URL-80, 2019).

Fotoğraf 16: Amasra’da Halkın Katılımı Toplantısı (2019)

Kaynak: URL-81 *Termiksiz yaşam istiyorum* diyen yüzlerce Amasra sevdalısı bugün de #peşiniBırakmıyoruz #AmasraSatılıkDeğil dedik. (2019). Haziran 4, 2020 tarihinde <https://www.facebook.com/bartınplatformu/photos/a.307162849320577/2329628513740657/> adresinden alındı.

Mayıs 2019’da termik santral, kül depolama sahası, kömür hazırlaması tesisleri, kömür hazırlama tesisleri ve dolgu alanı ile rıhtım entegre projesi için halkın katılımı toplantısının Amasra Spor Salonu’nda yapılması planlanmıştır. Bartın Platformu öncülüğünde yaklaşık 200 kişi döviz ve sloganlarla termik santral projelerini protesto ederek, halkın proje hakkında bilgilenmek istemedikleri, yerel halkın yeterince bilgi sahibi olduğunu belirtmişlerdir (URL-82, 2019).

Bartın-Amasra halkı termik santral projesine karşı birlikte mücadele etmektedir. Toplumsal açıdan çok daha eskiye dayanan mücadeleler, 10 yıldır Bartın Platformu öncülüğünde devam etmektedir. Toplumsal ve hukuksal mücadelelerin başarısıyla termik santral ve entegre projeler tasarım aşamasından ileriye geçememiştir. Çalışmanın yapıldığı tarihte hâlâ devam eden davalar mevcuttur.

3.2.Araştırmanın Konusu

İnsanların üretim ve tüketim sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkan çevre sorunları, dünyanın geleceğini tehdit eder durumdadır. İnsanlara çevre bilincinin aşılması artan çevre sorunlarının çözülmesi açısından önem arz etmektedir. İnsanların çevre sorunları yaratan projelere ve politikalara karşı tepki göstererek isteklerini yöneticilere iletmesi çevre hareketlerini oluşturmaktadır. Özellikle yerel düzeyde ortaya çıkan çevre hareketlerinin, çevre bilincinin oluşmasında etkili olduğu düşüncesi araştırmanın hipotezidir. Bu bağlamda Bartın-Amasra halkının termik santral inşasına karşı mücadelesi araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

3.3.Araştırmanın Amacı

Öncelikle katılımcıların sosyo-demografik özelliklerinin belirlenmesi, daha sonra katılımcıların çevreye yönelik yaklaşımlarının incelenmesi hedeflenmektedir. Araştırmanın amacı, Bartın-Amasra’da gerçekleştirilen çevre hareketlerine katılım durumunun çevre bilincinin oluşmasına etkisini incelemektir. Aynı zamanda çevre hareketine katılım durumunu etkileyen sosyo-demografik ve benzeri değişkenler de araştırılmaktadır.

3.4.Araştırmanın Önemi

Bartın-Amasra’daki çevre hareketleri, yerel katılım açısından örnek olabilecek nitelikler taşımaktadır. İkinci olarak Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nde yapılan lisansüstü tez taramasında ve TR Dizin, DergiPark’ta yapılan makale taramasında Bartın-Amasra’da çevre hareketlerinin çevre bilincine etkisini araştıran bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu yönleriyle yapılan alan araştırmasının literatüre katkı sağlama açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

3.5.Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada birincil veri toplama amacıyla anket yöntemi kullanılmıştır. Anket formu araştırmacı tarafından Bartın Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesinde belirlenen ilkeler esas alınarak hazırlanmıştır. Form hazırlanırken çevre sorunları, çevre bilinci ve çevre hareketleri konularında yapılmış Yeşil Yol Projesi'ne Yönelik Çevre Hareketine Aktif Olarak Katılan ve Katılmayan Yerel Halkın Çevresel Değerlerinin Karşılaştırılması: Rize Örneği (Birden, 2019), Yeni Toplumsal Hareket Olarak Cerattepe Mücadelesi (Akman, 2019), Çan Termik Santrali Çevresinde Ağır Metal ve Sülfürün Coğrafi Dağılışı ve Çevresel Etkileri (Gül, 2018), Doğa Koruma Merkezine Gelen Gönüllülerin Çevre Bilinci Durumlarının Değerlendirilmesi (Candaş, 2018) ve Gürel'e (2008) ait Çevre Sorunlarına Duyarlılık ve Çevre Bilinci (Afyonkarahisar İli Örneği) ve benzeri çalışmalar incelenmiştir.

İncelenen çalışmalarda Türkiye'nin farklı yörelerinde termik santrallere, HES'lere ve madenlere ilişkin çevre hareketlerini konu alan araştırmalara da rastlanılmıştır. Kısaca; Gerze'de bir termik santral projesi üzerine yapılmış alan araştırmasında, yerel halkın çevre hareketine katılmasının nedenleri, yaşam alanlarını koruma isteği ve geçim kaynaklarını kaybetme endişesi olarak görülmektedir. Termik santralin insan sağlığına ve çevreye etkileri konularında yapılan gezi, toplantı, miting ve broşürlerle halkın bilinçlendiği belirtilmektedir (Kaymaz, 2017: 147-153). Fındıklı ve Loç bölgelerinde HES projelerine karşı mücadeleler üzerine yapılmış alan araştırmasında her iki bölgedeki katılımcılar, mücadeleyi bir yaşam alanı savunması olarak değerlendirmektedir. Bu bölgelerde dere, bir yaşam kaynağı olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla insanların sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerinin var olmasını sağlayan ortak bir değer olarak görülmektedir (Işıl, 2019: 121-122). Bergama maden karşıtı hareket üzerine yapılmış alan araştırmasında ise eylemcilerin en önemli amacının çevrelerini, tarlalarını, hayvanlarını, ormanlarını, sağlıklarını ve ekosistemdeki diğer canlıları, altın madeninde kullanılacak siyanür zehrinden korumak olduğu belirtilmektedir (Mermer, 2016: 78-79).

Hazırlanan anket formunun, tez danışmanı ve konunun uzmanları tarafından incelemesinin ardından Bartın'da 40 kişiye pilot uygulaması gerçekleştirilmiştir. Uygulamada toplanan veriler IBM SPSS Statistics programının Subscription sürümünde güvenilirlik testine tabi tutulması sonucu, istatistiksel sonuçlar dikkate alınarak toplam soru

ve önerme sayısı 42'den 40'a düşürülmüş, gerekli düzenlemeler yapılarak anket formuna son şekli verilmiştir.

Anket formunda araştırma hakkında, anket formunun yapısı ve doldurulması sırasında dikkat edilmesi gerekenlere dair açıklama yapılmıştır. Ayrıca formun giriş kısmında araştırmanın içeriği, amacı, elde edilen bilgilerin gizliliği ve araştırmayı yapan kişinin isim ve iletişim bilgileri yer almaktadır.

Anket formu 2 bölümden, toplam 40 soru ve önermeden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların sosyo-demografik bilgilerini öğrenmek amacıyla 7 soru bulunmaktadır. Anketin ikinci bölümünde çevre bilincinin oluşturulmasında çevre hareketlerinin değerlendirilmesi amacıyla 24 önerme ve çevreye yönelik 9 kapalı uçlu soru bulunmaktadır. Önermenin yer aldığı kısımda "5'li Likert Ölçeği" kullanılmaktadır. Katılımcıların önermeleri "hiç katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum, kesinlikle katılıyorum" şeklinde cevaplamaları istenerek puanlama olumsuzdan olumluya doğru 1'den 5'e kadar sıralanmaktadır.

Anket uygulanırken katılımcılar basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Verilerin analizi için IBM SPSS Statistics Subscription kullanılmıştır. Elde edilen bulguların frekans ve yüzde değerleri grafik olarak sunulmuştur. Çevre hareketine katılıma ilişkin analizlerde, verilerin normal dağılıma sahip olmaması nedeniyle parametrik olmayan analiz yöntemleri kullanılmıştır. Bu bağlamda Pearson Chi-Square ve Mann Whitney U testleri kullanılarak %95 güven aralığında anlamlı farklılık bulunan ($p < 0,05$) değişkenler değerlendirilmiştir. Anlamlı farklılık bulunamayan değişkenler ise Ek-B olarak sunulmuştur.

3.6.Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini Bartın-Amasra ilçe merkezinde ve köylerinde ikamet eden 18 yaş ve üzeri vatandaşlar oluşturmaktadır. TÜİK'in 31.12.2019 tarihli Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre evren 11586 kişiden oluşmaktadır. Zaman ve maliyet unsurları göz önüne alındığında tüm evrene ulaşılması mümkün olmamaktadır, dolayısıyla örneklem tespit edilmiştir. Örneklem hesaplamasında sosyal bilim araştırmalarında en fazla kullanılan Cochran tarafından öne sürülen formülün ($n = n_0 / 1 + n_0 / N$), ($n_0 = t^2 \cdot s^2 / d^2$) kullanılmasına karar verilmiştir. Formülde evren büyüklüğü (N), örneklem (n), güven düzeyine karşılık gelen tablo z değeri (t), evren için tahmin edilen standart sapma (s), hata toleransı (d) ile

ifade edilmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2017: 128-129). Formülü araştırmaya uyguladığımızda evren (N = 11586), %95 güvenilirlik (z tablosu değerine göre $t = 1,96$), %5 hata toleransı ($d = 0,05$) ve evren için standart sapma %50 ($s = 0,5$) olarak hesaplandığında en az 372 kişiye anket uygulanması sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda yerel katılımı artırma amacıyla Amasra'nın merkezinde ve köylerinde hanelere, kahvehanelere, cadde ve sokak vb. yerlerdeki iş yerlerine gidilerek katılımcı sağlanması planlanmıştır. Ancak araştırma sürecinde gidilmesi planlanan birçok köy ve mahallede Covid-19 pozitif vakasının olduğu sağlık çalışanlarından ve Sağlık Bakanlığı'nın Hayat Eve Sığar uygulamasından öğrenilmesi üzerine karantina uygulaması da göz önüne alınarak Amasra'nın merkezi, Tarlaağzı ve Gömü köyleri araştırmanın örnekleme olarak belirlenmiştir. Covid-19 nedeniyle kişilerin ankete katılmak istememesi ve araştırma süresinin de kısıtlı olması nedeniyle süreç sonunda katılımcı sayısı 240 ile sınırlı kalmıştır. Bu durumda hata oranı %5'ten %6,26'ya yükselmiştir (URL-85, 2021).

3.7.Araştırmanın Sınırları

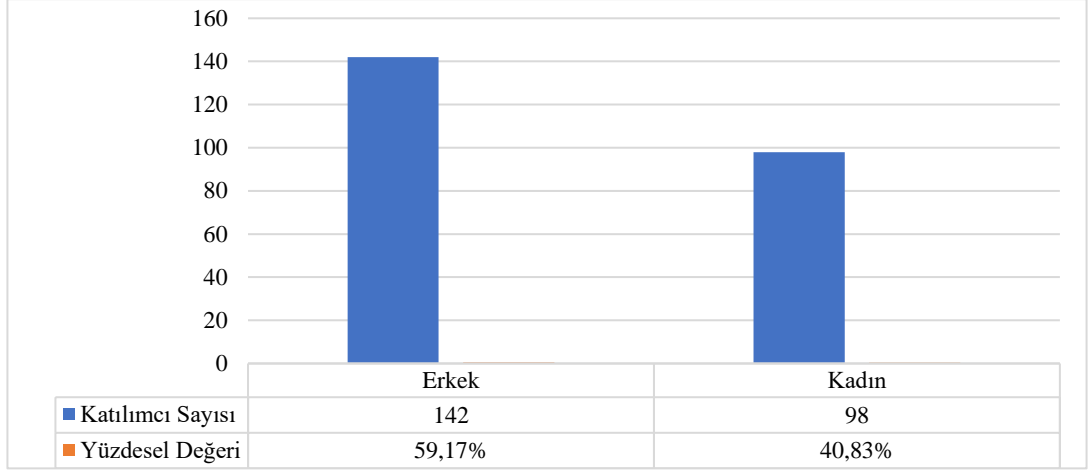
Araştırmanın ilk sınırlaması Bartın'ın Amasra ilçesinde ikamet eden 18 yaş ve üzeri kişilere uygulanmasıdır. Zamanla düşüncelerin ve ikamet eden kişilerin değişebileceğinden diğer bir sınırlama ise araştırmanın yapıldığı 2020 yılının Temmuz ve Ağustos aylarını kapsayan tarih aralığıdır.

3.8.Araştırmada Elde Edilen Bulgular

Ankette yer alan 24 ölçekli ifadenin Cronbach's Alpha güvenilirlik analizine tabi tutulması sonucu 0,744 değeri çıkmaktadır. Alfa değerinin 0,7 üzeri olması kabul edilebilir bir değer olduğunu göstermektedir (Altunışık vd., 2012: 126).

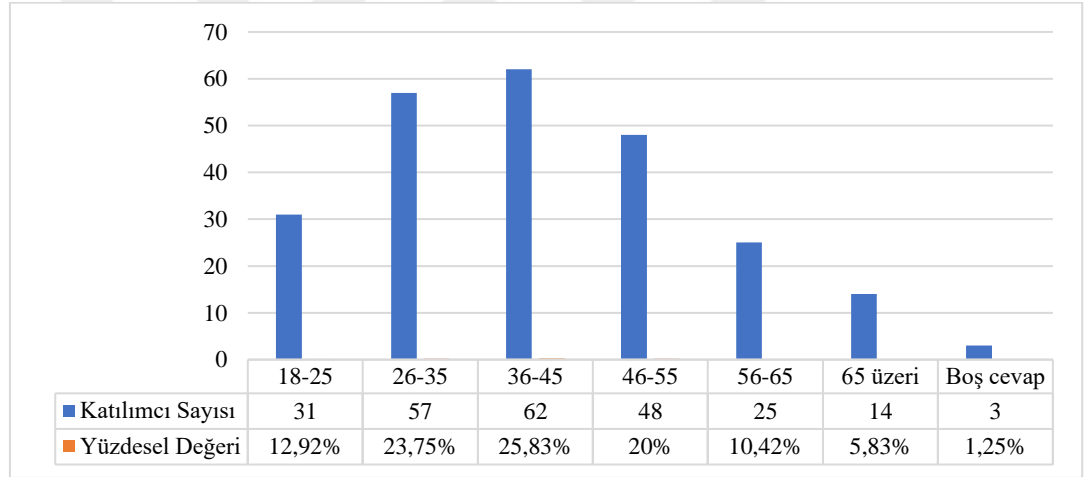
3.8.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Çalışmanın bu bölümünde araştırmaya katılan kişilerin sosyo-demografik özellikleri grafik halinde sunulmaktadır.

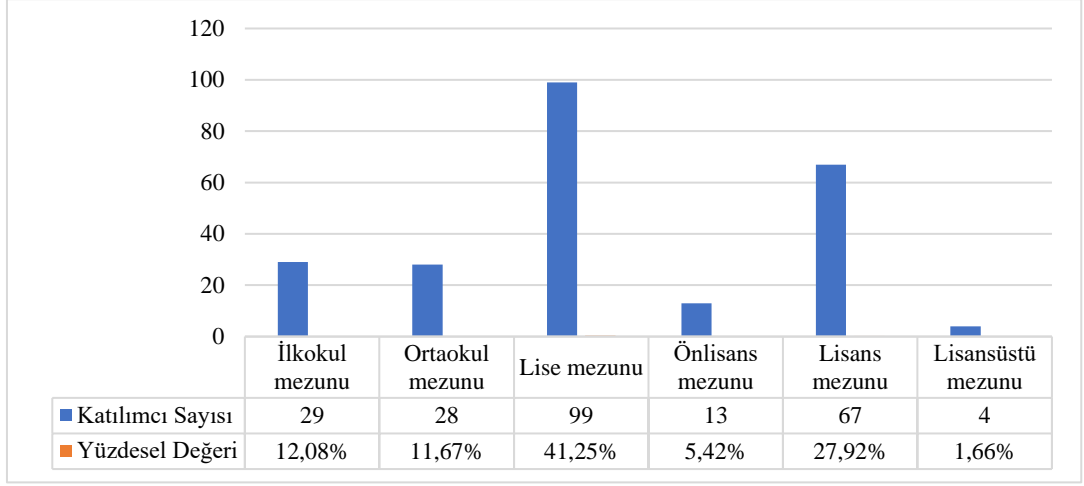
Grafik 4: Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı

Araştırmaya katılanların %59,17'si erkeklerden, %40,83'ü kadınlardan oluşmaktadır (Grafik 4).

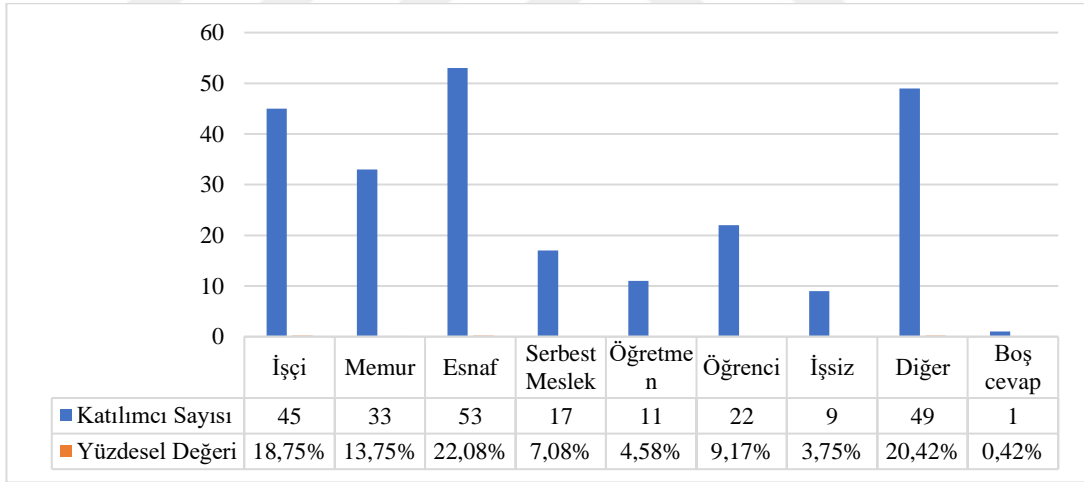
Grafik 5: Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Araştırmaya katılanların %12,92'si 18-25 yaş aralığında, %23,75'i 26-35 yaş aralığında, %25,83'ü 36-45 yaş aralığında, %20'si 46-55 yaş aralığında, %10,42'si 56-65 yaş aralığında, %5,83'ü 65 yaş üzeri kişilerden oluşmaktadır. Katılımcıların %1,25'inin yaşını belirtmediği görülmektedir. En yoğun katılım ise 26-55 yaş aralığındadır (Grafik 5).

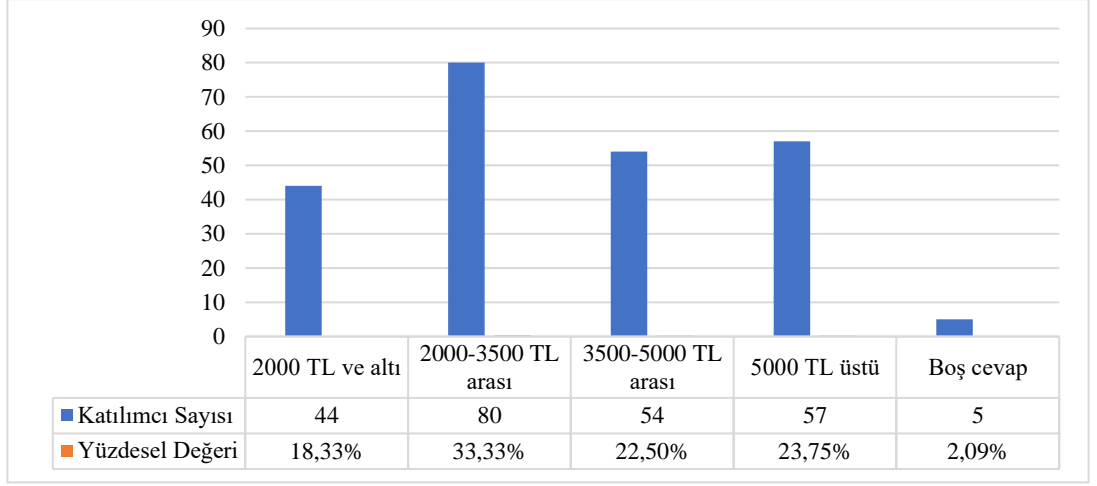
Grafik 6: Katılımcıların Öğrenim Düzeylerine Göre Dağılımı

Araştırmaya katılanların %12,08'i ilkokul mezunu, %11,67'si ortaokul mezunu, %41,25'ü lise mezunu, %5,42'si önlisans mezunu, %27,92'si lisans mezunu, %1,66'sı lisansüstü mezunu kişilerden oluşmaktadır. Okuryazar seçeneğini işaretleyen katılımcı bulunmamaktadır. Katılımcıların %76,25'inin lise ve üzeri eğitim aldığı görülmektedir (Grafik 6).

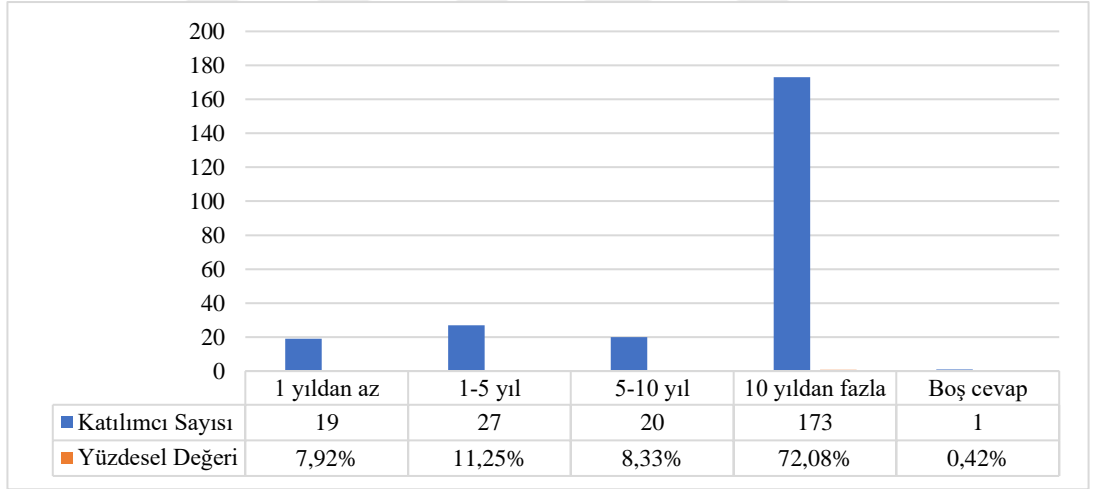
Grafik 7: Katılımcıların Mesleklere Göre Dağılımları

Araştırmaya katılanların meslekleri incelendiğinde katılımcıların %18,75'i işçi, %13,75'i memur, %22,08'i esnaf, %7,08'i serbest meslek sahibi, %4,58'i öğretmen, %9,17'si öğrenci, %3,75'i işsiz olduğunu belirtmektedir. Katılımın %20,42'isini oluşturan diğer meslekler emekli, ev hanımı, çiftçi, balıkçı, usta öğretici ve iş verenlerden oluşmaktadır. Katılımcıların %0,42'sinin ise mesleğini belirtmediği görülmektedir (Grafik 7).

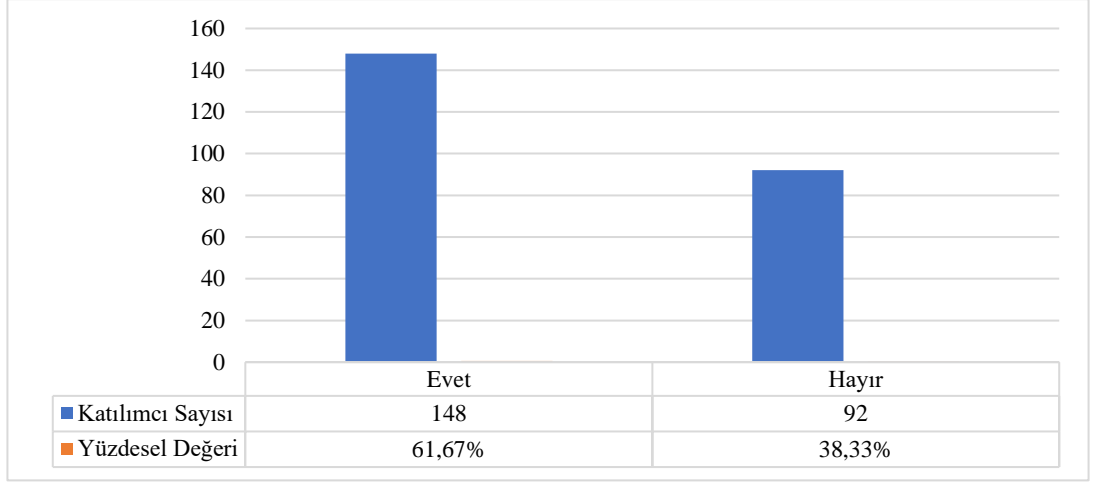
Grafik 8: Katılımcıların Aylık Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı

Araştırmaya katılanların %18,33'ünün 2000 TL ve altı, %33,33'ünün 2000-3500 TL arası, %22,5'inin 3500-5000 TL arası, %23,75'inin 5000 TL üstü geliri olduğunu belirtmektedir. Katılımcıların %2,09'unun gelirini belirtmediği görülmektedir. Gelir dağılımı açısından nispeten dengeli bir dağılım söz konusudur (Grafik 8).

Grafik 9: Katılımcıların İkamet Süresine Göre Dağılımı

Araştırmaya katılanlardan kaç yıldır Amasra'da yaşadıkları bilgisi istendiğinde %7,92'si 1 yıldan az, %11,25'i 1-5 yıl arası, %8,33'ü 5-10 yıl arası, %72,08'i 10 yıldan fazla Amasra'da yaşadığını belirtmektedir. Katılımcıların %0,42'sinin ise Amasra'da ikamet ettiği süreyi belirtmediği görülmektedir (Grafik 9).

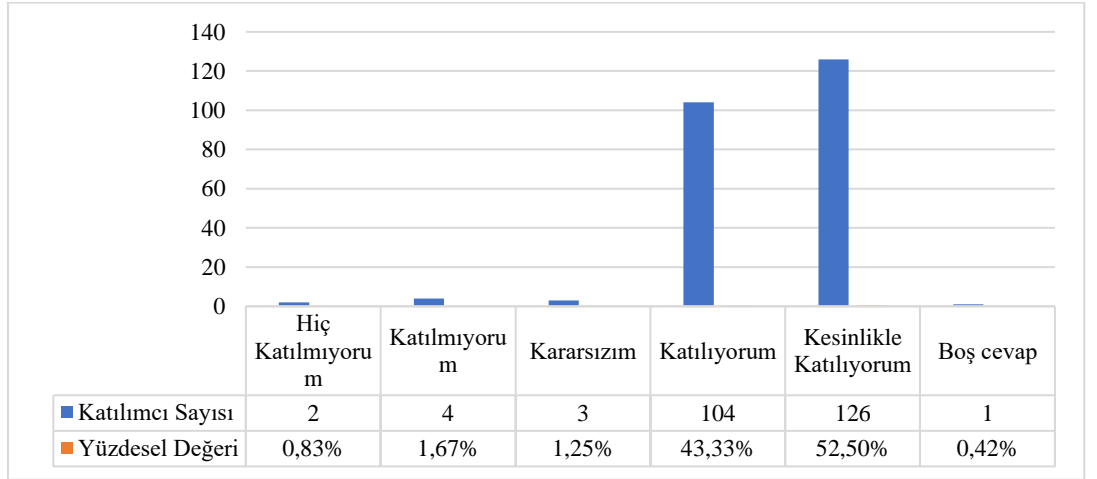

Grafik 10: Katılımcıların Ev Sahipliği Durumuna Göre Dağılımı

Araştırmaya katılanlardan yaşadıkları evin kendilerine ait olup olmadığına ilişkin bilgi istendiğinde %61,67’si yaşadıkları evin kendilerine ait olduğu, %38,33’ü ise yaşadıkları evin kendilerine ait olmadığını belirtmektedir (Grafik 10).

3.8.2. Katılımcıların Çevreye Yönelik Yaklaşımları

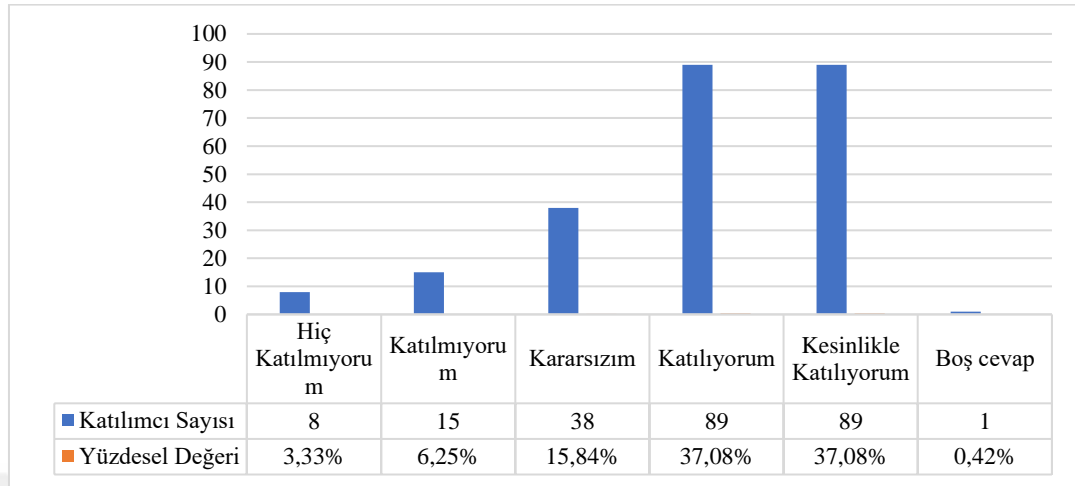
Çalışmanın bu bölümünde araştırmaya katılan kişilerin çevreye yönelik yaklaşımları grafik halinde sunulmaktadır.

Grafik 11: Çevreye Karşı Duyarlı Olduğumu Düşünüyorum İfadesine İlişkin Sonuçlar

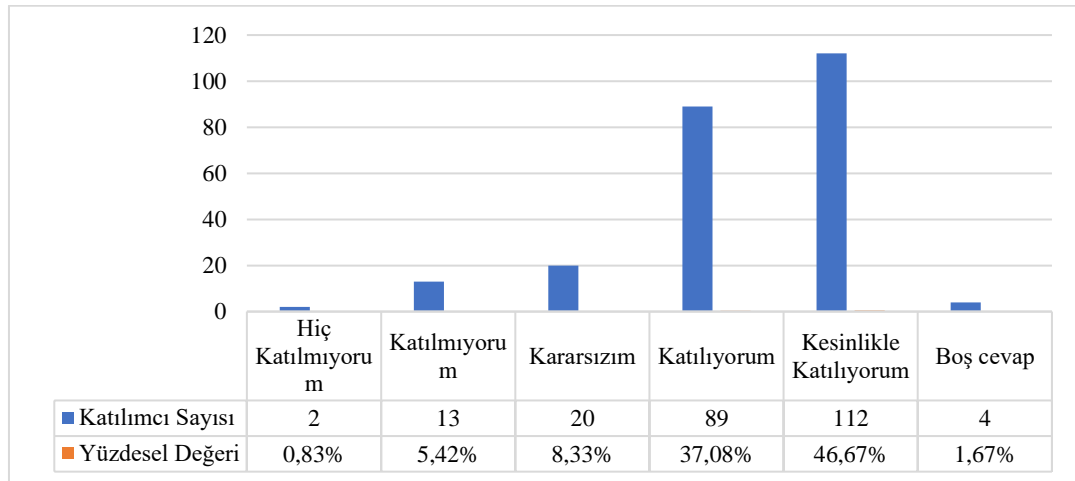
“Çevreye karşı duyarlı olduğumu düşünüyorum” ifadesine katılımcıların %2,5’i “hiç katılmıyorum, katılmıyorum” cevaplarını vererek karşı olduklarını belirtirken, %95,83’ü “katılıyorum, kesinlikle katılıyorum” cevaplarını vererek çevreye karşı duyarlı olduklarını

belirtmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %0,42'sinin görüşünü belirtmediği, %1,25'inin ise kararsız olduğu görülmektedir (Grafik 11).

Grafik 12: Çevreyi Kirleten Birini Gördüğümde Müdahale Ederim İfadesine İlişkin Sonuçlar

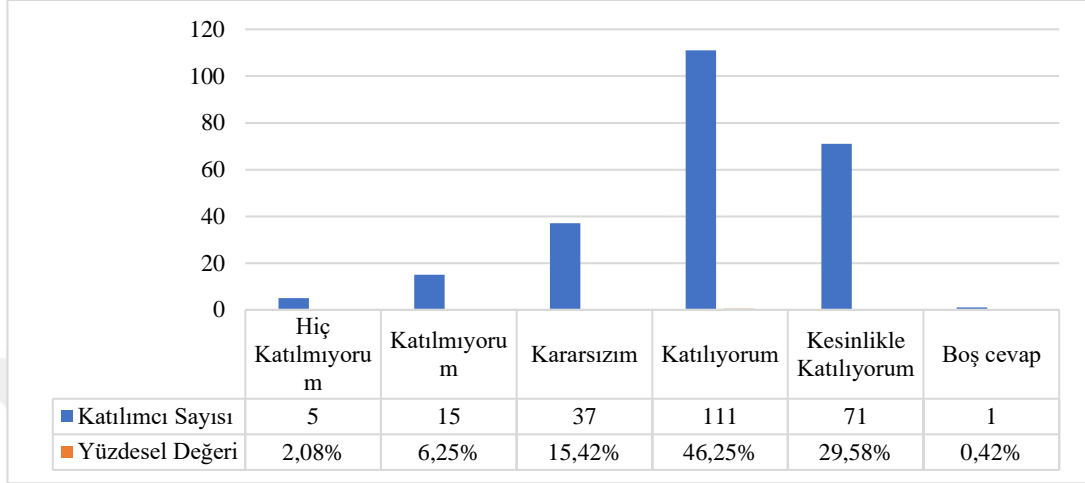
“Çevreyi kirleten birini gördüğümde müdahale ederim” ifadesine katılımcıların %9,58’i “hiç katılmıyorum, katılmıyorum” cevaplarını vererek karşı olduklarını belirtirken, %74,16’sı “katılıyorum, kesinlikle katılıyorum” cevaplarını vererek çevreyi kirletenleri gördüklerinde müdahale ettiklerini belirtmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %0,42’sinin görüşünü belirtmediği, %15,84’ünün ise kararsız olduğu görülmektedir (Grafik 12).

Grafik 13: Yaşadığım Yerdeki Çevre Sorunlarının Önlenmesi İçin Elimden Geleni Yaparım İfadesine İlişkin Sonuçlar

“Yaşadığım yerdeki çevre sorunlarının önlenmesi için elimden geleni yaparım” ifadesine katılımcıların %6,25’i “hiç katılmıyorum, katılmıyorum” cevaplarını vererek karşı

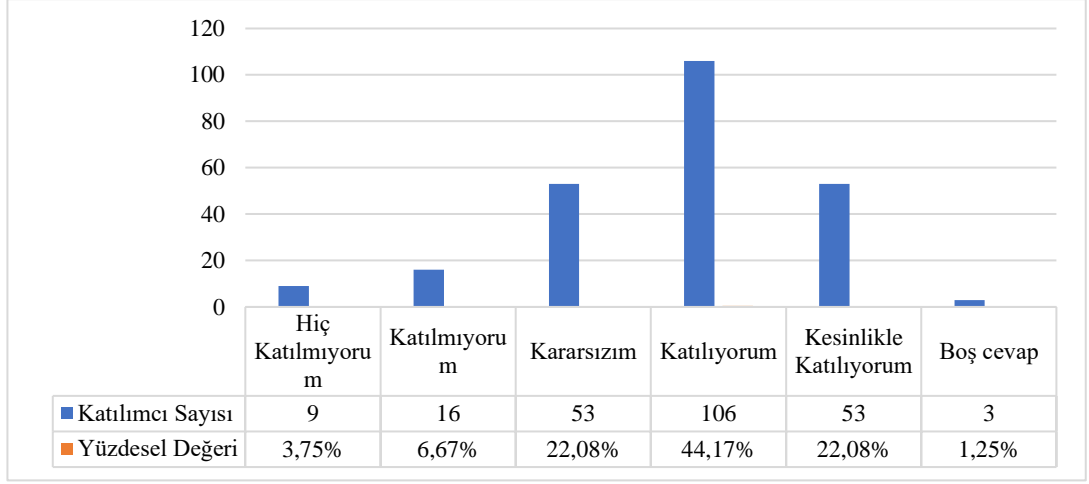
olduklarını belirtirken, %83,75'i “katılıyorum, kesinlikle katılıyorum” cevaplarını vererek yaşadıkları yerdeki çevre sorunlarının önlenmesi için mücadele ettiklerini belirtmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %1,67’sinin görüşünü belirtmediği, %8,33’ünün ise kararsız olduğu görülmektedir (Grafik 13).

Grafik 14: Dünyanın Herhangi Bir Yerindeki Çevre Sorunu Beni İlgilendirir İfadesine İlişkin Sonuçlar

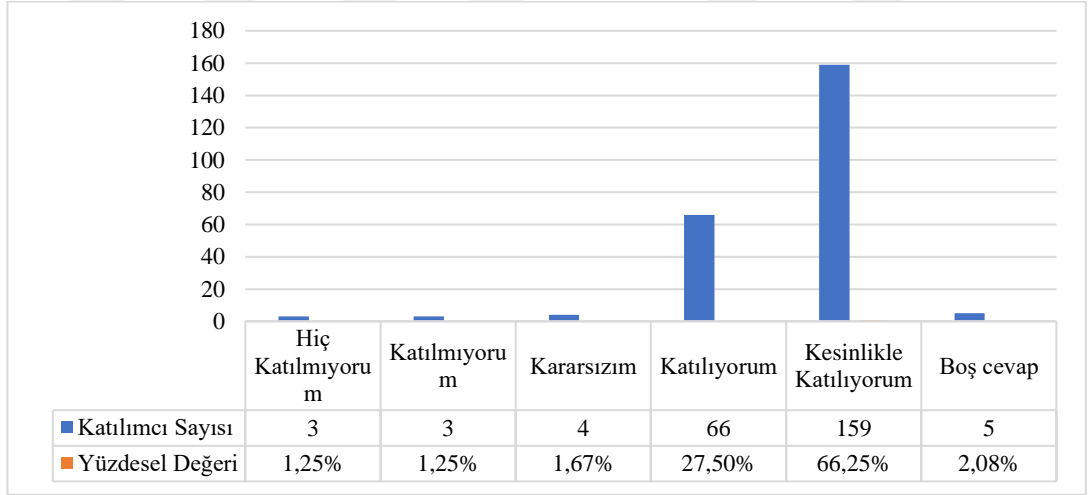
“Dünyanın herhangi bir yerindeki çevre sorunu beni ilgilendirir” ifadesine katılımcıların %8,33’ü “hiç katılmıyorum, katılmıyorum” cevaplarını vererek karşı olduklarını belirtirken, %75,83’ü “katılıyorum, kesinlikle katılıyorum” cevaplarını vererek küresel çevre sorunlarının farkında olduklarını belirtmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %0,42’sinin görüşünü belirtmediği, %15,42’sinin kararsız olduğu görülmektedir (Grafik 14).

Grafik 15: Çevreyle İlgili Yazılı-Görsel Yayınları Takip Ederim İfadesine İlişkin Sonuçlar

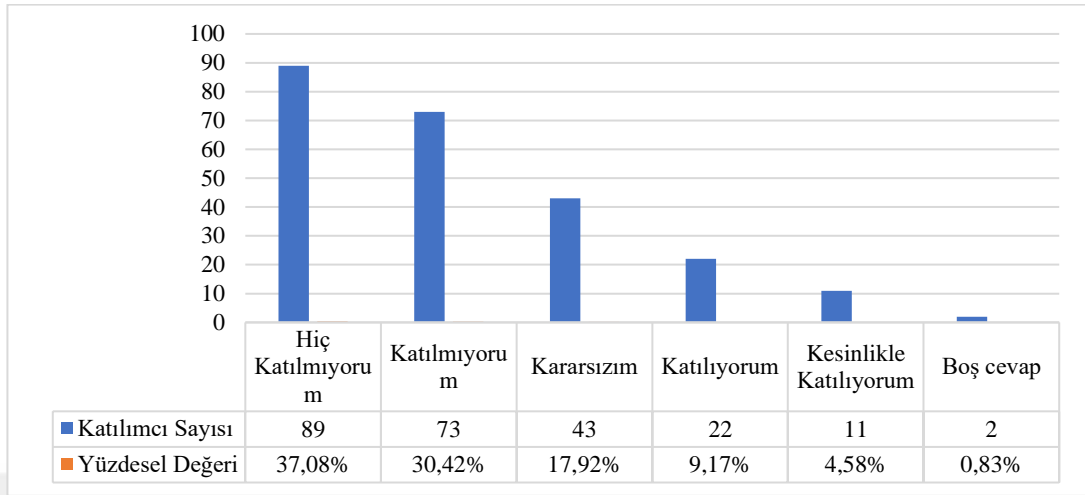
“Çevreyle ilgili yazılı-görsel yayınları takip ederim” ifadesine katılımcıların %10,42’si “hiç katılmıyorum, katılmıyorum” cevaplarını vererek karşı olduklarını belirtirken, %66,25’i “katılıyorum, kesinlikle katılıyorum” cevaplarını vererek çevreyle ilgili yayınları takip ettiklerini belirtmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %1,25’inin görüşünü belirtmediği, %22,08’inin ise kararsız olduğu görülmektedir (Grafik 15).

Grafik 16: Çevre Riski Taşıyan Yatırımlar Yapılmadan Önce Halka Sorulmalıdır İfadesine İlişkin Sonuçlar

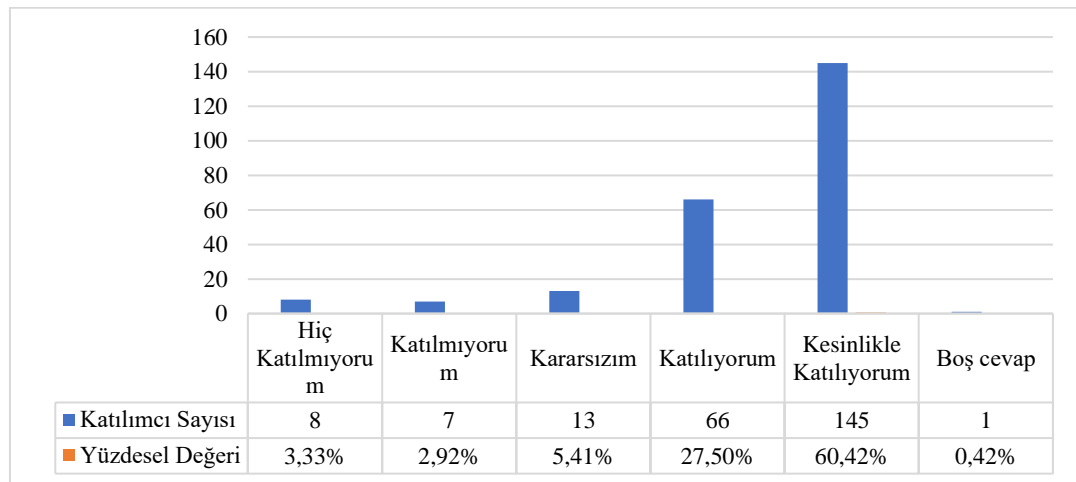
“Çevre risk taşıyan yatırımlar yapılmadan önce halka sorulmalıdır” ifadesine katılımcıların %2,5’i “hiç katılmıyorum, katılmıyorum” cevaplarını vererek karşı olduklarını belirtirken, %93,75’i “katılıyorum, kesinlikle katılıyorum” cevaplarını vererek çevre risk taşıyan yatırımların halka sorulması gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca araştırmaya

katılanların %2,08'i görüşünü belirtmediği, %1,67'sinin kararsız olduğu görülmektedir (Grafik 16).

Grafik 17: Termik Santralin Bölgeye Ekonomik Olarak Katkı Sağlayacağını Düşünüyorum İfadesine İlişkin Sonuçlar

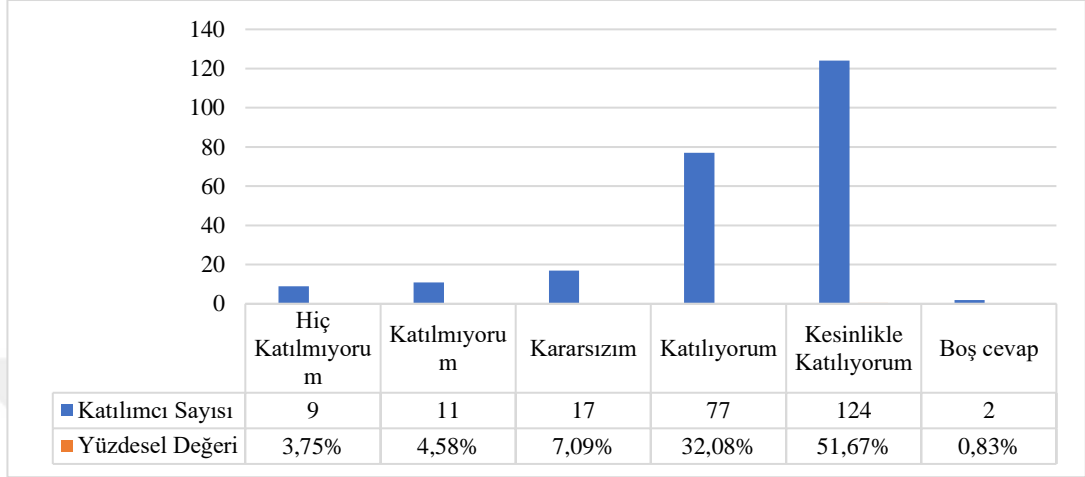
“Termik santralin bölgeye ekonomik olarak katkı sağlayacağını düşünüyorum” ifadesine katılımcıların %67,5'i “hiç katılmıyorum, katılmıyorum” cevaplarını vererek karşı olduklarını belirtirken, %13,75'i “katılıyorum, kesinlikle katılıyorum” cevaplarını vererek termik santralin kurulması durumunda ekonomik katkı sağlayacağını belirtmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %0,83'ünün görüşünü belirtmediği, %17,92'sinin ise kararsız olduğu görülmektedir (Grafik 17).

Grafik 18: Termik Santral Ekonomik Fayda Sağlasa Bile Çevreye Zararı Olacağını Düşünüyorum İfadesine İlişkin Sonuçlar

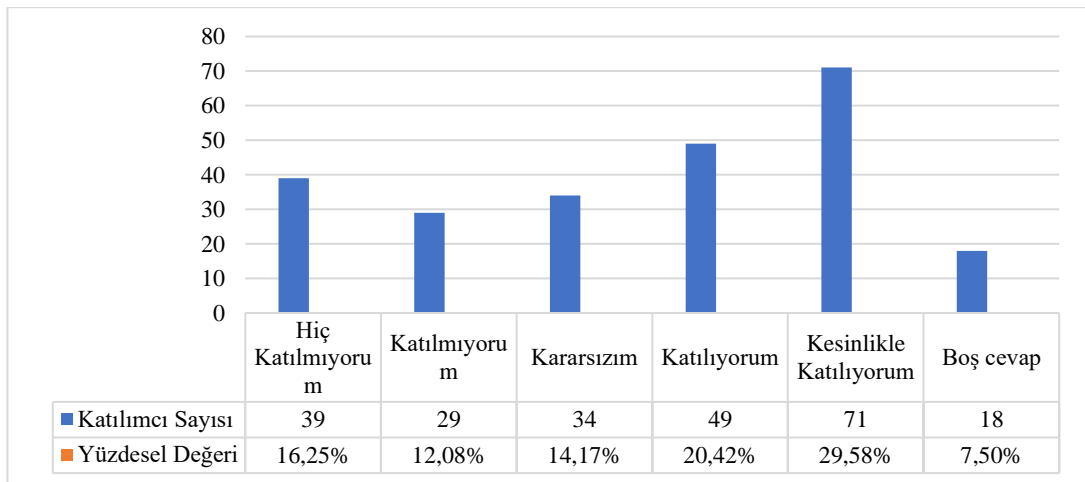
“Termik santral ekonomik fayda sağlasa bile çevreye zararı olacağını düşünüyorum.” ifadesine katılımcıların %6,25'i “hiç katılmıyorum, katılmıyorum” cevaplarını vererek karşı

olduklarını belirtirken, %87,92'si “katılıyorum, kesinlikle katılıyorum” cevaplarını vererek termik santralin kurulması durumunda çevreye zararı olacağını belirtmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %0,42'sinin görüşünü belirtmediği, %5,41'inin kararsız olduğu görülmektedir (Grafik 18).

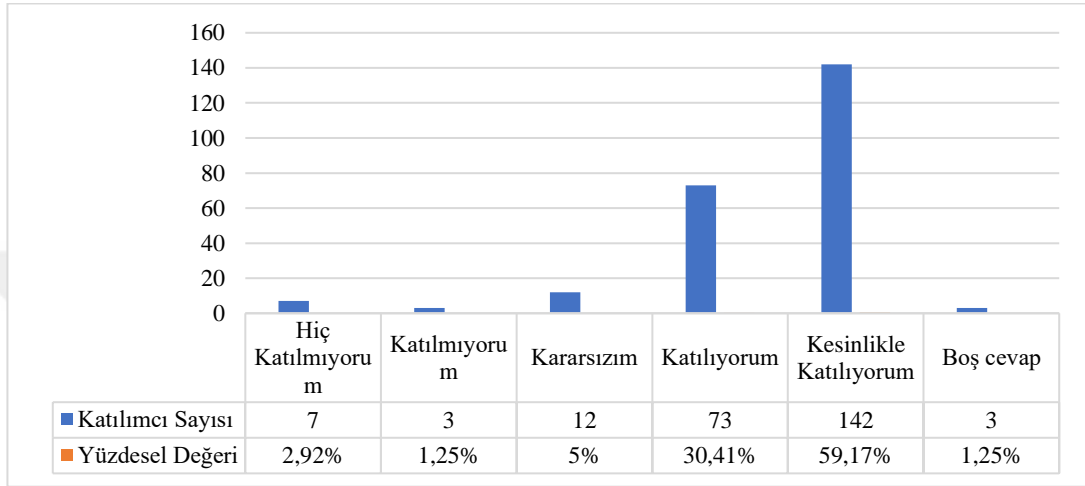
Grafik 19: Termik Santralin Yörenin Geleneksel Yapısını Bozacağını Düşünüyorum İfadesine İlişkin Sonuçlar

“Termik santralin yörenin geleneksel yapısını bozacağını düşünüyorum.” ifadesine katılımcıların %8,33'ü “hiç katılmıyorum, katılmıyorum” cevaplarını vererek karşı olduklarını belirtirken, %83,75'i “katılıyorum, kesinlikle katılıyorum” cevaplarını vererek termik santralin kurulması durumunda yörenin geleneksel yapısını bozacağını belirtmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %0,83'ünün görüşünü belirtmediği, %7,09'unun ise kararsız olduğu görülmektedir (Grafik 19).

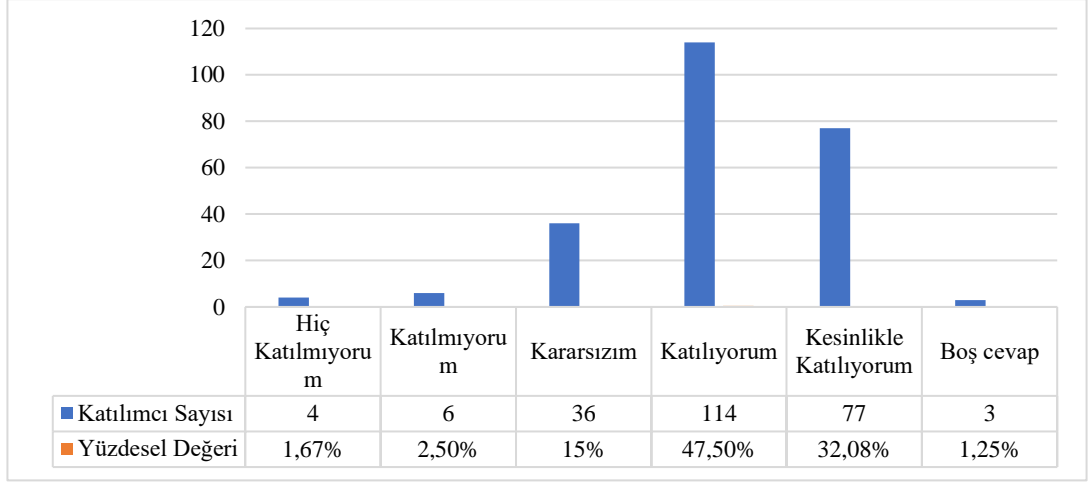
Grafik 20: Termik Santralin Burası Yerine Başka Bir Bölgeye Kurulmasını İsterim İfadesine İlişkin Sonuçlar

“Termik santralin burası yerine başka bir bölgeye kurulmasını isterim” ifadesine katılımcıların %28,33’ü “hiç katılmıyorum, katılmıyorum” cevaplarını vererek karşı olduklarını belirtirken, %50’si “katılıyorum, kesinlikle katılıyorum” cevaplarını vererek termik santralin başka bir bölgeye kurulmasını istediklerini belirtmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %7,5’inin görüş belirtmediği, %14,17’sinin kararsız olduğu görülmektedir (Grafik 20).

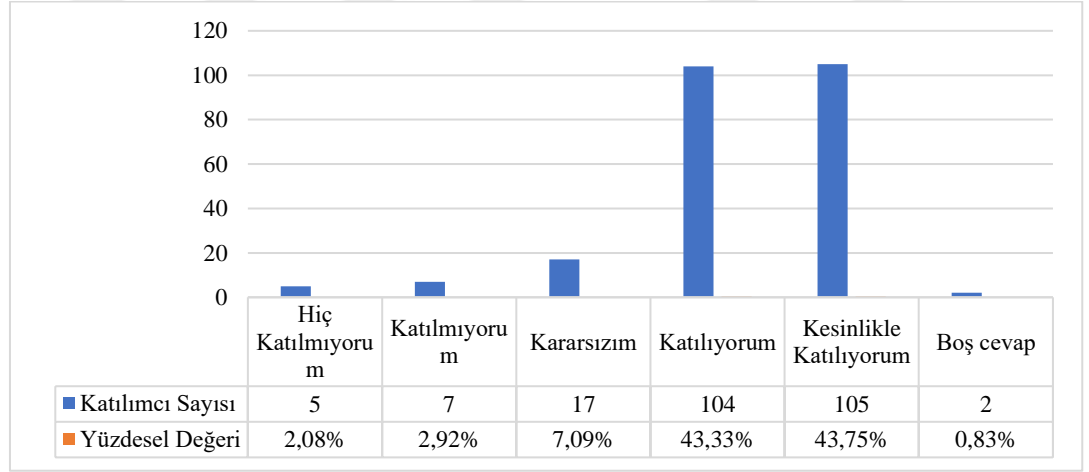
Grafik 21: Termik Santralin Bölgedeki Canlı Türlerine Zarar Vereceğini Düşünüyorum İfadesine İlişkin Sonuçlar

“Termik santralin bölgedeki canlı türlerine zarar vereceğini düşünüyorum” ifadesine katılımcıların %4,17’si “hiç katılmıyorum, katılmıyorum” cevaplarını vererek karşı olduklarını belirtirken, %89,58’i “katılıyorum, kesinlikle katılıyorum” cevaplarını vererek termik santralin kurulması durumunda bölgedeki canlı türlerine zarar vereceğini belirtmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %1,25’inin görüşünü belirtmediği, %5’inin ise kararsız olduğu görülmektedir (Grafik 21).

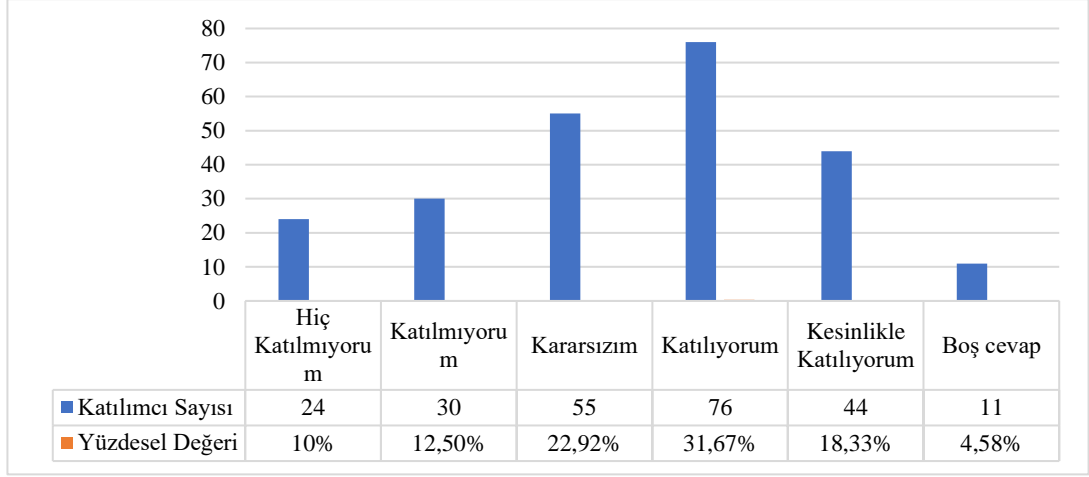
Grafik 22: Kendimi Çevreci Olarak Tanımlayabilirim İfadesine İlişkin Sonuçlar

“Kendimi çevreci olarak tanımlayabilirim” ifadesine katılımcıların %4,17’si “hiç katılmıyorum, katılmıyorum” cevaplarını vererek karşı olduklarını belirtirken, %79,58’i “katılıyorum, kesinlikle katılıyorum” cevaplarını vererek çevreci olduklarını belirtmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %1,25’inin görüşünü belirtmediği, %15’inin ise kararsız olduğu görülmektedir (Grafik 22).

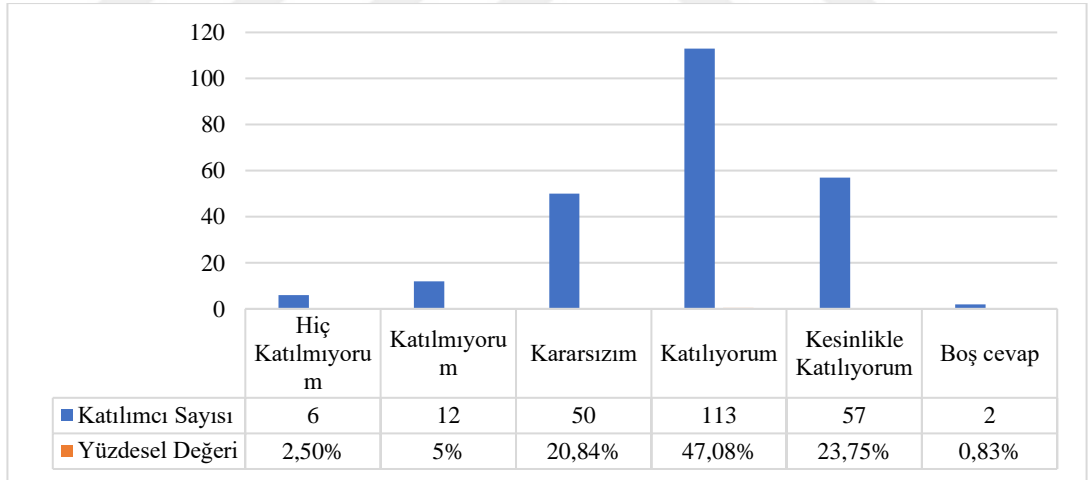
Grafik 23: Gündelik Hayatımda Su ve Elektrik Tasarrufu Yaparım İfadesine İlişkin Sonuçlar

“Gündelik hayatımda su ve elektrik tasarrufu yaparım” ifadesine katılımcıların %5’i “hiç katılmıyorum, katılmıyorum” cevaplarını vererek karşı olduklarını belirtirken, %87,08’i “katılıyorum, kesinlikle katılıyorum” cevaplarını vererek su ve elektrik tasarrufu yaptıklarını belirtmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %0,83’ünün görüşünü belirtmediği, %7,09’unun kararsız olduğu görülmektedir (Grafik 23).

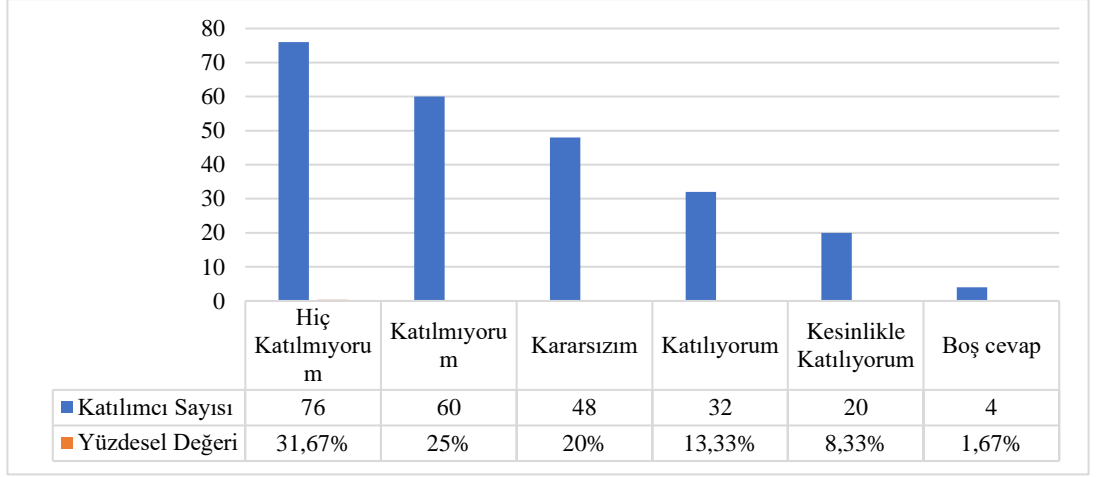
Grafik 24: Geri Dönüşüme Gidecek Çöplerimi Ayrıştırırım İfadesine İlişkin Sonuçlar

“Geri dönüşüme gidecek çöplerimi ayrıştırırım” ifadesine katılımcıların %22,5’i “hiç katılmıyorum, katılmıyorum” cevaplarını vererek karşı olduklarını belirtirken, %50’si “katılıyorum, kesinlikle katılıyorum” cevaplarını vererek geri dönüşüme gidecek çöplerini ayrıştırdığını belirtmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %4,58’inin görüşünü belirtmediği, %22,92’sinin kararsız olduğu görülmektedir (Grafik 24).

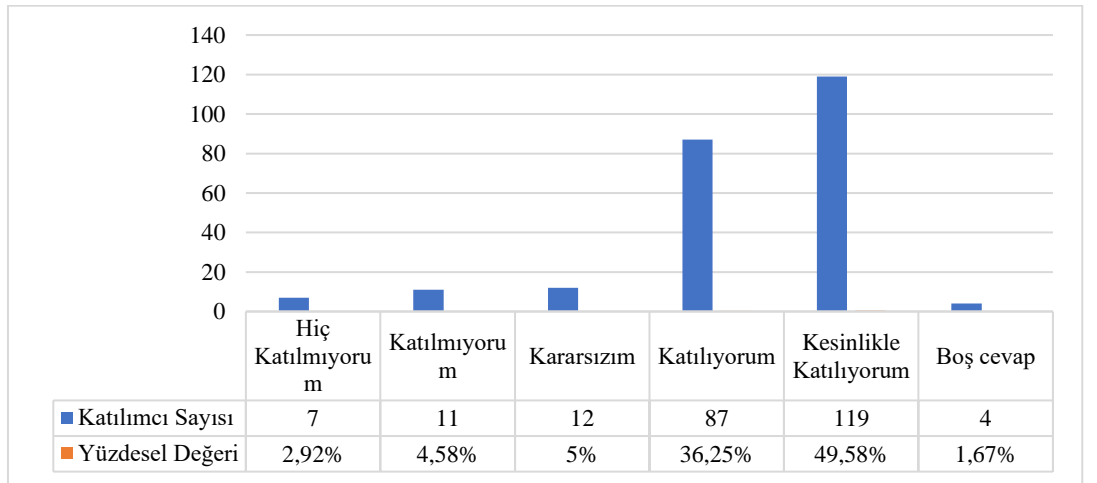
Grafik 25: Çevre Dostu Ürünler Kullanmaya Özen Gösteririm İfadesine İlişkin Sonuçlar

“Çevre dostu ürünler kullanmaya özen gösteririm” ifadesine katılımcıların %7,5’i “hiç katılmıyorum, katılmıyorum” cevaplarını vererek karşı olduklarını belirtirken, %70,83’ü “katılıyorum, kesinlikle katılıyorum” cevaplarını vererek çevre dostu ürünler kullandığını belirtmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %0,83’ünün görüşünü belirtmediği, %20,84’ünün ise kararsız olduğu görülmektedir (Grafik 25).

Grafik 26: Tarımdan Daha Fazla Verim Almak İçin Kimyasal Gübreleme ve İlaçlama Yapılabilir İfadesine İlişkin Sonuçlar

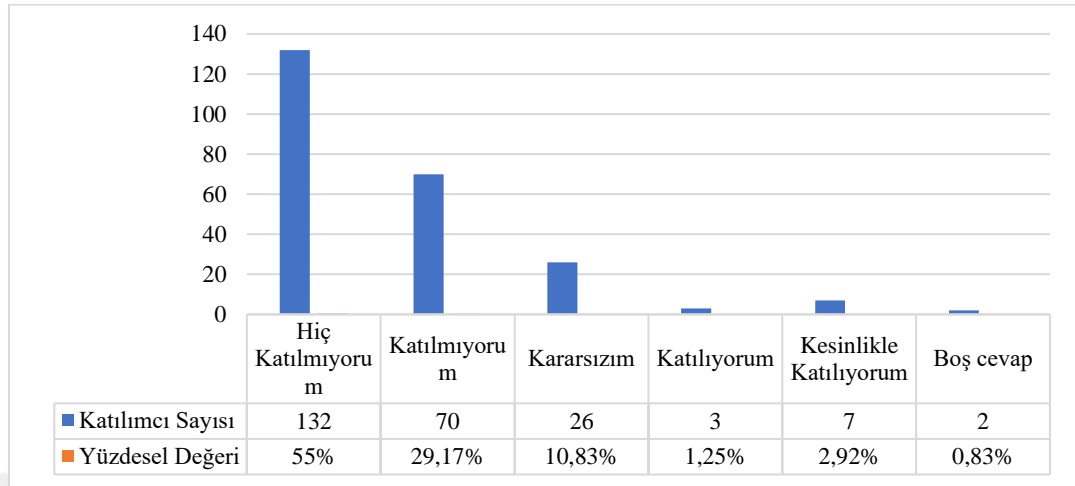
“Tarımdan daha fazla verim almak için kimyasal gübreleme ve ilaçlama yapılabilir” ifadesine katılımcıların %56,67’si “hiç katılmıyorum, katılmıyorum” cevaplarını vererek karşı olduklarını belirtirken, %21,66’sı “katılıyorum, kesinlikle katılıyorum” cevaplarını vererek tarımdan daha fazla verim almak için kimyasal kullanılabileceğini belirtmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %1,67’sinin görüşünü belirtmediği, %20’sinin ise kararsız olduğu görülmektedir (Grafik 26).

Grafik 27: Doğa, İnsanların Kullanımına Sunulmuş Bir Zenginliktir İfadesine İlişkin Sonuçlar

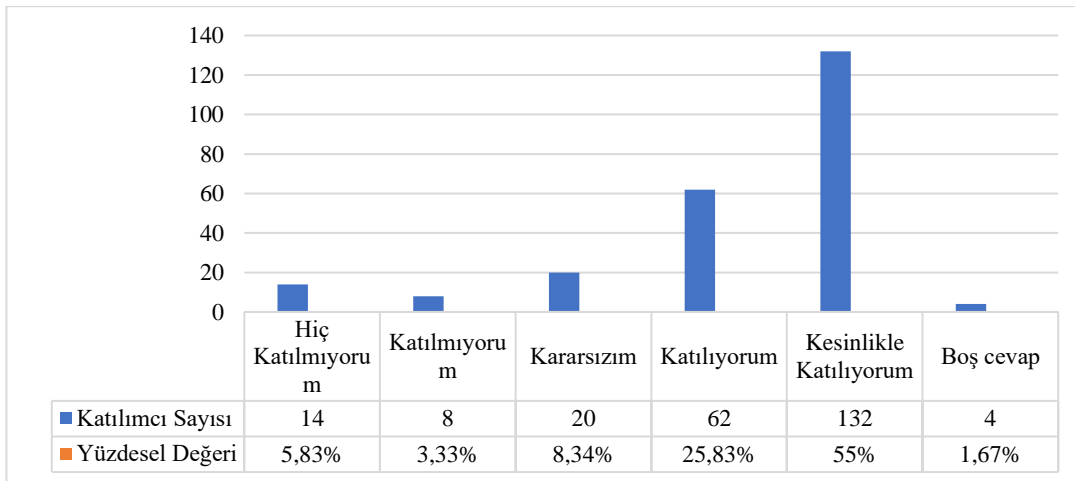
“Doğa, insanların kullanımına sunulmuş bir zenginliktir” ifadesine katılımcıların %7,5’i “hiç katılmıyorum, katılmıyorum” cevaplarını vererek karşı olduklarını belirtirken, %85,83’ü “katılıyorum, kesinlikle katılıyorum” cevaplarını vererek doğanın insanların

kullanımına sunulmuş bir zenginlik olduğunu belirtmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %1,67'sinin görüşünü belirtmediği, %5'inin ise kararsız olduğu görülmektedir (Grafik 27).

Grafik 28: Termik Santral Bölgenin Tanıtımına Olumlu Katkı Yapacaktır İfadesine İlişkin Sonuçlar

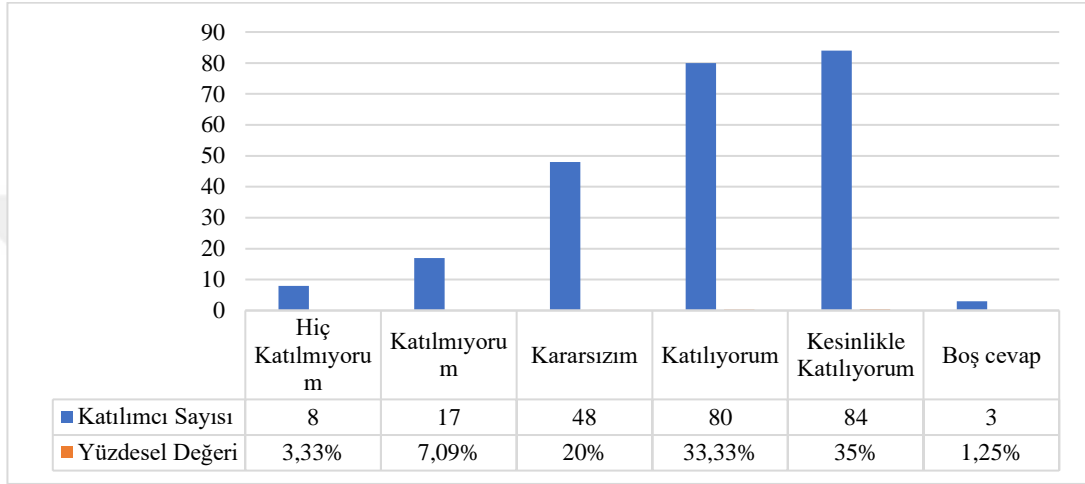
“Termik santral bölgenin tanıtımına olumlu katkı yapacaktır” ifadesine katılımcıların %84,17’si “hiç katılmıyorum, katılmıyorum” cevaplarını vererek karşı olduklarını belirtirken, %4,17’si “katılıyorum, kesinlikle katılıyorum” cevaplarını vererek termik santralin kurulması durumunda bölgenin tanıtımına olumlu katkı yapacağını belirtmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %0,83’ünün görüşünü belirtmediği, %1,25’inin ise kararsız olduğu görülmektedir (Grafik 28).

Grafik 29: Termik Santralin Bölgenin Turizm Potansiyelini Olumsuz Etkileyeceğini Düşünüyorum İfadesine İlişkin Sonuçlar

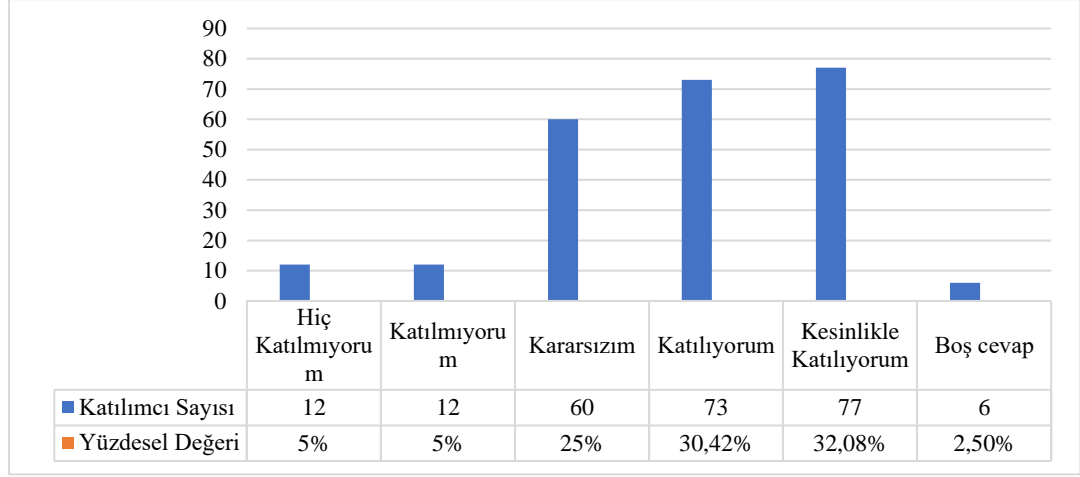

“Termik santralin bölgenin turizm potansiyelini olumsuz etkileyeceğini düşünüyorum” ifadesine katılımcıların %9,16’sı “hiç katılmıyorum, katılmıyorum” cevaplarını vererek karşı olduklarını belirtirken, %80,83’ü “katılıyorum, kesinlikle katılıyorum” cevaplarını vererek termik santralin kurulması durumunda bölgenin turizm potansiyelinin olumsuz etkileneceğini belirtmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %1,67’sinin görüşünü belirtmediği, %8,34’ünün ise kararsız olduğu görülmektedir (Grafik 29).

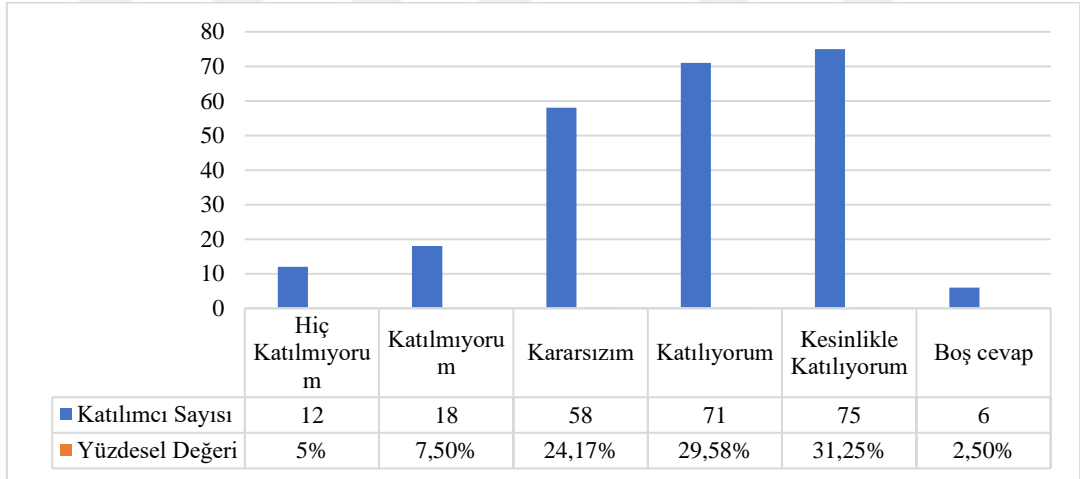
Grafik 30: Termik Santralin Kurulmaması İçin Yapılan Gösteriler Sonrasında Çevreye Karşı Daha Duyarlı Olduğumu Düşünüyorum İfadesine İlişkin Sonuçlar

“Termik santralin kurulmaması için yapılan gösteriler sonrasında çevre karşı daha duyarlı olduğumu düşünüyorum” ifadesine katılımcıların %10,42’si “hiç katılmıyorum, katılmıyorum” cevaplarını vererek karşı olduklarını belirtirken, %68,33’ü “katılıyorum, kesinlikle katılıyorum” cevaplarını vererek çevre hareketleri sonrası çevreye karşı daha duyarlı olduğunu belirtmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %1,25’inin görüşünü belirtmediği, %20’sinin ise kararsız olduğu görülmektedir (Grafik 30).

Grafik 31: Termik Santralin Kurulmaması İçin Yapılan Gösteriler Başarılı Olmuştur İfadesine İlişkin Sonuçlar

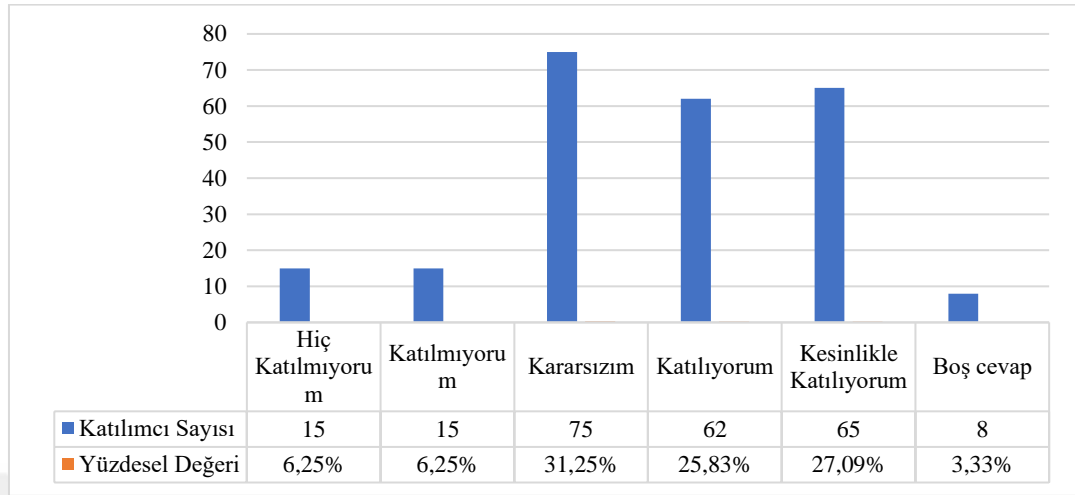
“Termik santralin kurulmaması için yapılan gösteriler başarılı olmuştur” ifadesine katılımcıların %10’u “hiç katılmıyorum, katılmıyorum” cevaplarını vererek karşı olduklarını belirtirken, %62,5’i “katılıyorum, kesinlikle katılıyorum” cevaplarını vererek yapılan çevre hareketinin başarılı olduğunu belirtmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %2,5’inin görüşünü belirtmediği, %25’inin ise kararsız olduğu görülmektedir (Grafik 31).

Grafik 32: Termik Santralin Kurulmaması İçin Yerel Yönetim Çaba Göstermiştir İfadesine İlişkin Sonuçlar

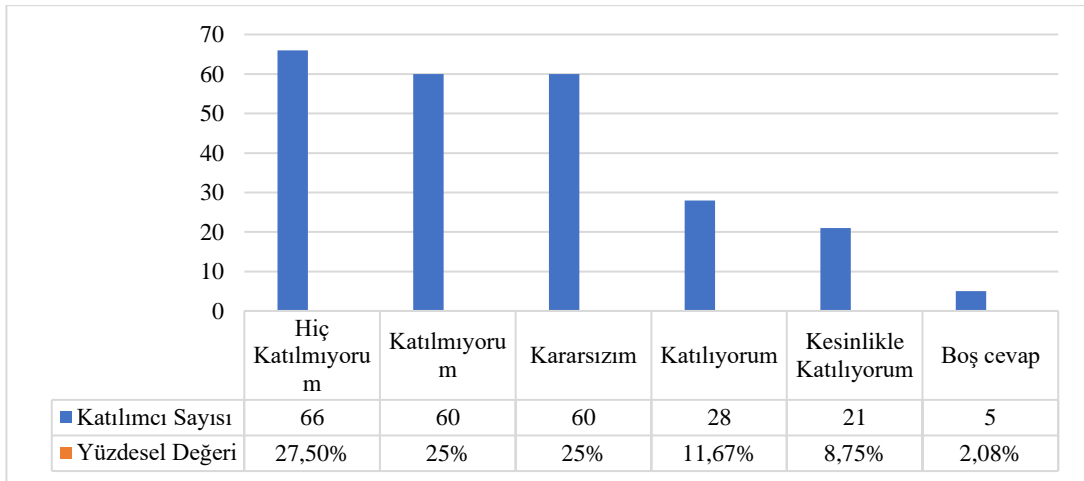
“Termik santralin kurulmaması için yerel yönetim çaba göstermiştir” ifadesine katılımcıların %12,5’i “hiç katılmıyorum, katılmıyorum” cevaplarını vererek karşı olduklarını belirtirken, %60,83’ü “katılıyorum, kesinlikle katılıyorum” cevaplarını vererek termik santralin kurulmaması için yerel yönetimin çaba gösterdiğini belirtmektedir. Ayrıca

araştırmaya katılanların %2,5'inin görüşünü belirtmediği, %24,17'sinin ise kararsız olduğu görülmektedir (Grafik 32).

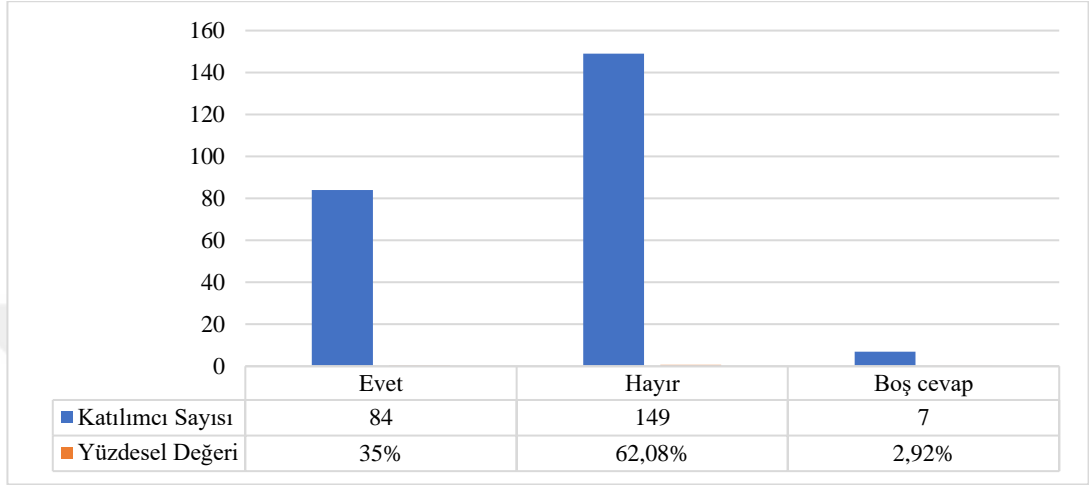
Grafik 33: Termik Santralin Kurulması İçin Merkezi Yönetim İsrarcıdır İfadesine İlişkin Sonuçlar

“Termik santralin kurulması için merkezi yönetim ısrarcıdır” ifadesine katılımcıların %12,5’i “hiç katılmıyorum, katılmıyorum” cevapları vererek karşı olduklarını belirtirken, %52,92’u “katılıyorum, kesinlikle katılıyorum” cevaplarını vererek termik santralin kurulması için merkezi yönetimin ısrarcı olduğunu belirtmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %3,33’ünün görüşünü belirtmediği, %31,25’inin ise kararsız olduğu görülmektedir (Grafik 33).

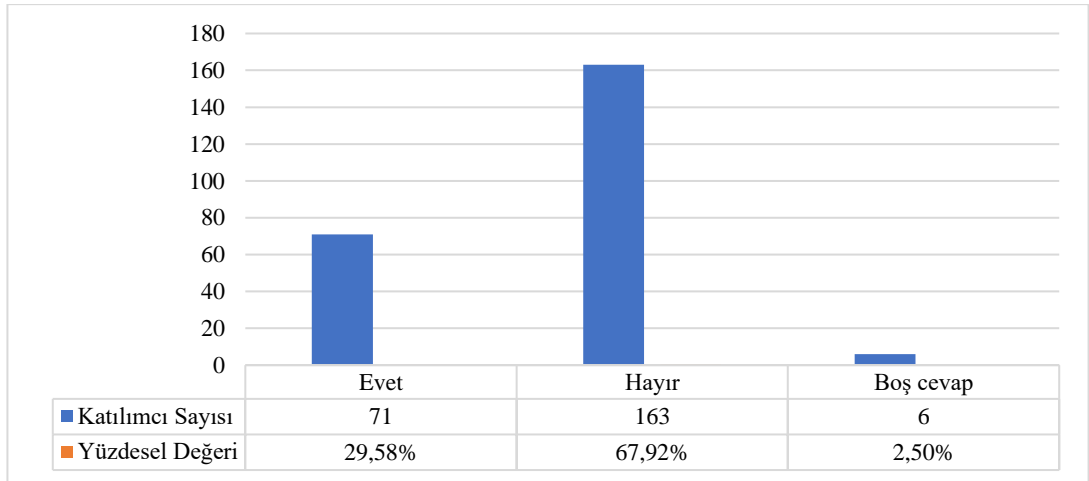
Grafik 34: Termik Santralin Kurulacağını Düşünüyorum İfadesine İlişkin Sonuçlar

“Termik santralin kurulacağını düşünüyorum” ifadesine katılımcıların %52,5’i “hiç katılmıyorum, katılmıyorum” cevaplarını vererek karşı olduklarını belirtirken, %20,42’si “katılıyorum, kesinlikle katılıyorum” cevaplarını vererek termik santralinin kurulacağını düşünmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %2,08’inin görüşünü belirtmediği, %25’inin ise kararsız olduğu görülmektedir (Grafik 34).

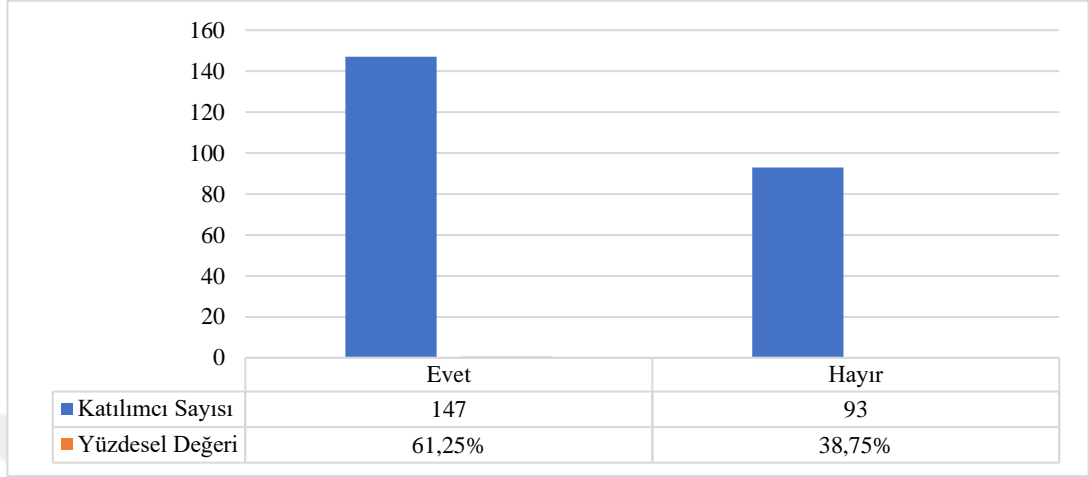
Grafik 35: Halkın Katılımı/Proje Tanıtım Toplantısına Katıldınız mı Sorusuna İlişkin Sonuçlar

“Halkın katılımı/proje tanıtım toplantısına katıldınız mı?” sorusuna katılımcıların %35’i katıldığını, %62,08’i katılmadığını belirtmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %2,92’sinin ise soruyu yanıtlamadığı görülmektedir (Grafik 35).

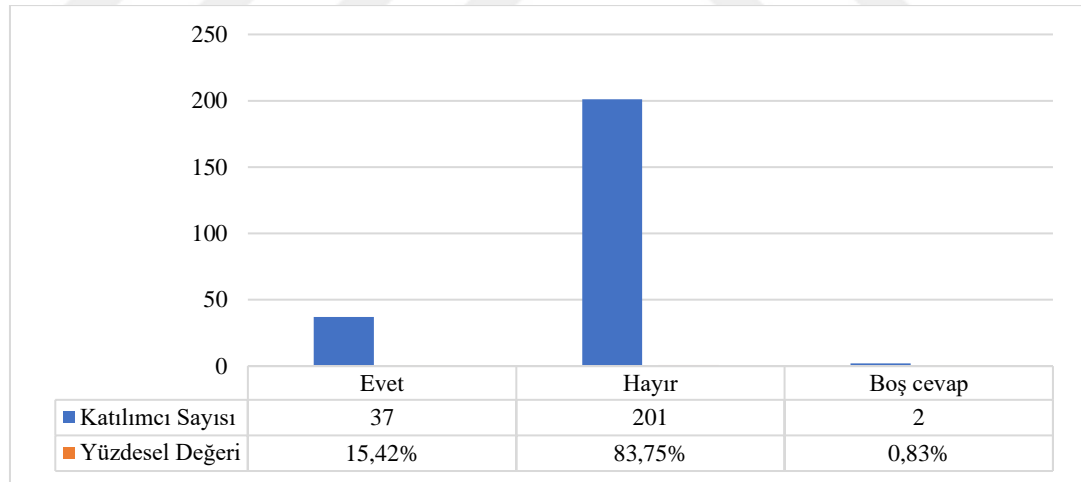
Grafik 36: Termik Santralle İlgili Görüşünüz Alındı mı Sorusuna İlişkin Sonuçlar

“Termik santralle ilgili görüşünüz alındı mı? sorusuna katılımcıların %29,58’i görüşünün alındığını, %67,92’si görüşünün alınmadığını belirtmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %2,5’inin soruyu yanıtlamadığı görülmektedir (Grafik 36).

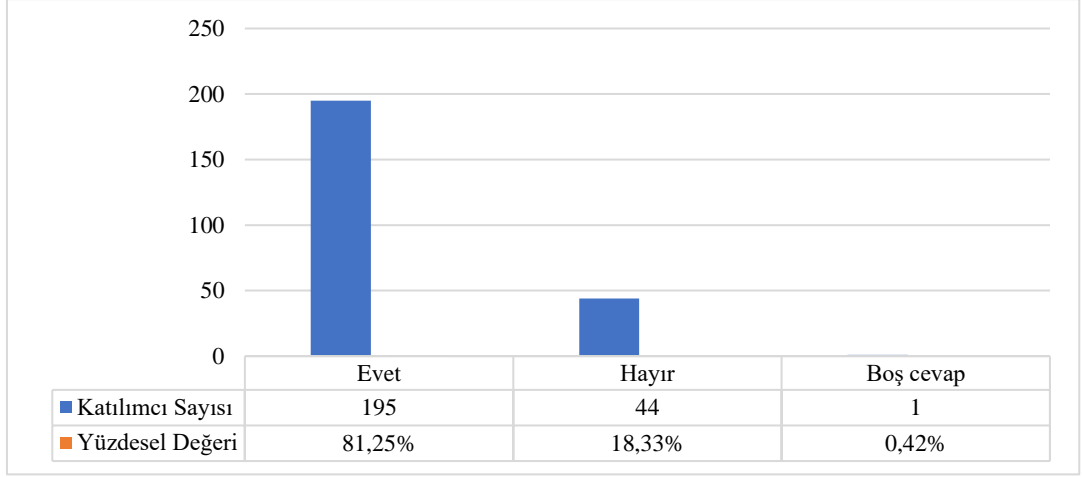
Grafik 37: Termik Santralin Kurulmaması İçin Gösterilere Katıldınız mı Sorusuna İlişkin Sonuçlar

“Termik santralin kurulmaması için gösterilere katıldınız mı?” sorusuna katılımcıların %61,25’i katıldığını, %38,75’i katılmadığını belirtmektedir (Grafik 37).

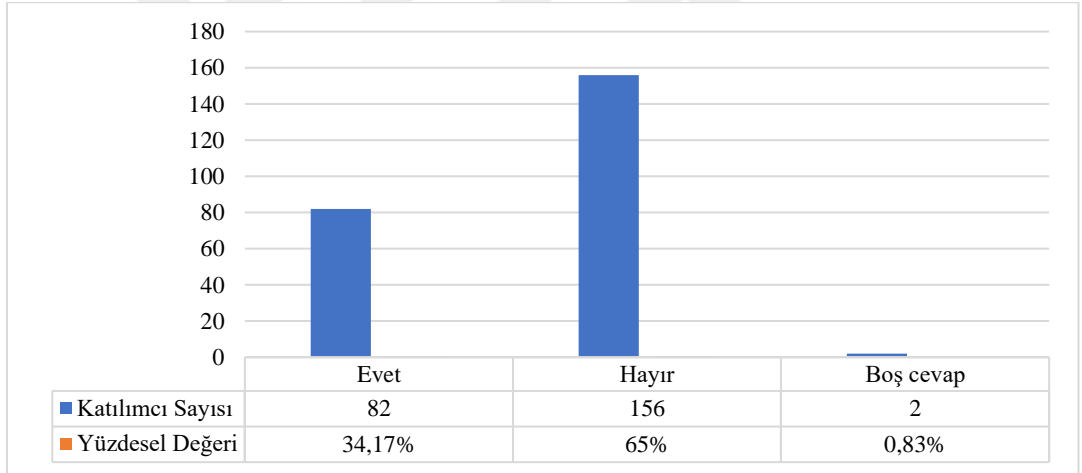
Grafik 38: Çevre Kuruluşuna/Derneğine/Vakfına Üye Misiniz Sorusuna İlişkin Sonuçlar

“Çevre kuruluşuna/derneğine/vakfına üye misiniz?” sorusuna katılımcıların %15,42’si üyeliğinin bulunduğunu, %83,75’i üyeliğinin olmadığını belirtmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %0,83’ünün ise soruyu yanıtlamadığı görülmektedir (Grafik 38).

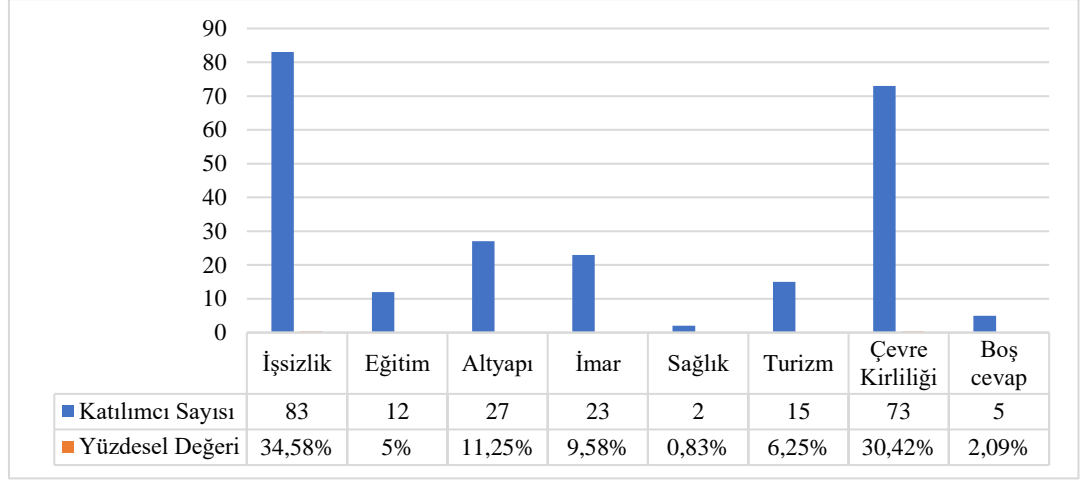
Grafik 39: Bartın Platformu İsmi Duydunuz mu Sorusuna İlişkin Sonuçlar

“Bartın Platformu ismini duydunuz mu?” sorusuna katılımcıların %81,25’i duydüğünü, %18,33’ü duymadığını belirtmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %0,42’sinin ise soruyu yanıtlamadığı görülmektedir (Grafik 39).

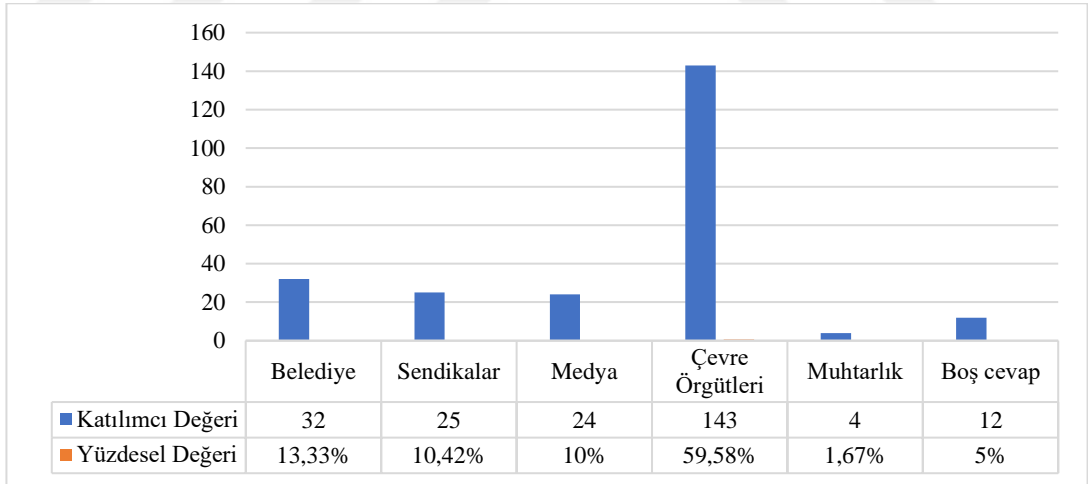
Grafik 40: Herhangi Bir Çevre Kuruluşuna Bağış Yaptınız mı Sorusuna İlişkin Sonuçlar

“Herhangi bir çevre kuruluşuna bağış yaptınız mı?” sorusuna katılımcıların %34,17’si bağış yaptığını, %65’i bağış yapmadığını belirtmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %0,83’ünün ise soruyu yanıtlamadığı görülmektedir (Grafik 40).

Grafik 41: Yaşadığınız Yerdeki En Önemli Yerel Sorun Nedir Sorusuna İlişkin Sonuçlar

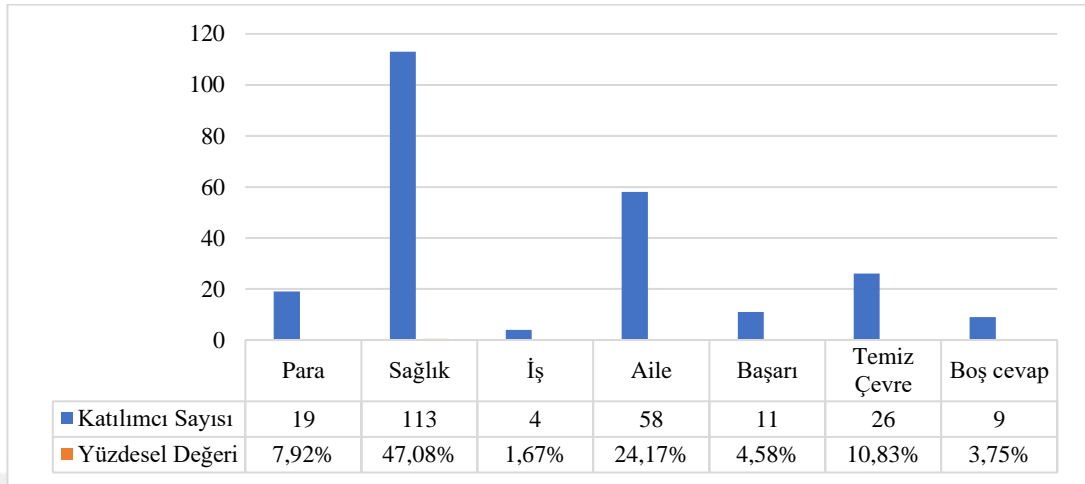
“Yaşadığınız yerdeki en önemli yerel sorun nedir?” sorusuna katılımcıların %34,58’i işsizlik cevabını verirken, %5’i eğitimde sorun olduğunu düşünmektedir. %11,25’i yerel sorunu altyapı olarak görürken, %9,58’i imar sorunu yaşandığını belirtmektedir. %0,83’ü sağlık sisteminde sorun olduğunu düşünürken, %6,25’i turizm sektöründe sorun yaşandığı cevabını vermektedir. %30,42’si ise çevre kirliliği olarak görmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %2,09’unun soruyu yanıtlamadığı görülmektedir (Grafik 41).

Grafik 42: Termik Santralin Kurulmaması İçin Yürütülen Kampanya Sürecinde En Çok Hangisi Etkili Olmuştur Sorusuna İlişkin Sonuçlar

“Termik santralin kurulmaması için yürütülen kampanya sürecinde en çok hangisi etkili olmuştur?” sorusuna katılımcıların %13,33’ü belediye cevabını verirken, %10,42’si sendikaların etkili olduğunu düşünmektedir. %10’u medyanın etkili olduğunu belirtirken,

%59,58'i çevre örgütleri cevabını vermektedir. %1,67'si muhtarlık olarak görmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %5'inin ise soruyu yanıtlamadığı görülmektedir (Grafik 42).

Grafik 43: Sizi Hayatta En Çok Hangisi Mutlu Eder Sorusuna İlişkin Sonuçlar

“Sizi hayatta en çok hangisi en çok mutlu eder?” sorusuna katılımcıların %7,92’si para cevabını verirken, %47,08’i en çok sağlığın mutlu ettiğini belirtmektedir. %1,67’si için iş ön planda iken %24,17’si mutluluğu ailede bulmaktadır. %4,58’i başarı cevabını verirken %10,83’ünün temiz çevrede mutlu olduğunu belirtmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %3,75’inin ise yanıt vermediği görülmektedir (Grafik 43).

3.8.3. Çevre Hareketine Katılıma İlişkin Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde katılımcılara sorulan “Termik santralin kurulmaması için gösterilere katıldınız mı?” sorusu çevre hareketi kapsamında değerlendirilmiştir. Sosyo-demografik ve diğer kapalı uçlu soruların, çevre hareketine katılım durumu ile karşılaştırılmasında Pearson Chi-Square testi kullanılmıştır. Çevre hareketlerinin çevre bilincinin oluşmasına etkisi, çevre hareketine katılım durumu ile ifadeler arasında Mann Whitney U testi yapılarak incelenmiştir. Bu bağlamda çevre hareketine katılım ile %95 güven aralığında anlamlı düzeyde farklılık bulunan ($p < 0,05$) değişkenler bu başlık altında sunulmuştur.

Tablo 1: Öğrenim durumu ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişki

		Katılanlar	Katılmayanlar	Toplam
Öğrenim Durumunuz?	İlkokul Mezunu	9,2%	2,9%	12,1%
	Ortaokul Mezunu	7,9%	3,8%	11,7%
	Lise Mezunu	25,8%	15,4%	41,2%
	Önlisans Mezunu	3,3%	2,1%	5,4%
	Lisans Mezunu	15,0%	12,9%	27,9%
	Lisansüstü Mezunu		1,7%	1,7%
Toplam		61,2%	38,8%	100,0%

Tablo 1’de öğrenim durumu ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişkinin yüzdesel değerleri görülmektedir. Yapılan Pearson Chi-Square testinde $p=0,049$ sonucuna ulaşılarak değişkenler arasında anlamlı düzeyde farklılık bulunmuştur. İlkokul mezunu katılımcıların yaklaşık %76’sı çevre hareketine katıldığını belirtirken, lisansüstü mezunu katılımcılar çevre hareketine katılmadığını belirtmiştir.

Tablo 2: Meslek ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişki

		Katılanlar	Katılmayanlar	Toplam
Mesleğiniz?	İşçi	11,7%	7,1%	18,8%
	Memur	5,4%	8,4%	13,8%
	Esnaf	16,8%	5,4%	22,2%
	Serbest Meslek	5,4%	1,7%	7,1%
	Öğretmen	2,9%	1,7%	4,6%
	Öğrenci	3,8%	5,4%	9,2%
	İşsiz	1,3%	2,5%	3,8%
	Diğer	14,2%	6,3%	20,5%
Toplam		61,5%	38,5%	100,0%

Tablo 2’de meslek ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişkinin yüzdesel değerleri görülmektedir. Yapılan Pearson Chi-Square testinde $p=0,004$ sonucuna ulaşılarak değişkenler arasında anlamlı düzeyde farklılık bulunmuştur. Serbest meslek sahibi katılımcıların yaklaşık %76’sı çevre hareketine katıldığını belirtirken, işsiz katılımcıların %34,2’si çevre hareketine katıldığını belirtmiştir.

Tablo 3: İkamet süresi ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişki

		Katılanlar	Katılmayanlar	Toplam
Kaç Yıldır Amasra'da yaşıyorsunuz?	1 yıldan az		8,0%	8,0%
	1-5 yıl	1,7%	9,6%	11,3%
	5-10 yıl	5,4%	2,9%	8,3%
	10 yıldan fazla	54,4%	18,0%	72,4%
Toplam		61,5%	38,5%	100,0%

Tablo 3'te ikamet süresi ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişkinin yüzdesel değerleri görülmektedir. Yapılan Pearson Chi-Square testinde $p < 0,001$ sonucuna ulaşılarak değişkenler arasında anlamlı düzeyde farklılık bulunmuştur. Amasra'da 10 yıldan fazla yaşayan katılımcıların %75,1'i çevre hareketine katıldığını belirtmiştir.

Tablo 4: Ev sahipliği durumu ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişki

		Katılanlar	Katılmayanlar	Toplam
Yaşadığınız ev kendinize mi ait?	Evet	42,5%	19,2%	61,7%
	Hayır	18,7%	19,6%	38,3%
Toplam		61,2%	38,8%	100,0%

Tablo 4'te ev sahipliği durumu ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişkinin yüzdesel değerleri görülmektedir. Yapılan Pearson Chi-Square testinde $p = 0,002$ sonucuna ulaşılarak değişkenler arasında anlamlı düzeyde farklılık bulunmuştur. Kendine ait evi olan katılımcıların %68,9'u çevre hareketine katıldığını belirtmiştir.

Tablo 5: Çevre hareketine katılım ile çevreyi kirleten birini gördüğümde müdahale ederim ifadesi arasındaki ilişki

	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Z	p
Katılanlar	147	134,51	19773,5			
Katılmayanlar	92	96,81	8906,5	4628,5	-4,342	0,000

Tablo 5'te çevre hareketine katılım durumuna göre çevreyi kirleten birini gördüğümde müdahale ederim ifadesine verilen cevapların Mann Whitney testi sonuçları görülmektedir. Çevre hareketine katılanlar ile katılmayanlar arasında anlamlı düzeyde farklılık ($p < 0,001$) bulunmuştur. Çevre hareketine katılan kişilerin sıra ortalamasının, çevre hareketine katılmayan kişilerden yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum çevre hareketine katılan kişilerin, çevreyi kirleten birini gördüğümde müdahale ederim ifadesine daha olumlu yönde cevap verdiklerini göstermiştir.

Tablo 6: Çevre hareketine katılım ile yaşadığım yerdeki çevre sorunlarının önlenmesi için elimden geleni yaparım ifadesi arasındaki ilişki

	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Z	p
Katılanlar	143	133,5	19090,5	4504,5	-4,570	0,000
Katılmayanlar	93	95,44	8875,5			

Tablo 6’da çevre hareketine katılım durumuna göre yaşadığım yerdeki çevre sorunlarının önlenmesi için elimden geleni yaparım ifadesine verilen cevapların Mann Whitney testi sonuçları görülmektedir. Çevre hareketine katılanlar ile katılmayanlar arasında anlamlı düzeyde farklılık ($p<0,001$) bulunmuştur. Çevre hareketine katılan kişilerin sıra ortalamasının, çevre hareketine katılmayan kişilerden yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum çevre hareketine katılan kişilerin, yaşadığım yerdeki çevre sorunlarının önlenmesi için elimden geleni yaparım ifadesine daha olumlu yönde cevap verdiklerini göstermiştir.

Tablo 7: Çevre hareketine katılım ile dünyanın herhangi bir yerindeki çevre sorunu beni ilgilendirir ifadesi arasındaki ilişki

	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Z	p
Katılanlar	146	130,07	18990	5319	-3,025	0,002
Katılmayanlar	93	104,19	9690			

Tablo 7’de çevre hareketine katılım durumuna göre dünyanın herhangi bir yerindeki çevre sorunu beni ilgilendirir ifadesine verilen cevapların Mann Whitney testi sonuçları görülmektedir. Çevre hareketine katılanlar ile katılmayanlar arasında anlamlı düzeyde farklılık ($p=0,002$) bulunmuştur. Çevre hareketine katılan kişilerin sıra ortalamasının, çevre hareketine katılmayan kişilerden yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum çevre hareketine katılan kişilerin, dünyanın herhangi bir yerindeki çevre sorunu beni ilgilendirir ifadesine daha olumlu yönde cevap verdiklerini göstermiştir.

Tablo 8: Çevre hareketine katılım ile çevreyle ilgili yazılı-görsel yayınları takip ederim ifadesi arasındaki ilişki

	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Z	p
Katılanlar	146	126,47	18464	5553	-2,254	0,024
Katılmayanlar	91	107,02	9739			

Tablo 8’de çevre hareketine katılım durumuna göre çevreyle ilgili yazılı-görsel yayınları takip ederim ifadesine verilen cevapların Mann Whitney testi sonuçları görülmektedir. Çevre hareketine katılanlar ile katılmayanlar arasında anlamlı düzeyde farklılık ($p=0,024$) bulunmuştur. Çevre hareketine katılan kişilerin sıra ortalamasının, çevre hareketine katılmayan kişilerden yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum çevre hareketine katılan kişilerin, çevreyle ilgili yazılı-görsel yayınları takip ederim ifadesine daha olumlu yönde cevap verdiklerini göstermiştir.

Tablo 9: Çevre hareketine katılım ile termik santralin bölgeye ekonomik olarak katkı sağlayacağını düşünüyorum ifadesi arasındaki ilişki

	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Z	p
Katılanlar	146	97,76	14272,5	3541,5	-6,427	0,000
Katılmayanlar	92	154,01	14168,5			

Tablo 9’da çevre hareketine katılım durumuna göre termik santralin bölgeye ekonomik olarak katkı sağlayacağını düşünüyorum ifadesine verilen cevapların Mann Whitney testi sonuçları görülmektedir. Çevre hareketine katılanlar ile katılmayanlar arasında anlamlı düzeyde farklılık ($p<0,001$) bulunmuştur. Çevre hareketine katılan kişilerin sıra ortalamasının, çevre hareketine katılmayan kişilerden düşük olduğu görülmüştür. Bu durum çevre hareketine katılan kişilerin, termik santralin bölgeye ekonomik olarak katkı sağlayacağını düşünüyorum ifadesine daha olumsuz yönde cevap verdiklerini göstermiştir.

Tablo 10: Çevre hareketine katılım ile termik santral ekonomik fayda sağlasa bile çevreye zararı olacağını düşünüyorum ifadesi arasındaki ilişki

	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Z	p
Katılanlar	147	130,56	19193	5209	-3,436	0,001
Katılmayanlar	92	103,12	9487			

Tablo 10’da çevre hareketine katılım durumuna göre termik santral ekonomik fayda sağlasa bile çevreye zararı olacağını düşünüyorum ifadesine verilen cevapların Mann Whitney testi sonuçları görülmektedir. Çevre hareketine katılanlar ile katılmayanlar arasında anlamlı düzeyde farklılık ($p=0,001$) bulunmuştur. Çevre hareketine katılan kişilerin sıra ortalamasının, çevre hareketine katılmayan kişilerden yüksek olduğu görülmüştür. Bu

durum çevre hareketine katılan kişilerin, termik santral ekonomik fayda sağlasa bile çevreye zararı olacağını düşünüyorum ifadesine daha olumlu yönde cevap verdiklerini göstermiştir.

Tablo 11: Çevre hareketine katılım ile termik santralin yörenin geleneksel yapısını bozacağını düşünüyorum ifadesi arasındaki ilişki

	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Z	p
Katılanlar	146	125,08	18598	5565	-2,451	0,014
Katılmayanlar	92	103,12	9843			

Tablo 11’de çevre hareketine katılım durumuna göre termik santralin yörenin geleneksel yapısını bozacağını düşünüyorum ifadesine verilen cevapların Mann Whitney testi sonuçları görülmektedir. Çevre hareketine katılanlar ile katılmayanlar arasında anlamlı düzeyde farklılık ($p=0,014$) bulunmuştur. Çevre hareketine katılan kişilerin sıra ortalamasının, çevre hareketine katılmayan kişilerden yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum çevre hareketine katılan kişilerin, termik santralin yörenin geleneksel yapısını bozacağını düşünüyorum ifadesine daha olumlu yönde cevap verdiklerini göstermiştir.

Tablo 12: Çevre hareketine katılım ile termik santralin bölgede bulunan canlı türlerine zarar vereceğini düşünüyorum ifadesi arasındaki ilişki

	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Z	p
Katılanlar	146	125,08	18261,5	5755,5	-1,989	0,047
Katılmayanlar	91	109,25	9941,5			

Tablo 12’de çevre hareketine katılım durumuna göre termik santralin bölgede bulunan canlı türlerine zarar vereceğini düşünüyorum ifadesine verilen cevapların Mann Whitney testi sonuçları görülmektedir. Çevre hareketine katılanlar ile katılmayanlar arasında anlamlı düzeyde farklılık ($p=0,047$) bulunmuştur. Çevre hareketine katılan kişilerin sıra ortalamasının, çevre hareketine katılmayan kişilerden yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum çevre hareketine katılan kişilerin, termik santralin bölgede bulunan canlı türlerine zarar vereceğini düşünüyorum ifadesine daha olumlu yönde cevap verdiklerini göstermiştir.

Tablo 13: Çevre hareketine katılım ile kendimi çevreci olarak tanımlayabilirim ifadesi arasındaki ilişki

	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Z	p
Katılanlar	146	128,41	18748,5	5268,5	-2,903	0,004
Katılmayanlar	91	103,9	9454,5			

Tablo 13'te çevre hareketine katılım durumuna göre kendimi çevreci olarak tanımlayabilirim ifadesine verilen cevapların Mann Whitney testi sonuçları görülmektedir. Çevre hareketine katılanlar ile katılmayanlar arasında anlamlı düzeyde farklılık ($p=0,004$) bulunmuştur. Çevre hareketine katılan kişilerin sıra ortalamasının, çevre hareketine katılmayan kişilerden yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum çevre hareketine katılan kişilerin, kendimi çevreci olarak tanımlayabilirim ifadesine daha olumlu yönde cevap verdiklerini göstermiştir.

Tablo 14: Çevre hareketine katılım ile çevre dostu ürünler kullanmaya özen gösteririm ifadesi arasındaki ilişki

	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Z	p
Katılanlar	145	126,52	18345,5	5724,5	-2,106	0,035
Katılmayanlar	93	108,55	10095,5			

Tablo 14'te çevre hareketine katılım durumuna göre çevre dostu ürünler kullanmaya özen gösteririm ifadesine verilen cevapların Mann Whitney testi sonuçları görülmektedir. Çevre hareketine katılanlar ile katılmayanlar arasında anlamlı düzeyde farklılık ($p=0,035$) bulunmuştur. Çevre hareketine katılan kişilerin sıra ortalamasının, çevre hareketine katılmayan kişilerden yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum çevre hareketine katılan kişilerin, çevre dostu ürünler kullanmaya özen gösteririm ifadesine daha olumlu yönde cevap verdiklerini göstermiştir.

Tablo 15: Çevre hareketine katılım ile termik santral bölgenin tanıtımına olumlu katkı yapacaktır ifadesi arasındaki ilişki

	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Z	p
Katılanlar	147	105,11	15451	4573	-4,575	0,000
Katılmayanlar	91	142,75	12990			

Tablo 15’te çevre hareketine katılım durumuna göre termik santral bölgenin tanıtımına olumlu katkı yapacaktır ifadesine verilen cevapların Mann Whitney testi sonuçları görülmektedir. Çevre hareketine katılanlar ile katılmayanlar arasında anlamlı düzeyde farklılık ($p<0,001$) bulunmuştur. Çevre hareketine katılan kişilerin sıra ortalamasının, çevre hareketine katılmayan kişilerden düşük olduğu görülmüştür. Bu durum çevre hareketine katılan kişilerin, termik santral bölgenin tanıtımına olumlu katkı yapacaktır ifadesine daha olumsuz yönde cevap verdiklerini göstermiştir.

Tablo 16: Çevre hareketine katılım ile termik santralin bölgenin turizm potansiyelini olumsuz etkileyeceğini düşünüyorum ifadesi arasındaki ilişki

	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Z	p
Katılanlar	147	131,92	19392,5	4568,5	-4,323	0,000
Katılmayanlar	89	96,33	8573,5			

Tablo 16’da çevre hareketine katılım durumuna göre termik santralin bölgenin turizm potansiyelini olumsuz etkileyeceğini düşünüyorum ifadesine verilen cevapların Mann Whitney testi sonuçları görülmektedir. Çevre hareketine katılanlar ile katılmayanlar arasında anlamlı düzeyde farklılık ($p<0,001$) bulunmuştur. Çevre hareketine katılan kişilerin sıra ortalamasının, çevre hareketine katılmayan kişilerden yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum çevre hareketine katılan kişilerin, termik santralin bölgenin turizm potansiyelini olumsuz etkileyeceğini düşünüyorum ifadesine daha olumlu yönde cevap verdiklerini göstermiştir.

Tablo 17: Çevre hareketine katılım ile termik santralin kurulmaması için yapılan gösteriler sonrasında çevreye karşı daha duyarlı olduğumu düşünüyorum ifadesi arasındaki ilişki

	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Z	p
Katılanlar	147	136,63	20084,5	4023,5	-5,308	0,000
Katılmayanlar	90	90,21	8118,5			

Tablo 17’de çevre hareketine katılım durumuna göre termik santralin kurulmaması için yapılan gösteriler sonrasında çevreye karşı daha duyarlı olduğumu düşünüyorum ifadesine verilen cevaplarının Mann Whitney testi sonuçları görülmektedir. Çevre hareketine katılanlar ile katılmayanlar arasında anlamlı düzeyde farklılık ($p<0,001$) bulunmuştur. Çevre

hareketine katılan kişilerin sıra ortalamasının, çevre hareketine katılmayan kişilerden yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum çevre hareketine katılan kişilerin, termik santralin kurulmaması için yapılan gösteriler sonrasında çevreye karşı daha duyarlı olduğumu düşünüyorum ifadesine daha olumlu yönde cevap verdiklerini göstermiştir.

Tablo 18: Çevre hareketine katılım ile termik santralin kurulmaması için yapılan gösteriler başarılı olmuştur ifadesi arasındaki ilişki

	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Z	p
Katılanlar	147	133	19551,5	4115,5	-4,756	0,000
Katılmayanlar	87	91,3	7943,5			

Tablo 18’de çevre hareketine katılım durumuna göre termik santralin kurulmaması için yapılan gösteriler başarılı olmuştur ifadesine verilen cevapların Mann Whitney testi sonuçları görülmektedir. Çevre hareketine katılanlar ile katılmayanlar arasında anlamlı düzeyde farklılık ($p < 0,001$) bulunmuştur. Çevre hareketine katılan kişilerin sıra ortalamasının, çevre hareketine katılmayan kişilerden yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum çevre hareketine katılan kişilerin, termik santralin kurulmaması için yapılan gösteriler başarılı olmuştur ifadesine daha olumlu yönde cevap verdiklerini göstermiştir.

Tablo 19: Çevre hareketine katılım ile termik santralin kurulmaması için yerel yönetim çaba göstermiştir ifadesi arasındaki ilişki

	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Z	p
Katılanlar	146	133,58	19502	4077	-4,869	0,000
Katılmayanlar	88	90,83	7993			

Tablo 19’da çevre hareketine katılım durumuna göre termik santralin kurulmaması için yerel yönetim çaba göstermiştir ifadesine verilen cevapların Mann Whitney testi sonuçları görülmektedir. Çevre hareketine katılanlar ile katılmayanlar arasında anlamlı düzeyde farklılık ($p < 0,001$) bulunmuştur. Çevre hareketine katılan kişilerin sıra ortalamasının, çevre hareketine katılmayan kişilerden yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum çevre hareketine katılan kişilerin, termik santralin kurulmaması için yerel yönetim çaba göstermiştir ifadesine daha olumlu yönde cevap verdiklerini göstermiştir.

Tablo 20: Çevre hareketine katılım ile termik santralin kurulması için merkezi yönetim ısrarcıdır ifadesi arasındaki ilişki

	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Z	p
Katılanlar	146	127,32	18589	4698	-3,328	0,001
Katılmayanlar	86	98,13	8439			

Tablo 20’de çevre hareketine katılım durumuna göre termik santralin kurulması için merkezi yönetim ısrarcıdır ifadesine verilen cevapların Mann Whitney testi sonuçları görülmektedir. Çevre hareketine katılanlar ile katılmayanlar arasında anlamlı düzeyde farklılık ($p=0,001$) bulunmuştur. Çevre hareketine katılan kişilerin sıra ortalamasının, çevre hareketine katılmayan kişilerden yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum çevre hareketine katılan kişilerin, termik santralin kurulması için merkezi yönetim ısrarcıdır ifadesine daha olumlu yönde cevap verdiklerini göstermiştir.

Tablo 21: Çevre hareketine katılım ile termik santralin kurulacağını düşünüyorum ifadesi arasındaki ilişki

	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Z	p
Katılanlar	147	101,64	14940,5	4062,5	-4,913	0,000
Katılmayanlar	88	145,34	12789,5			

Tablo 21’de çevre hareketine katılım durumuna göre termik santralin kurulacağını düşünüyorum ifadesine verilen cevaplarının Mann Whitney testi sonuçları görülmektedir. Çevre hareketine katılanlar ile katılmayanlar arasında anlamlı düzeyde farklılık ($p<0,001$) bulunmuştur. Çevre hareketine katılan kişilerin sıra ortalamasının, çevre hareketine katılmayan kişilerden düşük olduğu görülmüştür. Bu durum çevre hareketine katılan kişilerin, termik santralin kurulacağını düşünüyorum ifadesine daha olumsuz yönde cevap verdiklerini göstermiştir.

Tablo 22: Halkın katılımı toplantısına katılım ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişki

		Katılanlar	Katılmayanlar	Toplam
Halkın katılımı/proje tanıtım toplantısına katıldınız mı?	Evet	33,5%	2,6%	36,1%
	Hayır	27,9%	36,0%	63,9%
Toplam		61,4%	38,6%	100,0%

Tablo 22’de halkın katılımı toplantısına katılım ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişkinin yüzdesel değerleri görülmektedir. Yapılan Pearson Chi-Square testinde $p<0,001$ sonucuna ulaşılarak değişkenler arasında anlamlı düzeyde farklılık bulunmuştur. Toplantıya katılan katılımcıların %92,8’i çevre hareketine katıldığını belirtmiştir.

Tablo 23: Termik santralle ilgili görüş alınması ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişki

		Katılanlar	Katılmayanlar	Toplam
Termik santralle ilgili görüşünüz alındı mı?	Evet	25,2%	5,1%	30,3%
	Hayır	36,8%	32,9%	69,7%
Toplam		62,0%	38,0%	100,0%

Tablo 23’te termik santralle ilgili görüş alınması ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişkinin yüzdesel değerleri görülmektedir. Yapılan Pearson Chi-Square testinde $p<0,001$ sonucuna ulaşılarak değişkenler arasında anlamlı düzeyde farklılık bulunmuştur. Görüş bildiren katılımcıların %83,1’i çevre hareketine katıldığını belirtmiştir.

Tablo 24: Çevre kuruluşuna üyelik durumu ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişki

		Katılanlar	Katılmayanlar	Toplam
Çevre kuruluşuna/derneğine/vakfına üye misiniz?	Evet	11,8%	3,8%	15,6%
	Hayır	49,1%	35,3%	84,4%
Toplam		60,9%	39,1%	100,0%

Tablo 24’te çevre kuruluşuna üyelik durumu ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişkinin yüzdesel değerleri görülmektedir. Yapılan Pearson Chi-Square testinde $p=0,045$ sonucuna ulaşılarak değişkenler arasında anlamlı düzeyde farklılık bulunmuştur. Çevre kuruluşuna üye olan katılımcıların %75,6’sı çevre hareketine katıldığını belirtmiştir.

Tablo 25: Bartın Platformu’nun tanınması ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişki

		Katılanlar	Katılmayanlar	Toplam
Bartın Platformu ismini duydunuz mu?	Evet	58,2%	23,4%	81,6%
	Hayır	2,9%	15,5%	18,4%
Toplam		61,1%	38,9%	100,0%

Tablo 25’te Bartın Platformu’nun isminin duyulması ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişkinin yüzdesel değerleri görülmektedir. Yapılan Pearson Chi-Square testinde

$p < 0,001$ sonucuna ulaşılarak değişkenler arasında anlamlı düzeyde farklılık bulunmuştur. Platformu tanıyan katılımcıların %71,3'ü çevre hareketine katıldığını belirtmiştir.

Tablo 26: Termik santrale karşı yürütölen kampanya sürecinde etkili olan güç ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişki

		Katılanlar	Katılmayanlar	Toplam
Termik santralin kurulmaması için yürütölen kampanya sürecinde en çok hangisi etkili olmuştur?	Belediye	7,4%	6,6%	14,0%
	Sendikalar	9,2%	1,8%	11,0%
	Medya	3,1%	7,4%	10,5%
	Çevre Örgütleri	42,1%	20,6%	62,7%
	Muhtarlık	1,8%		1,8%
Toplam		63,6%	36,4%	100,0%

Tablo 26'da termik santralin kurulmaması için yürütölen kampanya sürecinde en çok hangisinin etkili olduğu sorusu ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişkinin yüzdesel değerleri görölmektedir. Yapılan Pearson Chi-Square testinde $p < 0,001$ sonucuna ulaşılarak değişkenler arasında anlamlı düzeyde farklılık bulunmuştur. Çevre örgütleri cevabını veren katılımcıların %67,1'i çevre hareketine katıldığını belirtmiştir.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

İnsanlar başlangıçta doğadan sadece yeme, içme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılarken, endüstriyelleşme sonucu çevreye hâkim duruma gelerek doğayı kendi çıkarlarına göre dönüştürmeye başladığı bilinmektedir. İnsanların çevreye hâkim olma düşüncesinin tarihi arka planına bakıldığında, organik dünya görüşünün hâkim olduğu yıllarda, kendi kendini yenileyen, insanları koruyup besleyen bir kutsal doğa anlayışı mevcutken, bilimsel devrimler sonrası oluşan mekanik dünya görüşü, doğayı araçsal hale getirmektedir. Üretim ve tüketim faaliyetlerinin artmasıyla çevre sorunları da artmakta ve hatta her gün yenisi eklenerek çeşitlilik göstermektedir. İnsanların çevreye karşı duyarsız kalma lüksünün kalmadığı 21. yüzyılda, çevre sorunlarına karşı en önemli tedbir çevre bilincinin oluşturulmasıdır.

Çevre sorunlarının artması genel anlamda çevre duyarlılığını da artırmaktadır. Ancak çevre bilinci sadece sorunlar yaşanırken gösterilmesi gereken bir davranış değildir. Bu bilinç bireysel ve toplumsal bir sorumluluk olup, doğaya her zaman saygılı davranmayı gerekli kılmaktadır. Kişilik gelişimiyle çevre bilincinin gelişmesi arasında bağlantı olduğu düşünülmektedir. Ancak kişisel çıkarlarını düşünerek çevre konusunda bilgisini davranışa dönüştürmeyen insanlar da bulunmaktadır. Çevre bilincinin gelişmesi için öncelikle insanların bencil tutumdan kurtulmaları ve doğayla savaşmayı bırakmaları gerekmektedir. Doğadaki her varlığın içsel değeri olduğunun farkında olunmalı ve doğaya araçsal değer yüklemekten vazgeçilmelidir. Bu nedenle çevre konusunda çeşitli akımlar ortaya çıkmaktadır. Bu akımlardan olan ekolojizm, çevrecilik, derin ekoloji, eko-feminizm, toplumsal ekoloji incelendiğinde çevrecilik akımının çevre hareketlerinin düşünsel temelini oluşturduğu görülmektedir.

Yeni toplumsal hareketler arasında yer alan çevre hareketlerinin var olan çevre sorunlarına ya da uzun vadede çevre sorunları yaratabilecek projelere karşı ortaya çıktığı görülmektedir. Çevre hareketleri, Türkiye’de genellikle yerel düzeyde çevre örgütlerinin desteğini alarak ortaya çıkmaktadır. Kamuoyu oluşturmak amacıyla genellikle medya araçları ve çeşitli eylemler tercih edilmektedir. Yasal yollardan mücadele eden, onarımcı politikaları yeterli gören çevre örgütleri bulunurken, uzlaşma yerine sivil itaatsizlik gibi eylem yöntemlerini kullanan radikal çevre örgütleri de görülmektedir.

Türkiye’de 1970’li yıllarda yerel çevre sorunlarına karşı başlayan protestolar, yerel ekonominin zarara uğramasını da içermektedir. O yıllarda çevre korumaya ilişkin bir düzenlemenin bulunmaması, halkı çözüm üretmek üzere çevre hareketlerine yönlendirmiştir. Çevrenin geliştirilmesi, korunması ve kirliliğin önlenmesi 1982 yılında anayasal bir zorunluluk olmuştur. 1983 yılında 2872 sayılı Çevre Kanunu, 1993 yılında ise ilk ÇED Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. Ancak ÇED süreçlerinde anlaşmazlıklar yaşanması ve bu süreçlerin yerel halk aleyhine sonuçlanması sıklıkla görülmüştür.

Türkiye’de çevre hareketlerinin çoğunlukla yapılmak istenen projelerin ÇED süreçlerinde ortaya çıktığı görülmektedir. Ekonomik büyüme yolunda çevre sorunları yaratacak projelerin ÇED raporları, hukuki süreçte iptal edilmesine rağmen ilgili şirketin proje üzerinde küçük değişiklikler yaparak tekrar başvurusu, mahkeme kararının yetersiz kaldığını göstermektedir.

Bartın-Amasra’da çevre hareketlerinin başlangıç noktası, termik santralin halkın sağlığı, çevre ve yerel ekonomi üzerinde olumsuz etkilere yol açacağı düşüncesidir. Gerçekleştirilen çevre hareketleri, Bartın Platformu tarafından “Termiksiz Yaşam Mücadelesi” olarak adlandırılmaktadır. Termik santralin çevreye yaratacağı etkileri açıklayan uzman kişilerin de mücadeleye katılması, kamuoyu oluşturmada etkili olmaktadır. Çevre hareketlerinde toplumun her statüsünden insan yer almaktadır. Bu bağlamda Bartın-Amasra’daki çevre hareketleri yerel katılım açısından önemli bir örnektir.

Araştırmaya katılan kişilerin sosyo-demografik özelliklerini değerlendirdiğimizde, cinsiyet dağılımında erkeklerin fazla çıkmasının nedeni erkek katılımcılara konut dışında daha kolay ulaşılabilir olmasıdır. Araştırmaya en fazla orta yaş gruplarının katıldığı görülmektedir. Oluşan çevre bilincinin genç nesillere aktarılması konusunda orta yaş gruplarının etkili olabileceği düşünülmektedir. Katılımcılar arasında, en fazla lise mezunu ve lisans mezunu olması, araştırma açısından önemli bir bulgu olmakla birlikte ilkokul mezunundan lisansüstü mezununa kadar her öğrenim seviyesinden katılım görülmektedir. Araştırmaya özel sektörden, kamu sektöründen, emeklilerden, öğrencilerden, işsizlerden ve kendi işlerinde çalışanlardan oluşan geniş bir kesim katılmaktadır. Her gelir grubundan katılımın olduğu araştırmaya, aylık 2000-3500 TL arası geliri olan kişilerin en fazla katıldığı görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun 10 yıldan fazla Amasra’da ikamet etmesi, araştırmanın hedef kitlesini yerel halkın oluşturması açısından önem arz etmektedir. Ayrıca katılımcıların çoğunluğunun Amasra’da kendine ait evinin olduğu görülmektedir.

Çevreyi korumak her ne kadar anayasal bir sorumluluk olsa da toplumsal olarak gönüllülük esasına da dayanmaktadır. Çevre sorunlarının algılanması ve kişisel çıkarları bir kenara bırakıp çevreye duyarlı olunması gerekmektedir. Yapılan çalışma sonucunda katılımcıların büyük çoğunluğu çevreye karşı duyarlı olduğunu düşünmektedir. Çevreyi kirletmenin 2872 sayılı Çevre Kanunu gereğince adli ve idari yaptırım cezalarının bulunduğunu belirterek, çevrenin korunmadığı durumlarda çevreyi kirletenlere uyarıda bulunmak ve ilgili mercilere bildirmek görev olarak görülmelidir. Katılımcıların çoğunluğu çevreyi kirletenlere müdahale ettiği yönünde cevap vermektedir. Çevre hareketine katılım, yaşanan ya da yaşanması muhtemel çevre sorunları konusundaki düşünceleri, pratiğe aktarma konusundaki mücadele yöntemleri arasındadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu, yaşadıkları yerdeki çevre sorunlarıyla mücadele ettikleri yönünde görüşlerini bildirmektedir. Dünyaya zarar veren tek canlı türü olan insanoğlu, bu verdiği zarardan yine kendisi etkilenmektedir. Çevre sorunlarının sadece yerel kapsamda olmadığına, siyasi sınırları da aştığının farkındalığı gerekmektedir. İklim değişikliği, ozon tabakasının delinmesi, biyolojik çeşitliliğin azalması, doğal kaynakların tükenmesi, hava, su ve toprak kirliliği, yaşanan küresel sorunlara birkaç örnektir. Katılımcıların çoğu, küresel çevre sorunlarının farkında olduğunu belirtmektedir. Her gün yenisi eklenen çevre sorunlarına karşı mücadele etmek için insanların bilinçlenmesi gerekmektedir. Çevre disiplinler arası bir kavram olduğu için çevreyle ilgili yazılı ve görsel yayınlar her alanda bulunabilmektedir. Katılımcıların çoğu, çevreyle ilgili yazılı-görsel yayınları takip ettikleri yönünde cevap vermektedir. Halkın katılımı toplantısında halk proje hakkında bilgilendirilerek, halka görüşü sorulmaktadır. Ancak halkın görüşü sadece öneri olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bu durum ilgili halkı hukuksal ve toplumsal mücadeleye yönlendirmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu, çevre riski taşıyan yatırımların halka sorulması gerektiği yönünde görüşlerini belirtmektedir.

Turizm, balıkçılık ve tarım, Amasra halkının en önemli geçim kaynaklarıdır. Termik santralin kurulması durumunda halkın geçim kaynaklarının olumsuz etkileneceği düşünülmektedir. Termik santralin kurulması durumunda bölgeye ekonomik katkı sağlayacağı ifadesine katılımcıların çoğu olumsuz yaklaşmaktadır. Termik santrallerin kurulması durumunda hava kirliliği, atık kirliliği ve kömür taşıması sırasında gürültü kirliliğine yol açabileceğini belirterek maden, tesis ve iletim hatlarına yer açmak için ormanlık alanda ağaç kesimi yapılması da gerekmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu, termik santralin ekonomik katkı sağlasa bile çevreye zararı olacağını düşünmektedir.

Amasra, birçok doğal ve arkeolojik sit alanına ev sahipliği yapmaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu, termik santralin yörenin geleneksel yapısını bozacağını belirtmektedir. Termik santralin başka bir bölgeye kurulması durumunda çevreye vereceği zarar sifira inmemektedir. Katılımcıların yarısının, termik santralin başka bir bölgeye kurulmasını istediği görülmektedir. Ayrıca bu ifadeye ilişkin hiçbir yere kurulmaması gerektiği yazısı anket formunda olumsuz ve boş cevaplarda görülmektedir. Amasra, deniz ve kara yüzeyi arasındaki sıcaklık farkından dolayı yükselen havanın, diğer bölgelerin aksine daha yavaş ve daha az soğuduğu bir coğrafyada yer almaktadır. Termik santralden çıkacak kül ve zehirli gazların yeryüzüne çökmesi durumunda, canlıların yaşamı açısından tehdit oluşturacaktır. Ayrıca termik santralden çıkacak sıcak suların Karadeniz'e deşarj edilmesi de denizdeki canlı yaşamına zarar verecektir. Katılımcıların büyük çoğunluğu, termik santralin kurulması durumunda bölgede yaşayan canlılara zarar vereceğini düşünmektedir.

Çevrecilik, çevre hareketlerinin düşünsel temelini oluştursa da sadece çevre sorunlarını değil; toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasal sorunları da kapsamaktadır. Katılımcıların çoğu, kendilerini çevreci olarak tanımlamaktadır. Çevre sorunları daha önce birçok kez belirttiğimiz üzere insanların üretim ve tüketim sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Tasarruf yapılarak hem gelecek nesillere yaşanabilir ve sürdürülebilir bir dünya bırakılabilmekte hem de çevreye verilen zarar azaltılabilmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu, su ve elektrik tasarrufu yaptığını belirtmektedir. Dünya kaynaklarının sınırlı olduğunun bilincinde olan herkesin atığı sifira indirmesi gerekmektedir. Bu konuda belediyelerin geri dönüşüm projelerine öncelik tanınması gerekmektedir. Katılımcıların yarısı, geri dönüşüme gidecek çöpleri ayrıştırdığı cevabını vermektedir. Ayrıca bu ifadeye ilişkin yaşadıkları yerde geri dönüşüm kutusunun olmamasına yönelik yazılar anket formunda boş cevaplarda görülmektedir. Doğaya zarar veren endüstriyel anlayışın değişmesi gerekmektedir. Katılımcıların çoğu, çevre dostu ürünler kullandığını belirtmektedir. Tarımda kimyasal kullanılması durumunda insan vücudu ve doğa olumsuz etkilenmektedir. Zehirlenmeler, asit yağmurları, su ve toprak kirlilikleri yaşanan sorunlara birkaç örnektir. Katılımcıların yarısından fazlasının, tarımda kimyasal kullanımına karşı olduğu görülmektedir. İnsan merkezli çevre etiğinde canlı ve cansız varlıkların insanların yararlanması için var olduğuna inanılmaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu, doğanın insanların kullanımına sunulmuş bir zenginlik olduğu yönünde cevap vermektedir.

Amasra'nın turizm merkezi olduğu, Fatih Sultan Mehmet tarafından çeşm-i Cihan sıfatına layık görüldüğü, Amasra Kalesi'nin UNESCO Geçici Dünya Mirası Listesine alındığı düşüldüğünde termik santralin Amasra'nın tanıtımına olumlu katkısı olmayacağı söylenebilir. Termik santralin bölgenin tanıtımına olumlu katkı sağlayacağına katılımcıların büyük çoğunluğu, olumsuz yaklaşmaktadır. Amasra'da deniz, doğa ve kültür turizminin yapıldığını göz önüne aldığımızda termik santralin çevre sorunları yaratacak olması Amasra'nın turistik çekiciliğine zarar vereceği düşünülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu, termik santralin kurulması durumunda bölgenin turizm potansiyelini olumsuz etkileyeceğini belirtmektedir. Çevre hareketlerine katılımının çevreye yönelik yaklaşımı etkilediği düşünülmektedir. Katılımcıların çoğu, termik santrale karşı yapılan gösteriler sonrasında çevreye karşı daha duyarlı olduğu cevabını vermektedir. Amasra'da termik santral süreçleri ve Bartın-Amasra'da çevre hareketlerine bakıldığında ilgili şirketin proje ismini değiştirerek başvurmaya devam ettiği, halkın toplumsal açıdan daha eskiye dayanan mücadeleleri ve Bartın Platformu öncülüğünde 10 yıldır devam eden toplumsal ve hukuksal mücadeleler ile bugüne kadar termik santralin kurulmamasını sağladığı aşikardır. Katılımcıların çoğu, termik santrale karşı yapılan gösterilerin başarılı olduğunu düşünülmektedir. Yerel yönetimi temsil eden Bartın ve Amasra Belediye Başkanları başta olmak üzere, Bartın ve Amasra Belediye Meclisi üyeleri ve muhtarların Bartın Platformu'nun üyesi olmaları, çevre hareketlerinde yer almaları katılımcıların görüşünü olumlu yönde etkilediğini söylemek mümkündür. Katılımcıların çoğu, termik santralin kurulmaması için yerel yönetimin çaba gösterdiği inancındadır. Ekonomik açıdan büyük projeler devlet tarafından desteklenmektedir. Termik santral projesi mevkiinde kamulaştırma yapılması, termik santral projesine yönelik yasal süreçte iptal edilmiş ÇED Olumlu raporları ve Çevre Düzeni Planı değişiklikleri bulunmaktadır. Katılımcıların yarısından fazlası, merkezi yönetimin termik santralin kurulması için ısrarcı olduğu görüşündedir. Ayrıca katılımcıların yarısından fazlası termik santralin kurulacağını düşünmemektedir.

Anketin ikinci bölümünde yer alan kapalı uçlu soruları değerlendirdiğimizde halkın katılımı toplantısına katıldığını belirten kişilerin Bartın-Amasra'da Çevre Hareketleri başlığı altında da görüldüğü üzere protesto etmek amacıyla toplantı mekânında buldukları düşünülmektedir. Araştırmaya katılan kişilerin üçte ikisi termik santralle ilgili görüşünün alınmadığını belirtmektedir. Katılımcıların çoğunun termik santralin kurulmaması için gösterilere katıldığı görülmektedir. Bu durum çevre hareketine katılan kişilerin görüşlerinin

yansıtılması açısından önemli bir bulgudur. Çevre kuruluşuna üyelik durumu sorulduğunda katılımcıların çok azı çevre kuruluşuna üyeliğinin bulunduğunu belirtmektedir. Bartın Platformu ismini duydunuz mu sorusuna katılımcıların büyük çoğunluğundan olumlu cevap geldiği görülmektedir. Çevre kuruluşuna bağış yaptınız mı sorusuna katılımcıların yaklaşık üçte biri olumlu cevap vermektedir. Yaşanılan yerdeki en önemli yerel soruna en fazla işsizlik ve çevre kirliliği cevapları verilmektedir. Katılımcılar termik santralin kurulmaması için yürütülen kampanya sürecinde en fazla çevre örgütlerinin etkili olduğunu düşünmektedir. Son soru olan sizi hayatta en çok hangisi mutlu eder sorusuna katılımcıların en fazla sağlık, ikinci olarak aile, üçüncü olarak ise temiz çevre cevabını verdiği görülmektedir.

Çevre hareketine katılım düzeyi öğrenim, meslek, ikamet süresi ve ev sahipliği durumlarına göre anlamlı farklılıklar göstermiştir. Kişilerin öğrenim durumu ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişkiye bakıldığında öğrenim durumu yükseldikçe çevre hareketine katılımın nispeten düştüğü görülmüştür. Kişilerin mesleği ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişkiye bakıldığında çevre hareketine katılımın memurlar, öğrenciler ve işsizler açısından düşük olduğu, esnaflar, işçiler, öğretmenler, serbest meslek sahipleri ve diğer mesleklerde katılımının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Amasra'da ikamet süresi ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişkiye bakıldığında ikamet süresi arttıkça çevre hareketine katılımın da yükseldiği tespit edilmiştir. Ev sahipliği ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişkiye bakıldığında ise ev sahibi olan kişilerin çevre hareketine katılımının daha yüksek olduğu görülmüştür.

Çevre hareketine katılım ile çevreyi kirletenlere müdahale etme, yaşanılan yerdeki çevre sorunlarını önleme, çevreyle ilgili yazılı-görsel yayınları takip etme, kendilerini çevreci olarak tanımlama, çevre dostu ürünler kullanma ve küresel çevre sorunlarının farkındalığına yönelik ifadeler arasında olumlu yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Termik santralle ilgili karşılaştırmalarda ise santralin bölgedeki canlı türlerine zarar vereceği, turizm faaliyetlerini olumsuz etkileyeceği, ekonomik faydadan daha çok çevreye zarar vereceği ve yörenin geleneksel yapısını bozacağı ifadeleri ile çevre hareketine katılım arasında olumlu yönde anlamlı ilişki bulunurken, santralin bölgenin tanıtımına olumlu katkıda bulunacağı, bölgeye ekonomik katkı sağlayacağı ve santralin kuruluş varsayımına yönelik ifadeler arasında olumsuz yönde anlamlı ilişki görülmüştür. Ayrıca santrale karşı oluşan gösterilerin başarılı olduğu, gösteriler sonrasında çevreye karşı daha duyarlı olunduğu, yerel yönetimin

santralin kurulmaması için çaba gösterdiği, merkezi yönetimin santralin kurulması yönünde ısrarcı olduğu ifadeleri ile çevre hareketine katılım arasında olumlu yönde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Halkın katılımı toplantısı ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişkiye bakıldığında toplantıya katılan kişilerin büyük çoğunluğunun çevre hareketine katıldığı görülmüştür. Termik santralle ilgili görüş bildirme ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişkiye bakıldığında görüş bildiren kişilerin büyük çoğunluğunun çevre hareketine katıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Çevre kuruluşuna üyelik durumu ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişkiye bakıldığında çevre kuruluşuna üyesi bulunan kişilerin büyük çoğunluğunun çevre hareketine katıldığı tespit edilmiştir. Bartın Platformu'nun tanınması ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişkiye bakıldığında platformu tanıyan kişilerin çoğunun çevre hareketine katıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Termik santrale karşı yürütülen kampanya süreci ile çevre hareketine katılım arasındaki ilişkide çevre örgütleri, sendikalar, belediye ve muhtarlık cevaplarında çevre hareketine katılımın yüksek olduğu, medya cevabında çevre hareketine katılımın nispeten düşük olduğu görülmüştür.

Termik santrale karşı ortaya çıkan çevre hareketlerinin, insanların çevreye yönelik tutumlarını da olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Bu durum çevre hareketlerinin çevre bilincinin oluşturulmasında etkili olduğu düşüncesini doğrular niteliktedir.

KAYNAKLAR

- 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982, 9 Kasım). Resmî Gazete (Sayı: 17863). Ekim 29, 2019 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> adresinden alındı.
- 2872 sayılı Çevre Kanunu. (1983, 11 Ağustos). Resmî Gazete (Sayı: 18132). Ekim 1, 2019 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2872.pdf> adresinden alındı.
- 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu. (1983, 8 Ekim). Resmî Gazete (Sayı: 18185). Mayıs 24, 2020 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2911.pdf> adresinden alındı.
- 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu. (2001, 8 Aralık). Resmî Gazete (Sayı: 24607). Mayıs 24, 2020 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf> adresinden alındı.
- 5253 sayılı Dernekler Kanunu. (2004, 23 Kasım). Resmî Gazete (Sayı: 25649). Mayıs 24, 2020 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5253.pdf> adresinden alındı.
- 7261 sayılı Türkiye Çevre Ajansının Kurulması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2020, 30 Aralık). Resmî Gazete (Sayı: 31350). Şubat 9, 2021 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.7261.pdf> adresinden alındı.
- Aksu, C. ve Korkut R. (2017). *Ekoloji Almanacağı -2005-2016-* (1 b.). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2012). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri - SPSS Uygulamalı* (7 b.). Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Atasoy, E. (2019). *İnsan-Doğa Etkileşimi ve Çevre İçin Eğitim* (2 b.). Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Atmış, E. (2016). Yerelde dikkate değer bir örnek: Bartın Platformu'nun "Termiksiz yaşam mücadelesi". Yıldırım, D. ve Haspolat, E. (Der.), *Değişen Karadeniz'i Anlamak* içinde (s. 501-521). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Atmış, E. (2017). Amasra'daki termik santral süreci ve "Termiksiz yaşam mücadelesi". *Atatürkçü Düşünce Derneği – Düşün Dergisi*, 9-14.
- Atvur, S. (2014). Baraj politikalarına karşı toplumsal tepkiler: Hindistan ve Türkiye'deki toplumsal hareketlerin karşılaştırılması. *Yönetim ve Ekonomi Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 281-298.
- Aybay, A. (2016). Çevre ve hukuk. Keleş, R. (Ed.), *İnsan Çevre Toplum* içinde (s. 361-372). Ankara: İmge Kitabevi.
- Aydınlı, H. İ. ve Çiftçi, S. (2012). İnsan-çevre ilişkisi ve Türkiye'de 1980 sonrası sağ siyasetin çevreye ilişkin yaklaşımı. *EKEV Akademi Dergisi*, 16(51), 15-30.

- Bahçeci, H. I. (2018). Türkiye’de çevreciliğin tarihi. Hergüner, B. ve Kalkan, E. (Ed.), *Türkiye’de Çevre Politikaları içinde* (s. 45-62). Ankara: Nobel Yayın
- Balkaya, F. (2014). Yeni toplumsal hareket çeşidi olarak çevreci hareketler. *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 3(5), 41-50.
- Baran, A. G. (1993). Toplum, birey ve çevre ilişkileri. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 10(1), 261-278.
- Başoğlu, B. (2013). *Çevre zararlarından doğan hukuki sorumluluk*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Baykan, B. G. (2012). *Türkiye’de GDO’lar ve toplumsal muhalefet*. Araştırma No. 12/141, Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi.
- Baylan, E. (2009). Doğaya ilişkin inançlar, kültür ve çevre sorunları arasındaki ilişkilerin kuramsal bağlamda irdelenmesi. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimler Dergisi*, 1(2), 67-74.
- Baysal, T. (2018). Çevrecilik hareketlerinin sınıfsal boyutu ve kamu yönetimini etkileme potansiyeli. *Birey ve Toplum*, 8(16), 257-276.
- Bektaş, A. (2007). *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi* (3 b.). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Bingöl, Y. ve Tanrıver, N. (2011). Bilgi çağında değişen sosyal hareketler: Sanal eylemler. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 6(19), 131-141.
- Bookchin, M. (1996). *Ekolojik Bir Topluma Doğru* (A. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bozkurt, Y. (2013). *Çevre Sorunları ve Politikaları* (3 b.). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Bozkurt, Y. ve Bayansar, R. (2016). Yeni toplumsal hareketler çerçevesinde çevreci hareket ve Gezi Parkı olayları. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 14(2), 276-293.
- Cansaran, D. (2019). *Sürdürülebilir Kentler İçin Çevre Bilinci* (1 b.). Ankara: Gece Akademi.
- Capra, F. (2018). *Batı Düşüncesinde Dönüm Noktası*. (M. Armağan, Çev.) İstanbul: İnsan Yayınları.
- Castells, M. (2006). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür – 2. Cilt: Kimliğin Gücü* (E. Kılıç, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çetinkaya, Y. D. (2008). Tarih ve kuram arasında toplumsal hareketler. Çetinkaya, Y. D. (Ed.), *Toplumsal Hareketler – Tarih, Teori ve Deneyim içinde* (s. 15-61). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çevre ve Orman Bakanlığı 2009/7 sayılı Genelge (2018). Nisan 1, 2020 tarihinde https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/icerikler/2009-7_say-1_genelge-20180729174058.pdf adresinden alındı.

- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği. (2014, 25 Kasım). Resmî Gazete (Sayı: 29186). Mayıs 23, 2020 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=20235&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> adresinden alındı.
- Çımrın, F. K. (2015). Bergama köylü hareketinin dünü ve bugünü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(53), 310-317.
- Çimen, O. (2019). İnsan merkezli çevre etiği yaklaşımı. Gürbüzöğlü Yalmanlı, S. ve Aydın, S. (Ed.), *Çevre Etiği Temel İlkeleri ve Eğitimi* içinde (s. 57-78). Ankara: Nobel Yayın.
- Çoban, A. (2002). Çevreciliğin ideolojik unsurlarının eklemlenmesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 57(3), 3-30.
- Demirağ, D. (2017). Doğayı yardıma çağırarak: Anarşist ekolojizm. İmga, O. ve Olgun, H. (Ed.), *Yeşil ve Siyaset* içinde (s. 331-385). Ankara: Liberte Yayınları.
- Demiroğlu, E. T. (2014). Yeni toplumsal hareketler: Bir literatür taraması. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 2(1), 133-144.
- DesJardins, J. R. (2013). *Environmental Ethics 5e: An Introduction to Environmental Philosophy*. Boston: Wadsworth Cengage Learning.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (1973). *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Dinçel, D. (2019). *Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının çevre ideolojileri ve çevre eğitimleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dinçkol, B. (2006). Yönetilenlerin “Öz” yönetimi – Kamuoyu. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 49-66.
- Doğan, H. H. (2014). Çevre koruma. Reyhan, H., Mutlu, A., Doğan, H. H. ve Reyhan, A. S. (Ed.), *Sosyal Çevre Bilimleri* içinde (s. 223-257). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Duru, B. (1995). *Çevre bilincinin gelişim sürecinde Türkiye’de gönüllü çevre kuruluşları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ergün, T. (2014). *Türkiye’de çevre denetimi ve çevre etiği bağlamında yeniden yapılandırılması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ergün, T. ve Çobanoğlu, N. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre etiği. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 97-123.
- Erim, A. (2002). Dünyada ve Türkiye’de çevre hareketlerinin gelişimi ve etkileri ve sonuçları. Tekeli, İ. (Ed.), *Türkiye Bilimler Akademisi Raporları Sayı: 1 - Türkiye İçin Sürdürülebilir Kalkınma Öncelikleri – Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi*

(Johannesburg) İçin TÜBA'nın Görüşü içinde (s. 9-19). Ankara: TÜBİTAK Matbaası.

- Erkal, S., Şafak, Ş. ve Yertutan, C. (2011). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre bilincinin oluşturulmasında ailenin rolü. *Sosyoekonomi Dergisi*, 14(14), 145-158.
- Ertan, B. (2004). 2000'li yıllarda çevre etiği yaklaşımları ve Türkiye. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 93-108.
- Ertan, K. A. (2014). Çevre etiği üzerine değerlendirmeler. Reyhan, H., Mutlu, A., Doğan, H. H. ve Reyhan, A. S. (Ed.), *Sosyal Çevre Bilimleri* içinde (s. 95-118). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Erten, S. (2004). Çevre eğitimi ve çevre bilinci nedir, çevre eğitimi nasıl olmalıdır?. *Çevre ve İnsan Dergisi*, 65(66), 1-13.
- Eryılmaz, Ç. ve Akman, F. (2016). Kolektif bir çevre hareketi olarak Artvin'de maden karşıtı direniş. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25, 17-33.
- Feridunoğlu, İ. C. (2018). Günümüz medyasında çevre olgusu. Hergüner, B. ve Kalkan, E. (Ed.), *Türkiye'de Çevre Politikaları* içinde (s. 265-282). Ankara: Nobel Yayın.
- Fırat, S. (2003). Çevre etiği kavramı üzerine yeniden düşünmek. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 58(3), 105-144.
- Göktolga, O. (2013). Yeni siyaset ve ekolojik hareketler. *Birey ve Toplum*, 3(5), 127-136.
- Görmez, K. (2010). *Çevre Sorunları* (2 b.). Ankara: Nobel Yayın.
- Gül, F. (2013). İnsan-doğa ilişkileri bağlamında çevre sorunları ve felsefe. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 17-21.
- Güler, Ç. ve Çobanoğlu, Z. (1997). *Çevre Sağlığı Temel Kaynak Dizisi No:40 Toprak kirliliği* (1 b.). Ankara: Barok Ofset Ltd. Şti.
- Güler, Ç., Vaizoğlu, S. A. ve Tekbaş, Ö. F. (2002). Çevre bilinci. Tekeli, İ. (Ed.), *Türkiye Bilimler Akademisi Raporları Sayı: 1 - Türkiye İçin Sürdürülebilir Kalkınma Öncelikleri – Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (Johannesburg) İçin TÜBA'nın Görüşü* içinde (s. 29-32). Ankara: TÜBİTAK Matbaası.
- Gürbüz, Ö. (2016). Nükleer karşıtı hareketin dünü ve bugünü. Erensü, S., Turhan, E., Özlüer, F. ve Gündoğan, A. C. (Der.), *İsyanın ve Umudun Dip Dalgası* içinde (s. 90-99). İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2017). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri – Felsefe-Yöntem-Analiz* (4 b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gürcüoğlu, S. (2013). Türkiye'de çevre eğitimde kamu örgütleri, sivil toplum örgütleri ve medyanın rolü. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(3), 154-170.
- Haklı, S. Z. (2017). Yeşil düşüncenin iktidarı: Alman Yeşiller Partisi. İmga, O. ve Olgun, H. (Ed.), *Yeşil ve Siyaset* içinde (s. 445-472). Ankara: Liberte Yayınları.

- Hatipoğlu, M. (2016). Çevrenin korunmasında idari yaptırımların caydırıcılık açısından değerlendirilmesi. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 1, 77-118.
- Hayta, A. B. (2006). evre kirliliğinin önlenmesinde ailenin yeri ve önemi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 359-376.
- Işık, G. (2015). *Sanaldan Sokağa Toplumsal Hareketler* (2 b.). Ankara: Nobel Yayın.
- Işıl, Ö. S. (2019). *Müşterekler siyaseti bağlamında HES karşıtı mücadeleler: Fındıklı ve Lo örnekleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İdem, Ş. (2017). Toplumsal ekoloji ve komünalizm. İmga, O. ve Olgun, H. (Ed.), *Yeşil ve Siyaset* içinde (s. 187-218). Ankara: Liberte Yayınları.
- Karaca, C. (2007). evre, insan ve etik çerçevesinde evre sorunlarına ve çözümlerine yönelik yaklaşımlar. *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11(1), 1-19.
- Karaca, H. (1995). Gönüllülük anlayışı içinde sürdürülebilir kalkınma değil, sürdürülebilir yaşam -Yeni bir paylaşma düzeni-. *Gönüllü Kuruluşlar Konferansı* (s. 65-70). Ankara: Türkiye evre Vakfı.
- Karataş, A. (2013). *evre bilincinin geliştirilmesinde evre eğitiminin rolü ve Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karataş, A. (2016). Yerel yönetimlerde evre korumanın bir aracı olarak evre eğitimi. *ağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 1-10.
- Kavas, A. (2011). *Türkiye'deki gönüllü evre örgütleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kayaer, M. (2012). *Hukuksal araçlarla çevrenin korunması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kayaer, M. (2013). evre ve etik yaklaşımlar. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 63-76.
- Kaymaz, C. (2017). *Neoliberalizm ve çevreci hareketler: Sinop-Gerze termik santral örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Kazaz, G. (2016). Termiğin gölgesinde bir yaşam. *Türkiye'nin Kömür Hikayeleri* içinde (s. 32-45). Nisan 25, 2020 tarihinde <http://yesildusunce.org/dl/uploads/TURKIYENIN-KOMUR-HIKAYELERI-WEB-DESING.pdf> adresinden alındı.
- Keleş, R. (2015). *100 Soruda evre, evre Sorunları ve evre Politikası* (2 b.). İzmir: Yakın Kitabevi.
- Keleş, R. (2016). evre, Yurttaş, Sorumluluk. Keleş, R. (Ed.), *İnsan evre Toplum* içinde (s. 537-546). Ankara: İmge Kitabevi.

- Keleş, R. ve Hamamcı, C. (1998). *Çevrebilim* (3 b.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R., Hamamcı, C. ve Çoban, A. (2012). *Çevre Politikası* (7 b.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Kılıç, S. (2002). *Çevre korumada yerel girişimler (inisiyatifler) ve Bergama olayı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kılıç, S. (2008). *Çevre Etiği* (1 b.). Ankara: Orion Kitabevi.
- Kılıç, S. (2009). Kamuoyu oluşum sürecinde sosyal hareketler ve medya. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2(2), 150-167.
- Kılıç, S. ve Tok, N. (2013). Çevrecilikte yeni bir kimlik: Ekolojizm. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(2), 223-250.
- Kocataş, A. (2012). *Ekoloji Çevre Biyolojisi* (12 b.). Bursa: Dora Yayıncılık.
- Konyar, B. (2009). *Çevreci ideolojinin liberal perspektiften eleştirel bir değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kurdoğlu, O. (2007). Dünyada doğayı koruma hareketinin tarihsel gelişimi ve güncel boyutu. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 8(1), 59-76.
- Maden Yönetmeliği. (2017, 21 Eylül). Resmî Gazete (Sayı: 30187). Mayıs 27, 2020 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=23904&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> adresinden alındı.
- Mahmutoğlu, A. (2009). *Kırsal alanda çevre sorunlarına etik yaklaşım: Kırsal çevre etiği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Mermer, A. (2016). *Yeni sosyal hareketler bağlamında Bergama mücadelesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Naess, A. (1989). *Ecology, Community and Lifestyle*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nair, G. (2017). İlkel toplumlardan günümüze insan-doğa ilişkileri bağlamında çevre sorunları üzerine bir değerlendirme. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 77-89.
- Nazlıoğlu, M. D. (1988). *Çevre bilincinin oluşmasında çevre eğitiminin rolü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Offe, C. (2016). Yeni toplumsal hareketler: Kurumsal politikanın sınırlarının zorlanması. Çayır, K. (Ed.). *Yeni Sosyal Hareketler* içinde (s. 47-73). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

- Olgun, H. (2017). Ekofeminizm: Kadın-Doğa ilişkisi ve ataerkil tahakküm. İmga, O. ve Olgun, H. (Ed.), *Yeşil ve Siyaset* içinde (s. 387-422). Ankara: Liberte Yayınları.
- Önder, T. (2017). “Derin ekoloji” üzerine. İmga, O. ve Olgun, H. (Ed.), *Yeşil ve Siyaset* içinde (s. 117-148). Ankara: Liberte Yayınları.
- Özen, H. (2018). Yerellik-popülerlik ekseninde Türkiye’de çevre mücadeleleri. *Alternatif Politika*, 10(2), 181-209.
- Özgün, C. (2018). Etik ve çevre. Hergüner, B. ve Kalkan, E. (Ed.), *Türkiye’de Çevre Politikaları* içinde (s. 3-26). Ankara: Nobel Yayın.
- Özlüer, F., Turhan, E. & Erensü, S. (2016). Türkiye’de ekoloji mücadelesi: Sınıfsal ve Tarihsel Arayüzler Arasında Nereden Nereye?. Erensü, S., Turhan, E., Özlüer, F. & Gündoğan, A. C. (Der.), *İsyanın ve Umudun Dip Dalgası* içinde (s. 15-42). İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Öztürk, Ö. (2019). *Türkiye’de çevrecilik ve çevre söylemlerinin içeriği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Paksoy, A. F. ve Özçelik, A. O. (2017). Yeni toplumsal hareketler ve medya. Kartal, B. ve Kümbetoğlu, B. (Ed.), *Yeni Toplumsal Hareketler* içinde (s. 164-189). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Saçlı, A. (2009). *Uluslararası çevre politikaları çerçevesinde çevre-teknoloji ilişkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Savaş, H. (2018). Muhafazakarlık ve çevre: Muhafaza etmenin dayanılmaz ağırlığı. Hergüner, B. ve Kalkan, E. (Ed.), *Türkiye’de Çevre Politikaları* içinde (s. 27-41). Ankara: Nobel Yayın.
- Şahin, Ü. (2017). Yeşil düşünce. İmga, O. ve Olgun, H. (Ed.), *Yeşil ve Siyaset* içinde (s. 17-73). Ankara: Liberte Yayınları.
- Şahin, Ü. ve Madra, Ö. (2019). *Açık Yeşil: Teorisi ve Pratiği ile Bir Ekoloji Rehberi* (2 b.). İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Şendeniz, Ö. (2016). Doğu Karadeniz’de HES mücadelesinin dönüştürdükleri: Rize-Fındıklı örneği. Yıldırım, D. ve Haspolat, E. (Der.), *Değişen Karadeniz’i Anlamak* içinde (s. 445-466). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Temizel, H. (2008). Kamuoyu kuramları ve kamuoyu oluşumunda kitle iletişim araçları. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 8(15), 126-146.
- Türk, M. (2013). *Çevre Bilinci Yasal Zorunluluktan Sosyal Sorumluluğa* (3 b.). Ankara: Nobel Yayın.
- Türküm, A. S. (1998). Çağdaş toplumda çevre sorunları ve çevre bilinci. Can, G. (Ed.), *Çağdaş Yaşam Çağdaş İnsan* içinde (s. 165-181). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- URL-1 Güncel Türkçe Sözlük.* (2019). Ekim 1, 2019 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/?kelime=%C3%87EVRE> adresinden alındı.
- URL-2 Toplum, Doğa ve Eko-Politik Hareketler.* (2010). Ekim 2, 2019 tarihinde <https://ecotopianetwork.wordpress.com/2010/05/10/toplum-doga-ve-eko-politik-hareketler-ahmet-cigdem/> adresinden alındı.
- URL-3 Population.* (2019). Ekim 19, 2019 tarihinde Birleşmiş Milletler web sitesi: <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/population/index.html> adresinden alındı.
- URL-4 Güncel Türkçe Sözlük.* (2019). Aralık 6, 2019 tarihinde [https://sozluk.gov.tr/?kelime=kamuoyu%20olu%C5%9Fturmak%20\(veya%20yaratmak\)](https://sozluk.gov.tr/?kelime=kamuoyu%20olu%C5%9Fturmak%20(veya%20yaratmak)) adresinden alındı.
- URL-5 Siyasal İletişim ve Medya.* (2016). Aralık 25, 2019 tarihinde https://www.academia.edu/11190937/Siyasal_%C4%B0leti%C5%9Fim_ve_Medya adresinden alındı.
- URL-6 T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarihçesi.* (2020). Şubat 7, 2020 tarihinde <https://csb.gov.tr/tarihcemiz-i-7012> adresinden alındı.
- URL-7 Çed Uygulamaları.* (2020). Şubat 22, 2020 tarihinde <https://ced.csb.gov.tr/ced-uygulamaları-i-82207> adresinden alındı.
- URL-8 ÇED Süreci Akım Şemaları.* (2018). Şubat 22, 2020 tarihinde https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/menu/duzeltilen-ced_akis_2018-mart_20180305015232.pdf adresinden alındı.
- URL-9 T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ÇED İstatistikleri 1993-2020.* (2021). Şubat 9, 2021 tarihinde https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/menu/ced-karar-1993-2020_22012021_20210122124803.pdf adresinden alındı.
- URL-10 Türkiye’de Etki Değerlendirme Süreçleri ve Sağlık.* (2019). Şubat 26, 2020 tarihinde <http://www.tema.org.tr/folders/14966/categorial1docs/97/T%C3%BCrkiye%27deki%20Etki%20De%C4%9Ferlendirme%20S%C3%BCre%C3%A7leri%20ve%20Sa%C4%9Fl%C4%B1k.pdf> adresinden alındı.
- URL-11 Osman Erbil, B. No: 2013/2394, 25/3/2015.* (2015). Mart 1, 2020 tarihinde <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/2394> adresinden alındı.
- URL-12 Hüseyin Demirdizen, B. No: 2014/11286, 21/9/2016.* (2016). Mart 1, 2020 tarihinde <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/11286> adresinden alındı.
- URL-13 Zafer Park Dosyası.* (2015). Mart 8, 2020 tarihinde <http://mulkiye.org.tr/wp-content/uploads/2015/09/6.pdf> adresinden alındı.
- URL-14 Karasu’da Termik Santral Gerginliği.* (2009). Mart 10, 2020 tarihinde <https://www.haberler.com/karasu-da-termik-santral-gerginligi-haberi/> adresinden alındı.

- URL-15 Yenilenemeyen Yenilenebilir Enerji Kaynağı: HES!*. (2017). Mart 10, 2020 tarihinde <https://perspektifdergi.com/yenilenemeyen-yenilenebilir-enerji-kaynagi-hes/> adresinden alındı.
- URL-16 Dereleri için HES'e geçit vermediler.* (2020). Mart 19, 2020 tarihinde <https://www.birgun.net/haber/dereleri-icin-hes-e-gecit-vermediler-292208> adresinden alındı.
- URL-17 Bolu, Yenicesihlar Köylüsü Taş Ocağına Karşı Direnmeye Kararlı.* (2015). Mart 19, 2020 tarihinde <https://kuzeyormanlari.org/2015/01/16/bolu-yenicesihlar-koylusu-tas-ocagina-karsi-direnmeye-kararli/> adresinden alındı.
- URL-18 Artvin'liler HES'e Karşı Eylemlerini İstanbul'a Taşdı.* (2015). Mart 19, 2020 tarihinde <https://kuzeyormanlari.org/2015/01/18/13391/> adresinden alındı.
- URL-19 Türkiye bu Karadenizli teyzeyi konuşuyor.* (2015). Mart 19, 2020 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/2015/gunun-icinden/camlihemsindeki-yesil-yol-direnisi-suruyor-882300/> adresinden alındı.
- URL-20 Ergene'de Yalana, Trakya'da Talana Son!*. (2016). Nisan 1, 2020 tarihinde <https://kuzeyormanlari.org/2016/04/10/ergenede-yalana-trakyada-talana-son/> adresinden alındı.
- URL-21 Kütahya siyanür davasında karar: Eti Gümüş yetkililerine ödül gibi ceza.* (2016). Nisan 1, 2020 tarihinde <https://www.birgun.net/haber/kutahya-siyanur-davasinda-karar-eti-gumus-yetkililerine-odul-gibi-ceza-117114> adresinden alındı.
- URL-22 Çukuralan Altın Madeni Bölgeyi Tehdit Ediyor.* (2019). Nisan 1, 2020 tarihinde <https://www.ajansbakircay.com/cevre/cukuralan-altin-madeni-bolgeyi-tehdit-ediyor-h376.html> adresinden alındı.
- URL-23 Bolu halkı ayakta: "Gölcük'ü ranta teslim etmeyeceğiz".* (2017). Nisan 3, 2020 tarihinde <https://kuzeyormanlari.org/2017/12/18/bolu-halki-ayakta-golcuku-ranta-teslim-etmeyecegiz/> adresinden alındı.
- URL-24 Manisa'da nikel madenine ÇED toplantısı yaptırmadılar.* (2018). Nisan 3, 2020 tarihinde <https://www.egecep.org.tr/index.php/2018/10/11/manisada-nikel-madenine-ced-toplantisi-yaptirmadilar/> adresinden alındı.
- URL-25 Kışladağ Altın Madeni davası AIHM'de: "Ovacık gibi Katrancılar köyü de silinip süpürülecek".* (2018). Nisan 5, 2020 tarihinde <https://yesilgazete.org/blog/2018/09/28/kisladağ-altin-madeni-davasi-aihmde-ovacik-gibi-katrancilar-koyu-de-silinip-supurulecek/> adresinden alındı.
- URL-26 Termik Santral mücadelesini halk kazandı.* (2019). Nisan 5, 2020 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/hayatim/yasam-haberleri/termik-santral-mucadelesini-halk-kazandi/> adresinden alındı.
- URL-27 Hasankeyf'te su tutulma ertelendi.* (2019). Nisan 6, 2020 tarihinde <http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/hasankeyfte-su-tutulma-ertelendi-1433138> adresinden alındı.

- URL-28 *Kaz Dağları: Tüm yönleriyle tartışmalı maden projesi.* (2019). Nisan 6, 2020 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-49245614> adresinden alındı.
- URL-29 *Çaldağı'ndaki Vahşi Madencilik Projesi AIHM Yolunda!*. (2019). Nisan 6, 2020 tarihinde <https://www.turgutluyanki.com/caldagi-ndaki-vahsi-madencilik-projesi-aihm-yolunda/38916/> adresinden alındı.
- URL-30 *Uşak Banaz'da, 'Murat Dağı'ma Dokunma' Paneli Düzenlendi.* (2019). Nisan 9, 2020 tarihinde <https://ekolojibirliigi.org/usak-banazda-murat-dagima-dokunma-paneli-duzenlendi/> adresinden alındı.
- URL-31 *Sarı yazmalı direniş sürüyor.* (2019). Nisan 9, 2020 tarihinde <https://www.birgun.net/haber/sari-yazmali-direnis-suruyor-273848> adresinden alındı.
- URL-32 *Efemçukuru'ndan Kazdağları'na yürüyüş.* (2019). Nisan 9, 2020 tarihinde <https://www.birgun.net/haber/efemcukuru-ndan-kazdaglari-na-yuruyus-271897> adresinden alındı.
- URL-33 *Bakırtepe Çevre Platformu: Demir Export Önce Toprağımıza, Şimdi De Ocağımıza Girdi!.* (2019). Nisan 9, 2020 tarihinde <https://ekolojibirliigi.org/bakirtepe-cevre-platformu-demir-export-once-topragimiza-simdi-de-ocagimiza-girdi/> adresinden alındı.
- URL-34 *Fatsa'da maden alanının genişletilmesini tepki.* (2019). Nisan 10, 2020 tarihinde <https://yesilgazete.org/blog/2019/11/19/fatsada-maden-alaninin-genisletilmesini-tepki/> adresinden alındı.
- URL-35 *Küresel İklim Grevinde Aktivistler İstanbul'dan Seslendi: "Fosilden Kurtul, Geleceği Kurtar".* (2019). Nisan 10, 2020 tarihinde <https://ekolojibirliigi.org/kuresel-iklim-grevinde-aktivistler-istanbuldan-seslendi-fosilden-kurtul-gelecegi-kurtar/> adresinden alındı.
- URL-36 *Balıkesir Balya'dan "Çevre" Mesajı.* (2019). Nisan 10, 2020 tarihinde <https://ekolojibirliigi.org/balikesir-balyadan-cevre-mesaji/> adresinden alındı.
- URL-37 *Balıkesir'de yeni JES gerginliği: 11 noktaya ruhsat ihalesi yarın.* (2020). Nisan 12, 2020 tarihinde <https://yesilgazete.org/blog/2020/01/20/balikesirde-yeni-jes-gerginligi-11-noktaya-ruhsat-ihalesi-yarin/> adresinden alındı.
- URL-38 *Ekoloji Birliği, MUÇEP ve Köylü Yurttaşlar Yatağan Termik Santrali İçin Sembolik Kapatma Töreni Yaptı.* (2020). Nisan 12, 2020 tarihinde <https://ekolojibirliigi.org/ekoloji-birliigi-mucep-ve-koylu-yurttaslar-yatagan-termik-santrali-icin-sembolik-kapatma-toreni-yapti/> adresinden alındı.
- URL-39 *Çıtlık ve Gökova Ahalisi Çıtlık'ta Orman Kesimine Dur Dedi.* (2020). Nisan 15, 2020 tarihinde <https://ekolojibirliigi.org/citlik-ve-gokova-ahalisi-citlikta-orman-kesimine-dur-dedi/> adresinden alındı.

- URL-40 *Kuşadası'nda Maden ve Milli Park Tepkisi.* (2020). Nisan 15, 2020 tarihinde <https://ekolojibirliigi.org/kusadasinda-maden-ve-milli-park-tepkisi/> adresinden alındı.
- URL-41 *Cerattepe Mücadelesi'nden Neşe Karahan: Hakkımda açılan beş dava var.* (2020). Nisan 15, 2020 tarihinde <https://yesilgazete.org/blog/2020/02/03/ceratepe-mucadelesinden-nese-karahan-hakkimda-acilan-bes-dava-var/> adresinden alındı.
- URL-42 *Ekoloji Birliği: TÜMAD, Madra'yı Terket, Yaşam Savunucuları Yalnız Değildir!.* (2020). Mayıs 22, 2020 tarihinde <https://ekolojibirliigi.org/ekoloji-birliigi-tumad-madrayi-terket-yasam-savunuculari-yalniz-degildir/> adresinden alındı.
- URL-43 *Amasra.* (2020). Mayıs 25, 2020 tarihinde <https://www.amasra.bel.tr/amasra/> adresinden alındı.
- URL-44 *Amasra.* (2020). Mayıs 25, 2020 tarihinde <http://www.bartın.gov.tr/amasra> adresinden alındı.
- URL-45 *Bartın'ın ilçeleri Amasra.* (2016). Mayıs 25, 2020 tarihinde http://bakkakutuphane.org/upload/dokumandosya/amasra1_1.pdf adresinden alındı.
- URL-46 *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları.* (2021). Şubat 9, 2021 tarihinde <http://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> adresinden alındı.
- URL-47 *UNESCO Dünya Mirası Yolunda Amasra.* (2014). Mayıs 27, 2020 tarihinde http://bakkakutuphane.org/upload/dokumandosya/c11-unesco_amasra2014.pdf adresinden alındı.
- URL-48 *2014-2023 Batı Karadeniz Bölge Planı Analizler.* (2013). Mayıs 27, 2020 tarihinde <https://bakkakutuphane.org/upload/flip-page/2014-2023-Bati-Karadeniz-Bolge-Plani-Analizler/HTML/files/assets/common/downloads/publication.pdf> adresinden alındı.
- URL-49 *Amasra'da termik santral süreci halkın katılımı toplantısıyla yeniden başlıyor.* (2019). Mayıs 27, 2020 tarihinde <https://medyascope.tv/2019/05/08/amasrada-termik-santral-sureci-halkin-katilimi-toplantisiyla-yeniden-basliyor/> adresinden alındı.
- URL-50 *Danıştay, Amasra'daki termik santral için "ÇED Olumlu" raporunu bozdu.* (2019). Mayıs 27, 2020 tarihinde <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/danistay-amasradaki-termik-santral-icin-ced-olumlu-raporunu-bozdu-1260130> adresinden alındı.
- URL-51 *Amasra B Kömür Madeni ve Kömürlü Termik Santrali.* (2017). Mayıs 27, 2020 tarihinde <https://350turkiye.org/amasra-b-komur-madeni-ve-komurlu-termik-santrali/> adresinden alındı.
- URL-52 *Bartın Platformu Hakkında.* (2019). Mayıs 29, 2020 tarihinde <https://www.facebook.com/bartınplatformu/about/> adresinden alındı.

- URL-53 *Biz bu mücadeleyi 2001'den beri yapıyoruz.* (2015). Mayıs 30, 2020 tarihinde <https://www.facebook.com/bartınplatformu/photos/a.307162849320577/935562659813923> adresinden alındı.
- URL-54 *Ankara'da "Amasra'da Termik Santral İstemiyoruz" Eylemi.* (2010). Mayıs 30, 2020 tarihinde https://uidder.org/ankara%E2%80%99da_%E2%80%9Camasra%E2%80%99da_termik_santral_istemiyoruz%E2%80%9D_eylemi.htm adresinden alındı.
- URL-55 *İlk Halkın Katılımı Toplantısı.* (2018). Mayıs 30, 2020 tarihinde <https://www.facebook.com/bartınplatformu/photos/a.307162849320577/2089144747789036> adresinden alındı.
- URL-56 *Bartın Platformu'nun Termik Santral Direnişi.* (2010). Mayıs 30, 2020 tarihinde <http://www.mimesis-dergi.org/2010/11/bartın-plattformunun-termik-santral-direnisi/> adresinden alındı.
- URL-57 *Bartın'da 10 Bin Kişiden Termik Santrale Tepki.* (2011). Mayıs 30, 2020 tarihinde <https://www.haberler.com/bartın-da-10-bin-kisiden-termik-santrale-tepki-2674433-haberi/> adresinden alındı.
- URL-58 *Bartın Platformu Termiksiz Yaşam Şenliği.* (2012). Mayıs 30, 2020 tarihinde <https://www.facebook.com/bartınplatformu/photos/a.1800988599937987/1800989289937918> adresinden alındı.
- URL-59 *Çevreciler Amasra'da buluştu.* (2012). Mayıs 30, 2020 tarihinde <http://www.bartın.info/cevre/cevreciler-amasrada-bulustu-h4382.html> adresinden alındı.
- URL-60 *ÇED Toplantısı Yaptırılmadı.* (2012). Mayıs 31, 2020 tarihinde <https://www.ihha.com.tr/bartın-haberleri/ced-toplantisi-yaptirilmadi-113370/> adresinden alındı.
- URL-61 *Amasra'ya santral toplantısını halk önledi.* (2013). Mayıs 31, 2020 tarihinde <https://www.dunya.com/gundem/amasra039ya-santral-toplantisini-halk-onledi-haberi-200247> adresinden alındı.
- URL-62 *ÇED toplantısı protestolar nedeniyle yapılamadı.* (2013). Mayıs 31, 2020 tarihinde <https://www.dunya.com/sectorler/enerji/ced-toplantisi-protestolar-nedeniyle-yapilamadi-haberi-201632> adresinden alındı.
- URL-63 *Amasra termik santrale karşı kepenk kapattı.* (2014). Mayıs 31, 2020 tarihinde <https://kuzeyormanlari.org/2014/06/05/amasra-termik-santrale-karsi-kepenk-kapatti/> adresinden alındı.
- URL-64 *Termik santrale karşı insan zinciri.* (2014). Mayıs 31, 2020 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/2014/gunun-icinden/termik-santrale-karsi-insan-zinciri-525540/> adresinden alındı.

- URL-65 Termik santrale karşı itiraz dilekçeleri teslim edildi.* (2014). Mayıs 31, 2020 tarihinde <https://www.haberler.com/termik-santrale-karsi-itaraz-dilekceleri-teslim-6190372-haberi/> adresinden alındı.
- URL-66 Amasra'da Hattat'ın Termik Oyununu Bozuyoruz.* (2016). Mayıs 31, 2020 tarihinde <https://www.facebook.com/bartınplatformu/photos/a.857381850965338/1056391204397734> adresinden alındı.
- URL-67 Amasra'da termiğe geçit yok: Kadınlar kahveye almadı, ÇED toplantısı yapılmadı.* (2016). Mayıs 31, 2020 tarihinde <https://kuzeyormanlari.org/2016/02/16/amasrada-termige-gecit-yok-kadinlar-kahveye-almadi-ced-toplantisi-yapilmadi/> adresinden alındı.
- URL-68 Amasra halkı, Hattat Holding tarafından kurulmak istenen termik santral kömür tesisi için gelen ÇED heyetini kahveye sokmadı.* (2016). Haziran 1, 2020 tarihinde <https://kuzeyormanlari.org/2016/03/24/amasra-halki-hattat-holding-tarafından-kurulmak-istenen-termik-santral-komur-hazırlama-tesisi-icin-gelen-ced-heyetini-kahveye-sokmadi/> adresinden alındı.
- URL-69 Bartın Platformu Amasra'yı korumak için HEMA Termik Santral ÇED olumlu kararına karşı 1460 davacıyla dava açıyor!.* (2016). Haziran 1, 2020 tarihinde <https://kuzeyormanlari.org/2016/10/17/bartın-platformu-amasrayi-korumak-icin-hema-termik-santral-ced-olumlu-kararına-karsi-1460-davacıyla-dava-aciyor/> adresinden alındı.
- URL-70 2019 Davacı ile #davacıyım dedik.* (2016). Haziran 1, 2020 tarihinde <https://www.facebook.com/bartınplatformu/photos/a.857381850965338/1254857064551146> adresinden alındı.
- URL-71 Amasra'ya yapılmak istenen termik santral için rekor davacı.* (2016). Haziran 1, 2020 tarihinde <https://www.birgun.net/haber/amasra-ya-yapılmak-istenen-termik-santral-icin-rekor-davaci-134635> adresinden alındı.
- URL-72 Bartın Platformu* (2016). Haziran 1, 2020 tarihinde <https://www.facebook.com/bartınplatformu/photos/a.857381850965338/1268539639849555> adresinden alındı.
- URL-73 Bartınlılar, termik santralin Çevre Düzeni Planı'na itiraz etmeye hazırlanıyor.* (2016). Haziran 1, 2020 tarihinde <https://kuzeyormanlari.org/2016/11/20/bartınlılar-termik-santralin-cevre-duzeni-planına-itaraz-etmeye-hazırlanıyor/> adresinden alındı.
- URL-74 Bartın'da engelli milli sporcu, termik santrali protesto etmek için koştı.* (2016). Haziran 1, 2020 tarihinde <https://kuzeyormanlari.org/2016/12/06/bartında-engelli-sporcu-termik-santrali-protesto-etmek-icin-kostu/> alındı.
- URL-75 Bartın Platformu #itirazımVar Basın açıklaması.* (2016). Haziran 1, 2020 tarihinde <https://www.facebook.com/bartınplatformu/photos/a.857381850965338/1286989928004526> adresinden alındı.

- URL-76 *Amasra'daki termik santrale rekor sayıda itiraz.* (2016). Haziran 1, 2020 tarihinde <https://kuzeyormanlari.org/2016/12/07/amasradaki-termik-santrale-rekor-sayida-itiraz/> adresinden alındı.
- URL-77 *Bartın Platformu* (2017). Haziran 2, 2020 tarihinde <https://www.facebook.com/bartinplatformu/photos/a.857381850965338/1512521872117996> adresinden alındı.
- URL-78 *Amasra termik santrale karşı.* (2017). Haziran 2, 2020 tarihinde <https://www.korkusuz.com.tr/amasra-termik-santrale-karsi.html> adresinden alındı.
- URL-79 *Dün olduğu gibi bugün de yağmur çamur demeden Amasra'ya sahip çıkıyoruz.* (2019). Haziran 2, 2020 tarihinde <https://www.facebook.com/bartinplatformu/photos/a.857381850965338/2231009690269207/> adresinden alındı.
- URL-80 *Bartın Amasra'da termik santralin kurulacağı alanda inceleme yapıldı.* (2019). Haziran 2, 2020 tarihinde <https://www.haberler.com/bartin-amasra-da-termik-santralin-kurulacagi-11808350-haberi/> adresinden alındı.
- URL-81 *Termiksiz yaşam istiyorum diyen yüzlerce Amasra sevdalısı bugün de #peşiniBırakmıyoruz #AmasraSatılıkDeğil dedik.* (2019). Haziran 4, 2020 tarihinde <https://www.facebook.com/bartinplatformu/photos/a.307162849320577/2329628513740657/> adresinden alındı.
- URL-82 *Amasra'da termik santral çed toplantısını yaptırmadılar.* (2019). Haziran 4, 2020 tarihinde <https://www.haberler.com/amasra-da-termik-santral-ced-toplantisini-12034865-haberi/> adresinden alındı.
- URL-83 *Bartın Platformu: "Termik santral ÇED sürecini iptal edin!"*. (2020). Ekim 20, 2020 tarihinde <https://350turkiye.org/bartin-platformu-termik-santral-ced-surecini-iptal-edin/> adresinden alındı.
- URL-84 *Amasra'da Termik Santralin Önünü Açan Plan Değişikliği İptal Edildi.* (2020). Kasım 5, 2020 tarihinde <https://www.iklimhaber.org/amasrada-termik-santralin-onunu-acan-plan-degisiklikleri-iptal-edildi/> adresinden alındı.
- URL-85 *Hata Payı Hesaplama* (2021). Şubat 9, 2021 tarihinde <http://etikarastirma.com/tr/icerik/bilgi-merkezi/10> adresinden alındı.
- Yavuz, C. ve Kaynar, İ. (2015). Kamuoyu oluşumunda stratejik bir araç olarak sivil toplum kuruluşları. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 183-196.
- Yaylı, H. ve Yaslıkaya, R. (2015). İnsan doğa ilişkisi tasarımında radikal dönüşüm: Derin ekoloji. *International Journal of Sport Culture and Science*, 3(3), 452-465.
- Yıldırım, C. (2017). Ekoloji düşüncesinde insan ve toplum anlayışı. *İnsan ve toplum bilimleri araştırmaları dergisi*, 6(1), 289-308.

Yıldırım, H., Erdem, C. U. ve Özlüer, M. F. (2016). *HEMA Termik Santrali 2×(660 MWe-669,4 MWm-1.466 MWt) ve Kül Depolama Sahası Projesinin Çevre Hukuku Kapsamında Değerlendirilmesi*. Ankara: Ekoloji Kolektifi Derneği.

Yüksel, E. (2007). “Kamuoyu oluşturma” ve “gündem belirleme” kavramları nerede kesişmekte, nerede ayrılmaktadır?. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 571-586.

EKLER

Ek A. Anket Formu

Temmuz-Ağustos 2020

Değerli Katılımcı,

Bartın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı'nda devam etmekte olan tez çalışmam için alan araştırması yapmaktayım. Bu anketin amacı, çevre bilincinin oluşturulmasında çevre hareketlerinin etkisini ölçmektir. Araştırma açısından kimlik bilgileri önem taşımadığından anket formuna ad ve soyadı yazılması gerekmemektedir. Anketten elde edilen veriler sadece akademik amaçlı kullanılacaktır. Anket formunda 40 adet soru yer almaktadır. Vereceğiniz cevapların içtenliği çalışmanın güvenilirliği açısından önem arz etmektedir. Katılımınız için teşekkürler.

Ali Deniz Koyuncu
alidenizkoyuncu@hotmail.com

Birinci Bölüm

Bu bölümde sosyo-demografik özelliklerinize yönelik sorular bulunmaktadır. Lütfen size uygun olan seçeneği çarpı şeklinde (x) işaretleyiniz.

1. Cinsiyetiniz?

Erkek Kadın

2. Yaşınız?

18-25 yaş 26-35 yaş 36-45 yaş
 46-55 yaş 56- 65 yaş 65 yaş üzeri

3. Öğrenim durumunuz?

Okuryazar İlkokul mezunu Ortaokul mezunu Lise mezunu
 Ön lisans mezunu Lisans mezunu Lisansüstü mezunu

4. Mesleğiniz?

İşçi Memur Esnaf Serbest meslek
 Öğretmen Öğrenci İşsiz Diğer ise belirtiniz: .....

5. Aylık gelir düzeyiniz?

2000 TL ve altı 2001-3500 TL 3501-5000 TL 5000 TL üzeri

6. Kaç yıldır Amasra'da yaşıyorsunuz?

1 yıldan az 1-5 yıl 5-10 yıl 10 yıldan fazla

7. Yaşadığınız ev kendinize mi ait?

Evet Hayır

İkinci Bölüm						
Lütfen aşağıdaki ifadelere katılma derecelerinizi, Hiç katılmıyorum (1), Katılmıyorum (2), Kararsızım (3), Katılıyorum (4), Kesinlikle katılıyorum (5) olmak üzere sayılarla belirtilen kutucuklara işaretleme yaparak belirtiniz.		Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
8	Çevreye karşı duyarlı olduğumu düşünüyorum.	1	2	3	4	5
9	Çevreyi kirleten birini gördüğümde müdahale ederim.	1	2	3	4	5
10	Yaşadığım yerdeki çevre sorunlarının önlenmesi için elimden geleni yaparım.	1	2	3	4	5
11	Dünyanın herhangi bir yerindeki çevre sorunu beni ilgilendirir.	1	2	3	4	5
12	Çevreyle ilgili yazılı-görsel yayınları takip ederim.	1	2	3	4	5
13	Çevre riski taşıyan yatırımlar yapılmadan önce halka sorulmalıdır.	1	2	3	4	5
14	Termik santralin bölgeye ekonomik olarak katkı sağlayacağını düşünüyorum.	1	2	3	4	5
15	Termik santral ekonomik fayda sağlasa bile çevreye zararı olacağını düşünüyorum.	1	2	3	4	5
16	Termik santralin yörenin geleneksel yapısını bozacağını düşünüyorum.	1	2	3	4	5
17	Termik santralin burası yerine başka bir bölgeye kurulmasını isterim.	1	2	3	4	5
18	Termik santralin bölgede bulunan canlı türlerine zarar vereceğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5
19	Kendimi çevreci olarak tanımlayabilirim.	1	2	3	4	5
20	Gündelik hayatımda su ve elektrik tasarrufu yaparım.	1	2	3	4	5
21	Geri dönüşüme gidecek çöplerimi ayrıştırırım.	1	2	3	4	5
22	Çevre dostu ürünler kullanmaya özen gösteririm.	1	2	3	4	5
23	Tarımdan daha fazla verim almak için kimyasal gübreleme ve ilaçlama yapılabilir.	1	2	3	4	5
24	Doğa, insanların kullanımına sunulmuş bir zenginliktir.	1	2	3	4	5
25	Termik santral bölgenin tanıtımına olumlu katkı yapacaktır.	1	2	3	4	5
26	Termik santralin bölgenin turizm potansiyelini olumsuz etkileyeceğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5
27	Termik santralin kurulmaması için yapılan gösteriler sonrasında çevreye karşı daha duyarlı olduğumu düşünüyorum.	1	2	3	4	5
28	Termik santralin kurulmaması için yapılan gösteriler başarılı olmuştur.	1	2	3	4	5
29	Termik santralin kurulmaması için yerel yönetim çaba göstermiştir.	1	2	3	4	5
30	Termik santralin kurulması için merkezi yönetim ısrarcıdır.	1	2	3	4	5
31	Termik santralin kurulacağını düşünüyorum.	1	2	3	4	5

Size uygun olan seçeneği çarpı şeklinde (x) işaretleyiniz.		
32	Halkın katılımı/proje tanıtım toplantısına katıldınız mı?	Evet ( ) Hayır ( )
33	Termik santralle ilgili görüşünüz alındı mı?	Evet ( ) Hayır ( )
34	Termik santralin kurulmaması için gösterilere katıldınız mı?	Evet ( ) Hayır ( )
35	Çevre kuruluşuna/derneğine/vakfına üye misiniz?	Evet ( ) Hayır ( )
36	Bartın Platformu ismini duydunuz mu?	Evet ( ) Hayır ( )
37	Herhangi bir çevre kuruluşuna bağış yaptınız mı?	Evet ( ) Hayır ( )
38	Yaşadığımız yerdeki en önemli yerel sorun nedir? (Tek seçenek işaretleyiniz)	İşsizlik( ) Eğitim( ) Altyapı( ) İmar( ) Sağlık( ) Turizm( ) Çevre Kirliliği( )
39	Termik santralin kurulmaması için yürütülen kampanya sürecinde en çok hangisi etkili olmuştur? (Tek seçenek işaretleyiniz)	Belediye( ) Sendikalar( ) Medya( ) Çevre Örgütleri( ) Muhtarlık( )
40	Sizi hayatta en çok hangisi mutlu eder? (Tek seçenek işaretleyiniz)	Para( ) Sağlık( ) İş( ) Aile( ) Başarı( ) Temiz Çevre( )

Ek B. Çevre Hareketine Katılıma İlişkin Anlamlı Farklılık Bulunamayan Sonuçlar

		Katılanlar	Katılmayanlar	Toplam
Cinsiyetiniz? (p=0,585)	Erkek	37,1%	22,1%	59,2%
	Kadın	24,1%	16,7%	40,8%
Yaşınız? (p=0,208)	18-25 yaş	6,8%	6,3%	13,1%
	26-35 yaş	12,7%	11,4%	24,1%
	36-45 yaş	15,6%	10,6%	26,2%
	46-55 yaş	13,9%	6,3%	20,2%
	56-65 yaş	7,6%	2,9%	10,5%
	65 yaş üzeri	4,6%	1,3%	5,9%
Aylık Gelir Düzeyiniz? (p=0,479)	2000 TL ve altı	12,3%	6,4%	18,7%
	2001-3500 TL	18,7%	15,3%	34,0%
	3501-5000 TL	14,5%	8,5%	23,0%
	5000 TL üzeri	16,2%	8,1%	24,3%
Herhangi bir çevre kuruluşuna bağış yaptınız mı? (p=0,159)	Evet	23,1%	11,4%	34,5%
	Hayır	37,8%	27,7%	65,5%
Yaşadığınız yerdeki en önemli yerel sorun nedir? (p=0,502)	İşsizlik	25,1%	10,2%	35,3%
	Eğitim	3,0%	2,1%	5,1%
	Altyapı	6,0%	5,5%	11,5%
	İmar	5,5%	4,3%	9,8%
	Sağlık	0,4%	0,4%	0,8%
	Turizm	4,3%	2,1%	6,4%
	Çevre Kirliliği	17,9%	13,2%	31,1%
Sizi hayatta en çok hangisi mutlu eder? (p=0,192)	Para	3,0%	5,2%	8,2%
	Sağlık	32,5%	16,4%	48,9%
	İş	1,3%	0,4%	1,7%
	Aile	14,7%	10,4%	25,1%
	Başarı	2,6%	2,2%	4,8%
	Temiz Çevre	7,8%	3,5%	11,3%

	Çevre hareketine katılım durumu	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Z	p
Çevreye karşı duyarlı olduğumu düşünüyorum	Katılanlar	146	121,4	17724,5	6584,5	-0,447	0,655
	Katılmayanlar	93	117,8	10955,5			
Çevre riski taşıyan yatırımlar yapılmadan önce halka sorulmalıdır.	Katılanlar	144	122,36	17620,5	5923,5	-1,515	0,130
	Katılmayanlar	91	111,09	10109,5			
Termik santralin burası yerine başka bir bölgeye kurulmasını isterim.	Katılanlar	135	107,46	14506,5	5326,5	-1,202	0,229
	Katılmayanlar	87	117,78	10246,5			
Gündelik hayatımda su ve elektrik tasarrufu yaparım.	Katılanlar	146	119,75	17484	6679	-0,079	0,937
	Katılmayanlar	92	119,1	10957			
Geri dönüşüme gidecek çöplerimi ayrıştırırım.	Katılanlar	140	114,39	16014,5	6144,5	-0,181	0,857
	Katılmayanlar	89	115,96	10320,5			
Tarımdan daha fazla verim almak için kimyasal gübreleme ve ilaçlama yapılabilir.	Katılanlar	145	112,93	16374,5	5789,5	-1,634	0,102
	Katılmayanlar	91	127,38	11591,5			
Doğa, insanların kullanımına sunulmuş bir zenginliktir	Katılanlar	144	122,27	17607	6081	-1,171	0,241
	Katılmayanlar	92	112,6	10359			